SCHEIDEN ZONDER RECHTER

I. Sumner

M.J. Vonk

A.M. Steegmans

I. van Oosterhout

W.S. Maas- van Weert

M.W.H. Baris

Tilburg University

Radboud Universiteit

Scheiden zonder rechter

I. Sumner
M.J. Vonk
A.M. Steegmans
I. van Oosterhout
W.S. Maas–van Weert
M.W.H. Baris

© 2026; Tilburg University / Radboud Universiteit. Auteursrechten voorbehouden. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale verwerking of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Tilburg University / Radboud Universiteit.

VOORWOORD

Op verzoek van het Ministerie van Justitie en Veiligheid heeft het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC) aan Tilburg University en de Radboud Universiteit opdracht verleend tot het verrichten van een onderzoek naar de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. Het onderzoek beoogt inzicht te geven in de internationale ontwikkelingen sinds 2017 met betrekking tot de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure en in de (verwachte) voor- en nadelen daarvan.

Voor het onderzoek is door het WODC een begeleidingscommissie ingesteld. De volgende personen hadden zitting in de begeleidingscommissie: prof. dr. P.A. Dykstra (voorzitter), mr. dr. B.E.S. Chin-A-Fat, mr. M.I. Peereboom-van Drunick, mr. D.I.J. Tuijtelaars, dr. L.M. van der Knaap. De begeleidingscommissie heeft in belangrijke mate bijgedragen aan het onderzoek. Onderdelen van de rapportage zijn in concept voorgelegd en besproken met de begeleidingscommissie. De onderzoekers willen alle leden van de begeleidingscommissie hartelijk bedanken voor hun bijdrage.

De onderzoekers hebben zich voor de rechtsvergelijking laten bijstaan door enkele (internationale) deskundigen: P. Tavora Vitor (Professor, University of Comibra, Portugal), M. Panforti, (Professor, University of Modena and Reggio Emilia, Italië) K. Konstantinos (Assistant Professor, University of Thessaloniki, Griekenland) T. Karm (Associate Professor, University of Tartu, Estland), C. Gonzalez Beilfuss (Professor, University of Barcelona, Spanje) A. Meier-Bourdeau (advocaat, Frankrijk) en het Ministerie van Justitie in Letland. Daarnaast ontvingen de onderzoekers hulp en bijstand van enkele (internationale) studenten van Tilburg University: D. Didenko, C. Giaume, F. Fullone, K. Sverns, A.B. Cardoso, A. Pădure, A. Mustățea, D. Vasile, D.T. Toma, I. Barariu, L. Nagy, T. Iacob en V. Osadcenco, A. Jelesijevic en I. Cajkovac en S. Oramas Diaz en A. Ye. Wij zijn hun allen zeer erkentelijk voor hun bijdrage aan het onderzoek.

Een woord van dank gaat eveneens uit naar alle respondenten van de survey en alle professionals uit het werkveld - afkomstig uit het notariaat, de advocatuur, de rechterlijke macht, de wetenschap en diverse belangengroepen - die medewerking hebben verleend aan het onderzoek door middel van een interview of hun deelname aan de expertmeeting. Zonder hun bijdrage was dit onderzoek niet mogelijk geweest.

Het onderzoek is uitgevoerd tussen 15 november 2024 en 31 maart 2026.

Tilburg en Nijmegen, 31 maart 2026

Ian Sumner, Machteld Vonk, Maaike Steegmans, Iris van Oosterhout, Wilke Maas-van Weert en Maud Baris

LIJST VAN AFKORTINGEN

ABS	Ambtenaar van de burgerlijke stand
AliVo	Alimentatie Verordening
Art.	Artikel
BW	Burgerlijk Wetboek
BRP	Basisregistratie Personen
BSN	Burgerservicenummer
CIEC	Commission International d'Etat Civil
CSN	Conseil supérieur du notariat
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EU	Europese Unie
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
FFP	Federatie Financieel Planners
HEV	Haags Echtscheidingsverdrag
Hof	Gerechtshof
HR	Hoge Raad
HuwVerVo	Huwelijksvermogensrecht Verordening
HvJEU	Hof van Justitie van de EU
IPR	Internationaal Privaatrecht
KNB	Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie
LBIO	Landelijk Bureau Inning Onderhoudsbijdragen
LEV	Luxemburgse Echtscheidingsverdrag
LOVF	Landelijk overleg Vakinhoud Familie en Jeugd
MfN	Mediatorsfederatie Nederland
MvT	Memorie van Toelichting
NOvA	Nederlandse Orde van Advocaten
NVVB	Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken
NVvR	Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak
Rb	Rechtbank
RES	Registers Erkend Scheidingsadviseur
Rv	Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering
Rvr	Raad voor Rechtsbijstand
vFAS	Nederlandse Vereniging Familie- en Erfrecht Advocaten en Scheidingsmediators
WPNR	Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie
Wrb	Wet op de rechtsbijstand
Wwft	Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme

TERMINOLOGIE

Gerechtelijke echtscheiding	Een echtscheidingsprocedure waarin een rechter de beslissing tot echtscheiding neemt.
Buitengerechtelijke echtscheiding	Een echtscheidingsprocedure waarin geen gerechtelijke instantie is betrokken.
Doenvermogen	Het vermogen om daadwerkelijk in actie te komen en vol te houden, ondanks confrontatie met verleidingen en tegenslagen.
Echtgenoten	In dit onderzoek wordt onder echtgenoten verstaan ‘echtgenoten zonder minderjarige kinderen over wie zij samen het gezag dragen die op gezamenlijk verzoek scheiden’. Ook tijdens de echtscheidingsprocedure worden deze personen nog als echtgenoten aangeduid.
Gescheiden personen	Personen die niet meer getrouwd zijn en waarvan het huwelijk formeel is ontbonden door echtscheiding.
Echtscheidingsbeslissing	De beslissing waarin de echtscheiding wordt uitgesproken.
Echtscheidingsbeschikking	De schriftelijke uitspraak van een rechter waarin de echtscheidingsbeslissing is opgenomen.
Bekrachtiging van de echtscheiding	Het moment waarop de echtscheiding definitief en uitvoerbaar is.

SAMENVATTING

Aanleiding

Momenteel kan de ontbinding van het huwelijk door echtscheiding alleen tot stand komen via een beschikking van de rechtbank. Op verschillende momenten is de vraag gerezen of een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure mogelijk zou moeten worden gemaakt. Hoewel deze vraag meerdere keren tot een wetsvoorstel heeft geleid, is er nooit een wet op dit onderwerp in werking getreden. De vraag naar een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure blijft echter bestaan, temeer nu de verwachting is dat een dergelijke procedure gepaard gaat met lagere kosten (voor zowel de echtgenoten als de rechtspraak), een kortere doorlooptijd en een lastenvermindering van de rechterlijke macht. Naar aanleiding van vragen van Kamerlid Sneller (D66) over de noodzaak om altijd naar de rechter te moeten gaan voor een echtscheiding tijdens het Commissiedebat Personen- en Familierecht op 3 april 2024, zegde de minister voor Rechtsbescherming toe een onderzoek te laten uitvoeren naar de voor- en nadelen van een buitengerechtelijke echtscheiding voor paren zonder minderjarige kinderen. Het onderhavige onderzoek geeft invulling aan deze toezegging.

Doelstelling en onderzoeksvragen

De doelstelling van dit onderzoek is tot stand gekomen in overleg met de opdrachtgever en is tweeledig:

1. Inzicht bieden in de internationale ontwikkelingen sinds 2017 met betrekking tot de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure (scheiden zonder tussenkomst van de rechter);
2. Inzicht bieden in de (verwachte) voor- en nadelen van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure.

Het eerste doel van het onderzoek leidt tot de navolgende onderzoeksvragen:

a) In hoeverre bestaat in andere Europese landen de mogelijkheid tot een buitengerechtelijke echtscheiding? Zo ja, bestaan er evaluaties van (de gevolgen van het invoeren van) deze procedures en wat zijn de hoofdbevindingen?

b) Welke overwegingen hebben, in landen die deze mogelijkheid bieden, ten grondslag gelegen aan de invoering van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure?

c) Welke voor- en nadelen worden in deze landen ervaren met betrekking tot de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure?

Het tweede doel van het onderzoek leidt tot de navolgende onderzoeksvragen:

a) Welke voordelen zijn verbonden aan een buitengerechtelijke echtscheiding? In het kader van deze vraag wordt ook onderzocht in hoeverre er onder burgers behoefte bestaat aan de mogelijkheid van een buitengerechtelijke echtscheiding.
b) Welke nadelen zijn verbonden aan een buitengerechtelijke echtscheiding? In deze vraag staan zowel mogelijke juridische en praktische nadelen als nadelen voor de betrokken ketenpartners centraal. Specifieke aandacht is er voor de mate waarin kan worden verwacht dat de rechtsbescherming van echtgenoten kan worden gewaarborgd en de vraag welke eisen een buitengerechtelijke scheiding stelt aan het doenvermogen van burgers en in hoeverre het reëel is om te veronderstellen dat hieraan in een stressvolle en emotionele periode als een echtscheiding wordt voldaan. In dit kader is er aandacht voor situaties waarin sprake is van onevenwichtige machtsverhoudingen tussen echtgenoten en is er oog voor de vraag wat voor gevolgen zich zouden kunnen voordoen in de periode na een buitengerechtelijke echtscheiding (bijvoorbeeld in termen van conflict).
c) Welke impact heeft een buitengerechtelijke echtscheiding op de verschillende betrokken partijen en instanties (gemeenten, advocaten, rechtspraak, mediators) gezien hun huidige rol en taakopvatting?
d) Hoe verhouden de voor- en nadelen van een buitengerechtelijke echtscheiding zich tot elkaar?

Structuur van het onderzoek

In het eerste hoofdstuk zijn de aanleiding voor dit onderzoek, de onderzoeksvragen, de methodologie en het tijdspad toegelicht. De drie delen van het onderzoek zijn vervolgens onderverdeeld in verschillende hoofdstukken. In Deel II (hoofdstukken 2 tot en met 4) is de blik naar binnen uitgewerkt. Hierin wordt aandacht besteed aan de gerechtelijke echtscheidingsprocedure, de parlementaire geschiedenis van de buitengerechtelijke scheidingsprocedure en de werking van online scheidingsplatforms. Deel III (hoofdstukken 5 en 6) is de blik naar buiten, waar de focus wordt gelegd op een rechtsvergelijking met negen EU-landen en een analyse van supranationale en internationale instrumenten die tussen Nederland en andere landen gelden voor wat betreft de erkenning van echtscheidingen. Deel IV (hoofdstukken 7 tot en met 9) bevat het empirisch gedeelte, waarin het perspectief van gescheiden burgers is opgenomen, de resultaten worden besproken uit de interviews met professionals en de gehouden expertmeeting en het doenvermogen van burgers in een scheidingssituatie wordt geanalyseerd. Het onderzoek wordt afgerond in Deel V (hoofdstukken 10 en 11) met een analyse van de antwoorden op de onderzoeksvragen.

Het verloop van de echtscheidingsprocedure

De gerechtelijke echtscheidingsprocedure (ongeacht of hierbij minderjarige kinderen betrokken zijn) wordt in Nederland beheerst door de regels van de verzoekschriftprocedure. Het gezamenlijk verzoek tot echtscheiding wordt bij de rechtbank ingediend door een advocaat, waarbij echtgenoten de keuze hebben om zich gezamenlijk door één advocaat te laten vertegenwoordigen of ieder een eigen advocaat in te schakelen. In het verzoekschrift wordt in ieder geval gesteld dat het huwelijk duurzaam is ontwricht, hetgeen de wettelijke grondslag vormt voor echtscheiding. Daarnaast kunnen partijen nevenverzoeken formuleren die betrekking hebben op de gevolgen van de echtscheiding, zoals vermogensrechtelijke afwikkeling of partneralimentatie. Deze afspraken worden doorgaans vastgelegd in een echtscheidingsconvenant.

In hoofdstuk 2 wordt, naast de beschrijving van de huidige echtscheidingsprocedure, de beperkte rol van de rechter in deze procedure in kaart gebracht. De rechter toetst de inhoud van het convenant niet, maar kan de gemaakte afspraken opnemen in of hechten aan de echtscheidingsbeschikking. Hierdoor verkrijgen deze afspraken een executoriale titel, wat betekent dat zij in voorkomend geval afdwingbaar zijn. Kenmerkend voor de procedure is voorts dat in de regel geen mondelinge behandeling plaatsvindt. Zodra de zaak gereed is voor uitspraak, wordt binnen een termijn van maximaal drie weken beslist. De echtscheiding komt juridisch tot stand door inschrijving van de beschikking in de registers van de burgerlijke stand, hetgeen dient te geschieden binnen zes maanden nadat de beschikking in kracht van gewijsde is gegaan.

Ook wordt in hoofdstuk 2 ingegaan op de kosten van de gerechtelijke echtscheidingsprocedure. De kosten worden gevormd door verschillende componenten. Naast het griffierecht en de kosten van rechtsbijstand door een advocaat, kunnen kosten ontstaan voor het verzamelen van de benodigde stukken en – indien partijen daarvoor kiezen – voor begeleiding door andere professionals, zoals mediators, notarissen of financieel deskundigen. De omvang van deze aanvullende kosten is afhankelijk van de aard en complexiteit van de zaak en laat zich moeilijk vooraf begroten. Voor minder draagkrachtige partijen bestaat de mogelijkheid van gefinancierde rechtsbijstand, waarbij de overheid het grootste deel van de kosten draagt, behoudens een eigen bijdrage. Daarnaast bieden rechtsbijstandsverzekeringen en online platforms alternatieve financieringsmogelijkheden.

Vervolgens is in hoofdstuk 2 de rechtsbescherming binnen de huidige gerechtelijke echtscheidingsprocedure in kaart gebracht. Deze is in belangrijke mate verankerd in de rol van de advocaat. De verplichte procesvertegenwoordiging waarborgt dat partijen worden begeleid door een juridisch deskundige die gebonden is aan wettelijke, beroeps- en gedragsregels en onderworpen is aan tuchtrecht. Tevens gelden eisen ten aanzien van deskundigheid, informatievoorziening en zorgplicht van of door de advocaat. Wanneer één advocaat optreedt voor beide partijen, rusten op hem of haar aanvullende verplichtingen. Wat betreft de andere beroepsgroepen die betrokken kunnen zijn bij de gerechtelijke echtscheidingsprocedure geldt dat er, behalve in het notariaat, geen garantie bestaat voor uniformiteit van de inhoud van de

begeleiding en de rechtsbescherming. Omdat het hierbij gaat om beroepsgroepen zonder beschermde titel, bestaat er binnen die beroepsgroepen geen uniforme set van beroeps- en gedragsregels en zijn deze beroepsgroepen niet aan tuchtrecht onderworpen.

Wetsgeschiedenis ten aanzien van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

Sinds de jaren zeventig is herhaaldelijk nagedacht over de invoering van een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. De verschillende pogingen om een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure in te voeren worden in hoofdstuk 3 uiteengezet. Met name de wetsvoorstellen Luchtenveld (2004) en Teeven (2014) zijn in dit verband relevant. Het voorstel Luchtenveld voorzag in een buitengerechtelijke procedure met een verplicht convenant en betrokkenheid van een juridisch deskundige, terwijl het wetsvoorstel Teeven uitging van een meer minimale variant zonder verplichte begeleiding of afspraken. Beide voorstellen hebben uiteindelijk geen doorgang gevonden wegens gebrek aan politiek draagvlak. Uit de juridische literatuur ten tijde van de wetsvoorstellen is af te leiden dat er wel een maatschappelijk draagvlak bestond voor het invoeren van een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure.

In de parlementaire behandeling en de juridische literatuur komen twee onderwerpen naar voren waar regelmatig aandacht aan is besteed. In de eerste plaats betreft dit de bescherming van de zwakkere partij. Er kan sprake zijn van ongelijke machtsverhoudingen, bijvoorbeeld van emotionele, financiële of feitelijke aard. Een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure zou voldoende waarborgen moeten bevatten om dergelijke ongelijkheid te mitigeren. In de tweede plaats speelt de vraag naar de rol van de betrokken deskundigen. Er bestaat discussie over de noodzaak van verplichte begeleiding, de aard van de taken van de betrokken deskundige en de vraag welke beroepsgroepen hiervoor in aanmerking komen.

Hoewel na 2017 geen nieuwe wetgevingsinitiatieven zijn ontplooid, zijn er wel relevante ontwikkelingen zichtbaar. Zo wijst het Rapport Verkenning Werkdruk Rechtspraak en Openbaar Ministerie (2024) op de mogelijkheid van buitengerechtelijke echtscheiding als middel om de rechtspraak te ontlasten. Daarnaast is sprake van een groeiend draagvlak voor mediation en is er sprake van een toenemende digitalisering van juridische procedures. Ook rechtsvergelijkend onderzoek laat zien dat in diverse Europese landen een vorm van buitengerechtelijke echtscheiding kennen.

In het derde deel van hoofdstuk 3 is aandacht besteed aan de regeling van het geregistreerd partnerschap. De beëindiging daarvan met wederzijds goedvinden kan reeds buitengerechtelijk plaatsvinden. Opvallend is dat bij de totstandkoming van deze regeling in de parlementaire geschiedenis relatief weinig discussie bestond over de rol van de betrokken deskundigen en dat het maken van afspraken niet verplicht is gesteld, maar wel wordt gefaciliteerd. Deze regeling

fungeert als een mogelijk vergelijkingskader voor een eventuele buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure.

Online scheidingsplatforms

Online echtscheidingsplatforms zijn ingesprongen op de vraag naar een meer efficiënte en kostenbesparende gerechtelijke echtscheidingsprocedure. In de zoektocht naar de voor- en nadelen van een gerechtelijke echtscheidingsprocedure was het zinvol de werkwijze van dit soort platforms nader te onderzoeken. Dat is gebeurd in hoofdstuk 4.

Geconcludeerd kan worden dat de platforms sterk variëren in opzet en werkwijze. Sommige bieden enkel digitale communicatie met een advocaat, terwijl andere het gehele gerechtelijke echtscheidingsproces grotendeels automatiseren en cliënten via online modules begeleiden bij het opstellen van een convenant. In dergelijke gevallen vindt de uiteindelijke indiening van het verzoekschrift door de advocaat soms buiten het directe zicht van partijen plaats.

De kosten en doorlooptijden van deze platforms lopen uiteen. Veel aanbieders werken met pakketprijzen, waarbij de mate van begeleiding bepalend is voor de hoogte van de kosten. De duur van de procedure varieert. Er wordt gesproken over periodes tussen tussen drie en tien weken. De duur van de periode is, volgens enkele websites, mede afhankelijk van de intensiteit van de begeleiding. Opvallend is de diversiteit aan betrokken professionals die op de websites worden genoemd. De ene keer betreft dit een advocaat, maar ook mediators, financieel deskundigen en casemanagers worden genoemd.

De conclusie die kan worden getrokken is dat de websites onderling moeilijk met elkaar te vergelijken zijn vanwege, onder meer, de verschillen in procedures die ze aanbieden, de kosten, de duur van de procedure, de soort deskundige die de online gerechtelijke echtscheidingsprocedure begeleidt en de wijze waarop hij of zij dat doet.

Rechtsvergelijking binnen de EU

Rechtsvergelijkend onderzoek laat zien dat buitengerechtelijke echtscheiding in veel landen inmiddels de dominante vorm is bij echtscheidingen op gemeenschappelijk verzoek. De buitengerechtelijke echtscheiding is in deze landen met name ingevoerd om de rechtspraak te ontlasten en procedures efficiënter in te richten. Andere overwegingen om de buitengerechtelijke echtscheiding in te voeren waren beoogde verbeteringen ten aanzien van de kosten, tijd en toegankelijkheid van de procedure voor burgers. In veel van deze landen is de rechter slechts nog betrokken indien partijen geen overeenstemming bereiken of wanneer sprake is van minderjarige kinderen.

In hoofdstuk 5 is de buitengerechtelijke procedure in een negental andere EU-landen onder de loep genomen. Het gaat hierbij om: Estland, Frankrijk, Griekenland, Italië, Letland, Portugal, Roemenië, Slovenië en Spanje. Denemarken is buiten beschouwing gelaten, aangezien dit land niet is gebonden aan EU-verordeningen op het gebied van het internationaal privaatrecht. Uit de rechtsvergelijking blijkt dat de concrete invulling van buitengerechtelijke echtscheidingsprocedures aanzienlijk verschilt per land. De bevoegdheid om de echtscheiding 'uit te spreken' wordt bij verschillende professionals neergelegd, namelijk de ambtenaar van de burgerlijke stand, de notaris of de officier van justitie. Sommige landen kennen ook verschillende procedures bij verschillende professionals, bijvoorbeeld afhankelijk van de vraag of de echtgenoten minderjarige kinderen hebben. De mate waarin het hierbij verplicht is om afspraken te maken verschilt per land. Als afspraken verplicht zijn, kunnen deze bijvoorbeeld te maken hebben met de echtelijke woning, het huwelijksvermogen, alimentatie, gezag en omgang, of met gezamenlijke huisdieren.

Ook de soort toets die de bevoegde instantie uitvoert verschilt per land en per procedure. In alle landen vindt er minstens een formele, procedurele toets plaats waarin wordt vastgesteld dat aan de wettelijke voorwaarden is voldaan. In sommige landen vindt daarnaast een inhoudelijke toets plaats van de door partijen gemaakte afspraken, bijvoorbeeld ter bescherming van de belangen van beide partijen. Er is echter geen verband te leggen tussen de mate van toetsing en andere aspecten van de procedure, zoals welke instantie de toets uitvoert of in hoeverre het verplicht is afspraken te maken. Tevens bestaan uiteenlopende overige waarborgen ter bescherming van kwetsbare partijen, zoals verplichte bijstand door een advocaat of een verplichte bedenktijd.

In de literatuur en praktijk worden aandachtspunten bij de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedures gesignaleerd, zoals het ontbreken van controlemechanismen of problemen bij internationale situaties.

Internationale erkenning van de echtscheiding

Wat betreft de internationale erkenning van buitengerechtelijke echtscheidingen geldt dat deze binnen de Europese Unie in beginsel automatisch worden erkend op grond van de Brussel II-ter Verordening. Hiervoor is wel vereist dat de echtscheiding is uitgesproken door, of onder toezicht van, een overheidsinstantie, en dat de autoriteit die de echtscheiding uitspreekt toetst of is voldaan aan de nationale voorwaarden voor echtscheiding.

Voor niet-EU-landen kan erkenning plaatsvinden op basis van internationale verdragen, zoals het HEV 1970 of het LEV 1967, mits aan de daarin gestelde voorwaarden is voldaan. Buiten deze kaders is de erkenning afhankelijk van nationale regels van internationaal privaatrecht.

Empirisch onderzoek

Het empirisch gedeelte van het onderzoek bestaat uit verschillende componenten. Allereerst is er een vragenlijst onder burgers uitgezet. De uitkomsten hiervan zijn neergelegd in hoofdstuk 7. Dit empirisch onderzoek onder burgers laat ten eerste zien dat de huidige rol van de rechter in de praktijk beperkt is volgens de burgers. De meerderheid van de respondenten heeft zelf afspraken gemaakt over de gevolgen van de echtscheiding, doorgaans met ondersteuning van een professional. Slechts een klein percentage heeft na de scheiding nog juridische conflicten ervaren. Ook blijkt dat de rechter in de meeste gevallen buiten beeld blijft en door respondenten als van weinig toegevoegde waarde wordt beschouwd. Als toegevoegde waarde van de rechter wordt het formaliseren van de scheiding genoemd.

In lijn hiermee geeft een ruime meerderheid van de respondenten aan dat een echtscheiding zonder rechter mogelijk zou moeten zijn. Daarbij wordt wel benadrukt dat aan bepaalde voorwaarden moet worden voldaan, zoals het verplicht maken van afspraken over de gevolgen van de scheiding en een toetsing van deze afspraken op eerlijkheid door een onafhankelijke professional. De noodzaak van verplichte begeleiding door een deskundige wordt minder eenduidig onderschreven.

In hoofdstuk 8 zijn de uitwerkingen van de interviews met professionals en de gehouden expertmeeting met vertegenwoordigers van beroepsverenigingen beschreven. Tijdens de interviews is eerst de rol van de verschillende professionals bij de huidige echtscheidingsprocedure besproken. Ook is aandacht besteed aan de rol die de verschillende professionals hebben bij de ontbinding van een geregistreerd partnerschap met wederzijds goedvinden. Vervolgens zijn de voor- en nadelen van een buitengerechtelijke echtscheiding besproken. Uit de analyse van de gegevens uit interviews en de expertmeeting komt een aantal onderwerpen naar voren waar in elk geval aandacht aan moet worden besteed bij het inrichten van een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. Dit betreft de aandacht voor de voorlichting over de rechtsgevolgen, het identificeren van partijen en nagaan of er geen minderjarige kinderen in de echtscheiding betrokken zijn, het al dan niet verplicht stellen van het maken van afspraken en wie uiteindelijk de echtscheidingsbeslissing neemt.

Verder blijkt uit de resultaten dat het weghalen van de rechter uit de echtscheidingsprocedure niet vanzelfsprekend leidt tot aanzienlijke tijdswinst of kostenbesparing. Ook voor de rechtspraak zelf lijkt de tijdswinst beperkt. Wel wordt gesignaleerd dat efficiëntie kan worden vergroot door het verminderen van verplichte professionele begeleiding, maar dit roept tegelijkertijd zorgen op over de bescherming van kwetsbare partijen.

Slotwoord

De buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure kent geen algemene voor- of nadelen ten opzichte van de gerechtelijke echtscheidingsprocedure. Met regelmaat genoemde mogelijke voordelen,

zoals efficiëntie, kostenbesparing en verlichting van de druk op de rechtspraak kunnen door het onderzoek niet worden bevestigd en zijn bovendien afhankelijk van de wijze waarop de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure wordt ingericht, zo blijkt uit het empirisch deel van dit onderzoek. Ook blijkt uit het onderzoek dat het regelmatig genoemde nadeel van een buitengerechtelijke echtscheiding, namelijk verminderde rechtsbescherming voor de echtgenoten, niet een absoluut feit is en wederom volledig afhankelijk is van de gekozen route. De rechtsbescherming wordt in de huidige gerechtelijke procedure bovendien ook niet bewerkstelligd door een inhoudelijke toetsing door de rechter, maar door de begeleiding van (juridisch) professionals in het voortraject. Afhankelijk van de wijze waarop de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure wordt ingericht, kan dezelfde rechtsbescherming worden geboden als in de huidige gerechtelijke echtscheidingsprocedure.

Alles overziend ontstaat een genuanceerd beeld. Enerzijds is er een duidelijke maatschappelijke en praktische behoefte aan vereenvoudiging en flexibilisering van de echtscheidingsprocedure. Anderzijds blijft de waarborging van adequate rechtsbescherming, met name voor de zwakkere partij, een essentieel aandachtspunt. De kernvraag is daarmee niet zozeer óf een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure wenselijk is, maar onder welke voorwaarden deze op verantwoorde wijze kan worden vormgegeven. De keuze om een buitengerechtelijke echtscheiding mogelijk te maken is aldus een politieke keuze. Indien hiervoor wordt gekozen, biedt het onderliggend rapport een overzicht van de wijze waarop de procedure zou kunnen worden ingericht, alsmede de voor- en nadelen van deze mogelijke inrichting, met inzichten uit andere EU-landen die al dergelijke procedures mogelijk hebben gemaakt.

NON-JUDICIAL DIVORCE - ENGLISH SUMMARY

Background

Currently, marriages can only be dissolved in the Netherlands by means of a court-issued divorce decree. On several occasions, the question has arisen as to whether a non-judicial divorce procedure should be made possible. Although this question has led to legislative proposals on several occasions, it has never been fully resolved, particularly as such a procedure is expected to entail lower costs (for both the spouses and the judiciary), a shorter processing time and a reduction in the workload of the judiciary. In response to questions from MP Sneller (D66) regarding the necessity of always having to go to court for a divorce decree during the Committee debate on Personal and Family Law on 3 April 2024, the Minister for Legal Protection undertook to commission a study into the advantages and disadvantages of a non-judicial divorce. This study fulfils that commitment.

Objective and research questions

The objective of this study was established in consultation with the client and is twofold:

1. To provide insight into international developments since 2017 regarding the non-judicial divorce procedure (divorce without court intervention); and
2. To provide insight into the (expected) advantages and disadvantages of the non-judicial divorce procedure.

The first objective of the study leads to the following research questions:

a) To what extent is the option of an non-judicial divorce available in other European countries? If so, are there any evaluations of (the consequences of introducing) these procedures and what are the main findings?
b) In countries that offer this option, what considerations underpinned the introduction of the non-judicial divorce procedure?
c) What advantages and disadvantages are encountered in these countries regarding the non-judicial divorce procedure?

The second objective of the study gives rise to the following research questions:

a) What are the advantages of a non-judicial divorce? In the context of this question, this report also examines the extent to which there is a need among citizens for the option of a non-judicial divorce.
b) What are the disadvantages of a non-judicial divorce? This question focuses on both potential legal and practical disadvantages, as well as disadvantages for the relevant

stakeholders. Specific attention is paid to the extent to which the legal protection of spouses can be expected to be guaranteed, and to the question of what demands a non-judicial divorce places on citizens' capacity to act, and to what extent it is realistic to assume that these requirements can be met during a stressful and emotional period such as a divorce. In this context, attention is paid to situations involving unequal power relations between spouses, and consideration is given to the potential consequences that may arise in the period following a non-judicial divorce (for example, in terms of conflict).

c) What impact does a non-judicial divorce have on the various parties and bodies involved (local authorities, attorneys, the judiciary, mediators), given their current roles and understanding of their duties?
d) How do the advantages and disadvantages of a non-judicial divorce compare?

The divorce proceedings

In the Netherlands, judicial divorce proceedings where there are no minor children are governed by the rules of the petition procedure. The joint application for divorce is filed with the court by an attorney-at-law, with the spouses having the option of being represented jointly by a single attorney or each engaging their own attorney. The petition must in any case state that the marriage has irretrievably broken down, which forms the legal basis for divorce. In addition, the parties may formulate ancillary claims relating to the consequences of the divorce, such as the division of property or spousal maintenance. These agreements are usually set out in a divorce agreement.

Chapter 2 outlines the limited role of the court in these proceedings. The court does not review the content of the agreement but may incorporate the arrangements made into or attach them to the divorce decree. This gives these arrangements an enforceable title, meaning that they are enforceable if necessary. A further characteristic of the procedure is that, as a rule, no oral hearing takes place. Once the case is ready for a decree to be issued, a decision is issued within a period of three weeks. The divorce becomes legally effective upon registration of the decree in the registers of the civil registry, which must take place within six months of the decree becoming final.

In addition, Chapter 2 discusses the costs of the judicial divorce proceedings, which consist of various components. In addition to court fees and the costs of legal representation by an attorney, costs may arise for gathering the necessary documents and – if the parties so choose – for assistance from other professionals, such as mediators, attorneys or financial experts. The extent of these additional costs depends on the nature and complexity of the case and is difficult to estimate in advance. For parties with limited means, there is the option of state-funded legal aid, whereby the government bears most of the costs, subject to a personal contribution. In addition, legal expenses insurance and online platforms offer alternative financing options.

Finally, the legal protection afforded under the current procedure is examined. This is largely rooted in the role of the attorney. Mandatory legal representation ensures that parties are assisted by a legal expert who is bound by statutory, professional and ethical rules and is subject to disciplinary law. Requirements also apply regarding expertise, the provision of information and the duty of care. Where a single lawyer acts for both parties, additional obligations rest upon him or her. However, other professional groups involved, except for notaries, are not subject to a uniform regulatory framework, which can lead to differences in the level of legal protection.

Legislative history

Against the backdrop of these court proceedings, the introduction of a non-judicial divorce procedure has been the subject of repeated discussion since the 1970s. The various attempts to introduce a non-judicial divorce procedure are laid out in Chapter 3. In particular, the Luchtenveld (2004) and Teeven (2014) legislative proposals are relevant in this context. The Luchtenveld proposal provided for a non-judicial procedure involving a mandatory agreement and the involvement of a legal expert, whilst the Teeven proposal was based on a more minimal variant without mandatory guidance or agreements. Ultimately, neither proposal was adopted due to a lack of political support.

Two central themes emerge from the parliamentary debate and the legal literature. Firstly, this concerns the protection of the weaker party. Unequal power relations – for example, of an emotional, financial or factual nature – can result in one of the parties being disadvantaged. A non-judicial procedure must, therefore, contain sufficient safeguards to mitigate such inequality. Secondly, there is the question of the role of experts. There is debate regarding the necessity of mandatory supervision, the nature of the expert's duties, and the question of which professional groups are eligible for this. These issues proved difficult to resolve in practice and contributed to the failure of the legislative proposals.

Although no new legislative initiatives have been launched since 2017, relevant developments are nevertheless evident. For instance, the Report on the Exploration of Workload in the Judiciary and the Public Prosecution Service (2024) highlights the possibility of non-judicial divorce as a means of relieving the burden on the courts. In addition, there is growing support for mediation and an increasing digitalisation of legal procedures. Comparative legal research also illustrates that non-judicial divorce has already been introduced in various European countries, which further fuels the debate in the Netherlands.

An important point of reference is the registered partnership scheme. The dissolution of such a partnership by mutual consent can already take place without the involvement of the court. It is striking that, when this scheme was established, there was relatively little discussion about the role

of the experts involved and that reaching agreements is not made compulsory, although this is facilitated. This scheme thus serves as a relevant framework for comparison with any non-judicial divorce proceedings.

In parallel with these developments, a shift is evident in practice towards more efficient and digital forms of divorce support, including via online divorce platforms. These platforms vary greatly in their structure and working methods. Some offer exclusively digital communication with an attorney, whilst others largely automate the process and guide clients through online modules to draw up a settlement agreement. In such cases, the final submission of the petition by the attorney often takes place outside the direct view of the parties.

The costs and processing times of these platforms vary, as shown in Chapter 4. Many providers work with package prices, whereby the level of support determines the cost. The duration of the procedure generally varies between three and ten weeks and depends in part on the complexity of the case and the intensity of the support. The diversity of professionals involved is striking, including attorneys, mediators, financial experts and case managers. This variation makes it difficult to provide a clear-cut assessment of the quality and legal protection offered by these platforms.

Comparative law within the EU

Comparative legal research shows that, in many countries, divorce by mutual consent is now the predominant form of divorce. In these countries, divorce by mutual consent was introduced primarily to relieve the burden on the courts and to make proceedings more efficient. Other considerations for introducing non-judicial divorce included intended improvements regarding the costs, time and accessibility of the procedure for citizens. In many of these countries, the court is now only involved if the parties cannot reach an agreement or if spouses have custody over minor children.

Chapter 5 examines non-judicial divorce procedures existent in nine other EU countries. These countries are: Estonia, France, Greece, Italy, Latvia, Portugal, Romania, Slovenia and Spain. Denmark has been excluded from this analysis, as it is not bound by EU regulations regarding private international law. The comparative legal analysis shows that the practical implementation of non-judicial divorce procedures varies considerably from country to country. The authority to decide the divorce is granted to various professionals, namely the civil registrar, the civil law notary or the public prosecutor. Some countries also have different procedures with the divorce decided by different authorities, for example depending on whether the spouses have minor children. The extent to which it is mandatory to reach agreements regarding the divorce, varies from country to country. Where agreements are mandatory, these may, for example, relate to the marital home, matrimonial property, maintenance, custody and care agreements, or shared pets.

The extent of examination carried out by the competent authority also varies from country to country and from procedure to procedure. In all countries, there is at least a formal, procedural examination to establish that the legal requirements have been met. In some countries, there is also a substantive examination of the agreements reached by the parties, for example to protect the interests of both parties. However, no connection can be established between the extent of the examination and other aspects of the procedure, such as which authority conducts the examination or the extent to which it is mandatory to reach agreements. There are also various other safeguards in place to protect vulnerable parties, such as mandatory legal representation or a mandatory cooling-off period.

In literature and in practice, points of concern regarding non-judicial divorce proceedings are raised, such as the lack of control mechanisms or problems in international situations.

International recognition of the divorce

As regards the international recognition of non-judicial divorces, these are, in principle, automatically recognised within the European Union under the Brussels II*ter* Regulation. This does, however, require that the divorce has been granted by, or under the supervision of, a public authority, and that the authority granting the divorce examines whether the national conditions for divorce have been met.

For non-EU countries, recognition may take place based on international treaties, such as the 1970 Hague Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Matrimonial Matters or the 1967 Hague Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Family Matters, provided that the conditions set out therein are met. Outside these frameworks, recognition depends on national rules of private international law.

Empirical research

The empirical part of the study consists of several components. Firstly, the empirical research among citizens shows that the current role of the court is limited in practice (Chapter 7). Most respondents have made their own arrangements regarding the consequences of the divorce, usually with the support of a professional. Only a small percentage have experienced legal disputes following the divorce. It also appears that in most cases the court remains out of the picture and is regarded by respondents as offering little added value, other than formalising the divorce.

In line with this, a large majority of respondents state that it should be possible to obtain a divorce without going to court. However, they emphasise that certain conditions must be met, such as making agreements on the consequences of the divorce mandatory and having these agreements

assessed for fairness by an independent professional. The need for mandatory guidance from an expert is less unanimously endorsed.

These findings are countered by the results of interviews with (legal) professionals and an expert meeting (Chapter 8), which show that removing the court does not automatically lead to significant time savings, cost reductions or improved legal protection. The benefits for the judiciary itself also appear to be limited. It is noted, however, that efficiency can be increased by reducing mandatory professional support, but this simultaneously raises concerns about the protection of vulnerable parties.

Concluding remarks

The non-judicial divorce procedure has no general advantages or disadvantages compared to the judicial divorce procedure. Potential advantages frequently cited, such as efficiency, cost savings and the alleviation of pressure on the courts, cannot be confirmed by the research and, moreover, depend on the way in which the non-judicial divorce procedure is organised, as evidenced by the empirical part of this study. The study also shows that the frequently cited disadvantage of a non-judicial divorce, namely reduced legal protection for the spouses, is not necessarily realised either and is, once again, entirely dependent on the chosen route. Moreover, in the current judicial procedure, legal protection is not achieved through a substantive review by the court, but rather through the guidance of legal professionals during the preliminary phase. Depending on how the non-judicial divorce procedure is structured, the same level of legal protection can be provided.

Taking everything into account, a nuanced picture emerges. On the one hand, there is a clear social and practical need to simplify and make the divorce procedure more flexible. On the other hand, ensuring adequate legal protection, particularly for the weaker party, remains a key concern. The key question is therefore not so much whether a non-judicial divorce procedure is desirable, but under what conditions it can be designed in a responsible manner. The decision to permit non-judicial divorce is thus a political one. Should this option be chosen, the underlying report provides an overview of how the procedure could be structured, as well as the advantages and disadvantages of these potential procedures, drawing on insights from other EU countries that have already introduced such procedures.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD **I**
LIJST VAN AFKORTINGEN **III**
TERMINOLOGIE **IV**
SAMENVATTING **V**
AANLEIDING V
DOELSTELLING EN ONDERZOEKSVRAGEN V
STRUCTUUR VAN HET ONDERZOEK VI
HET VERLOOP VAN DE ECHTSCHEIDINGSPROCEDURE VI
WETSGESCHIEDENIS TEN AANZIEN VAN DE BUITENGERECHTELIJKE ECHTSCHEIDINGSPROCEDURE VIII
ONLINE SCHEIDINGSPLATFORMS IX
RECHTSVERGELIJKING BINNEN DE EU IX
INTERNATIONALE ERKENNING VAN DE ECHTSCHEIDING X
EMPIRISCH ONDERZOEK XI
SLOTWOORD XI
NON-JUDICIAL DIVORCE - ENGLISH SUMMARY **XIII**
BACKGROUND XIII
OBJECTIVE AND RESEARCH QUESTIONS XIII
THE DIVORCE PROCEEDINGS XIV
LEGISLATIVE HISTORY XV
COMPARATIVE LAW WITHIN THE EU XVI
INTERNATIONAL RECOGNITION OF THE DIVORCE XVII
EMPIRICAL RESEARCH XVII
CONCLUDING REMARKS XVIII

I. INLEIDING **26**

26

HOOFDSTUK 1 – INLEIDING **27**
1.1 AANLEIDING VOOR HET ONDERZOEK 27
1.2 ONDERZOEKSVRAGEN 28
1.3 METHODOLOGIE 29
1.3.1 Afbakening en operationalisering van het onderzoek 29
1.3.2 Onderzoeksmethoden 29
1.4 TIJDPAD 31
1.5 LEESWIJZER 32
1.6 ONDERZOEKSTEAM 32

II. EEN BLIK NAAR BINNEN **34**

HOOFDSTUK 2 - HET VERLOOP VAN DE ECHTSCHEIDINGSPROCEDURE BIJ DE RECHTER 35
2.1 INTRODUCTIE 35
2.2 CATEGORIEËN 35
2.3 ECHTSCHEIDINGSPROCEDURE OP GEZAMENLIJK VERZOEK 37
2.4 HET VERZOEKSCHRIFT TOT ECHTSCHEIDING 38
2.5 NADERE INHOUD VAN HET VERZOEKSCHRIFT 40
2.6 MONDELINGE BEHANDELING 43
2.7 DE UITSPRAAK 44
2.8 INSCHRIJVING UITSPRAAK 45
2.9 DE KOSTEN 46
2.9.1 Griffierechten 46
2.9.2 Kosten voor rechtsbijstand 47
2.9.3 Rechtsbijstandverzekering 47
2.9.4 Online platforms 48
2.9.5 Gesubsidieerde rechtsbijstand 48
2.9.6 Leges en overige kosten 49
2.10 RECHTSWAARBORGEN VOOR KWETSBARE ECHTGENOTEN 50
2.11 MOGELIJKE ANDERE PROFESSIONALS DIE BIJ DE GERECHTELIJKE ECHTSCHEIDINGSPROCEDURE ZIJN BETROKKEN 54
2.12 TUSSENCONCLUSIE 56
HOOFDSTUK 3 – WETSGESCHIEDENIS BUITENGERECHTELIJKE SCHEIDINGSPROCEDURE 59
3.1 INTRODUCTIE 59
3.2 AANLEIDING WETSVOORSTELLEN BUITENGERECHTELIJKE ECHTSCHEIDING 59
3.3 WETSVOORSTEL LUCHTENVELD 61
3.4 AMENDEMENTEN TEEVEN EN BOUCHIBTI/TEEVEN 63
3.5 WETSVOORSTEL TEEVEN 64
3.6 ARGUMENTEN VOOR EN TEGEN DE INVOERING VAN DE WETSVOORSTELLEN 65
3.6.1 Argumenten voor en tegen invoering wetsvoorstel Luchtenveld 65
3.6.2 Argumenten voor en tegen invoering wetsvoorstel Teeven 69
3.7 INTREKKING/VERWERPING WETSVOORSTELLEN 71
3.8 RELEVANTE ONTWIKKELINGEN NA 2017 73
3.8.1 Rapport Verkenning Werkdruk Rechtspraak en Openbaar Ministerie 73
3.8.2 Ontwikkelingen op het gebied van mediation 74
3.8.3 Statistieken rondom formele relaties 74
3.8.4 Digitaal procederen 76
3.8.5 Invoering (vorm van) buitengerechtelijke echtscheiding in andere lidstaten van de Europese Unie 77
3.9 TOTSTANDKOMING BUITENGERECHTELIJKE BEËINDIGING GEREGISTREERD PARTNERSCHAP 77
3.10 TUSSENCONCLUSIE 82
HOOFDSTUK 4 - ONLINE SCHEIDINGSPLATFORMS 84
4.1 INTRODUCTIE 84
4.2 ONDERSCHEID INFORMATIEPAGINA'S OVER SCHEIDEN EN ONLINE PLATFORMS 84
4.3 WERKING ONLINE PLATFORMS 85

4.3.1 Globale beschrijving van de werking van de online platforms 86
4.4 RELEVANTE OVERWEGINGEN BIJ ONLINE PLATFORMS 88
4.4.1 Vergelijkingsmogelijkheden 88
4.4.2 Convenant 88
4.4.3 Mate en inhoud (juridische) bijstand 89
4.5 BEZOEKERSAANTALLEN EN AANTALLEN ONLINE-ECHTSCHEIDINGSPROCEDURES 89
4.6 TUSSENCONCLUSIE 90

III. EEN BLIK NAAR BUITEN 91

HOOFDSTUK 5 - RECHTSVERGELIJKING 92
5.1 INTRODUCTIE EN METHODOLOGIE 92
5.2 ESTLAND 93
5.2.1 Totstandkomingsgeschiedenis 93
5.2.2 Inhoud buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure 94
5.2.3 Evaluatie van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure 95
5.3 FRANKRIJK 95
5.3.1 Totstandkomingsgeschiedenis 95
5.3.2 Inhoud buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure 96
5.3.3 Evaluatie van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure 97
5.4 GRIEKENLAND 99
5.4.1 Totstandkomingsgeschiedenis 99
5.4.2 Inhoud buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure 99
5.4.3 Evaluatie van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure 100
5.5 ITALIË 100
5.5.1 Totstandkomingsgeschiedenis 100
5.5.2 Inhoud buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure 101
5.5.3 Evaluatie van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure 103
5.6 LETLAND 104
5.6.1 Totstandkomingsgeschiedenis 104
5.6.2 Inhoud buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure 105
5.6.3 Evaluatie van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure 106
5.7 PORTUGAL 106
5.7.1 Totstandkomingsgeschiedenis 106
5.7.2 Inhoud buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure 107
5.7.3 Evaluatie van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure 108
5.8 ROEMENIË 108
5.8.1 Totstandkomingsgeschiedenis 108
5.8.2 Inhoud buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure 109
5.8.3 Evaluatie van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure 110
5.9 SLOVENIË 110
5.9.1 Totstandkomingsgeschiedenis 110
5.9.2 Inhoud buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure 110
5.9.3 Evaluatie van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure 111

5.10 SPANJE 112
5.10.1 Totstandkomingsgeschiedenis 112
5.10.2 Inhoud buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure 113
5.10.3 Evaluatie van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure 114
5.11 CONCLUSIE 114
5.11.1 Aanleiding tot en ervaring met buitengerechtelijke echtscheiding 114
5.11.2 Verloop procedure 115
5.11.3 Toetsing afspraken en bescherming zwakkere partijen 116
5.11.4 Overige aandachtspunten 117
HOOFDSTUK 6 – DE INTERNATIONALE ERKENNING VAN BUITENGERECHTELIJKE ECHTSCHEIDINGEN 119
6.1 INTRODUCTIE 119
6.2 STAATSCOMMISSIE INTERNATIONAAL PRIVAATRECHT 120
6.2.1 Brussel II-bis Verordening 120
6.2.2 Haags Echtscheidingsverdrag 1970 121
6.2.3 Luxemburgs Echtscheidingsverdrag 1967 122
6.3 DE BRUSSEL II-TER VERORDENING 122
6.3.1 Totstandkoming Brussel II-ter Verordening 122
6.3.2 Toepassingsgebieden Brussel II-ter Verordening 124
6.3.3 Erkenningsregels Brussel II-ter Verordening 126
6.3.4 Relatie tot andere instrumenten 126
6.4 HAAGS ECHTSCHEIDINGSVERDRAG 1970 127
6.4.1 Totstandkoming 127
6.4.2 Toepassingsgebieden 128
6.4.3 Erkenningsregels 130
6.5 LUXEMBURGS ECHTSCHEIDINGSVERDRAG 1967 131
6.5.1 Totstandkoming 131
6.5.2 Toepassingsgebieden 131
6.5.3 Erkenningsregels 132
6.5.4 Verhouding van HEV 1970 en LEV 1967 tot andere instrumenten 132
6.6 TUSSENCONCLUSIE 133

IV. EMPIRISCH DEEL 135

LEESWIJZER EMPIRISCH DEEL 136
HOOFDSTUK 7 – HET PERSPECTIEF VAN GESCHEIDEN BURGERS 137
7.1 INTRODUCTIE EN METHODOLOGIE 137
7.1.1 Onderzoeksvragen 137
7.1.2 Opzet van de vragenlijst 137
7.1.3 De respondenten 139
7.2 RESULTATEN ANALYSE 141
7.2.1 Inleiding 141
7.2.2 Ervaring met de eigen echtscheiding 141
7.2.3 Scheiden zonder rechter: randvoorwaarden 146

7.3 TUSSENCONCLUSIE 150
HOOFDSTUK 8 - INTERVIEWS EN EXPERTMEETING 152
8.1 INTRODUCTIE 152
8.2 METHODOLOGIE INTERVIEWSTUDIE 152
8.2.1 Methode 152
8.2.2 Topiclijst 153
8.2.3 Data-analyse 153
8.2.4 Gedragscode 154
8.2.5 Belangrijke kanttekeningen bij het interpreteren van de interviews 154
8.2.6 Leeswijzer 155
8. 3 DE HUIDIGE ECHTSCHEIDINGSPROCEDURE VIA DE RECHTER 155
8.3.1 Verloop echtscheidingsprocedure 155
8.3.1.1 Opstellen convenant 158
8.3.1.2 De ongelijkheid van partijen in de echtscheidingsprocedure 158
8.3.1.3 De toegevoegde waarde van de rechter 160
8.3.1.4 Gemeenschappelijke verzoeken met IPR-elementen 162
8.3.1.5 Hoelang duurt de huidige procedure bij de rechter en wat kost het? 162
8.3.1.6 Wat is de taak van de ABS bij de huidige procedure? 163
8.3.1.7 Conflicten na echtscheiding8.3.1.7 Conflicten na echtscheiding 163
8.4 PROCEDURE BEËINDIGING GEREGISTREERD PARTNERSCHAP MET WEDERZIJDS GOEDVINDEN 164
8.4.1 Beëindiging geregistreerd partnerschap met wederzijds goedvinden 164
8.4.2 De huidige taak van de ABS bij de beëindiging geregistreerd partnerschap met wederzijds goedvinden 166
8.5 DE BUITENGERECHTELIJKE ECHTSCHEIDING: NADELEN 166
8.5.1 Nadelen 166
8.5.2 Zorgen over rechtsbescherming 167
8.5.3 Meer conflicten achteraf 167
8.5.4 Geen executoriale titel 167
8.5.5 Geen drempel 167
8.5.6 Overige 168
8.6 DE BUITENGERECHTELIJKE ECHTSCHEIDING: VOORDELEN 168
8.6.1 Tijdswinst 168
8.6.2 Goedkoper 168
8.6.3 Autonomie van partijen 168
8.6.4 Minder druk op de rechterlijke macht 169
8.6.5 Overige 169
8.7 EXPERTMEETING 169
8.7.1 Methode en werving 169
8.7.2 Korte bespreking van de vragen 170
8.7.2.1 Afspraken verplicht, ja of nee? 170
8.7.2.2 Wie kan het maken van afspraken het beste begeleiden? 170
8.7.2.3 Wie is de meest geschikte instantie/persoon om de buitengerechtelijke echtscheiding uit te spreken? 170
8.8 RANDVOORWAARDEN VOOR DE BUITENGERECHTELIJKE ECHTSCHEIDING 171

8.8.1 Voorlichting 171
8.8.2 Identificatie van partijen en vaststellen dat er geen kinderen bij betrokken zijn 171
8.8.3 Verplicht afspraken maken of niet 171
8.8.4 Wie moet de echtscheidingsbeslissing nemen? 172
8.9 CONCLUSIE 172
HOOFDSTUK 9 - DOENVERMOGEN 173
9.1 INTRODUCTIE 173
9.2 DE KEUZE VOOR EEN GERECHTELIJKE OF EEN BUITENGERECHTELIJKE ECHTSCHEIDING 174
9.3 HET MAKEN VAN AFSPRAKEN OVER DE GEVOLGEN 175

V. AFSLUITENDE ANALYSE 178

HOOFDSTUK 10 – INTERNATIONALE ONTWIKKELINGEN 179
10.1 INTRODUCTIE 179
10.2 AANLEIDING VOOR HET INVOEREN VAN EEN BUITENGERECHTELIJKE ECHTSCHEIDING 180
10.3 INHOUD VAN DE BUITENGERECHTELIJKE ECHTSCHEIDINGSPROCEDURE 180
10.4 EVALUATIES EN ONDERVONDEN VOOR- EN NADELEN 183
10.5 ERKENNING BUITENGERECHTELIJKE ECHTSCHEIDING 184
10.6 CONCLUSIE 185
HOOFDSTUK 11 – DE VOOR- EN NADELEN VAN EEN BUITENGERECHTELIJKE ECHTSCHEIDING 186
11.1 INTRODUCTIE 186
11.2 'DE' BUITENGERECHTELIJKE ECHTSCHEIDINGSPROCEDURE 187
11.2.1 Voortraject: Verplicht stellen van afspraken 187
11.2.2 Voortraject: Professionele begeleiding 188
11.2.3 Voortraject: Individuele begeleiding 190
11.2.4 Beslissing: wie neemt de beslissing 191
11.2.5 Beslissing: Inhoudelijke toetsing 192
11.2.6 Beslissing: Bedenktijd en verschijning in persoon 192
11.2.7 Beslissing: Uitgesloten huwelijken 193
11.2.8 Bekrachtiging 193
11.2.9 Inrichting buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure 193
11.3 VOOR- EN NADELEN VAN DE BUITENGERECHTELIJKE ECHTSCHEIDINGSPROCEDURE 194
11.3.1 Algemene overwegingen 194
11.3.2 Voortraject: Maken van afspraken 197
11.3.3 Voortraject: Betrokken professional 197
11.3.4 Voortraject: Mate van voorlichting en begeleiding 200
11.3.5 Bedenktijd 200
11.3.6 Beslissing: Verschijnen in persoon 201
11.3.8 Beslissing: Mate van toetsing 202
11.3.9 Bekrachtiging 203
11.4 MOGELIJKE PROCEDURES 203
11.4.1 Optie I 205
11.4.2 Optie II 206

11.4.3 Optie III 206
11.4.4 Optie IV 207
11.4.5 Optie V 207
11.4.6 Optie VI 208
11.4.7 Optie VII 208
11.4.8 Optie VIII 208
11.5 CONCLUSIE 209
LITERATUURLIJST 210
JURISPRUDENTIELIJST 220
BIJLAGE I – VRAGENLIJST RECHTSVERGELIJKING 221
BIJLAGE II – SCREENINGSVRAGEN SURVEY 222
BIJLAGE III - SURVEYVRAGEN 223
BIJLAGE IV – TOPICLIJST INTERVIEWS 229
BIJLAGE V – TOESTEMMINGSFORMULIER PROFESSIONALS BETROKKEN BIJ EMPIRISCH DEEL 232
BIJLAGE VI – LIJST VAN PROFESSIONALS BETROKKEN BIJ EMPIRISCH DEEL 234
BIJLAGE VII – FIGUREN 3 – 9 UIT HOOFDSTUK 8 235

I. INLEIDING

HOOFDSTUK 1 – INLEIDING

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Momenteel kan de ontbinding van het huwelijk door echtscheiding alleen tot stand komen via een beschikking van de rechtbank. Dit geldt zowel voor echtparen met minderjarige kinderen als voor echtparen zonder minderjarige kinderen. De gerechtelijke scheidingsprocedure voor echtparen met minderjarige kinderen is zo ingericht dat de echtgenoten afspraken moeten maken over de verzorging en opvoeding van hun kinderen na de scheiding in een ouderschapsplan. Echtparen zonder minderjarige kinderen hoeven géén afspraken te maken, maar moeten ook langs de rechter.

Tussen 2001 en 2009 was het mogelijk voor gehuwde stellen (met en zonder minderjarige kinderen) om hun huwelijk buiten de rechter om te laten ontbinden met een zogenoemde 'flitsscheiding'. Het huwelijk werd eerst omgezet in een geregistreerd partnerschap door de ambtenaar van de burgerlijke stand en vervolgens werd het geregistreerd partnerschap beëindigd, wederom door de ambtenaar van de burgerlijke stand. De flitsscheiding werd in 2009 afgeschaft vanwege problemen met erkenning in het buitenland. [1]

Na de afschaffing van de flitsscheiding is een wetsvoorstel ingediend om een echtscheiding zonder rechter alsnog mogelijk te maken voor echtparen zonder kinderen die overeenstemming hadden bereikt over de gevolgen van hun scheiding, het wetsvoorstel 'Wet scheiden zonder rechter'. [2] In de memorie van toelichting gaf de wetgever aan de verplichte tussenkomst van de rechter feitelijk niet nodig te achten in situaties waarin echtgenoten het eens zijn over hun echtscheiding en er geen minderjarige kinderen zijn. Het lag volgens de wetgever in de rede om echtgenoten in die situatie zoveel mogelijk zelf verantwoordelijkheid te laten dragen over de afhandeling van hun echtscheiding en een verplichte gang naar de rechter zou daar niet bij passen. [3] Bovendien kost de tussenkomst van de rechter, zo werd geargumenteerd, de burger tijd en geld. [4] De in het wetsvoorstel voorgestelde procedure zou een alternatief zijn voor de gerechtelijke echtscheidingsprocedure, waarbij de echtscheiding zou worden uitgesproken door de ambtenaar van de burgerlijke stand. Het wetsvoorstel is in november 2017 ingetrokken. Het had onvoldoende politieke draagkracht en de adviezen vanuit de rechterlijke macht en de advocatuur waren zeer kritisch. [5]

De vraag naar een echtscheidingsprocedure zonder rechter voor echtparen zonder kinderen blijft evenwel met enige regelmaat terugkomen, temeer nu de verwachting is dat een dergelijke

[1] *Kamerstukken II* 2004-2005, 30145 nr. 3 p. 8.
[2] *Kamerstukken II* 2014-2015, 34118.
[3] *Kamerstukken II* 2004-2005, 30145 nr. 3 p. 4.
[4] *Kamerstukken II* 2004-2005, 30145 nr. 3 p. 5.
[5] *Kamerstukken II* 2014-2015, 34118, nr. 6, p. 1.

procedure gepaard gaat met lagere kosten (voor zowel de echtgenoten als de rechtspraak), een kortere doorlooptijd en een lastenvermindering van de rechterlijke macht. Naar aanleiding van vragen van Kamerlid Sneller (D66) over de noodzaak om altijd naar de rechter te moeten gaan voor een echtscheiding tijdens het Commissiedebat Personen- en Familierecht op 3 april 2024, zegde de minister voor Rechtsbescherming toe een onderzoek te laten uitvoeren naar de voor- en nadelen van een buitengerechtelijke echtscheiding.[6] Het onderhavige onderzoek geeft invulling aan deze toezegging.

1.2 Onderzoeksvragen

De doelstelling van dit onderzoek is tot stand gekomen in overleg met de opdrachtgever en is tweeledig:

1. Inzicht bieden in de internationale ontwikkelingen sinds 2017 met betrekking tot de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure (scheiden zonder tussenkomst van de rechter);
2. Inzicht bieden in de (verwachte) voor- en nadelen van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure.

Het **eerste doel** van het onderzoek leidt tot de navolgende onderzoeksvragen:

a. In hoeverre bestaat in andere Europese landen de mogelijkheid tot een buitengerechtelijke echtscheiding? Zo ja, bestaan er evaluaties van (de gevolgen van het invoeren van) deze procedures en wat zijn de hoofdbevindingen?
b. Welke overwegingen hebben, in landen die deze mogelijkheid bieden, ten grondslag gelegen aan de invoering van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure?
c. Welke voor- en nadelen worden in deze landen ervaren met betrekking tot de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure?

Het **tweede doel** van het onderzoek leidt tot de navolgende onderzoeksvragen:

a. Welke voordelen zijn verbonden aan een buitengerechtelijke echtscheiding? In het kader van deze vraag wordt ook onderzocht in hoeverre er onder burgers behoefte bestaat aan de mogelijkheid van een buitengerechtelijke echtscheiding.
b. Welke nadelen zijn verbonden aan een buitengerechtelijke echtscheiding? In deze vraag staan zowel mogelijke juridische en praktische nadelen als nadelen voor de betrokken ketenpartners centraal. Specifieke aandacht is er voor de mate waarin kan worden verwacht dat de rechtsbescherming van echtgenoten kan worden gewaarborgd en de vraag welke eisen een buitengerechtelijke scheiding stelt aan het doenvermogen van burgers en in hoeverre het reëel is om te veronderstellen dat hieraan in een stressvolle en emotionele periode als een echtscheiding wordt voldaan. In dit kader is er aandacht voor situaties

[6] *Kamerstukken II* 2024-2025, 34118, nr. 6, p. 1.

waarin sprake is van onevenwichtige machtsverhoudingen tussen echtgenoten en is er oog voor de vraag wat voor gevolgen zich zouden kunnen voordoen in de periode na een buitengerechtelijke echtscheiding (bijvoorbeeld in termen van conflict).

- Welke impact heeft een buitengerechtelijke echtscheiding op de verschillende betrokken partijen en instanties (gemeenten, advocaten, rechtspraak, mediators) gezien hun huidige rol en taakopvatting?

d. Hoe verhouden de voor- en nadelen van een buitengerechtelijke echtscheiding zich tot elkaar?

1.3 Methodologie

1.3.1 Afbakening en operationalisering van het onderzoek

Het onderzoek beperkt zich tot echtparen die samen geen minderjarige kinderen hebben over wie zij samen het gezag dragen en die volledige overeenstemming hebben bereikt over de gevolgen van hun scheiding en zich via een gemeenschappelijk verzoek tot echtscheiding tot de rechtbank wenden. Ook tijdens de scheidingsprocedure worden deze personen nog als echtgenoten aangeduid. Zodra de echtscheiding formeel is bekrachtigd worden deze personen als gescheiden aangeduid.

De erkenning in Nederland van gerechtelijke of buitengerechtelijke scheidingsbeslissingen of uitspraken die in het buitenland zijn verkregen valt buiten de reikwijdte van het onderzoek omdat het onderzoek zich uitsluitend richt op gerechtelijke en buitengerechtelijke echtscheidingsprocedures die in Nederland worden gevoerd.

Het onderzoek richt zich op de ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan sinds de intrekking van het wetsvoorstel ‘Wet scheiden zonder rechter’ in november 2017. De nadruk in het onderhavige onderzoek ligt dan ook op ontwikkelingen die zich sindsdien hebben voorgedaan, zowel nationaal als internationaal.

1.3.2 Onderzoeksmethoden

Het onderzoek is onderverdeeld in drie delen: de blik naar binnen, de blik naar buiten en een empirisch deel. De twee doelen van het onderzoek zitten verdisconteerd in de drie delen waarbij gebruik is gemaakt van meerdere onderzoeksmethoden. Hieronder wordt een toelichting gegeven op de onderzoeksmethoden en hoe en waar deze zijn ingezet in het onderzoek. De methodologie die is gebruikt in het onderzoek wordt in deze paragraaf op hoofdlijnen beschreven en in de desbetreffende hoofdstukken nader toegelicht.

Ten eerste is een **deskresearch** verricht. In de blik naar binnen is middels een deskresearch een uitgebreide analyse gedaan naar de Nederlandse gerechtelijke echtscheidingsprocedure zoals we die op dit moment in Nederland kennen. Bijzondere aandacht is besteed aan de gerechtelijke echtscheidingsprocedure via een digitaal platform. Daarnaast is de parlementaire geschiedenis van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure onderzocht om helder te krijgen welke pogingen er zijn gedaan om een scheidingsprocedure te ontwikkelen waarin de rechter geen rol meer speelt. Bovendien zijn de juridische en maatschappelijke ontwikkelingen die zich sinds 2017 hebben voorgedaan in kaart gebracht, is er onderzoek gedaan naar het doenvermogen van burgers in scheidingssituaties en is onderzoek verricht naar een vorm van buitengerechtelijke beëindiging van een formele relatie die de wet al sinds 1 januari 1998 kent: de beëindiging van een geregistreerd partnerschap met wederzijds goedvinden.

In de blik naar buiten is middels een deskreseach een uitgebreide analyse gedaan naar supranationale en internationale instrumenten die tussen Nederland en andere landen gelden voor wat betreft de erkenning van echtscheidingen. Als een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure zou worden ingevoerd dan dient zich immers de vraag aan of deze echtscheidingen in andere landen zullen worden erkend. In dit kader zijn eveneens de adviezen van de Staatscommissie Internationaal Privaatrecht onderzocht.

Er is gezocht via de gebruikelijke zoekmethodes en standaard zoekmachines (zoals Legal intelligence, Opmaat, Kluwer navigator, Hein Online, WorldCat Discovery, Google etc.) voor het vinden van bronnen. Verdere details over deze onderzoeksmethode staan in de hoofdstukken 2,3,4 en 6.

Ten tweede is een **rechtsvergelijkend onderzoek** verricht waarbij vooral is gekeken naar de wijze waarop de buitengerechtelijke scheidingsprocedure in andere landen is ingebed in hun rechtssystemen en of de keuzes die daar zijn gemaakt naar tevredenheid zijn ingevoerd. De landen die meegenomen zijn in dit onderzoek zijn: Estland, Frankrijk, Griekenland, Italië, Letland, Portugal, Roemenië, Slovenië en Spanje. Deze landen kennen allemaal een vorm van buitengerechtelijke echtscheiding. Verdere details over de methode van het rechtsvergelijkend onderzoek, waaronder informatie over de wijze van selectie van landen, staan in hoofdstuk 5.

Ten derde is **empirisch onderzoek** verricht. Dit onderzoek bestond uit:

- Een <u>online survey</u> afgenomen onder personen die de afgelopen tien jaar zijn gescheiden om inzicht te krijgen in hun ervaringen. Het doel daarvan was om te achterhalen hoe gescheiden burgers aankijken tegen de mogelijkheid om zonder rechter te kunnen scheiden. Daarbij is specifiek gezocht naar respondenten die lijken op de groep voor wie scheiden zonder rechter mogelijk zou kunnen worden: echtgenoten die op gezamenlijk verzoek willen scheiden en geen minderjarige kinderen (meer) hebben of verzorgen. Voor de enquête is gebruik gemaakt van de diensten van Verian die de enquête heeft uitgezet in het

NIPObase panel. Verdere details over deze onderzoeksmethode, waaronder informatie over de wijze van selectie en de data-analyse, staan in hoofdstuk 7.

- Semigestructureerde interviews met advocaten, advocaat-mediators, mediators, rechters, gerechtssecretarissen, notarissen, psychologen, wetenschappers en ambtenaren van de burgerlijke stand om zicht te krijgen op het verloop van de gerechtelijke scheidingsprocedure, de voor- en nadelen van scheiden zonder rechter in de breedste zin van het woord, de randvoorwaarden voor een buitengerechtelijke scheidingsprocedure en het doenvermogen van burgers in scheidingsprocedures. In de semigestructureerde interviews is gebruik gemaakt van topiclijsten en de uitgewerkte interviews zijn gecodeerd in Atlas-ti met behulp van een codeboek dat is opgesteld aan de hand van de topiclijsten. Verdere details over de methode van semigestructureerde interviews, waaronder de selectie van de geïnterviewden, de data-analyse en gedragscode, staan in hoofdstuk 8.

- Een expertmeeting met professionals die betrokken (zouden kunnen) zijn in gerechtelijke en/of buitengerechtelijke echtscheidingsprocedures. Op de expertmeeting zijn vertegenwoordigers aangeschoven van de Raad voor de Rechtspraak (RvdR), het Landelijk Overleg Vakinhoud Familie- en Jeugdrecht (LOVF), de Mediators Federatie Nederland (MfN), de Nederlandse Vereniging Familie- en erfrecht Advocaten Scheidingsmediators (vFAS), de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB) en de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken (NVB). De Nederlandse Orde van Advocaten (NOvA) is ondanks diverse verzoeken daartoe niet ingegaan op de uitnodiging voor de expertmeeting. Tijdens de expertmeeting zijn de voorlopige resultaten van het onderzoek voorgelegd aan de vertegenwoordigers van de genoemde belangenorganisaties en is hen een aantal vragen gesteld. Hiermee is getoetst of de bevindingen uit de semigestructureerde interviews een breed gedragen beeld in de beroepsgroep vertegenwoordigen, wat de voor- en nadelen zijn van een buitengerechtelijke scheidingsprocedure en welke randvoorwaarden aan een dergelijke procedure verbonden zouden moeten worden. Verdere details over deze onderzoeksmethode staan in hoofdstuk 8.

Het empirische onderzoek is uitgevoerd na goedkeuring door de Ethische Toetscommissie (ERB) van Tilburg University, een commissie die is ingesteld om te waarborgen dat het wetenschappelijke onderzoek van de faculteit op een ethisch verantwoorde manier wordt uitgevoerd. Verdere details over de methoden van empirisch onderzoek, waaronder informatie over de wijze van werving en bevraging van participanten, staan in hoofdstuk 7, 8 en 9.

1.4 Tijdpad

Het onderzoek is gestart in november 2024 en afgerond op 31 maart 2026. De survey is afgenomen in april 2025. De interviews zijn in de maanden mei, juni en juli 2025 afgenomen. De expertmeeting heeft plaatsgevonden op 7 november 2025.

1.5 Leeswijzer

In dit eerste hoofdstuk is de aanleiding voor dit onderzoek, de onderzoeksvragen, de methodologie en het tijdspad toegelicht. De drie delen van het onderzoek zijn vervolgens onderverdeeld in verschillende hoofdstukken. De blik naar binnen (hoofdstukken 2 tot en met 4) is uitgewerkt in hoofdstuk 2, waarin het verloop van de gerechtelijke echtscheidingsprocedure uiteen is gezet, in hoofdstuk 3, waarin de parlementaire geschiedenis van de buitengerechtelijke scheidingsprocedure centraal staat en in hoofdstuk 4 wat de online scheidingsplatforms behandelt. De blik naar buiten (hoofdstukken 5 en 6) is uitgewerkt in hoofdstuk 5, waarin de rechtsvergelijking met negen landen is opgenomen en in hoofdstuk 6, waarin de analyse van supranationale en internationale instrumenten die tussen Nederland en andere landen gelden voor wat betreft de erkenning van echtscheidingen centraal staat. Het empirische deel (hoofdstukken 7 tot en met 9) is uitgewerkt in hoofdstuk 7, waarin het perspectief van gescheiden burgers is opgenomen, in hoofdstuk 8, wat de resultaten uit de interviews en de expertmeeting bespreekt en in hoofdstuk 9 over het doenvermogen van burgers in een scheidingssituatie. Het onderzoek wordt afgerond met een analyse die is opgesplitst in twee hoofdstukken. De onderzoeksvragen die horen bij het eerste doel van het onderzoek - inzicht bieden in de internationale ontwikkelingen sinds 2017 met betrekking tot de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure -worden beantwoord in hoofdstuk 10. Tevens zal in dit hoofdstuk nog kort worden ingegaan op de analyse van supranationale en internationale instrumenten die tussen Nederland en andere landen gelden voor wat betreft de erkenning van echtscheidingen. Het onderzoek wordt afgerond met een antwoord op de onderzoeksvragen die horen bij het tweede doel van het onderzoek -inzicht bieden in de (verwachte) voor- en nadelen van de buitengerechtelijke scheidingsprocedure - in hoofdstuk 11. In dit hoofdstuk worden eveneens enkele opties voor de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure uiteengezet.

1.6 Onderzoeksteam

Het onderzoeksteam bestond uit zes juridische onderzoekers van twee universiteiten met ervaring in juridisch- dogmatisch, rechtsvergelijkend en juridisch-empirisch onderzoek en met ervaring en expertise op verschillenden praktijk- en onderzoeksgebieden. Geen van de onderzoekers is betrokken bij of heeft nevenactiviteiten bij lobbyorganisaties die in dit onderzoeksveld actief zijn. Wel zijn de onderzoekers bijna allemaal werkzaam of werkzaam geweest in de beroepsorganisaties die betrokken zijn bij het onderzoek.

- Prof. mr. dr. Ian Sumner is hoogleraar Internationaal Familierecht aan Tilburg University en tevens senior rechter en teamvoorzitter, Cluster Jeugd, Team Familie- en Jeugdrecht bij

de Rechtbank Zeeland-West-Brabant. Daarnaast is hij lid van de Commissie van advies voor de zaken betreffende de burgerlijke staat en de nationaliteit, voorzitter van de landelijke Expertgroep IPR binnen de rechterlijke macht en voorzitter van de Vereniging voor Familierecht en Jeugdrecht. Hij is specialist op het gebied van het internationaal familierecht en zijn onderzoek is de laatste twintig jaar gericht op uiteenlopende IPR-aspecten van het familie- en jeugdrecht.

- Prof. dr. Machteld Vonk is hoogleraar Internationaal en Europees Personen- en Familierecht aan de Radboud Universiteit en tevens raadslid en domeinhouder Jeugd van de Afdeling Advies van de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming. Daarnaast is zij voorzitter van de redactie van het Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht (FJR) en is zij raadsheerplaatsvervanger bij het gerechtshof Amsterdam. Haar onderzoek heeft in toenemende mate een empirische component en richt zich met name op de positie van kinderen in het familie- en jeugdrecht.

- Mr. dr. Maaike Steegmans is universiteit docent bij de Radboud Universiteit en tevens werkzaam in de praktijk als adviseur en wetenschappelijk medewerker bij een notariskantoor dat zich onder meer toelegt op de begeleiding van familiebedrijven. Zij heeft ervaring met het doen van juridisch empirisch onderzoek. Dit blijkt onder andere uit haar proefschrift over het beheer van familievermogen door middel van certificering.

- Mr. Iris van Oosterhout is docent-onderzoeker personen- en familierecht aan Tilburg University en verricht momenteel PhD-onderzoek naar het begrip ‘gewone verblijfplaats’ in het internationaal familierecht. Zij publiceert bovendien met enige regelmaat in toonaangevende vakbladen.

- Mr. Wilke Maas-van Weert is docent familie- en jeugdrecht aan Tilburg University en verricht daarnaast wetenschappelijk onderzoek. Zij publiceert met name op het gebied van het familie- en jeugdrecht. Zij is daarnaast lid van de Klachtadviescommissie van de Raad voor de Kinderbescherming regio Zuid en is tussen 2008 en 2022 advocaat geweest in het familie- en jeugdrecht.

- Mr. Maud Baris heeft tijdens het onderzoek de master Rechtsgeleerdheid met profiel Familie- en Jeugdrecht aan Tilburg University afgerond. Zij is afgestudeerd met een masterthesis over buitengerechtelijke echtscheidingen. Momenteel volgt ze een tweede master Commercieel vermogensrecht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

II. EEN BLIK NAAR BINNEN

HOOFDSTUK 2 - HET VERLOOP VAN DE ECHTSCHEIDINGSPROCEDURE BIJ DE RECHTER

2.1 Introductie

Een van de doelen van het onderzoek is om inzicht te krijgen in de (verwachte) voor- en nadelen van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. Op dit moment kent Nederland echter uitsluitend een gerechtelijke echtscheidingsprocedure. Om verschillen goed in kaart te kunnen brengen en transparant te kunnen afwegen welke voor- en nadelen te verwachten zijn indien een echtscheidingsprocedure zonder rechter wordt vormgegeven, wordt in dit hoofdstuk de huidige gerechtelijke echtscheidingsprocedure op gezamenlijk verzoek zonder minderjarige kinderen uiteengezet.

Dit hoofdstuk bevat een uitgebreide analyse van de huidige procedure. Er zal worden ingegaan op de procedurele voorschriften in de gerechtelijke echtscheidingsprocedure, de inhoud van het verzoekschrift, de mondelinge behandeling ter zitting, de uitspraak en de inschrijving daarvan en de kosten. Uit de analyse blijken ook de doorlooptijden. Daarnaast bevat dit hoofdstuk een analyse van de rechtswaarborgen voor (kwetsbare) echtgenoten die verdisconteerd zitten in de gerechtelijke echtscheidingsprocedure, onder andere als er sprake is van huiselijk geweld of grote machtsongelijkheid tussen de echtgenoten.

2.2 Categorieën

Een huwelijk komt onder meer ten einde door echtscheiding.[7] Daarvoor zijn verschillende procedures mogelijk:

- Een echtscheiding kan op verzoek van de echtgenoten gezamenlijk worden uitgesproken door de rechter.[8] De echtgenoten moeten hiervoor beiden van oordeel zijn dat het huwelijk duurzaam is ontwricht.[9] De echtgenoten dienen in dit geval gezamenlijk een verzoekschrift tot echtscheiding in bij de rechter waarin zij de rechter samen verzoeken om de echtscheiding uit te spreken, de zogenoemde *gezamenlijke echtscheidingsprocedure*.
- Een echtscheiding kan op verzoek van één van de echtgenoten worden uitgesproken, waarbij de echtgenoten het niet eens zijn over de financiële en vermogensrechtelijke gevolgen van de echtscheiding.[10] Een van de echtgenoten richt zich in dit geval tot de

[7] Art. 1:149 onder c BW. Ontbinding kan ook door onder andere de door van een van de partijen (sub a) of ontbinding na scheiding van tafel en bed (sub d).
[8] Art. 1:149 onder c jo. art. 1:150 BW, zolang de echtgenoten niet van tafel en bed zijn gescheiden. In dit geval geldt art. 1:179 e.v. BW. Hier wordt in dit onderzoek niet nader op ingegaan.
[9] Art. 1:154 lid 2 BW. Een huwelijk is 'duurzaam ontwricht' indien de voortzetting van de samenleving ondraaglijk is geworden, zonder dat er uitzicht bestaat op herstel van behoorlijke echtelijke verhoudingen.
[10] Art. 1:150 BW, zolang de echtgenoten niet van tafel en bed zijn gescheiden. In dit geval geldt art. 1:179 e.v. BW. Hier wordt in dit onderzoek niet nader op ingegaan.

rechter en de andere echtgenoot verweert zich in deze procedure, de zogenoemde *echtscheidingsprocedure op tegenspraak.*

- Een echtscheiding kan op verzoek van één van de echtgenoten worden uitgesproken, waarbij de echtgenoten na de indiening van het echtscheidingsverzoek alsnog algehele overeenstemming bereiken over de financiële en vermogensrechtelijke gevolgen.[11] Een van de echtgenoten richt zich in dit geval tot de rechter met een verzoek tot echtscheiding en de andere echtgenoot laat de rechter – na een periode van onderhandeling en/of aanpassing van het verzoek - schriftelijk weten geen verweer te zullen voeren tegen het verzoekschrift en zich te zullen refereren aan het oordeel van de rechtbank,[12] de zogenoemde *referte-echtscheidingsprocedure.*
- Een echtscheiding kan op verzoek van een van de echtgenoten worden uitgesproken, waarbij de andere echtgenoot niet in de procedure verschijnt en geen verweer voert tegen het verzoek tot echtscheiding en eventuele nevenverzoeken,[13] de zogenoemde *verstek-echtscheidingsprocedure.*

Dit onderzoek richt zich uitsluitend op de eerste categorie echtscheidingen: de gezamenlijke echtscheidingsprocedure.

Nadrukkelijk wordt opgemerkt dat de referteverklaring, vergelijkbaar met de gezamenlijke echtscheiding, tot gevolg heeft dat vanaf het moment van ontvangst door de rechtbank de verweertermijn niet verder afgewacht zal worden en er direct een datum voor de beschikking zal worden bepaald, zonder mondelinge behandeling van het verzoekschrift bij de rechtbank.[14] Referteverzoeken worden in de praktijk veel ingediend als de echtgenoten ieder een eigen advocaat inschakelen en er geen gebruik wordt gemaakt van een gezamenlijke advocaat of advocaat-mediator. Dit heeft meerdere redenen. Advocaten verrichten hun werkzaamheden in overeenstemming met de wet,[15] beroepsregels,[16] en gedragsregels.[17] Deze beroepsnormen stellen nadrukkelijke eisen ten aanzien van het optreden van advocaten in gemeenschappelijke

[11] Art. 1:150 BW, zolang de echtgenoten niet van tafel en bed zijn gescheiden. In dit geval geldt art. 1:179 e.v. BW. Hier wordt in dit onderzoek niet nader op ingegaan.
[12] Onderdeel 5.5. Procesreglement Scheiding rechtbank 2026. De referteverklaring kan als productie aan het verzoekschrift worden gehecht of na de indiening van het verzoekschrift worden nagezonden door de advocaat van de andere echtgenoot. De referteverklaring is een schriftelijke door de andere echtgenoot ondertekende verklaring, geautoriseerd door een advocaat, waaruit genoegzaam blijkt dat de echtgenoot kennis heeft genomen van het verzoekschrift, dat geen verweer zal worden gevoerd en dus ook wordt afgezien van een mondelinge behandeling.
[13] Art. 1:150 BW, zolang de echtgenoten niet van tafel en bed zijn gescheiden. In dit geval geldt art. 1:179 e.v. BW. Hier wordt in dit onderzoek niet nader op ingegaan. In art. 816 Rv is bepaald dat het verzoekschrift in dit geval betekend dient te worden. Voor de mogelijkheid om hoger beroep in te stellen tegen een echtscheidingsbeschikking waarbij een van de echtgenoten niet in de procedure is verschenen wordt verwezen naar art. 820 Rv.
[14] Onderdeel 5.5. Procesreglement Scheiding rechtbank 2026.
[15] De overeenkomst tussen een advocaat en een opdrachtgever kan juridisch gekwalificeerd worden als een overeenkomst van opdracht, art. 7:400 BW.
[16] Onder meer de Advocatenwet, Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft), Verordening op de advocatuur en Regeling op de Advocatuur.
[17] Gedragsregels Advocatuur.

echtscheidingsverzoeken.[18] Om die reden geven sommige advocaten de voorkeur aan een eenzijdig echtscheidingsverzoek gevolgd door een referteverklaring (de voornoemde referte-echtscheidingsprocedure) in plaats van een gezamenlijk verzoek tot echtscheiding. Via die weg kan er immers geen enkele schijn van belangenverstrengeling ontstaan. Voor advocaten die lid zijn van de Nederlandse Vereniging Familie- en Erfrecht Advocaten en Scheidingsmediators (vFAS)[19] is het op grond van hun interne gedragscode bovendien niet toegestaan om als gemeenschappelijk advocaat voor twee scheidende partijen in rechte op te treden zonder mediation-overeenkomst.[20] Het staat deze groep advocaten dus op grond van hun interne beroepsnormen in het geheel niet vrij om gemeenschappelijke verzoekschriften tot echtscheiding in te dienen, tenzij de betreffende advocaat als advocaat-mediator voor beide echtgenoten optreedt.[21] Ook kunnen advocaten proceseconomische redenen hebben om het verzoekschrift tot echtscheiding eenzijdig in te dienen bij de rechtbank, bijvoorbeeld omdat door de indiening van dit verzoekschrift de wettelijke (beperkte) gemeenschap van goederen wordt ontbonden,[22] of omdat een van de echtgenoten niet van meet af aan meewerkt aan de echtscheidingsprocedure.

Kortom, de referte-echtscheidingsprocedure is in sommige situaties vergelijkbaar met het gezamenlijke echtscheidingsverzoek maar deze procedure blijft buiten het bereik van dit onderzoek.

2.3 Echtscheidingsprocedure op gezamenlijk verzoek

De echtscheiding op gezamenlijk verzoek wordt beheerst door de regels van de verzoekschriftprocedure.[23] De gezamenlijke echtscheidingsprocedure start formeel met een schriftelijk verzoekschrift waarin een expliciet verzoek aan de rechter is opgenomen. Hierin staat in ieder geval het verzoek van de echtgenoten om de echtscheiding uit te spreken. Het verzoekschrift kan daarnaast nog andere verzoeken bevatten.[24] Het gezamenlijke verzoekschrift tot echtscheiding wordt ondertekend en bij de rechtbank ingediend door een advocaat.[25] Er is dus sprake van verplichte procesvertegenwoordiging door een advocaat in de echtscheidingsprocedure. Een verzoekschrift dat niet door een advocaat wordt ingediend is niet-

[18] Verwezen wordt naar paragraaf 2.10 Rechtswaarborgen voor echtgenoten.
[19] De vFAS is de enige Nederlandse specialisatievereniging van advocaten die gespecialiseerd zijn in het (internationale) personen- en familierecht, het erfrecht en mediation. Bij de vFAS zijn ruim 800 leden aangesloten. Advocaten kunnen ervoor kiezen om zich aan te sluiten bij de vFAS. Dit is geen verplichting om als advocaat te mogen optreden in echtscheidingsprocedures.
[20] Gedragscode voor de vFAS-advocaat vastgesteld 08-06-17, art. 1.
[21] Gedragscode voor de vFAS-advocaat vastgesteld 08-06-17, art. 1. Daarnaast mag de vFAS-advocaat volgens de gedragscode ook in twee andere situaties geen gemeenschappelijk scheidingsverzoek indienen. Dit betreft allereerst de situatie waarbij een ander (notaris, accountant of (internet)-mediator) het convenant heeft opgesteld. De andere situatie is dat de advocaat slechts voor één partij optreedt en de andere partij geen advocaat heeft.
[22] Art. 1:99 lid 1 onder b BW.
[23] Art. 261 Rv.
[24] Voorbeelden van andere verzoeken zijn besproken in paragraaf 2.2.
[25] Art. 278 lid 3 Rv.

ontvankelijk. De echtgenoten kunnen samen één advocaat hebben die namens hen samen het verzoekschrift indient of ieder een eigen advocaat. In laatstgenoemd geval ondertekenen beide advocaten het verzoekschrift tot echtscheiding en dienen zij het gezamenlijk namens de echtgenoten in.

2.4 Het verzoekschrift tot echtscheiding

Het verzoekschrift vermeldt de naam en voornamen van de echtgenoten, de woonplaats of werkelijke verblijfplaats van de echtgenoten en de naam van de advocaat van de echtgenoten – of, als de echtgenoten ieder een eigen advocaat hebben, de namen van de advocaten.[26] Het verzoekschrift bevat daarnaast een duidelijke omschrijving van het verzoek en de gronden waarop het berust.[27] In het verzoekschrift zal dus nadrukkelijk gesteld moeten worden dat er sprake is van een duurzame ontwrichting van het huwelijk.[28]

Bij de indiening van het gezamenlijke verzoekschrift tot echtscheiding moet op grond van de wet een aantal stukken worden overgelegd, te weten:

- een recent afschrift van de huwelijksakte waarmee het bestaan van het huwelijk kan worden aangetoond;
- stukken waaruit de rechtsmacht van de Nederlandse rechter blijkt;
- recente uittreksels uit de Basisregistratie Personen (BRP- uittreksels) met vermelding van alle nationaliteiten en in sommige gevallen de vermelding van de verblijfsduur in Nederland van de echtgenoten zodat de identiteit en nationaliteit van de echtgenoten kan worden vastgesteld.[29]

Daarnaast moeten bij de indiening van het gezamenlijke verzoekschrift de processtukken die betrekking hebben op de voorlopige voorzieningen (indien deze zijn verzocht), worden

[26] Art. 815 lid 1 Rv.
[27] Art. 278 jo. 815 Rv.
[28] Art. 1:154 lid 2 BW.
[29] Art. 815 lid 5 Rv in combinatie met onderdeel 2.2. Procesreglement Scheiding rechtbanken 2026. Waar in dit reglement gesproken wordt over het overleggen van een BRP-uittreksel, kan volgens onderdeel 1.19 van het Procesreglement Scheiding rechtbank 2026 ook worden volstaan met overlegging van de burgerservicenummers (BSN) of kopieën van legitimatiebewijzen van partijen waarop het BSN staat vermeld. Deze gegevens moeten in dit geval in één apart stuk aan de rechtbank worden gestuurd tegelijk met het verzoekschrift. Dit stuk maakt geen deel uit van de processtukken en wordt door de rechtbank niet aan de andere partij(en) gestuurd.

overgelegd.[30] In de procesreglementen van de rechtbanken en gerechtshoven is een nadere specificering van de over te leggen gegevens opgenomen.[31]

Indien de vereiste stukken niet kunnen worden overgelegd, biedt de wet ruimte aan de echtgenoten om te volstaan met de overlegging van andere stukken of kan daarin op andere wijze worden voorzien, een en ander ter beoordeling van de rechter.[32] Dit komt met name voor bij scheidingen waarbij het huwelijk in het buitenland is voltrokken en/of geboorte van één of meer kinderen aldaar heeft plaatsgevonden.[33]

Aan het ontbreken van stukken, vermeldingen of de ondertekening door de advocaat zijn geen procesrechtelijke gevolgen verbonden. De rechter zal dit normaliter in de ontvangstbevestiging van het verzoekschrift kenbaar maken en het herstel van een dergelijk verzuim bevelen.[34] De ontbrekende vermeldingen of stukken dienen binnen vier weken alsnog te worden ingediend. Als deze termijn niet wordt gehaald en hiervoor schriftelijk geen klemmende redenen zijn aangevoerd, kunnen de echtgenoten niet-ontvankelijk worden verklaard in het echtscheidingsverzoek wegens het niet voldoen aan de stelplicht.[35] Te denken valt aan situaties waarin stukken ontbreken die nodig zijn om te kunnen beslissen,[36] of als een goede procesorde dit rechtvaardigt.[37]

Het gezamenlijke verzoekschrift kan worden ingediend door toezending per post aan de griffie van de rechtbank, door afgifte aan de centrale balie van de rechtbank, via Veilig mailen met nazending per post of via (vrijwillig) digitaal procederen.[38] Digitaal procederen houdt in dat alle communicatie en de verzending van processtukken via digitale weg geschiedt en is bij alle

---

[30] Art. 815 lid 5 sub d jo. art. 821 en art. 822 Rv. Voorlopige voorzieningen zijn spoedvoorzieningen die de rechter kan treffen voor de duur van de echtscheidingsprocedure en die daarna in beginsel hun kracht verliezen. Het gaat veelal om dringende kwesties die een uitspraak in de (echtscheidings) bodemprocedure niet kunnen afwachten. Deze situatie zal bij een gezamenlijk echtscheidingsverzoek echter uiterst zeldzaam zijn nu voorlopige voorzieningen die zijn gegeven voordat een verzoek tot echtscheiding is ingediend op grond van art. 821 lid 4 Rv hun kracht verliezen indien niet binnen vier weken een verzoek tot echtscheiding is ingediend. Hoewel het juridisch niet onmogelijk is zal deze situatie -dat enerzijds voorlopige voorzieningen tussen de echtgenoten nodig zijn en anderzijds binnen vier weken daarna een gezamenlijk verzoek tot echtscheiding wordt ingediend- uiterst zeldzaam zijn. Om die reden wordt deze situatie niet verder besproken in dit hoofdstuk.

[31] Op grond van onderdeel 2.2. Procesreglement Scheiding rechtbanken 2026 moeten alle stukken (met uitzondering van de BRP-uittreksels, die enkel gedateerd moeten zijn) gedateerd en gewaarmerkt zijn. De stukken mogen niet langer dan drie maanden voor indiening van het verzoekschrift zijn afgegeven.

[32] Art. 815 lid 6 Rv.

[33] Chin-A-Fat, in *GS Burgerlijke Rechtsvordering*, art. 815 Rv, aant. 1.

[34] Chin-A-Fat, in *GS Burgerlijke Rechtsvordering*, art. 815 Rv, aant. 1.

[35] Echter, volgens de Hoge Raad kan het niet tijdig indienen of aanvullen van de stukken niet zonder meer tot niet ontvankelijkheid leiden. HR 5 december 2003, ECLI:NL:HR:2003:AK4856.

[36] Onderdeel 2.3 Procesreglement Scheiding rechtbank 2026. De sanctie van niet-ontvankelijkverklaring wordt in dat geval niet ontleend aan het procesreglement, doch aan het niet voldoen aan de stelplicht. Slechts indien voor afloop van de termijn klemmende redenen zijn aangevoerd waarom de stukken niet zijn gecompleteerd, zal daartoe een nadere termijn worden verleend van maximaal vier weken.

[37] HR 14 januari 2005, ECLI:NL:HR:2005:AR5752, m.nt. W.D.H. Asser.

[38] Onderdeel 1.1 Procesreglement Scheiding rechtbank 2026.

rechtbanken in Nederland mogelijk voor (gemeenschappelijke) echtscheidingsverzoeken.[39] Digitaal procederen maakt het verloop van de echtscheidingsprocedure sneller en gemakkelijker.

De griffier tekent de dag van indiening op het verzoekschrift aan.[40] Vanaf dat moment is de echtscheidingsprocedure formeel aanhangig. Bij digitaal procederen wordt de ontvangstbevestiging automatisch gegenereerd; bij indiening per post zal de ontvangstbevestiging door een medewerker van de griffie worden verstrekt. Het gezamenlijke echtscheidingsverzoek hoeft, in tegenstelling tot eenzijdige echtscheidingsverzoeken, niet betekend te worden omdat de echtgenoten beiden om de echtscheiding verzoeken.[41] Een deurwaarder is dus niet nodig.

2.5 Nadere inhoud van het verzoekschrift

Het verzoekschrift dient op grond van de wet een duidelijke omschrijving van het verzoek en de gronden waarop het berust te bevatten.[42]

In het gezamenlijke verzoekschrift zal in ieder geval verzocht worden om de echtscheiding uit te spreken op de grondslag dat het huwelijk duurzaam is ontwricht.[43] Immers, beide echtgenoten willen tot echtscheiding en beëindiging van het huwelijk komen. Om een echtscheiding te bewerkstelligen kunnen de echtgenoten juridisch volstaan met het (kale) verzoek aan de rechter om de echtscheiding uit te spreken. In de praktijk worden echter vaak een of meer nevenverzoeken geformuleerd door de echtgenoten om de gevolgen van de echtscheiding te regelen.

Desgewenst kunnen de echtgenoten aan het gezamenlijke echtscheidingsverzoek ook een echtscheidingsovereenkomst ofwel echtscheidingsconvenant hechten, al dan niet voorzien van een verzoek aan de rechter om de gemaakte afspraken geheel of gedeeltelijk op te nemen in dan wel aan te hechten aan de uitspraak. Een echtscheidingsconvenant is een overeenkomst waarin echtgenoten afspraken over de gevolgen van hun echtscheiding hebben vastgelegd. Het echtscheidingsconvenant is vormvrij maar in de regel kiezen echtgenoten voor een schriftelijke overeenkomst.[44] Hierin kunnen bijvoorbeeld afspraken worden opgenomen over de vermogensrechtelijke afwikkeling, de verevening van het pensioen of de verschuldigdheid van partneralimentatie. De echtgenoten kunnen in het gezamenlijke echtscheidingsverzoek de rechter vragen om - naast het uitspreken van de echtscheiding - deze afspraken te bekrachtigen. De wet

[39] Art. 33 Rv, bijlage 4 Procesreglement Scheiding rechtbank 2026. Besluit Elektronisch Procederen. Reglement inzake de toegang tot en het gebruik van systeem DT Rechtspraak. Het Procesreglement Scheiding rechtbanken bevat aanvullende regels met betrekking tot de betrouwbaarheid en vertrouwelijkheid van het elektronisch verzenden van berichten en processtukken.
[40] Art. 278 lid 4 Rv.
[41] De eis van betekening van het echtscheidingsverzoek uit art. 816 Rv geldt uitsluitend bij eenzijdige echtscheidingsverzoeken.
[42] Art. 1:278 jo. 815 Rv.
[43] Art. 1:154 lid 2 BW.
[44] Vlaardingerbroek 2023, p. 170;

geeft de rechter de bevoegdheid om, op verzoek van partijen, getroffen onderlinge regelingen of het echtscheidingsconvenant, daaronder begrepen de afspraken omtrent partneralimentatie, in de uitspraak op te nemen dan wel aan te hechten.[45] Het moet wel gaan om regelingen waarover de partijen overeenstemming hebben bereikt. De wet legt in dat verband geen beperkingen op. De rechter is niet verplicht om een dergelijk verzoek van de echtgenoten te honoreren maar zal afwijzing of slechts gedeeltelijke toewijzing van het verzoek wel goed moeten motiveren aangezien echtgenoten belang hebben bij een executoriale titel voor hun afspraken.[46]

Bij toewijzing van een verzoek tot aanhechting van het echtscheidingsconvenant aan de echtscheidingsbeschikking, zal de rechter in het dictum van de uitspraak een bepaling opnemen dat de onderling getroffen regeling (echtscheidingsconvenant) wordt aangehecht, met aanhechting van een kopie van het echtscheidingsconvenant aan de beschikking.[47] De rechter hakt dus niet zelf knopen door over de vermogensrechtelijke afwikkeling, het pensioen of de partneralimentatie, maar verwijst in de echtscheidingsuitspraak naar de afspraken die door de echtgenoten samen zijn gemaakt in het echtscheidingsconvenant. Met het aanhechten van het echtscheidingsconvenant worden de afspraken tussen de echtgenoten voor tenuitvoerlegging vatbaar. Immers, de grosse van een in Nederland gewezen vonnis of beschikking van de Nederlandse rechter kan overal in Nederland ten uitvoer worden gelegd.[48] Als een van de echtgenoten de afspraken uit het echtscheidingsconvenant na de scheiding niet nakomt, kan de andere echtgenoot een deurwaarder inschakelen om de nakoming van de gemaakte afspraken af te dwingen. Te denken valt aan de betaling van partneralimentatie[49] of de betaling van een geldsom na de verkoop van de echtelijke woning. Zodoende ontvangen de echtgenoten met de uitspraak van de rechter een executoriale titel voor de tenuitvoerlegging van de afspraken uit het echtscheidingsconvenant. Zonder deze executoriale titel moeten de echtgenoten na de echtscheidingsprocedure een nieuwe gerechtelijke procedure starten als er discussie ontstaat over de nakoming van de afspraken uit het echtscheidingsconvenant.

Het gezamenlijke echtscheidingsverzoek kan ook nevenverzoeken bevatten. Dit zijn verzoeken aan de rechter tot het treffen van voorzieningen die samenhangen met het echtscheidingsverzoek.

---

[45] Art. 819 Rv. Indien in het gezamenlijke echtscheidingsverzoek naar een onderling getroffen regeling wordt verwezen of opneming daarvan wordt verzocht, moet blijkens onderdeel 2.2. Procesregelement Scheiding rechtbank 2026 die regeling (bijvoorbeeld een convenant) in drievoud worden overgelegd, waaronder het origineel. Indien digitaal wordt geprocedeerd, wordt een over te leggen onderling getroffen regeling voorzien van een originele ("natte") handtekening en gescand als Pdfbestand, digitaal ingediend op de wijze zoals vermeld in Hoofdstuk 12 van het procesreglement.

[46] Chin-A-Fat, in *GS Burgerlijke Rechtsvordering*, art. 819 Rv, aant. 1.

[47] Onderdeel 11.1 Procesreglement Scheiding rechtbank 2026. Indien digitaal wordt geprocedeerd zal dit geschieden door opneming in het dictum van een bepaling dat de onderling getroffen regeling als in de beschikking opgenomen moet worden beschouwd onder verwijzing naar de als bijlage ingevoegde scan van de onderling getroffen regeling.

[48] Art. 430 Rv.

[49] Het Landelijk Bureau Inning Onderhoudsbijdragen (LBIO) incasseert op verzoek van onderhoudsgerechtigden uitsluitend alimentatiebijdragen die zijn opgenomen in een gerechtelijke uitspraak en dus voor tenuitvoerlegging vatbaar zijn, http://www.lbio.nl.

De wet geeft hiervoor een limitatieve opsomming en nadere procedurele regels.[50] In het kader van een gezamenlijk echtscheidingsverzoek zonder kinderen zal het voornamelijk gaan om gezamenlijke verzoeken van de echtgenoten tot vaststelling van een partneralimentatiebijdrage,[51] voorzieningen met betrekking tot de verdeling van de gemeenschap of de uitvoering van verrekenbedingen,[52] het voortgezet gebruik van de echtelijke woning en inboedel[53] en de toekenning van het huurrecht.[54] Ook andere nevenvoorzieningen zijn overigens denkbaar mits deze voldoende samenhang vertonen met het verzoek tot echtscheiding en niet te verwachten is dat de behandeling daarvan tot onnodige vertraging van het geding zal leiden. Te denken valt aan een voorziening over de pensioenrechten van de echtgenoten.[55]

In de regel zullen de echtgenoten voorafgaand aan de indiening van het gezamenlijke echtscheidingsverzoek al overeenstemming hebben bereikt over de voornoemde onderwerpen en vragen zij door middel van (een) gezamenlijk(e) nevenverzoek(en) de rechtbank nog formeel om de bekrachtiging van deze afspraken. De nevenverzoeken zijn dan vooral bedoeld om met de echtscheidingsbeschikking van de rechter ook een executoriale titel voor de tenuitvoerlegging van deze afspraken te verkrijgen, mits zij hun verzoeken zo formuleren dat ze ook ten uitvoerlegging vatbaar zijn.[56] De strekking van de nevenverzoeken komt dan overeen met een verzoek van de echtgenoten om een echtscheidingsconvenant geheel of gedeeltelijk op te nemen in de uitspraak.[57] De echtgenoten hebben dan echter geen echtscheidingsconvenant opgesteld maar laten hun afspraken vastleggen in de uitspraak van de rechter zelf.

Het is niet uitgesloten dat echtgenoten die (nog) geen overeenstemming hebben bereikt over de gevolgen van hun scheiden (en ook geen echtscheidingsconvenant hebben opgesteld) toch een gezamenlijk verzoek tot echtscheiding met nevenverzoeken indienen.[58] Gewezen wordt bijvoorbeeld op de mogelijkheid om in het echtscheidingsverzoek de rechter te verzoeken om de verdeling van de gemeenschap van goederen die tijdens het huwelijk is ontstaan vast te stellen, dan wel om aan de echtgenoten een bevel tot verdeling ten overstaan van de notaris af te geven.[59] De echtscheiding wordt in laatstgenoemd geval dan al op gezamenlijk verzoek uitgesproken en de

---

[50] Art. 827 e.v. Rv.
[51] Art. 827 lid 1 onder a Rv.
[52] Art. 827 lid 1 onder b Rv.
[53] Art. 827 lid 1 onder d Rv.
[54] Art. 827 lid 1 onder e Rv.
[55] Art. 827 lid 1 onder g Rv.
[56] Art. 430 Rv.
[57] Art. 819 Rv.
[58] Opgemerkt wordt dat in de praktijk in dit soort situaties veelal wordt gekozen voor een eenzijdig echtscheidingsverzoek en niet een gezamenlijk echtscheidingsverzoek. Desondanks biedt de wet deze mogelijkheid wel.
[59] Art. 677 lid 1 jo. 677 lid 4 Rv. Zie ook Chin-A-Fat, in *GS Burgerlijke Rechtsvordering*, art. 827, aant. 5. De materieelrechtelijke grondslag voor de ontbinding van de wettelijke gemeenschap van goederen vindt men in art. 1:99 BW. De algemene materiele regeling ten aanzien van de verdeling van een gemeenschap zijn te vinden in art. 3:178 en art. 3:185 BW, waarmee respectievelijk art. 677 en 678 lid 2 Rv corresponderen.

echtgenoten worden door de rechter gelast om later over te gaan tot verdeling van de gemeenschap(pen) die tijdens het huwelijk is/zijn ontstaan.

Tot slot kunnen de echtgenoten ten tijde van de indiening van het gezamenlijke verzoekschrift tot echtscheiding verzoeken om de inschrijving van het verzoekschrift in het huwelijksgoederenregister; een openbaar register dat strekt ter bescherming van derden.[60] Dit kan bijvoorbeeld wenselijk zijn als de echtgenoten huwelijkse voorwaarden hebben opgesteld en de indiening van het echtscheidingsverzoek relevant is voor de afwikkeling van het huwelijksvermogensregime na indiening van het echtscheidingsverzoek. Door indiening van het echtscheidingsverzoek wordt bovendien de wettelijke (beperkte) gemeenschap van goederen beëindigd.[61] Daardoor verandert de juridische positie van echtgenoten, bijvoorbeeld wat betreft de beheerbevoegdheid en aansprakelijkheid voor schulden. Aan derden (veelal schuldeisers) kan de ontbinding van de gemeenschap pas worden tegengeworpen als het echtscheidingsverzoek is ingeschreven in het huwelijksgoederenregister.[62] Hierom kiezen sommige echtgenoten ervoor om dit tegelijk met de indiening van het echtscheidingsverzoek te doen, mits dit verzoek aan dezelfde rechtbank kan worden gericht.

2.6 Mondelinge behandeling

Een mondelinge behandeling op het gezamenlijke verzoek tot echtscheiding zal normaliter achterwege blijven nu er geen minderjarige kinderen zijn en het een gezamenlijk verzoek van de echtgenoten betreft dat (veelal) aanstonds kan worden toegewezen.[63] De rechter heeft echter de bevoegdheid om een mondelinge behandeling te gelasten als daartoe aanleiding is.[64] Te denken valt aan situaties waarin er juridische vragen rijzen over het verzoek van de echtgenoten, zoals de bevoegdheid van de Nederlandse rechter, de erkenning van een in het buitenland gesloten huwelijk of de identiteit of nationaliteit van de echtgenoten. Deze informatie kan overigens ook schriftelijk opgevraagd worden door de griffier.[65] Wanneer echtgenoten, al dan niet in het verzoekschrift, hebben aangegeven af te zien van een mondelinge behandeling, zal de rechter dit verzoek volgen, tenzij er redenen zijn om toch een mondelinge behandeling ter zitting te gelasten.[66] Indien de echtgenoten in het verzoekschrift zelf nadrukkelijk aangeven dat zij hun verzoek mondeling willen toelichten, worden zij daar in beginsel door de rechter toe in de gelegenheid gesteld, zelfs als de zaak naar het oordeel van de rechter op de stukken kan worden afgedaan.[67] In dat geval volgt dus wel een mondelinge behandeling.

---

[60] Besluit Huwelijksgoederenregister 1969. Zie ook onderdeel 2.1 Procesreglement Scheiding rechtbank 2026.
[61] Art. 1:99 BW.
[62] Zie bijvoorbeeld art. 1:86 lid 3 BW.
[63] Art. 818 jo. 279 Rv.
[64] Art. 279 Rv.
[65] Chin-A-Fat, in *GS Burgerlijke Rechtsvordering*, art. 818 Rv, aant. 1.
[66] Onderdeel 7.1. Procesreglement Scheiding rechtbank 2026.
[67] Onderdeel 7.1. Procesreglement Scheiding rechtbank 2026.

2.7 De uitspraak

De rechter bepaalt na afloop van de mondelinge behandeling - of bij gebreke daarvan na de beslissing dat de mondelinge behandeling achterwege zal blijven - de dag waarop uitspraak zal worden gedaan en deelt deze dag aan de echtgenoten mede.[68] Ieder der echtgenoten is bevoegd om tot het moment van de uitspraak door de rechter het gezamenlijke echtscheidingsverzoek in te trekken.[69] De rechtbank doet uitspraak middels een echtscheidingsbeschikking.[70]

De termijn voor de uitspraak is bij gemeenschappelijke verzoeken tot echtscheiding maximaal drie weken, vanaf het moment dat is geconstateerd dat de zaak gereed is voor een uitspraak.[71] Dit zal het geval zijn als het verzoekschrift aan alle wettelijke eisen voldoet en alle benodigde gegevens en stukken zijn overgelegd en beoordeeld. De echtscheidingsbeschikking volgt in de praktijk evenwel soms al binnen een week en zelfs binnen enkele werkdagen.

De uitspraak wordt per post aan de advoca(a)t(en) van de echtgenoten toegezonden. De uitspraak kan ook digitaal ter beschikking worden gesteld. Van de uitspraak wordt aan de echtgenoot die daarbij belang heeft op verzoek een voor tenuitvoerlegging bestemd afschrift (een grosse genoemd) verstrekt.[72] Te denken valt aan de alimentatiegerechtigde echtgenoot die op grond van de echtscheidingsbeschikking aanspraak kan maken op partneralimentatie of de echtgenoot die uit hoofde van de echtscheidingsbeschikking aanspraak kan maken op de betaling van een overbedelingsvordering. Deze grosse wordt altijd op papier verstrekt.[73]

Echtgenoten kunnen geen hoger beroep instellen tegen een echtscheidingsbeschikking op een gezamenlijk echtscheidingsverzoek voor zover dat verzoek volledig is toegewezen. Dit geldt ook ingeval het verzoek nevenverzoeken bevat, zoals de bekrachtiging van een echtscheidingsconvenant. Het is vaste jurisprudentie dat het rechtsmiddel van hoger beroep niet is gegeven met het doel een partij, van wie het echtscheidingsverzoek door de rechtbank is toegewezen, gelegenheid te bieden die beslissing ongedaan te maken omdat die partij bij nader inzien de voorkeur eraan geeft van dat verzoek af te zien.[74] Beide echtgenoten hebben immers gekregen wat zij hebben verzocht, wat aan de ontvankelijkheid van het hoger beroep in de weg staat. Hetzelfde geldt voor gezamenlijke nevenverzoeken zoals het gezamenlijke verzoek tot

[68] Art. 286 Rv.
[69] Art. 154 lid 2 Rv.
[70] Art. 230 jo. 287 Rv.
[71] Onderdeel 10 onder b Procesreglement Scheiding rechtbank 2026.
[72] Immers, alleen *de grosse* van een in Nederland gewezen vonnis of beschikking van de Nederlandse rechter kan overal in Nederland ten uitvoer worden gelegd op grond van art. 430 Rv.
[73] Onderdeel 12.13 Procesreglement Scheiding rechtbank 2026.
[74] Vlaardingerbroek 2023, p. 170; HR 4 juni 1999, *NJ* 1999, 535.

bekrachtiging van het echtscheidingsconvenant.[75] De mogelijkheid van hoger beroep staat dus niet open en de echtscheidingsbeslissing waarin de echtscheiding wordt uitgesproken is daarmee direct onaantastbaar.[76] Er kan wel hoger beroep worden ingesteld tegen beschikkingen van de rechtbank waarin de echtgenoten niet-ontvankelijk zijn verklaard in hun verzoek of waarbij de rechter zich absoluut onbevoegd heeft verklaard om kennis te nemen van het verzoek van de echtgenoten zonder door te verwijzen naar een andere Nederlandse rechtbank.[77] De rechter heeft het echtscheidingsverzoek dan niet inhoudelijk behandeld omdat er niet is voldaan aan formele eisen.[78]

2.8 Inschrijving uitspraak

De echtscheiding en daarmee de ontbinding van het huwelijk komt tot stand door de inschrijving van de echtscheidingsbeschikking in de registers van de burgerlijke stand van de gemeente waar het huwelijk is gesloten.[79] De inschrijving geschiedt op gezamenlijk verzoek van de echtgenoten of op verzoek van één van hen.[80] Bij een echtscheiding op gezamenlijk verzoek, zal het verzoek tot inschrijving van de beschikking in de burgerlijke stand worden ingediend door de advocaat of advocaten van partijen. Anders dan bij eenzijdige echtscheidingsverzoeken is een akte van non-appèl van de rechtbank - waarmee de rechtbank verklaart dat er geen hoger beroep is ingesteld tegen de beschikking, of een referteverklaring van de echtgenoten, waarmee de echtgenoten beide verklaren geen hoger beroep te zullen instellen - formeel niet nodig, omdat de echtscheidingsbeschikking niet voor hoger beroep vatbaar is. Echtgenoten hoeven dus geen hoger beroep termijn af te wachten of te verklaren hier geen gebruik van te zullen. In de praktijk gaat het (gezamenlijke) verzoek tot inschrijving evenwel vaak gepaard met een referteverklaring van de echtgenoten. Daarmee verklaren de echtgenoten - om elk misverstand te voorkomen - dat zij kennis hebben genomen van de echtscheidingsbeschikking, daarin te berusten en verzoeken zij de ambtenaar van de burgerlijke stand om tot inschrijving hiervan over te gaan.

De ambtenaar van de burgerlijke stand zal, als aan alle voorwaarden is voldaan, een latere vermelding betreffende echtscheiding toevoegen aan de huwelijksakte (of akte van inschrijving) van de echtgenoten.[81] De echtscheidingsbeschikking van niet-ingeschreven buitenlandse

---

[75] Zie bijvoorbeeld voor de onmogelijkheid van hoger beroep tegen een beslissing tot aanhechting van het echtscheidingsconvenant Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 12 mei 2020 ECLI:NL:GHARL:2020:3818 en Gerechtshof 's-Hertogenbosch 22 mei 2008 ECLI:NL:GHSHE:2008:BD6235.
[76] Aangenomen wordt dat dit wat betreft echtscheidingsprocedures nog steeds geldend is ondanks de uitspraak van de Hoge Raad van 28 juni 2024, ECLI:NL:HR:2024:968. Zie hiervoor Ackermans-Wijn 2025, pag.
[77] Art. 358 Rv.
[78] In dit geval staat het rechtsmiddel van hoger beroep wel open maar omdat deze uitspraken van de rechter vooralsnog niet leiden tot echtscheiding op gezamenlijk verzoek wordt deze mogelijkheid in dit onderzoek niet verder meegenomen.
[79] Art. 1:163 BW of in Den Haag als het huwelijk in het buitenland is gesloten.
[80] Art. 1:163 lid 2 BW.
[81] Art. 1:20 lid 2 BW.

huwelijken wordt middels een akte ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand van de gemeente 's-Gravenhage.[82]

Daadkracht ten aanzien van het verzoek tot inschrijving is geboden. Als het verzoek tot inschrijving aan de ambtenaar van de burgerlijke stand niet is gedaan uiterlijk zes maanden na de dag waarop de echtscheidingsbeschikking in kracht van gewijsde is gegaan, verliest de echtscheidingsbeschikking haar kracht.[83] Indien de echtscheidingsbeschikking niet tijdig wordt ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand blijft het huwelijk dus in stand. Het huwelijk wordt in dit geval niet ontbonden door echtscheiding. Als de echtgenoten later alsnog tot beëindiging van hun huwelijk door echtscheiding willen komen, zullen zij opnieuw een verzoek tot echtscheiding moeten indienen bij de rechtbank.

2.9 De kosten

2.9.1 Griffierechten

Voor de indiening van het gezamenlijke verzoekschrift tot echtscheiding wordt een griffierecht geheven.[84] Dit zijn de kosten die de echtgenoten moeten betalen aan de rechtbank om het gezamenlijk verzoekschrift tot echtscheiding te behandelen. De echtgenoten zijn het griffierecht verschuldigd vanaf de indiening van het verzoekschrift en dienen dit binnen vier weken na de indiening te voldoen door middel van bijschrijving op de rekening van de behandelende rechtbank.[85] Als de echtgenoten het verschuldigde griffierecht niet tijdig voldoen, verklaart de rechter de echtgenoten in beginsel niet-ontvankelijk in het gezamenlijke verzoek.[86]

De hoogte van het griffierecht wordt bepaald aan de hand van het type verzoek in het verzoekschrift,[87] en bedraagt voor een gezamenlijk verzoek tot echtscheiding (al dan niet voorzien van een aanvullend verzoek om de getroffen onderlinge regelingen of het echtscheidingsconvenant, daaronder begrepen de afspraken omtrent partneralimentatie, geheel of gedeeltelijk in de uitspraak op te nemen) in 2026 € 341,-.[88] Er wordt geen aanvullend griffierecht geheven voor een verzoek tot inschrijving van het echtscheidingsverzoek in het huwelijksgoederenregister.

[82] Art. 1:21 lid 1 en 2 BW.
[83] Art. 1:163 lid 3 BW.
[84] Art. 3 lid 2 Wet griffierechten burgerlijke zaken.
[85] Art. 3 lid 4 Wet griffierechten burgerlijk zaken.
[86] Onderdeel 2.4. Procesreglement Scheiding rechtbanken 2026.
[87] Art. 10 lid 1 Wet griffierechten burgerlijke zaken.
[88] Bijlage behorende bij Wet griffierechten burgerlijke zaken – categorie griffierechten voor andere zaken dan kantonzaken bij de rechtbank – zaken met betrekking tot een verzoek van onbepaalde waarde- categorie natuurlijke personen.

2.9.2 Kosten voor rechtsbijstand

Zoals aangegeven, kan het gezamenlijke verzoekschrift tot echtscheiding uitsluitend worden ingediend door een advocaat.[89] De echtgenoten hebben kosten voor de werkzaamheden van de gezamenlijke advocaat of, indien zij ieder een eigen advocaat hebben, voor hun advocaten. De echtgenoten kunnen er overigens ook voor kiezen om een mediator, notaris of advocaat-mediator in te schakelen, die veelal ook op basis van een uurtarief werkzaamheden verricht. De omvang van de kosten voor de advocaat, advocaat-mediator, notaris of mediator is afhankelijk van de hoeveelheid werkzaamheden die deze professionals voor de echtgenoten verricht(en). Indien de echtgenoten uitsluitend de opdracht geven om een kaal echtscheidingsverzoek in te dienen bij de rechtbank en om de echtscheidingsbeschikking in te laten schrijven in de registers van de burgerlijke stand, zullen de kosten lager zijn dan wanneer de echtgenoten eveneens de opdracht(en) geven tot (begeleiding bij) het opstellen van een echtscheidingsconvenant. De kosten voor rechtsbijstand zijn dus afhankelijk van de omvang en complexiteit van de opdracht en de gekozen professional(s).[90]

Advocaten verrichten hun werkzaamheden in het kader van een gezamenlijk echtscheidingsverzoek in de regel op basis van een uurtarief. Er zijn geen wettelijke voorschriften over de hoogte van dit uurtarief. De echtgenoten dienen hierover dus zelf afspraken te maken met hun advoca(a)t(en). Een advocaat is wel gehouden om belangrijke afspraken, zoals de opdrachtbevestiging en afspraken over het in rekening brengen van het honorarium, schriftelijk vast te leggen.[91] Daarnaast geldt er een verbod op resultaatgerichte beloning voor advocaten.[92]

Naast de advocaatkosten kunnen echtgenoten geconfronteerd worden met deskundigenkosten. Te denken valt aan de kosten voor de werkzaamheden van een accountant, fiscalist of taxateur ten behoeve van (complexe) vermogensafwikkelingen of partneralimentatievraagstukken. Deze kosten zullen zich normaliter alleen voordoen als de echtgenoten naast het echtscheidingsverzoek ook een echtscheidingsconvenant maken of nevenverzoeken indienen. De deskundigenkosten laten zich moeilijk begroten.

2.9.3 Rechtsbijstandverzekering

Echtgenoten of een van hen kunnen verzekerd zijn voor de voornoemde kosten van rechtsbijstand en de griffierechten bij een rechtsbijstandsverzekering. Veel rechtsbijstandsverzekeringen zijn zo

---

[89] Art. 278 lid 3 Rv.
[90] Voor de advocaat die lid is van de Vereniging voor Familie- en erfrecht Advocaten en Mediators (vFAS-advocaat in de zin van art. 4 lid 1 – 7 van de statuten van de vFAS) gelden nadrukkelijke gedragsregels indien zij als advocaat-mediator optreden https://verenigingfas.nl/gedragsregels/.
[91] Art. 7.5 Verordening op de advocatuur. Voor advocaten die zijn aangesloten bij de Vereniging Familie- en erfrecht Advocaten en Scheidingsmediators geldt deze nadrukkelijke verplichting eveneens op grond van de gedragsregels.
[92] Art. 7.7. Verordening op de advocatuur.

ingericht dat de verzekeringnemer een keuzemodule kan aanzetten die dekking biedt voor rechtsbijstand en/of overige kosten in het kader van een echtscheidingsprocedures. Veelal valt deze module niet onder de basisdekking. Indien de echtgenoten of een van hen een dergelijke verzekering heeft afgesloten, dan zullen de (rechtsbijstands)kosten van de procedure betaald worden door de rechtsbijstandsverzekeraar. De meeste rechtsbijstandsverzekeraars hanteren een maximum voor het te vergoeden bedrag aan rechtsbijstandskosten. Indien dit maximum wordt overschreden komen de verdere (rechtsbijstands)kosten van de procedure voor rekening van de verzekeringsnemer zelf.

2.9.4 Online platforms

Diverse online scheidingsplatforms bieden rechtsbijstand in het kader van een gezamenlijk echtscheidingsverzoek aan tegen een vooraf afgesproken budget voor rechtsbijstandskosten. Het online scheidingsplatform Uitelkaar.nl biedt bijvoorbeeld een module voor het opstellen van een scheidingsplan (echtscheidingsconvenant) zonder kinderen aan voor een bedrag van € 695,- per persoon.[93] Deze kosten zijn exclusief griffierechten en overige (leges)kosten. Het online scheidingsplatform Netjes/Scheiden hanteert een tarief van € 789,- per persoon voor een scheidingsprocedure met controle[94] en een tarief van € 899- voor een scheiding met begeleiding rondom huwelijkse voorwaarden en/of onderneming.[95] Deze kosten zijn inclusief griffierechten en overige (leges)kosten. Het online platform Scheiden.nl biedt de mogelijkheid tot online scheiden zonder kinderen met een echtscheidingsconvenant zonder begeleiding en advies voor € 675,- inclusief griffierechten en overige (leges)kosten.[96] De diverse online platform hanteren aldus verschillende gedifferentieerde tarieven.[97]

2.9.5 Gesubsidieerde rechtsbijstand

Een echtgenoot met een jaarinkomen van € 35.400,- of minder komt op grond van de Wet op de Rechtsbijstand in aanmerking voor gesubsidieerde mediation en/of rechtsbijstand indien deze echtgenoot niet beschikt over een vermogen dat meer bedraagt dan een bij wet vastgesteld drempelbedrag.[98] Deze echtgenoot kan dan aanspraak maken op een toevoeging ten behoeve van rechtsbijstand door een advocaat, mits de advocaat als personen- en familierechtspecialist is

[93] https://uitelkaar.nl/hoe-werkt-het/kosten. Geraadpleegd op 20 januari 2026. Een aanvullend mediationtraject wordt aangeboden voor € 300,-- per persoon extra.
[94] Waarbij het scheidingsplan met een scheidingsexpert wordt besproken.
[95] https://www.netjesscheiden.nl/ Geraadpleegd op 20 januari 2026.
[96] https://www.scheiden.nl/kosten/ Geraadpleegd op 20 januari 2026.
[97] In hoofdstuk 4 van het onderzoek is de werking van de online platforms, als mede de kosten die zij in rekening brengen, verder uitgewerkt.
[98] Art. 34 lid 1 Wet op de Rechtsbijstand. Uit lid 2 blijkt dat geen rechtsbijstand zal worden verleend, indien de rechtzoekende beschikt over een vermogen dat meer bedraagt dan het drempelbedrag, genoemd in art. 9.4a, eerste lid, onderdeel a, van de Wet inkomstenbelasting 2001.

aangesloten en ingeschreven bij de Raad voor Rechtsbijstand.[99] Dit betekent dat de kosten voor rechtsbijstand door de overheid rechtstreeks worden betaald aan de advocaat, behoudens een door de echtgenoot te betalen eigen bijdrage.[100] De eigen bijdrage dient rechtstreeks aan de advocaat te worden betaald en is afhankelijk van de hoogte van het inkomen van de echtgenoten en loopt van € 488,- tot € 1.120,- in 2026.[101]

Indien de echtgenoten gebruik maken van een gezamenlijke advocaat kan voor iedere echtgenoot afzonderlijk gesubsidieerde rechtsbijstand voor een gezamenlijke echtscheidingsprocedure worden aangevraagd.[102] Indien een echtgenoot of beide echtgenoten in aanmerking kom(t)(en) voor gesubsidieerde rechtsbijstand en een besluit tot toevoeging kunnen overleggen aan de rechtbank bij indiening van het gezamenlijke echtscheidingsverzoek, wordt ook het griffierecht verlaagd. In dit geval zal het griffierecht voor onvermogenden in rekening worden gebracht door de rechtbank in plaats van het eerdergenoemde griffierecht voor natuurlijke personen[103] Het griffierecht voor onvermogenden bedraagt in 2026 € 93,-.[104]

2.9.6 Leges en overige kosten

Het gezamenlijke echtscheidingsverzoek hoeft niet betekend te worden door de deurwaarder omdat de echtgenoten gezamenlijk om de echtscheiding verzoeken.[105] De echtgenoten maken aldus geen betekeningskosten; dit is uiteraard anders wanneer de echtgenoten ervoor kiezen om een eenzijdige echtscheidingsprocedure te beginnen met een referteverklaring.

Wel dienen de echtgenoten bij de indiening van het verzoekschrift diverse stukken te overleggen waarmee het bestaan van het huwelijk kan worden aangetoond, waaruit de internationale bevoegdheid van de Nederlandse rechter blijkt en recente uittreksels uit de Basisregistratie Personen (BRP-uittreksels) met vermelding van alle nationaliteiten en in sommige gevallen de vermelding van de verblijfsduur in Nederland van de echtgenoten zodat de identiteit en

---

[99] Art. 13 lid 1 onder a jo. 24 lid 1 onder a jo. art. 15 onder b Wet op de rechtsbijstand. Besluit van het bestuur van de Raad voor Rechtsbijstand van 9 november 2023 krachtens art. 15 van de Wet op de Rechtsbijstand, goedgekeurd bij besluit van het Ministerie van Justitie en Veiligheid van 16 november 2023.
[100] Art. 35 wet op de Rechtsbijstand.
[101] Art. 2a Besluit eigen bijdrage rechtsbijstand en Regeling van 5 december 2024, nr. 5810710 van de Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid houdende de wijziging van de inkomens- en vermogensgrenzen, in de Wet op de rechtsbijstand en het Besluit eigen bijdrage rechtsbijstand, eigen bijdragen en basisbedragen, bedoeld in het Besluit eigen bijdrage rechtsbijstand, het Besluit vergoedingen rechtsbijstand en het Besluit toevoeging mediation, en vaststelling van het normbedrag en het bedrag van het voorschot voor advocaten als bedoeld in het Besluit vergoedingen rechtsbijstand 2000, Staatscourant 2024, 41005.
[102] Werkinstructie P020 versie 3.02. https://www.rvr.org, geraadpleegd op 20 januari 2026.
[103] Art. 16 lid 1 Wet griffierechten burgerlijke zaken.
[104] Bijlage behorende bij Wet griffierechten burgerlijke zaken – categorie griffierechten voor andere zaken dan kantonzaken bij de rechtbank – zaken met betrekking tot een verzoek van onbepaalde waarde- categorie voor onvermogenden.
[105] De eis van betekening van het echtscheidingsverzoek uit art. 816 Rv geldt uitsluitend bij eenzijdige echtscheidingsverzoeken.

nationaliteit van de echtgenoten kan worden vastgesteld.[106] De echtgenoten maken (leges)kosten voor het opvragen van deze stukken. De hoogte van deze kosten is afhankelijk van het aantal stukken dat opgevraagd wordt en de instanties waar de stukken opgevraagd moeten worden. Buitenlandse instanties zullen bijvoorbeeld in de regel meer leges vragen om stukken op te sturen dan Nederlandse gemeentes. De legestarieven verschillen bovendien per gemeente. De totale gemiddelde legeskosten voor een gemeenschappelijke echtscheiding bedragen meestal enkele tientallen euro's.

2.10 Rechtswaarborgen voor kwetsbare echtgenoten

Echtgenoten bevinden zich tijdens een echtscheidingsprocedure meestal in een moeilijke fase in hun leven. Echtgenoten kunnen bovendien zelf kwetsbaar zijn of er kan sprake zijn van ongelijkheid tussen de echtgenoten. Te denken valt aan echtgenoten die de Nederlandse taal niet beheersen, niet kunnen lezen en/of schrijven of kampen met psychische problematiek of aan situaties van informatieongelijkheid tussen de partners, financiële ongelijkheid, financiële of emotionele afhankelijkheid en ongelijkheid in psychische en/of emotionele draagkracht.

Bijzondere aandacht in dit verband vragen de echtscheidingszaken waarin sprake is van (psychisch) geweld, intieme terreur, dwingende controle of andere vormen van grote machtsongelijkheid. Naast fysiek geweld kunnen echtgenoten slachtoffer worden van een patroon van dwang, controle en isolatie. Dit patroon wordt dwingende controle genoemd.[107] Intieme terreur wordt gezien als een van de meest ernstige vormen van geweld in afhankelijkheidsrelaties, waarbij er sprake is van een verregaande vorm van controle van de ene echtgenoot ten opzichte van de andere echtgenoot, waarbij veelal sprake is van dwingende controle, bedreiging, vernedering, intimidatie, isolatie, fysiek en/of seksueel geweld.[108] Het kan verschillende vormen van geweld omvatten, waaronder fysiek, psychisch en emotioneel geweld, zoals het inperken van vrijheid, vernedering, intimidatie, economische controle, manipulatie, isolatie en (dreiging met) seksueel en fysiek geweld.[109] Als een van de echtgenoten slachtoffer is van intieme terreur, dwingende controle of andere vormen van geweld kan deze echtgenoot als onderdeel van een geweldspatroon mogelijk geen enkele vrijheid of autonomie meer ervaren en is deze echtgenoot zodoende extra kwetsbaar.[110]

---

[106] Art. 815 lid 5 Rv in combinatie met onderdeel 2.2. Procesreglement Scheiding rechtbanken 2026.
[107] Stark 2023.
[108] RSJ 2024, pag. 14.
[109] Gijselaar e.a. 2025, pag. 2.
[110] Een gezamenlijke echtscheidingsprocedure, zeker onder begeleiding van een gezamenlijke advocaat of mediator, is op grond van artikel 48 lid 1 van het Verdrag van Istanbul gecontra-indiceerd in gevallen van huiselijk geweld, waaronder intieme terreur. Hendriks & Maas-van Weert, 2026, pag. 142.

De gerechtelijke echtscheidingsprocedure biedt met name bescherming voor echtgenoten door de eis van verplichte procesvertegenwoordiging door een advocaat.[111] Hoewel de rechter de echtscheidingsbeslissing neemt speelt de rechter in de gerechtelijke echtscheidingsprocedure nauwelijks een rol in de rechtsbescherming voor (kwetsbare) echtgenoten. De rechter ziet, spreekt of ondersteunt de echtgenoten niet. De rechtsbescherming voor de echtgenoten zit verdisconteerd in de fase vóór de indiening van het verzoek tot echtscheiding.[112] Het gezamenlijke echtscheidingsverzoek kan uitsluitend worden ingediend door een advocaat. Echtgenoten kunnen samen één advocaat hebben die namens hen samen het verzoekschrift indient. Het is ook mogelijk dat de echtgenoten ieder een eigen advocaat hebben. In dit laatste geval dienen de advocaten samen namens de echtgenoten gezamenlijk het verzoekschrift tot echtscheiding in.

Door de eis van professionele bijstand bij indiening van het verzoek is de gerechtelijke echtscheidingsprocedure met enkele waarborgen voor de (kwetsbare) echtgenoten omkleed. Immers, de betrokken advocaten zullen hun werkzaamheden moeten verrichten in overeenstemming met de wet,[113] beroepsregels,[114] en gedragsregels[115]. Advocaten dienen zich bij de uitvoering van hun werkzaamheden te laten leiden door vijf kernwaarden: onafhankelijkheid, partijdigheid, deskundigheid, integriteit en vertrouwelijkheid. Zij zijn ook gebonden aan een professionele standaard die onder meer is vastgelegd in gedragsregels.[116] Een advocaat is bijvoorbeeld verplicht zich bij de aanvaarding van de opdracht te vergewissen van de identiteit van de echtgeno(o)t(en)[117] en dient zich te onthouden van enig handelen of nalaten dat een behoorlijk advocaat niet betaamt. Wat betreft laatstgenoemde maatstaf is de advocaat aan tuchtrechtspraak onderworpen.[118] Een advocaat dient daarnaast adequaat te zijn verzekerd ter zake het risico van zijn beroepsaansprakelijkheid.[119] Indien een advocaat fouten maakt tijdens een echtscheidingsprocedure is een advocaat daarvoor dus verzekerd, wat de echtgenoten financieel beschermt.

Een advocaat dient voldoende juridisch deskundig te zijn om het belang van de echtgeno(o)t(en) te behartigen en dient zich in dit kader in te schrijven in een rechtsgebiedenregister.[120] Echtgenoten

---

[111] Art. 278 lid 3 Rv.
[112] In haar proefschrift uit 1994 stelt Lenters dat de advocaat de belangrijkste persoon is voor het waarborgen van de rechtsbescherming in de gerechtelijke echtscheidingsprocedure. Lenters 1994, p. 54.
[113] De overeenkomst tussen een advocaat en een opdrachtgever kan juridisch gekwalificeerd worden als een overeenkomst van opdracht, art. 7:400 BW.
[114] Onder meer de Advocatenwet, Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft), de Verordening op de Advocatuur en de Regeling op de advocatuur.
[115] Gedragsregels Advocatuur.
[116] Art. 10a Advocatenwet.
[117] Art. 7.1 Verordening op de advocatuur.
[118] Art. 46 Advocatenwet. De gedragsregels voor Advocaten vullen deze wettelijke taakuitoefening door een behoorlijke advocaat verder in.
[119] Art. 6.24 Verordening op de advocatuur. Deze verzekering dekt per advocaat of indien van toepassing per samenwerkingsverband ten minste schade tot een bedrag van € 500.000 per aanspraak en tot ten minste twee maal dat bedrag per verzekeringsjaar op grond van artikel 6.25 Verordening op de advocatuur.
[120] Paragraaf 5.7 Regeling op de Advocatuur.

kunnen de deskundigheid van de door hen ingeschakelde advoca(a)t(en) in dit register controleren.[121] De advocaat is daarnaast verplicht om de vakbekwaamheid te onderhouden door middel van opleiding,[122] waarbij een minimale opleidingseis is voorgeschreven voor de rechtsgebieden waarvoor hij of zij is ingeschreven in het rechtsgebiedenregister. De echtgenoten worden in de gerechtelijke gezamenlijke echtscheidingsprocedure in de regel dus bijgestaan door een ter zake juridisch deskundige advocaat.[123]

Een advocaat heeft tevens een inlichtingenverplichting. De advocaat dient de echtgeno(o)t(en) op de hoogte te brengen van belangrijke informatie, feiten en afspraken. Ter voorkoming van misverstand, onzekerheid of geschil, dienen belangrijke informatie en afspraken schriftelijk te worden bevestigd.[124] Daarnaast dient de advocaat de echtgeno(o)t(en) genoegzaam en tijdig te informeren, te waarschuwen en duidelijkheid te scheppen omtrent de kansen en risico's van de echtscheidingsprocedure en de kosten van diens optreden en dit schriftelijk te bevestigen.[125] De verplichting tot schriftelijke informatieverstrekking geldt temeer als de echtgeno(o)t(en) de Nederlandse taal onvoldoende beheersen.[126] Zodoende worden deze (kwetsbare) echtgenoten extra beschermd.

Indien echtgenoten gezamenlijk één advocaat inschakelen dient de advocaat hen aanvullend te informeren over de gevolgen van deze keuze.[127] Te denken valt aan de gevolgen voor de partijdigheid van de advocaat, de wijze van communiceren en de werkwijze indien er een geschil tussen de echtgenoten ontstaat. Deze aanvullende informatie stelt beide echtgenoten los van elkaar in staat om hun positie in kaart te brengen en beslissingen te nemen over het scheidingsproces. De echtgenoten worden nadrukkelijk beschermd tegen een belangenverstrengeling, hetgeen vooral in een ongelijkwaardige verhouding tussen echtgenoten relevant is. Daarbij geldt als uitgangspunt dat een advocaat die met beide echtgenoten heeft gesproken over de gevolgen van een echtscheiding, het niet meer vrij staat om later alleen één echtgenoot bij te staan.[128]

Een advocaat heeft daarnaast een zorgplicht en dient een gezamenlijke echtscheidingsprocedure met voldoende zorg te behandelen.[129] Een advocaat is dus niet volledig vrij in de wijze waarop hij

---

[121] Het rechtsgebiedenregister is openbaar en te raadplegen via https://zoekeenadvocaat.advocatenorde.nl/rechtsgebieden. Advocaten kunnen zich registreren op minimaal één en maximaal vier rechtsgebied(en) waarop zij werkzaam zijn. Per rechtsgebied is iedere advocaat verplicht om tien opleidingspunten per jaar te halen.
[122] Art. 4.4. Verordening Advocatuur.
[123] Als een advocaat onvoldoende deskundig handelt kan zij hiervoor tuchtrechtelijk worden aangesproken.
[124] Art. 7.5 en 7.11 lid 2 en 7.12 Verordening op de Advocatuur en Regel 16 Gedragsregels Advocatuur. Art. 7:401 BW.
[125] Gedragsregel 16 Gedragsregels advocaten.
[126] Hof van Discipline 's-Hertogenbosch 24 mei 2013 ECLI:NL:TAHVD:2013:YA4285.
[127] Bijvoorbeeld over het feit dat zij bij eventuele geschillen niet meer verder kan optreden zie in dit verband Raad van Discipline 25 november 2024 ECLI:NL:TADRARL:2024:283.
[128] Hof van Discipline 's-Hertogenbosch 11 mei 2012, ECLI:NL:TAHVD:2012:17.
[129] Art. 46 Advocatenwet.

of zij de zaak behandelt. De advocaat wordt in deze vrijheid begrensd door de professionele standaard, vastgelegd in de beroepsregels en gedragsregels, die de zorgvuldigheid van een redelijk bekwame en redelijk handelende advocaat in de gegeven omstandigheden voorschrijft.[130]

Op de advocaat die optreedt als (enige) gezamenlijke advocaat van twee echtgenoten om een echtscheiding tot stand te brengen rust een zware zorgplicht. Het optreden van de advocaat is in dit geval met bijzondere waarborgen omkleed omdat het nadrukkelijk inbreuk maakt op een van de kernwaarden van een advocaat, te weten diens partijdigheid.[131] De advocaat dient in dit geval beide partijen te informeren over hun rechtspositie. De gezamenlijke advocaat dient zich er dus van te vergewissen dat beide echtgenoten de regeling zoals in een echtscheidingsconvenant opgesteld begrijpen en indien een echtgenoot met minder genoegen neemt dan waarop deze aanspraak kan maken, deze echtgenoot die concessie welbewust aanvaardt.[132] Dit impliceert niet alleen een verregaande zorgplicht van de advocaat en de verantwoordelijkheid om voldoende inzicht te hebben in alle gegevens die relevant zijn voor de juridische beoordeling maar ook een verregaande inlichtingenplicht en zorgplicht van de advocaat jegens de echtgenoten, om er zeker van te zijn dat beide echtgenoten de afspraken begrijpen en goed ingelicht zijn over hun mogelijkheden.[133]

Dit vraagt om een actieve houding en tevens om een kritische houding van de advocaat. Een advocaat dient vragen te stellen, zelf onderzoek te doen en desgewenst relevante stukken op te vragen, bijvoorbeeld over de echtelijke woning en fiscale situatie. Een advocaat mag niet uitsluitend afgaan op informatie van de echtgenoten en heeft een zelfstandige onderzoeksplicht om informatie te controleren.[134] Dit betekent bijvoorbeeld dat een advocaat een door de echtgenoten zelf opgesteld echtscheidingsconvenant niet zonder controle mag opnemen in het echtscheidingsverzoek. De advocaat heeft een onderzoeksplicht en zal het echtscheidingsconvenant met de echtgenoten moeten bespreken en hen moeten wijzen op de (juridische) gevolgen hiervan. De advocaat moet de echtgenoten daarnaast waarschuwen voor onjuiste aannames en dwalingen, bijvoorbeeld ten aanzien van de waarde van de te verdelen zaken en rechten.[135] Het is aan de advocaat om echtgenoten of een van hen in dit geval te wijzen op nadelige keuzes, hetgeen met name waarborgen biedt voor de (financieel) kwetsbare echtgenoot.

---

[130] Art. 46 Advocatenwet.
[131] Art. 10a Advocatenwet. Regel 2 Gedragsregels Advocatuur.
[132] Hof van Discipline 7 december 2012, ECLI:NL:TAHVD:2012:3; Hof van Discipline 7 januari 2013, ECLI:NL:TAHVD:2013:44; en Hof van Discipline 9 april 2018, ECLI:NL:TAHVD:2018:61. Raad van Discipline 's-Hertogenbosch 26 februari 2024 ECLI:NL:TADRSHE:2024:35.
[133] Indien de advocaat deze inlichtingenplicht en zorgplicht schendt leidt dit hoogstwaarschijnlijk tot tuchtrechtelijke en civielrechtelijke aansprakelijkheid. Zie in dit verband bijvoorbeeld Rechtbank Den Haag 2 november 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:13199.
[134] Raad van Discipline 22 mei 2023 ECLI:NL:TADRARL:2023:126.
[135] Hof van Discipline 's-Hertogenbosch 11 januari 2016, ECLI:NL:TAHVD:2016:20.

Die verplichting bestaat óók indien de advocaat het echtscheidingsconvenant niet zelf heeft opgesteld en daar ook geen opdracht voor heeft gekregen,[136] of het slechts de bekrachtiging van een met tussenkomst van een (online) mediator gesloten echtscheidingsconvenant behelst. Het is de verantwoordelijkheid van een advocaat om de inhoud van het voorgelegde echtscheidingsconvenant te toetsen.[137] De advocaat draagt zelfstandig de verantwoordelijkheid voor de inhoud van de stukken die bij de rechtbank worden ingediend en kan in dit kader ook niet uitsluitend vertrouwen op een (online) mediator.[138] Dit betekent dat een advocaat ook in dat geval rechtstreeks contact zal moeten hebben met de echtgenoten en zich ervan zal dienen te vergewissen dat de echtgenoten de inhoud van de stukken begrijpen en de gevolgen van de gemaakte afspraken overzien. Om zich ervan te kunnen vergewissen dat beide echtgenoten de inhoud en de juridische consequenties van de overeengekomen regeling begrijpen, dient een advocaat het echtscheidingsconvenant met beide echtgenoten te bespreken en hen te wijzen op de juridische gevolgen daarvan.[139] De advocaat kan zich niet verschuilen achter een mediator, wat bijdraagt aan de bescherming van de rechtspositie van de echtgenoten.

Een (gezamenlijke) advocaat is daarnaast jegens de echtgeno(o)t(en) verplicht om de echtscheidingsbeschikking tijdig in te laten schrijven in de registers van de burgerlijke stand om de echtscheiding te formaliseren, indien dit nadrukkelijk is overeengekomen en vastgelegd in de opdrachtbevestiging. Als een (gezamenlijke) advocaat hier niet of niet tijdig toe overgaat is dat een beroepsfout, hetgeen in de regel ook tuchtrechtelijk verwijtbaar is.[140] Ook het onnodig laat inschrijven van de echtscheidingsbeschikking is tuchtrechtelijk verwijtbaar.[141] Voornoemde zorgplicht omtrent de inschrijving van de echtscheidingsbeschikking beschermt de echtgenoten.

2.11 Mogelijke andere professionals die bij de gerechtelijke echtscheidingsprocedure zijn betrokken

Uit de vorige paragraaf is gebleken dat de rechtsbescherming wordt vormgegeven door de beroeps- en gedragsregels van de advocatuur en dat de advocaat is onderworpen aan het tuchtrecht. Het is ook mogelijk dat er andere professionals betrokken zijn bij de gerechtelijke echtscheidingsprocedure. Gedacht kan worden aan notarissen, mediators en financieel deskundigen. Ook zij kunnen de echtgenoten adviseren over de gevolgen van de echtscheiding en

[136] Hof van Discipline 's-Hertogenbosch 11 januari 2016, ECLI:NL:TAHVD:2016:20.
[137] Deze verantwoordelijk is zelfs aanwezig als de echtgenoten de advocaat vragen om een toetsing achterwege te laten omwille van de snelheid van de procedure. Hof van Discipline 's-Hertogenbosch 11 januari 2016, ECLI:NL:TAHVD:2016:20.
[138] Vaste jurisprudentie van de Raad van Discipline. Zie onder meer Raad van Discipline ’s-Gravenhage, 13 januari 2025 ECLI:NL:TADRSGR:2025:1 en Raad van Discipline 's-Hertogenbosch, 15 april 2024, ECLI:NL:TADRSHE:2024:53.
[139] Raad van Discipline 's-Hertogenbosch, 15 april 2024, ECLI:NL:TADRSHE:2024:53.
[140] Raad van Discipline Arnhem-Leeuwarden 20 maart 2023 ECLI:NL:TADRARL:2023:61 en Raad van Discipline 's-Gravenhage 24 mei 2023 ECLI:NL:TADRSGR:2023:111.
[141] Raad van Discipline Arnhem-Leeuwarden 30 augustus 2018, ECLI:NL:TADRARL:2018:196.

hen bij de procedure begeleiden. Het verzoekschrift zal uiteindelijk door een advocaat worden ingediend. De advocaat en de rechter zijn daarmee op dit moment de enige professionals die op grond van de wet verplicht bij de gerechtelijke echtscheidingsprocedure zijn betrokken.

Vanwege het feit dat er ook andere professionals betrokken kunnen zijn bij de gerechtelijke echtscheidingsprocedure en uit de voorgaande paragraaf blijkt dat de rechtsbescherming voor partijen voortvloeit uit het feit dat advocaten zijn onderworpen aan beroeps- en gedragsregels en het tuchtrecht, wordt hieronder voor enkele andere professionals kort beschreven in hoeverre zij aan beroeps- en gedragsregels en tuchtrecht onderworpen zijn. Dit wordt op deze plek niet verder uitgewerkt, omdat deze professionals, zoals gezegd, op dit moment niet verplicht betrokken zijn bij de gerechtelijke echtscheidingsprocedure.

Als de notaris wordt betrokken als deskundige bij de begeleiding van partijen bij een gerechtelijke echtscheidingsprocedure dan geldt voor de notarissen dat zij bij die werkzaamheden moet handelen naar beroeps- en gedragsregels die bij het ambt van notaris horen. Deze zijn neergelegd in de Wet op het Notarisambt en in verordeningen, reglementen, besluiten en beleidsregels die op basis van de Wet op het Notarisambt zijn vastgesteld.[142] Een belangrijke verordening om op deze plek te noemen is de Verordening beroeps- en gedragsregels. Daarnaast geldt voor de notarissen dat zij bij de uitvoering van hun taken, net als advocaten, zijn onderworpen aan het tuchtrecht en dat zij verplicht zijn verzekerd tegen beroepsaansprakelijkheid.

Een mediator is niet verplicht onderworpen aan beroeps- en gedragsregels en is niet onderworpen aan tuchtrecht. Mediators kunnen door het MfN erkende mediationopleiding volgen en vervolgens worden opgenomen in het MfN-register. Het MfN register is een register waarin enkel mediators staan opgenomen die zich houden aan de regelgeving die door de MfN is opgesteld (en een door een MfN erkende opleiding hebben afgerond). Deze regelgeving betreft onder meer het MfN mediation-reglement en de MfN-gedragsregels. De MfN mediators zijn niet onderworpen aan het tuchtrecht, maar er is wel een klachtenregeling van toepassing waar partijen van gebruik kunnen maken. De MfN-geregistreerde mediators dienen met andere woorden in overeenstemming met de gedragsregels die door de MfN zijn opgesteld te handelen en hun cliënten kunnen gebruik maken van een klachtenregeling. Sommige mediators hebben, naast de algemene registratie, een door het MfN-register geaccrediteerde specialisatieopleiding familiemediation voltooid. Zij zijn aanvullend geschoold om echtgenoten inhoudelijk te begeleiden bij het maken van afspraken.[143]

---

[142] Een overzicht van de uitvoeringsregelingen die op basis van de Wet op het Notarisambt tot stand zijn gekomen is de vinden op de website van de KNB: https://www.knb.nl/ons-beroep/regelgeving-notariaat/ (geraadpleegd op 23 maart 2026).

[143] Een accreditatie familiemediation zorgt er tevens voor dat de mediator via de Raad voor Rechtsbijstand familiezaken kan behandelen. Dat houdt in dat deze mediator door middel van een toevoeging (subsidie) partijen kan begeleiden die voor een dergelijke toevoeging in aanmerking komen. Art. 33 sub a Wrb en art. 10 Besluit Inschrijfvoorwaarden mediators 2026.

Naast bovengenoemde professionals, blijkt uit het onderzoek dat er ook andere professionals zijn die zich met de begeleiding van echtscheidingen bezighouden. Deze professionals werken onder verschillende namen zoals 'scheidingsexperts'. Sommige daarvan zijn aangesloten bij instanties die keurmerken uitdelen. Voor deze professionals gelden geen uniforme beroeps- en gedragsregels en zij zijn niet aan enig tuchtrecht onderworpen.[144] Enkele voorbeelden hiervan zijn het Register Erkend Scheidingsadviseur (RES).[145] Professionals die dit keurmerk mogen dragen handelen op basis van een door het RES opgestelde gedragscode. Ook is er een klachtenregeling waar cliënten gebruik van kunnen maken. Bij het RES zijn professionals aangesloten die zich richten op de financiële, fiscale en juridische aspecten van de (gerechtelijke) echtscheiding. Een tweede voorbeeld is de Federatie Financieel Planners (FFP).[146] Professionals die bij de FFP zijn aangesloten dragen de naam "CERTIFIED FINANCIAL PLANNER® professionals". Binnen deze groep van professionals is er een deel dat zich heeft gespecialiseerd in de begeleiding van echtscheidingen. De professionals die bij de FFP zijn aangesloten handelen volgens een uniforme gedragscode en ook hier is sprake van een klachtenregeling.

Voor de andere beroepsgroepen dan de advocatuur en het notariaat geldt dat er geen garantie bestaat voor uniformiteit van de inhoud van de begeleiding en de rechtsbescherming. Omdat het hierbij gaat om beroepsgroepen zonder beschermde titel, bestaat er binnen die beroepsgroepen geen uniforme set van beroeps- en gedragsregels en zijn deze beroepsgroepen niet aan tuchtrecht onderworpen. Daarbij moet worden opgemerkt dat de MfN ten aanzien van de mediators probeert om zoveel mogelijk mediators op grond van dezelfde gedragsregels te laten werken.

2.12 Tussenconclusie

De gerechtelijke gezamenlijke echtscheidingsprocedure zonder kinderen wordt beheerst door de regels van de verzoekschriftprocedure. Het gezamenlijk verzoekschrift tot echtscheiding wordt bij de rechtbank ingediend door een advocaat. De echtgenoten kunnen samen een advocaat hebben of ieder een eigen advocaat. De wet stelt regels over de inhoud van het verzoekschrift en bij het verzoekschrift dienen op grond van de wet diverse stukken te worden overgelegd. In het verzoekschrift zal in ieder geval het verzoek tot echtscheiding worden opgenomen op de grondslag dat het huwelijk duurzaam is ontwricht. Daarnaast kunnen de echtgenoten een of meer nevenverzoeken formuleren om de gevolgen van de echtscheiding te regelen. Een van deze verzoeken betreft het verzoek aan de rechter om de in een echtscheidingsconvenant gemaakte afspraken geheel of gedeeltelijk op te nemen in dan wel aan te hechten aan de uitspraak. De rechter neemt zelf geen inhoudelijke beslissingen over de gemaakte afspraken maar verwijst in de echtscheidingsuitspraak naar de afspraken die door de echtgenoten samen zijn gemaakt in het echtscheidingsconvenant. Door de echtscheidingsbeschikking met aangehecht echtscheidingsconvenant worden de afspraken tussen de echtgenoten voor tenuitvoerlegging

[144] Zie paragraaf 4.3.1, voetnoot 324.
[145] https://www.registererkendscheidingsadviseur.nl/ (geraadpleegd op 23 maart 2026).
[146] https://ffp.nl/ (geraadpleegd op 23 maart 2026).

vatbaar omdat de grosse van deze beschikking overal in Nederland ten uitvoer kan worden gelegd. De echtgenoten ontvangen dus met de echtscheidingsbeschikking een executoriale titel voor de tenuitvoerlegging van de gemaakte afspraken.

Er vindt normaliter geen mondelinge behandeling plaats in de gerechtelijke echtscheidingsprocedure. De termijn voor de uitspraak is maximaal drie weken, vanaf het moment dat is geconstateerd dat de zaak gereed is voor een uitspraak. De bekrachtiging van de echtscheiding en daarmee de ontbinding van het huwelijk komt tot stand door de inschrijving van de echtscheidingsbeschikking in de registers van de burgerlijke stand van de gemeente waar het huwelijk is gesloten. Dit dient te gebeuren binnen zes maanden na de dag waarop de echtscheidingsbeschikking in kracht van gewijsde is gegaan.

De noodzakelijke kosten voor echtgenoten in de gerechtelijke echtscheidingsprocedure bestaan uit het griffierecht, de kosten voor rechtsbijstand door een advocaat en de (leges)kosten voor het opvragen van de stukken die verplicht aan het echtscheidingsverzoek moeten worden gehecht. Daarnaast kunnen de echtgenoten er (optioneel) voor kiezen om afspraken te maken over de gevolgen van hun echtscheiding. Daarvoor kunnen zij een advocaat inschakelen maar ook een mediator, notaris, advocaat-mediator of andere deskundige. De omvang van deze (optionele) kosten is afhankelijk van de hoeveelheid werkzaamheden die deze professionals voor de echtgeno(o)t(en) verrichten en de aard, omvang en complexiteit van de opdracht en laat zich moeilijk begroten. Echtgenoten kunnen zich verzekeren voor de griffierechten, de kosten van rechtsbijstand en de overige kosten met een rechtsbijstandsverzekering. Daarnaast bieden diverse online scheidingsplatforms rechtsbijstand aan tegen een vooraf afgesproken budget op basis van gedifferentieerde tarieven. Een echtgenoot met een jaarinkomen onder een bij wet vastgesteld bedrag en die niet beschikt over een vermogen dat meer bedraagt dan een bij wet vastgesteld drempelbedrag, kan aanspraak maken op gefinancierde rechtsbijstand. Dit betekent dat de kosten voor rechtsbijstand door de overheid rechtstreeks worden betaald aan de advocaat, behoudens een door de echtgenoot te betalen eigen bijdrage.

De gerechtelijke echtscheidingsprocedure biedt voornamelijk bescherming voor (kwetsbare) echtgenoten door de eis van verplichte procesvertegenwoordiging door een advocaat. Hoewel de rechter de echtscheidingsbeslissing neemt speelt de rechter in de gerechtelijke echtscheidingsprocedure nauwelijks een rol in de rechtsbescherming voor (kwetsbare) echtgenoten. De rechter ziet, spreekt of ondersteunt de echtgenoten niet. De rechter toetst evenmin inhoudelijk. De rechtsbescherming voor de echtgenoten zit verdisconteerd in de fase vóór de indiening van het verzoek tot echtscheiding nu advocaten hun werkzaamheden verrichten in overeenstemming met de wet en met hun beroeps- en gedragsregels. Advocaten zijn ook onderworpen aan tuchtrechtspraak en zij dienen adequaat verzekerd te zijn tegen beroepsaansprakelijkheid. Bovendien stellen de wet en de beroepsregels eisen aan de advocaat waar het gaat om de deskundigheid, de verplichting tot het geven van informatie en inlichtingen

en de zorgplicht. Op de advocaat die optreedt als (enige) gezamenlijke advocaat van twee echtgenoten rusten aanvullende verplichtingen.

Wat betreft de andere beroepsgroepen die betrokken kunnen zijn bij de gerechtelijke echtscheidingsprocedure geldt dat er, behalve in het notariaat, geen garantie bestaat voor uniformiteit van de inhoud van de begeleiding en de rechtsbescherming. Omdat het hierbij gaat om beroepsgroepen zonder beschermde titel, bestaat er binnen die beroepsgroepen geen uniforme set van beroeps- en gedragsregels en zijn deze beroepsgroepen niet aan tuchtrecht onderworpen.

HOOFDSTUK 3 – WETSGESCHIEDENIS BUITENGERECHTELIJKE SCHEIDINGSPROCEDURE

3.1 Introductie

In de politiek houdt men zich al enkele decennia bezig met de vraag in hoeverre de echtscheidingsprocedure zonder minderjarige kinderen efficiënter zou kunnen worden ingericht. In dit hoofdstuk wordt de parlementaire geschiedenis van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure behandeld. Aan de orde komen de (concept)wetsvoorstellen waarmee is geprobeerd om een echtscheidingsprocedure te ontwikkelen waarin de rechter geen rol meer speelt, de kritiek daarop en de redenen waarom de wetsvoorstellen zijn ingetrokken.

Na de intrekking van het laatste wetsvoorstel heeft de tijd niet stil gestaan. Daarom wordt in een aparte paragraaf aandacht besteed aan de ontwikkelingen die relevant zouden kunnen zijn bij het opstellen van een nieuw wetsvoorstel over de buitengerechtelijke echtscheiding.

Tot slot wordt in dit hoofdstuk aandacht besteed aan een vorm van buitengerechtelijke beëindiging van een formele relatie die de wet al sinds 1 januari 1998 kent: de beëindiging van een geregistreerd partnerschap met wederzijds goedvinden.[147] De totstandkoming van deze vorm van buitengerechtelijke beëindiging wordt beschreven in paragraaf 3.9.

3.2 Aanleiding wetsvoorstellen buitengerechtelijke echtscheiding

De zoektocht naar een efficiëntere (snellere en goedkopere) echtscheidingsprocedure begon in 1971 toen de duurzame ontwrichting als (enige) echtscheidingsgrond werd ingevoerd.[148] De projectgroep Vereenvoudiging Scheidings- en Alimentatieprocedure schreef vervolgens in 1983 een conceptwetsvoorstel waarin (onder meer) een formulier voor echtscheidingsverzoeken zonder verplichte procesvertegenwoordiging werd geïntroduceerd.[149] Dit conceptvoorstel werd echter vanwege grote weerstand uit de rechtspraktijk en forse kritiek in de literatuur niet ingediend.

Een jaar later kwam de toenmalige Minister met een gewijzigd conceptwetsvoorstel waarin wederom de mogelijkheid werd gecreëerd om eenvoudige scheidingen af te handelen zonder verplichte procesvertegenwoordiging. Ook dit conceptwetsvoorstel stuitte echter op veel kritiek vanuit de rechtspraktijk en werd uiteindelijk niet als wetsvoorstel ingediend.[150] Tegenstanders vonden het afschaffen van verplichte rechtsbijstand onverantwoord. Volgens de Algemene Raad

[147] Deze mogelijkheid staat omschreven in art. 1:80c sub c jo. 1:80d BW.
[148] Chin-A-Fat 2005, p. 730.
[149] Het echtscheidingsverzoek hoefde niet door een procureur te worden ingediend. Procederen met een procureur was in die tijd verplicht. Een procureur was een advocaat die bij één bepaalde rechtbank stond ingeschreven en bevoegd was om bij die rechtbank te procederen.
[150] Chin-A-Fat 2004, p. 20-23.

van de NOvA is een scheidingsprocedure een complex proces. Niet alleen vanwege de gecompliceerdheid van het materiële recht. Ook de emotionele problemen van partijen maken het echtscheidingsproces complex, volgens de Algemene Raad.[151] Ook uit een enquête onder rechters, die werd gehouden door het Advocatenblad, bleek dat de rechters een verhoging van de werklast vreesden vanwege onder meer de emotionele kant van de echtscheiding. De rechter zou er een controlerende en ordenende taak bijkrijgen, zo volgde uit de enquête.[152]

Rekening houdend met de kritieken uit de literatuur en de weerstand uit de rechtspraktijk introduceerde het wetsvoorstel 'Herziening van het scheidingsprocesrecht' in 1985 opnieuw de mogelijkheid tot een scheiding zonder verplichte procesvertegenwoordiging.[153] De doelgroep voor de voorgestelde echtscheiding werd in dit wetsvoorstel beperkt. Alleen als er sprake was van een echtscheiding op gemeenschappelijk verzoek, beide echtgenoten de Nederlandse nationaliteit hadden, er geen minderjarige kinderen waren, echtgenoten het eens waren over wie het huurrecht zou hebben over een eventuele huurwoning en er geen alimentatieverzoek was, zou de mogelijkheid tot deze vorm van scheiden openstaan.[154] Het idee was om het echtscheidingsverzoek in te dienen met behulp van een formulier waarop de echtgenoten allerlei gegevens en afspraken zouden moeten invullen. Het formulier moest vergezeld gaan van een goede toelichting.[155] Zowel in de Tweede Kamer als vanuit de praktijk werd de vrees uitgesproken dat de rechtsbescherming bij deze procedure te gering was. Noch door de advocaat noch door de rechter zou kunnen worden gecontroleerd of er daadwerkelijk sprake was van wilsovereenstemming tussen de echtgenoten.[156] Het wetsvoorstel werd aanvaard in de Tweede Kamer, maar sneuvelde in de Eerste Kamer.[157]

In 1994 werd nogmaals een wetsvoorstel ingediend waarmee de verplichte tussenkomst van een procureur bij de ontbinding van een huwelijk werd afgeschaft, mits echtgenoten vooraf een notaris of advocaat hadden geraadpleegd over de consequenties van hun echtscheiding.[158] Dit wetsvoorstel stuitte echter (wederom) op veel weerstand. Enerzijds omdat de beoogde vergoeding voor de verplichte tussenkomst van een advocaat of notaris bij een scheiding op gemeenschappelijk verzoek te laag werd geacht en anderzijds omdat onvoldoende was voorzien in waarborgen ter bescherming van zwakkere partijen bij een scheiding. Om die redenen werd het wetsvoorstel in 1998 ingetrokken.[159]

---

[151] Chin-A-Fat 2004, p. 21. Hierin verwijst zij naar een bijlage bij het Advocatenblad, aflevering 21. uit 1983.
[152] Chin-A-Fat 2004, p 22. Ze verwijst hier naar het Advocatenblad, aflevering 8 uit 1984.
[153] Wetsvoorstel 19 242, 'Wetsvoorstel Herziening van het scheidingsprocesrecht'.
[154] *Kamerstukken II* 1985/86, 19 242, nr. 3. p. 7 (MvT).
[155] Chin-A-Fat 2004, p. 28.
[156] Chin-A-Fat 2004, p. 28. *Kamerstukken I* 1988/89, 19 242, nr. 75d, p. 27.
[157] Chin-A-Fat 2004, p. 29.
[158] *Kamerstukken II* 1993/94, 23 616, nrs. 1–2. In die tijd verscheen ook de dissertatie van Lenters waarin zij onderzocht in hoeverre een echtscheidingsprocedure zonder rechterlijke tussenkomst mogelijk is. Lenters 1993.
[159] *Kamerstukken II* 1993/94, 23 616.

Ondertussen was de Commissie De Ruiter opgericht, die in een rapport uit oktober 1996 concludeerde dat de bestaande echtscheidingsprocedure niet verder kon worden vereenvoudigd of goedkoper kon worden gemaakt. De Commissie stelde wel een echtscheidingsprocedure voor met minimale rechterlijke tussenkomst, waarbij de rechter alleen bij conflicten betrokken werd.[160] Deze aanbeveling was gebaseerd op twee uitgangspunten. Ten eerste zouden echtgenoten worden aangemoedigd om zelf oplossingen te zoeken via onderhandeling of bemiddeling, in plaats van alles aan de rechter voor te leggen. Ten tweede zou de procedure toegang bieden tot diverse voorzieningen en deskundige hulpverleners (zoals scheidingsbemiddeling) voor conflictoplossing.[161]

Deze aanbeveling was de aanleiding voor twee experimenten om te onderzoeken onder welke omstandigheden bemiddelingshulp -in vergelijking met reguliere juridische hulpverlening- kon bijdragen aan de oplossing van scheidings- en omgangsproblematiek.[162] De experimenten toonden aan dat mediation in echtscheidingszaken voldoende bescherming bood aan zwakkere partijen. Er werd geadviseerd om een bemiddelingsvorm in te voeren waarbij alle aspecten van de scheiding werden afgehandeld en waarbij rechterlijke tussenkomst werd geminimaliseerd.[163] In 2002 werd in de Tweede Kamer vervolgens een motie aangenomen strekkende tot het doen van onderzoek naar de mogelijkheid voor een echtscheiding zonder tussenkomst van de rechter.[164]

3.3 Wetsvoorstel Luchtenveld

In 2004 kwam kamerlid Luchtenveld met het initiatiefwetsvoorstel 'Wet Beëindiging huwelijk zonder rechterlijke tussenkomst en vormgeving voortgezet ouderschap'.[165] De aanleiding voor dit wetsvoorstel was de wens om de verantwoordelijkheid voor de echtscheiding meer bij de echtgenoten zelf te leggen.[166] Dejuridisering van de procedure was het doel, waarbij een gang naar de rechter alleen als ultimum remedium werd ingezet. De nadruk lag op drang, zonder dwang, met het uitgangspunt dat echtgenoten verplicht waren zelf de gevolgen van hun scheiding te regelen.[167] De procedure zou in de plaats treden van de flitsscheiding[168] waardoor de nadelige gevolgen van

---

[160] Commissie Herziening Scheidingsprocedure 1996 (Commissie – De Ruiter), Anders scheiden, 2 oktober 1996, p. 30.
[161] *Kamerstukken II* 2004/05, 29 676, nr. 4, p. 3.
[162] Het betreft het *Experiment Scheidingsbemiddeling* en het *Experiment Omgangsbemiddeling* van 1999 tot 2001.
[163] Chin-A-Fat & Steketee 2001, p. 296-302.
[164] *Kamerstukken II* 2004/05, 29 676, nr. 7 p. 2.
[165] *Kamerstukken II* 2003/04, 29 676, nr. 2. Op het laatste gedeelte van deze wet (voortgezet ouderschap) wordt hier niet ingegaan, omdat dit niet van toepassing is op de buitengerechtelijke echtscheiding.
[166] *Kamerstukken II* 2003/04, 29 676, nr. 3, p. 1-2.
[167] *Kamerstukken II* 2003/04, 29 676, nr. 3, p. 1-2-3.
[168] De flitsscheiding was een echtscheidingsprocedure die bestond van 2001 tot 2009 in Nederland. Een huwelijk werd eerst omgezet in een geregistreerd partnerschap, waarna partners middels een overeenkomst en ondertekening daarvan door een advocaat of notaris konden scheiden bij de ambtenaar van de burgerlijke stand.

de flitsscheiding -zoals het ontbreken van een executoriale titel en onzekerheid over erkenning in het buitenland- werden weggenomen.[169]

In het voorstel werd een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure geïntroduceerd die in grote mate gelijk was aan de ontbinding van het geregistreerd partnerschap door de ambtenaar van de burgerlijke stand. Aanvankelijk was de voorgestelde buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure bedoeld voor echtgenoten met en zonder minderjarige kinderen. Na een amendement werd het voorstel echter beperkt tot gevallen waarin geen kinderen betrokken waren over wie de echtgenoten of één van hen ouderlijk gezag uitoefenden. Bij echtscheidingen waar minderjarige kinderen bij betrokken waren, achtte de wetgever een rechterlijke toetsing noodzakelijk.[170]

Het wetsvoorstel voorzag in twee routes voor een gemeenschappelijk verzoek tot echtscheiding; een buitengerechtelijke route en een gerechtelijke route. Voor de buitengerechtelijke route zouden echtgenoten gezamenlijk een convenant moeten opstellen en ondertekenen. In het convenant zouden in elke geval de navolgende onderwerpen moeten worden opgenomen:

- een regeling voor partneralimentatie;
- een afspraak over het gebruik van de gezamenlijke woning, eventueel met inboedel;
- een afspraak over de verdeling van de gemeenschap;
- een afspraak over pensioenverevening of verrekening.

Het convenant moest worden voorzien van een verklaring van een jurist, een jurist-scheidingsbemiddelaar, advocaat of notaris dat er een convenant was opgesteld. De betrokken jurist zou verplicht zijn om het convenant marginaal te toetsen aan de belangen van beide echtgenoten. Daarnaast had deze jurist een inlichtingenplicht over de wettelijke (on)mogelijkheden en over de rechtsgevolgen van de gemaakte afspraken. 'Informed consent' tussen de echtgenoten was het uitgangspunt.[171] De jurist zou het convenant niet mogen ondertekenen indien de afspraken in strijd waren met dwingend recht of als deze niet evenwichtig zouden zijn.[172] Het convenant zou vervolgens -voorzien van de verklaring- binnen drie maanden na de ondertekening daarvan aan de ambtenaar van de burgerlijk stand moeten worden aangeboden. De echtgenoten moesten in persoon aan de ambtenaar van de burgerlijke stand verklaren dat hun huwelijk duurzaam ontwricht was en dat zij het huwelijk met wederzijds goedvinden wilden beëindigen. De ambtenaar van de burgerlijke stand moest controleren of aan alle formele eisen was voldaan alvorens zij de echtscheiding zou mogen uitspreken en tot inschrijving hiervan in de registers zou kunnen

[169] *Kamerstukken II* 2005/06, 29 676, nr. 16, p. 1-2.
[170] *Kamerstukken II* 2005/06, 29 676 nr. 25, p. 3.
[171] *Kamerstukken I* 2005/06, 29676, E, p. 6.
[172] *Kamerstukken I* 2005/06, 29676, E, p. 6.

overgaan.[173] De echtgenoten zouden de ambtenaar van de burgerlijke stand ter verkrijging van een executoriale titel kunnen verzoeken om het convenant in de akte van inschrijving op te nemen.[174]

De buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure zou voor echtgenoten zonder minderjarige kinderen en bij algehele overeenstemming tussen de echtgenoten het uitgangspunt worden. Echtgenoten zouden enkel nog kunnen kiezen voor de gerechtelijke route in het geval van potentiële internationale erkenningsproblemen of als hun huwelijk niet volgens Nederlands recht was gesloten.[175] In deze gevallen zou het convenant van de echtgenoten met een verklaring van een jurist niet aan de ambtenaar van de burgerlijke stand, maar aan de rechter ter beoordeling voorgelegd moeten worden.

Het wetsvoorstel wilde bewerkstelligen dat echtgenoten door het opstellen van een verplichte echtscheidingsovereenkomst werden gedwongen om na te denken over de gevolgen van hun echtscheiding.[176] Er was in de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure geen mogelijkheid tot het verzoeken om (en het treffen van) een voorlopige voorziening.[177] Hoger beroep tegen de uitspraak van de ambtenaar van de burgerlijke stand was bovendien uitgesloten.[178]
Het wetsvoorstel werd met overgrote meerderheid aangenomen in de Tweede Kamer, maar vervolgens verworpen in de Eerste Kamer. De Eerste Kamer oordeelde dat het voorstel tot de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure juridisch niet goed was onderbouwd.[179]

3.4 Amendementen Teeven en Bouchibti/Teeven

In 2007 is geprobeerd om via amendementen op de wet 'Bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding' de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure alsnog mogelijk te maken. Kamerlid Teeven zocht hiervoor aansluiting bij de procedure tot de ontbinding van het geregistreerd partnerschap bij de ambtenaar van de burgerlijke stand, alleen dan zonder verplichte juridische bijstand.[180] Dit amendement werd vervangen door het amendement Bouchibti/Teeven waarin dezelfde procedure met tussenkomst van een notaris, advocaat of een jurist-echtscheidingsbemiddelaar werd voorgesteld, gelijk aan de procedure uit het wetsvoorstel

[173] Waar onder de datum van de huwelijksakte en een controle of de jurist bevoegd was tot ondertekening.
[174] *Kamerstukken II* 2003/04, 29 676, nr. 3; *Kamerstukken* I 2005/06, 29 676, nr. A; *Kamerstukken II* 2004/05 29 676, nr. 14, p. 6; art. 156 lid 2 jo. 430 lid 1 Rv.
[175] *Kamerstukken II* 2004/05, 29 676, nr. 4, p. 11.
[176] *Kamerstukken II* 2003/04, 29 676, nr. 3, p. 7.
[177] Zie voor voorlopige voorzieningen art. 821 Rv e.v.
[178] *Kamerstukken I,* 2005/06, 29 676, nr. A, p. 4. Echtgenoten zouden voor fouten en vergissingen van de ambtenaar van de burgerlijke stand of het niet willen meewerken aan het uitspreken van de buitengerechtelijke echtscheiding wel beroep kunnen instellen bij de burgerlijke rechter.
[179] *Handelingen I* 2005/06, 29 676, nr. 32, p. 1483.
[180] *Kamerstukken II* 2006/07, 30 145 nr. 13, p.2.

Luchtenveld.[181] Kort na de indiening van dit amendement trok Bouchibti evenwel haar steun in [182] en werd het amendement verworpen door de Tweede Kamer.[183]

3.5 Wetsvoorstel Teeven

In het regeerakkoord '*Bruggen Slaan'* van 29 oktober 2012 werd de introductie van een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure opgenomen. Een echtscheiding zonder tussenkomst van de rechter moest mogelijk worden als er geen kinderen betrokken waren en partners overeenstemming over de scheiding hadden bereikt.[184] Dit regeerakkoord was de aanleiding van het wetsvoorstel 'Wet scheiden zonder rechter' dat door de toenmalige staatssecretaris van Veiligheid en Justitie Teeven werd ingediend.[185] Dit wetsvoorstel introduceerde opnieuw een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure voor echtgenoten zonder minderjarige kinderen, die algehele overeenstemming hadden bereikt over hun scheiding. De procedure was bedoeld voor echtgenoten die geen behoefte hadden aan nevenvoorzieningen of een door de rechtbank bekrachtigd echtscheidingsconvenant. [186] De voorgestelde buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure zou een alternatief zijn voor de traditionele gerechtelijke echtscheidingsprocedure waarbij de echtscheiding zou worden uitgesproken door de ambtenaar van de burgerlijke stand in plaats van de rechtbank. Het wetsvoorstel streefde naar een meer efficiënte, minder kostbare en snellere afhandeling van echtscheidingen. De voorgestelde procedure werd daarom niet geschikt geacht voor partners met complexe vermogenssituaties en/of ongelijke financiële omstandigheden. [187]

De buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure uit dit wetsvoorstel ving aan met een contactmoment bij de gemeente, waar de echtgenoten geïnformeerd zouden worden en waar de benodigde documenten zouden worden verzameld. De ambtenaar van de burgerlijke stand zou vervolgens het ingediende scheidingsverzoek en de ingediende documenten moeten beoordelen, de identiteit van de echtgenoten moeten vaststellen, het gezagsregister moeten raadplegen en moeten controleren of zij bevoegd was om de scheiding uit te spreken. Dit proces zou moeten garanderen dat alle wettelijke vereisten werden nageleefd.[188] Na een wachttijd van minimaal veertien dagen zouden beide echtgenoten worden uitgenodigd om in persoon bij de ambtenaar te

[181] *Kamerstukken II* 2006/07, 30 145, nr. 20, p. 2-3.
[182] Volgens Antokolskaia verbaasde dit niet. Het destijds geldende Regeerakkoord werd door de Minister van Justitie uitgelegd als een afspraak om geen wetgeving voor een buitengerechtelijke echtscheiding tot stand te brengen, omdat er geen afspraak in stond om in zo'n dergelijke echtscheidingsprocedure te voorzien. Bouchibti was lid van de PvdA. Een coalitiepartij die zich aan deze afspraak had te houden. Antolkolskaia 2009, p. 592.
[183] *Kamerstukken II* 2006/07, 30 145, nr. 23.
[184] Regeerakkoord 2012, *Bruggen slaan,* p. 26.
[185] *Kamerstukken II*, 2014/15, 34 118.
[186] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 16 en 23.
[187] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 2-3.
[188] *Kamerstukken II*, 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 17-18.

verschijnen.[189] Daar moest de ambtenaar van de burgerlijke stand nogmaals controleren of aan alle wettelijke vereisten was voldaan en of beide echtgenoten zonder dwang instemden met de echtscheiding. De echtgenoten dienden eensluidend te verklaren dat hun huwelijk duurzaam was ontwricht en dat zij wilden scheiden. Indien het verzoek van de echtgenoten werd toegewezen sprak de ambtenaar van de burgerlijke stand de echtscheiding uit en maakte daarvan direct een akte op ten behoeve van de inschrijving in de huwelijksregisters.[190] Een weigeringsbeslissing van de ambtenaar van de burgerlijke stand was vatbaar voor beroep bij de burgerlijke rechter.[191] Voor de behandeling van het verzoek tot echtscheiding waren de echtgenoten legeskosten verschuldigd.[192] Er was géén verplichting tot het overleggen van een echtscheidingsconvenant of verklaring van een jurist.

Het wetsvoorstel leunde op het principe dat het inwinnen van juridische advies behoorde tot de verantwoordelijkheid van echtgenoten zelf. Er was gratis voorlichtingsmateriaal beschikbaar maar de verantwoordelijkheid voor het inwinnen van advies lag bij de echtgenoten. De ambtenaar van de burgerlijke stand kreeg niet de taak om de echtgenoten te adviseren.[193]

Het wetsvoorstel is nooit aangenomen. Met het aantreden van een nieuw kabinet is het wetsvoorstel in november 2017 ingetrokken. Het had onvoldoende draagkracht in de Tweede Kamer.[194]

3.6 Argumenten voor en tegen de invoering van de wetsvoorstellen

De wetsvoorstellen Luchtenveld en Teeven konden in het maatschappelijke en juridische debat zowel op voorstanders als op tegenstanders rekenen. In het navolgende worden de voornaamste voor- en tegenargumenten tegen de twee wetsvoorstellen uitgewerkt om meer inzicht te krijgen in het maatschappelijke en juridische debat hierover.

3.6.1 Argumenten voor en tegen invoering wetsvoorstel Luchtenveld

Luchtenveld noemde als één van de belangrijkste voordelen van het wetsvoorstel dat echtgenoten zelf hun scheiding zouden afwikkelen waardoor zij verantwoordelijkheid zouden nemen voor hun eigen situatie. Luchtenveld hoopte bovendien op een afname van complexe scheidingen omdat echtgenoten niet meer tegenover elkaar geplaatst zouden worden, maar door het verplichte echtscheidingsconvenant zouden worden gedwongen om samen na te denken over de gevolgen

[189] Na deze uitnodiging moesten de echtgenoten binnen een jaar een afspraak maken met de ambtenaar voor het ontbinden van hun huwelijk.
[190] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 5 en p.16.
[191] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 5 en p. 11.
[192] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 17.
[193] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 8-9 en p. 14.
[194] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 6, p. 1.

van hun echtscheiding. De afspraken zouden van betere kwaliteit zijn omdat de echtgenoten zelf betrokken waren bij de formulering daarvan, wat hun bewustwording vergrootte.[195]

Daarnaast zou de rechter, volgens Luchtenveld, niet langer belast worden met zaken waarin zij geen toegevoegde waarde had omdat de gang naar de rechter als ultimum remedium werd beschouwd. Dit zou leiden tot een afname van de werkdruk voor de rechterlijke macht en tot kostenbesparingen.[196] De procedure zou daarnaast -in vergelijking met de gerechtelijke procedure- zorgvuldiger zijn door de verplichting tot het sluiten van een echtscheidingsconvenant met wettelijke vereisten. Een dergelijke verplichting bestond niet in de gerechtelijke procedure.

De geschetste voordelen zouden volgens de Eerste Kamer en de Tweede Kamer echter al grotendeels bereikt worden in de huidige praktijk van het gemeenschappelijk verzoek tot echtscheiding, bijvoorbeeld via een echtscheidingsconvenant of verstekscheiding.[197] Beargumenteerd werd bovendien dat de tijdswinst gering zou zijn omdat gemeenschappelijke echtscheidingsverzoeken in de gerechtelijke procedure (in de regel) geen mondelinge behandeling kregen, terwijl echtgenoten in de voorgestelde buitengerechtelijke scheidingsprocedure fysiek bij de ambtenaar van de burgerlijke stand aanwezig moesten zijn.[198] Tevens zouden de echtgenoten afhankelijk worden van twee instanties (de advocaat, notaris of echtscheidingsbemiddelaar enerzijds en de ambtenaar van de burgerlijke stand anderzijds). Dat was een verzwaring ten opzichte van de gerechtelijke procedure,[199] hetgeen zou kunnen leiden tot hogere kosten en administratieve lasten.[200] De Raad van State benadrukte dat als gevolg hiervan er bij echtgenoten meer scheidingsoverwegingstijd' zou kunnen ontstaan, waardoor ze mogelijk minder snel over zouden gaan tot scheiden of hiervan zelfs volledig af zouden zien.[201] Dit zou kunnen leiden tot vertraging, waardoor de nieuwe echtscheidingsprocedure niet efficiënter zou zijn. Verder zou het wetsvoorstel volgens de Raad van State geen goede ondersteuning of stimulans bieden om tot onderlinge overeenstemming te komen over de gevolgen van de beëindiging van het huwelijk.[202] De Eerste Kamer uitte zorgen over het feit dat er twee huwelijken zouden ontstaan: één met en één zonder minderjarige kinderen. Als ouders met minderjarige kinderen enkel gebruik mochten maken van de gerechtelijke procedure, zou het huwelijk niet meer voor iedereen hetzelfde zijn, hetgeen discriminerend kon werken.[203]

---

[195] *Kamerstukken II* 2003/04, 29 676, nr. 3, p. 3; *Kamerstukken II* 2004/05, 29 676, nr. 4, p. 2.
[196] *Kamerstukken II* 2003/04, 29 676, nr. 3, p. 3.
[197] *Kamerstukken I* 2005/06, 29 676 nr. E, p. 4-6; *Handelingen II* 29 676, 04/05, nr. 83, p. 4988.
[198] *Kamerstukken II* 2004/05, 29 676, nr. 8, p. 3.
[199] *Kamerstukken II* 2004/05, 29 676, nr. 13, p. 1
[200] *Kamerstukken II* 2004/05, 29 676, nr. 8, p. 2.
[201] *Kamerstukken II* 2003/04, 29 676, nr, 4, p. 3.
[202] *Kamerstukken II* 2004/05, 29 676, nr. 4 p. 2.
[203] *Kamerstukken I* 2005/06, 29 676, nr. E, p. 4-6.

De Tweede Kamer benadrukte dat zwakkere partijen in de materiële fase[204] makkelijk onder druk konden komen te staan om in te stemmen met de echtscheiding.[205] Dit gold volgens de Raad van State des te meer nu aan de jurist-echtscheidingsbemiddelaars niet voldoende wettelijke juridische waarborgen waren gesteld nu zij niet allemaal aan tuchtrecht waren onderworpen.[206] Minister Donner was van mening dat een gerechtelijke toets deze druk en dwang voorkomt.[207] Volgens Donner zou het in Nederland dan ook het meest voor de hand liggen dat de rechter het huwelijk zou ontbinden.[208]

De Eerste Kamer was van mening dat een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure een te zware taak zou zijn voor de ambtenaar van de burgerlijke stand.[209] Ook vreesde de Eerste Kamer dat de rechterlijke macht juist overbelast zou raken, omdat de buitengerechtelijke echtscheiding erg laagdrempelig was.[210] Ook het feit dat er in deze procedure geen voorlopige voorzieningen zouden kunnen worden getroffen beschouwde de Raad van State als nadeel.[211]

Tot slot kon de procedure problemen opleveren met de erkenning ervan in het buitenland, wat complicaties kon veroorzaken bij hertrouwen of het aangaan van verplichtingen in andere landen. Het was namelijk niet zeker of de procedure zou vallen onder de destijds geldende Brussel II – bis Verordening.[212] Hoewel dit probleem later werd ontkracht, bleef het een punt van zorg.[213]

In de literatuur werd ook uitgebreid gereageerd op het wetsvoorstel Luchtenveld. Er waren lovende reacties voor de poging die wordt gedaan om de buitengerechtelijke echtscheiding mogelijk te maken.[214] Gewezen werd op de maatschappelijke behoefte (waarbij de populariteit van de flitsscheiding wordt aangehaald).

De kritische kanttekeningen betroffen ondermeer de vraag of er voldoende aandacht was voor de bescherming van de zwakkere partij.[215] Hierbij wordt door Chin-A-Fat aangegeven dat de zwakkere partij bij een echtscheiding degene is die niet het besluit tot echtscheiding heeft genomen. Het werd van belang geacht dat er in een scheidingsprocedure aandacht is voor het

---

[204] Benaming voor de fase in het wetsvoorstel-Luchtenveld, waarin echtgenoten met behulp van een notaris, advocaat of jurist-echtscheidingsbemiddelaar een echtscheidingsconvenant zouden opstellen.
[205] *Kamerstukken II* 2004/05, 29 676, nr. 8, p. 2-3.
[206] *Kamerstukken II* 2004/05, 29 676, nr. 4, p. 9.
[207] *Kamerstukken II* 2004/05, 29 676, nr. 8, p. 2-3.
[208] *Kamerstukken II* 2004/05, 29 676, nr. 8, p. 4
[209] *Kamerstukken I* 2005/06, 29 676, E, p. 4-6.
[210] *Kamerstukken I* 2005/06, 29 676, nr. E, p. 4-6.
[211] *Kamerstukken II* 2003/04, 29 676, nr, 4, p. 6.
[212] *Kamerstukken II* 2004/05, 29 676, nr, 8, p. 3-4.
[213] *Kamerstukken II* 2005/06, 29 676 nr. 16, p. 2. Zie ook hoofdstuk 6 van dit onderzoek.
[214] Chin-A-Fat 2005, p. 736. Nuytinck 2006, p. 169 en Nuytinck 2004. In het verloop van de behandeling van het wetsvoorstel wordt wel opgemerkt in hoeverre het wetsvoorstel nog een toegevoegde waarde heeft ten opzichte van de huidige gerechtelijke echtscheidingsprocedure. Antokolskaia 2005-2, p. 1049.
[215] Chin-A-Fat 2005, p. 736.

'relationele verbreken van de relatie' en de wijze van communiceren tussen de echtgenoten.[216] Volgens Chin-A-Fat zou er in de wet meer aandacht moeten worden gegeven aan het gebruik van mediation.[217] Ook werd aangegeven dat de voorgestelde buitengerechtelijke echtscheiding niet sneller en administratief eenvoudiger zou worden.[218]

Ook rezen er vragen over de exacte rol van de begeleider van de buitengerechtelijke echtscheiding die werd omschreven in het voorgestelde art. 1:149b BW.[219] Naast voorlichting moest de begeleider toetsen of de belangen van beide echtgenoten voldoende in aanmerking waren gekomen bij de afspraken die de echtgenoten zouden gaan maken. Daarmee werd de begeleider, en niet de echtgenoten zelf, verantwoordelijk voor de inhoud van de afspraken. Volgens De Bruijn-Lückers zou dat tot onnodige overheidsbemoeienis leiden die bovendien afweek van het uitgangspunt van het wetsvoorstel, te weten dat echtgenoten zelf hun echtscheiding zouden moeten kunnen regelen.[220] Wortmann was ook geen voorstander van de toets zoals die in het wetsvoorstel was vormgegeven. Zij gaf aan dat de toets een andere zou moeten zijn.[221] Er zou moeten worden nagegaan of de echtgenoten zich voldoende bewust zijn geweest van de inhoud en strekking van de door hen gemaakte afspraken. Ook zou de begeleider moeten nagaan of de echtgenoten de overeenkomst geheel vrijwillig waren aangegaan.[222]

Wat betreft de deskundigen die een echtscheidingsproces zouden mogen begeleiden (ongeacht wie uiteindelijk de echtscheidingsbeslissing neemt) stellen Luijten en Meijer dat de wet hiervoor criteria moet opstellen waar de 'scheidingsbegeleiders' aan moeten voldoen. Niet kon worden volstaan met opleidingen door de verschillende verenigingen van advocaten en notarissen. Deze opleidingen zouden onder toezicht moeten staan. Bovendien zou er wetgeving moeten worden opgesteld waarin een eigen tuchtrecht voor de scheidingsbemiddelaars zou worden geregeld.[223] Ook Coenraad uitte in een bespreking van het wetsvoorstel Luchtenveld haar zorgen over het feit dat elke deskundige een buitengerechtelijke echtscheiding zou mogen begeleiden. Ze was van mening dat het wetsvoorstel onvoldoende waarborgen omvatte om lichtzinnig gebruik van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure te voorkomen en ze was van mening dat het wetsvoorstel te ver af was komen te liggen van het oorspronkelijke doel van het introduceren van "echtscheidingsbemiddeling".[224]

---

[216] Chin-A-Fat 2005, p. 736.
[217] Chin-A-Fat 2006, p. 41.
[218] De Bruijn-Lückers 2006.
[219] De mogelijke begeleiders waren een advocaat, notaris of scheidingsbemiddelaar.
[220] De Bruijn-Lückers 2006.
[221] Als argument hiervoor geeft ze onder meer aan dat ze zich afvraagt hoe de toets uit het wetsvoorstel zich verhoudt tot de beroeps- en gedragsregels van de verschillende begeleiders. Wortmann 2006, p. 159.
[222] Wortmann 2006, p. 159.
[223] Luijten en Meijer 2008.
[224] Coenraad 2006, p. 5.

3.6.2 Argumenten voor en tegen invoering wetsvoorstel Teeven

Volgens Teeven bood de door hem voorgestelde buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure diverse voordelen. Zo kon een scheiding bij de ambtenaar van de burgerlijke stand zonder verplichte overeenkomst de procedure aanzienlijk eenvoudiger maken, vooral voor echtgenoten met weinig tot geen gemeenschappelijke bezittingen. Dit maakte de echtscheidingsprocedure toegankelijker en verlaagde de juridische kosten, aangezien er geen verplichte tussenkomst van een rechter of juridisch professional nodig was.[225] Bovendien zouden echtgenoten zelf kunnen beslissen of ze juridisch advies inwonnen, wat de contractvrijheid zou bevorderen.[226] Voor echtgenoten met veel gemeenschappelijke bezittingen kon deze scheidingsvorm ook gunstig zijn, mits de echtgenoten in staat waren om goede afspraken te maken en de gevolgen daarvan te overzien. Eventuele geschillen konden later nog aan de rechter worden voorgelegd.[227]

Ook voerde Teeven aan dat er over de buitengerechtelijke echtscheiding legeskosten werden geheven, die lager zouden zijn dan de destijds geldende griffierechten. Het zou ook de flexibileit bieden om de boedelverdeling later te regelen.[228] Het proces zou snel kunnen worden afgerond zonder uitgebreide juridische procedures en de gemeenschap van goederen werd direct ontbonden bij indiening van het verzoek.[229] Dit zou de druk op de rechterlijke macht verlichten, omdat niet alle echtscheidingen meer door de rechter hoefden te worden uitgesproken.

De Tweede Kamer en de rechtspraktijk uitten forse kritiek op het wetsvoorstel. Zonder verplichte overeenkomst kon het afwikkelen van complexe huwelijksgemeenschappen of huwelijkse voorwaarden lastig worden volgens de Tweede Kamer.[230] Echtgenoten konden zonder juridische begeleiding belangrijke financiële of juridische aspecten missen, wat kon leiden tot problemen.

De Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB) en de Nederlandse Vereniging Familie Advocaten en Scheidingsmediators (vFAS) gaven aan dat de poortwachtersfunctie van advocaten en/of mediators wegviel, waardoor de bescherming van kwetsbare partijen werd verminderd.[231] Volgens zowel de vFAS als de Tweede Kamer bracht de procedure het risico met zich mee dat echtgenoten onder druk of dwang snel tot een scheiding kwamen zonder de gevolgen te overzien.

---

[225] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 7.
[226] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 2.
[227] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 7.
[228] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 6-7.
[229] Vóór 1 januari 2012 werd de ontbinding van de huwelijksgemeenschap geregeld in artikel 1:99 BW (oud). Dit gebeurde pas op het moment dat de echtscheiding in de registers van de burgerlijke stand was ingeschreven. Het was dus niet het indieningsmoment van het verzoekschrift, maar het definitieve inschrijven van de scheiding dat de ontbinding bewerkstelligde.
[230] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 7; *Kamerstukken II* 14/15, 34 118, nr. 5, p. 11.
[231] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 2, bijlage advies KNB; *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 3 bijlage advies vFAS; *Kamerstukken* II 2014/15, 34 118, nr. 5, p. 6.

[232] Door de Nederlandse Orde van Advocaten (NOvA), de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak (NVvR) en de KNB werd opgeworpen dat ongeïnformeerde beslissingen konden leiden tot juridische geschillen, wat juist extra druk op de rechtspraak kon veroorzaken.[233] Dit zou kunnen leiden tot extra kosten voor echtgenoten, omdat ze achteraf alsnog de hulp van een echtscheidingsjurist moesten inschakelen, waardoor de procedure niet goedkoper werd.[234] Vooral nu de ambtenaar van de burgerlijke stand niet verplicht was om echtgenoten te wijzen op de gevolgen van de scheiding. Dit kon resulteren in hogere kosten voor echtgenoten en de overheid.[235] De KNB en de NOvA vreesden dat het gratis voorlichtingsmateriaal niet in alle gevallen de complexiteit van individuele gevallen zou dekken. Daaraan werd toegevoegd dat niet alle echtgenoten dit materiaal zouden begrijpen of lezen.[236] De NOvA en vFAS wezen op het feit dat nevenvoorzieningen[237] in aparte procedures moesten worden behandeld, wat extra kosten en procedures met zich mee kon brengen.[238] Ook het vragen van nevenvoorzieningen[239] was in deze procedure niet mogelijk. Daardoor verloren echtgenoten de mogelijkheid om afspraken te laten bekrachtigen door de rechter.[240] Een ex-echtgenoot zou daardoor de andere partij niet rechtens kunnen dwingen om de gemaakte afspraken na te komen en zou hiervoor alsnog een procedure bij de rechter moeten starten, wat extra kosten opleverde en de druk op de rechterlijke macht niet verminderde.[241] De vFAS voorzag een toename in de maatschappelijke kosten wegens uitval van burgers in het arbeidsproces en meer ziekte door stress als een scheidingsconvenant zonder verplichte overeenkomst en juridische controle niet deugdelijk werd geregeld.[242] De NVvR wierp op dat het inrichten van deze procedure kosten met zich meebracht voor de gemeente. Het was bovendien onzeker of het daadwerkelijk kostenbesparingen zou opleveren als weinig echtgenoten gebruikmaakten van de procedure, omdat velen niet voldeden aan de wettelijke vereisten.[243]

Tot slot werd in de Tweede Kamer nog genoemd dat de buitengerechtelijke echtscheiding nadelig kon uitvallen bij internationale gevallen, bijvoorbeeld doordat de ambtenaar van de burgerlijke stand niet toetst aan de openbare orde-norm, waardoor scheidingen op basis van de sharia-

---

[232] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 4 bijlage vFAS; *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 5, p. 10; *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 4, p. 5.
[233] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 2 bijlage NOVA; Kamerstukken *II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 2 bijlage KNB; *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 3 en 5 bijlage NVvR.
[234] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 1 bijlage NOVA; *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 3 bijlage NVvR.
[235] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 2 bijlage NOVA; *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 2 bijlage KNB; *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 3 en 5 bijlage NVvR;
[236] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 2 bijlage NOVA; Kamerstukken *II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 2 bijlage KNB.
[237] Nevenvoorzieningen zijn besproken in paragraaf 2.5.
[238] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 7 bijlage NOVA; *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 3 bijlage vFAS. *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 5, p. 8.
[239] De voorlopige voorzieningen worden besproken in paragraaf 2.4.
[240] Deze mogelijkheid is opgenomen in art. 819 Rv.
[241] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 7 bijlage NOVA; *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 3-4 bijlage vFAS.
[242] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 5 bijlage vFAS.
[243] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 3, p. 2 bijlage NVvR.

rechtspraak niet buiten het Nederlandse rechtssysteem werden gehouden.[244] Ook kon voor echtgenoten die een beroep deden op gefinancierde rechtsbijstand de buitengerechtelijke echtscheiding juist duurder worden, vanwege hogere kosten door mogelijk afwijzing van gefinancierde rechtsbijstand.[245] Het zou namelijk een echtscheidingsprocedure buiten de rechter om betreffen.

In de juridische literatuur worden de voornoemde bezwaren gedeeld. Zo bescheef Zonnenberg het wetsvoorstel als een 'gevaarlijk plan', omdat een ambtenaar van de burgerlijke stand de echtscheidingsbeslissing wel kan regelen, maar de gevolgen ervan niet.[246] En daar zullen de echtgenoten, aldus Zonnenberg, toch vaak een jurist bij nodig hebben. Die kosten zullen de echtgenoten zelf moeten betalen, omdat de door hen ingeschakelde advocaat in die situatie mogelijk niet zal worden bekostigd door de gefinancierde rechtsbijstand, omdat het geen onderdeel uitmaakt van het echtscheidingsproces.[247]

Ook werd in de literatuur gewezen op het risico dat de echtgenoten tot echtscheiding overgaan zonder dat zij dit goed hebben doordacht.[248] Coenraad meende dat het juist de tussenkomst van een juridisch deskundige is die ervoor zorgt dat er zoveel mensen harmonieus kunnen scheiden zonder dat er later nog problemen ontstaan.[249] Zij pleitte om die reden voor verplicht juridisch advies in de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. Het verplicht opstellen van een overeenkomst door de echtgenoten achtte zij niet nodig.[250] Vlaardingerbroek beaamde het risico van een ondoordachte echtscheiding. Hij stelt dat een buitengerechtelijke echtscheiding die is uitgesproken door een ambtenaar van de burgerlijke stand mogelijk moet zijn, maar enkel als er eerst onder begeleiding van een 'scheidingsdeskundige' afspraken zijn gemaakt over de gevolgen van de echtscheiding.[251] Ook benoemde Vlaardingerbroek het belang van een 'scheidingsdeskundige'[252] bij de emotionele en psychologische begeleiding bij de echtscheiding.[253]

3.7 Intrekking/verwerping wetsvoorstellen

---

[244] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 5, p. 15.
[245] *Kamerstukken II* 2014/15, 34 118, nr. 5, p. 19.
[246] Zonnenberg 2014. Zie in gelijke zin Kolkman 2014, paragraaf 4. Nuytinck geeft aan dat bij complexe vermogenssituaties een scheiding via de rechter dan nog steeds de voorkeur zou hebben, vanwege de verplichte inschakeling van een deskundige. Nuytinck 2014, p. 331. Ook Luger benadrukt dat niet te gemakkelijk voorbij mag worden gegaan aan het belang van juridische kennis over de rechtsgevolgen bij het einde van een huwelijk. Luger 2015, paragraaf 5.
[247] Deze mening wordt gedeeld door Hüsen. Hüsen 2015.
[248] Coenraad 2014, paragraaf 4.3, Punselie 2014.
[249] Coenraad 2014, paragraaf 4.3.
[250] Coenraad 2014-2, p. 36.
[251] Vlaardingerbroek 2016, p. 206 en 208-209.
[252] Onder 'scheidingsdeskundige' verstaat hij een advocaat of notaris. Vlaardingerbroek 2015, p. 206.
[253] Vlaardingerbroek 2016, p. 206.

De intrekking en verwerping van de wetsvoorstellen en de amendementen duiden erop dat er in Nederland ten tijde van de wetsvoorstellen niet voldoende draagvlak was voor een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. In de literatuur werd hierover nog opgemerkt dat het maatschappelijk draagvlak er wel was, maar dat er aanhoudend verzet was vanuit het derde en vierde kabinet-Balkenende.[254] In haar artikel in het WPNR uit 2009 beargumenteerde Antokolskaia waarom een buitengerechtelijke echtscheiding van toegevoegde waarde zou zijn. Ze gaf aan dat er een duidelijke maatschappelijke behoefte is en dat er ten tijde van de wetsvoorstellen sprake was van een brede politieke steun in zowel de Eerste als Tweede Kamer.[255] De maatschappelijke behoefte leidde ze af uit het feite dat gedurende de periode 2003-2006 er bij één op de vijf geëindigde huwelijken gebruik is gemaakt van de flitsscheiding.[256] Vervolgens benoemde ze onder verwijzing naar kamerstukken nog een aantal praktische bezwaren die zouden spelen bij een buitengerechtelijke echtscheiding.[257] Dit betreft de volgende bezwaren:

- Voor erkenning van de echtscheiding in het buitenland is een constitutieve beslissing van een overheidsfunctionaris met ruime beoordelingsbevoegdheid nodig;
- Het probleem van het ontbreken van een executoriale titel;
- De extra kosten voor de opleiding voor de ambtenaren van de burgerlijke stand en de wijziging van het BRP-systeem;
- Het creëren van twee 'echtscheidingsloketten' (rechterlijk en administratief) is niet logisch en onwenselijk;
- De invoering van de buitengerechtelijke echtscheiding zal weinig voordeel in tijd en geld voor de burger opleveren;

Op het eerste bezwaar wordt uitgebreid ingegaan in hoofdstuk 6 van dit onderzoek. Wat betreft het mogelijk ontbreken van een executoriale titel wordt door Antokolskaia opgemerkt, met verwijzing naar Nuytinck die dit onderwerp ook behandelt, dat een akte van buitengerechtelijke echtscheiding die door een ambtenaar van de burgerlijke stand wordt opgemaakt een authentieke akte betreft.[258] Als de afspraken die de echtgenoten hebben gemaakt zouden worden neergelegd in deze akte, levert dat een executoriale titel op (art. 156 lid 2 en 430 lid 1 Rv). Ten aanzien van het derde bezwaar vermoedde Antokolskaia dat de kosten gering zouden zijn, nu van het bestaande huwelijksregister gebruik zou kunnen worden gemaakt en de handelingen taken omvat die de ambtenaren van de burgerlijke stand al reeds uitvoerden.[259] Het mogelijke probleem van twee

---

[254] Antokolskaia 2009, p. 592.
[255] Antokolskaia 2009, p. 592. Zie ook Antokolskaia 2005-1, p. 743 en Chin-A-Fat 2004, p. 37-55.
[256] Antokolskaia 2009, p. 592. Ze verwijst hierbij naar M. van Huis, Flitsscheiding blijft populair. Voorburg/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek, 2005, p. 1. Dit wordt door meer auteurs aangehaald. Zie bijvoorbeeld Coenraad 2014-1, paragraaf 4.1. Ook andere auteurs benoemen de wens voor een modernisering van het echtscheidingsrecht. Zie bijvoorbeeld Luger 2015, paragraaf 5 en Chin-A-Fat 2004, p. 407-437.
[257] Antokolskaia 2009, p. 594. Ze verwijst naar: Nota naar aanleiding van het verslag. *Kamerstukken II*, 2006/07, 30 145, nr. 6, p. 23.
[258] Antokolskaia 2009, p. 596. Ze verwijst naar Nuytink 2006, p. 165.
[259] Antokolskaia 2009, p. 596.

echtscheidingsloketten zag zij ook niet, nu dat bij het geregistreerd partnerschap ook niet tot problemen heeft geleid.[260]

Wat betreft het laatste bezwaar werd indertijd aangegeven dat de procedure van een buitengerechtelijke echtscheiding niet veel korter zou duren of veel minder zou kosten dan de gerechtelijke echtscheidingsprocedure, nu het voornaamste deel van de tijd en kosten gelegen is in het opstellen van het convenant waarin de afspraken van de echtgenoten worden vastgelegd.[261] Het al dan niet verplicht stellen van het maken van afspraken heeft meer invloed op de snelheid en de kosten van de echtscheidingsprocedure dan de weg via de rechter of buiten de rechter om. Volgens Antokolskaia is de reden dat er behoefte is aan een buitengerechtelijke echtscheiding vooral gelegen in het feit dat de buitengerechtelijke echtscheiding een "krachtig symbool" is van een modern en vrij echtscheidingsrecht en het bovendien tegemoet komt aan de autonomie van partijen.[262]

In de periode na 2017 is er geen poging meer gedaan om een wetsvoorstel in te dienen over een buitengerechtelijke echtscheiding. Ook in de literatuur wordt hier enkel sporadisch op ingegaan.[263]

3.8 Relevante ontwikkelingen na 2017

Na de intrekking van het laatste wetsvoorstel over de buitengerechtelijke echtscheiding in 2017 hebben zich op verschillende vlakken ontwikkelingen voorgedaan die relevant zijn bij het nadenken over een nieuw wetsvoorstel dat buitengerechtelijke echtscheiding mogelijk zou moeten maken. Deze ontwikkelingen worden hieronder kort besproken.

3.8.1 Rapport Verkenning Werkdruk Rechtspraak en Openbaar Ministerie

In april 2024 is het rapport *Verkenning Werkdruk Rechtspraak en Openbaar Ministerie* verschenen.[264] De auteur van het rapport, Winter, had van de Minister voor Rechtsbescherming en de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak de opdracht gekregen inzichtelijk te maken met welke maatregelen de werkdruk in de rechtspraak en bij het openbaar ministerie kunnen worden verlaagd of opgelost. In zijn rapport geeft hij aan dat er niet een oplossing is die in één keer het probleem van de werkdruk oplost. Wel zijn er volgens hem mogelijkheden op verschillende deelgebieden om de werkdruk te verlagen. Hij besteedt kort aandacht aan de buitengerechtelijke echtscheiding en schrijft daarover in zijn rapport het volgende:

---

[260] Antokolskaia 2009, p. 596 en 597.
[261] Antokolskaia 2009, p. 597.
[262] Antokolskaia 2009, p. 593.
[263] Bijvoorbeeld in: Vlaardingerbroek 2023, paragraaf 5.12.1.
[264] J. Winter, *Rapport Verkenning Werkdruk Rechtspraak en Openbaar Ministerie; Werken aan echte oplossingen*, april 2024.

> "*Dring er bij de wetgever op aan om echtscheiding buitengerechtelijk (administratief) te maken, eventueel door een wetenschappelijk onderzoek over de mogelijkheden te initiëren (zoals eerder bijvoorbeeld door Antokolskaia is gedaan). Dan kunnen we die capaciteit gaan gebruiken voor de zaken waar rechterlijke interventie echt nodig is. Liefst in combinatie met een verplichting voor rechtsbijstandverzekeraars om ook familierecht te verzekeren in het standaard rechtsbijstandpakket en een verplicht mediatontraject vooraf (buiten de rechtspraak)*."[265]

3.8.2 Ontwikkelingen op het gebied van mediation

Wetgeving op het gebied van mediation is al meerdere jaren onderwerp van gesprek. In Nederland zijn in 2014 door toenmalig Kamerlid Van der Steur drie wetsvoorstellen ingediend die de registratie van mediators en de bevordering van mediaton in het bestuursrecht en het burgerlijk recht tot doel hadden.[266] Deze wetsvoorstellen zijn uiteindelijk ingetrokken en, inmiddels minister, Van der Steur was voornemens om met een nieuw wetsvoorstel te komen.[267] Over dat wetsvoorstel ontstond echter veel discussie, onder meer over het al dan niet bestaande draagvlak voor de wet.[268] In de periode na 2017, te weten 2020, heeft de Minister voor Rechtsbescherming aangegeven dat er zijns inziens inmiddels voldoende draagvlak was voor wetgeving die de inzet van mediation stimuleert.[269] Ruim een jaar later blijkt alsnog dat er niet voldoende draagvlak is binnen de beroepsgroep ten aanzien van de kwaliteitswaarborging van mediators, waardoor het conceptwetsvoorstel niet in consultatie wordt gebracht.[270] Weer een jaar later, op 6 juli 2022, wordt een motie ingediend door de Kamerleden Ellian en Knops waarin de regering wordt verzocht om te bevorderen dat er één centraal mediationregister ontwikkeld wordt.[271] Deze motie wordt aangenomen, maar tot op heden bestaat het register nog niet.

3.8.3 Statistieken rondom formele relaties

De CBS-statistieken op de volgende twee pagina's laten zien dat in de periode na 2017 en tot 2025 het aantal echtscheidingen tussen echtparen met kinderen en tussen echtparen zonder kinderen in hoeveelheid langzaam naar elkaar toe is gegroeid.

---

[265] J. Winter, *Rapport Verkenning Werkdruk Rechtspraak en Openbaar Ministerie; Werken aan echte oplossingen*, april 2024, p. 33.
[266] *Kamerstukken II,* 2013/14, 33 722 (Wet registermediator), *Kamerstukken II,* 2013/14, 33 723 (Wet bevordering van mediation in het burgerlijk recht) en *Kamerstukken II,* 2013/14, 33 727 (Wet bevordering van mediation in het bestuursrecht).
[267] *Kamerstukken II,* 2014/15, 33 722, nr. 24.
[268] *Kamerstukken II* 2018/19, 35 000 – VI, nr. 96.
[269] Brief van Minister van Rechtsbescherming aan de Voorzitten van de Tweede Kamer, 20 januari 2020, onderwerp: Vervolg wetgevingstraject mediation, kenmerk: 2803186.
[270] Brief van Minister van Rechtsbescherming aan de Voorzitten van de Tweede Kamer, 25 juni 2021, onderwerp: Conceptwetsvoorstel inzake mediation, kenmerk: 3386849.
[271] *Kamerstukken II*, 2021/22, 29 279, nr. 724.

Ten aanzien van het aantal ontbindingen door scheiding van gehuwden en geregistreerd partners is te zien dat in de periode tussen 2017 en 2025 het aantal huwelijken dat door echtscheiding eindigt na een aantal jaren van daling nu weer licht aan het stijgen is. Bij de scheiding tussen geregistreerd partners is in die periode een kleine en gestage stijging waar te nemen.

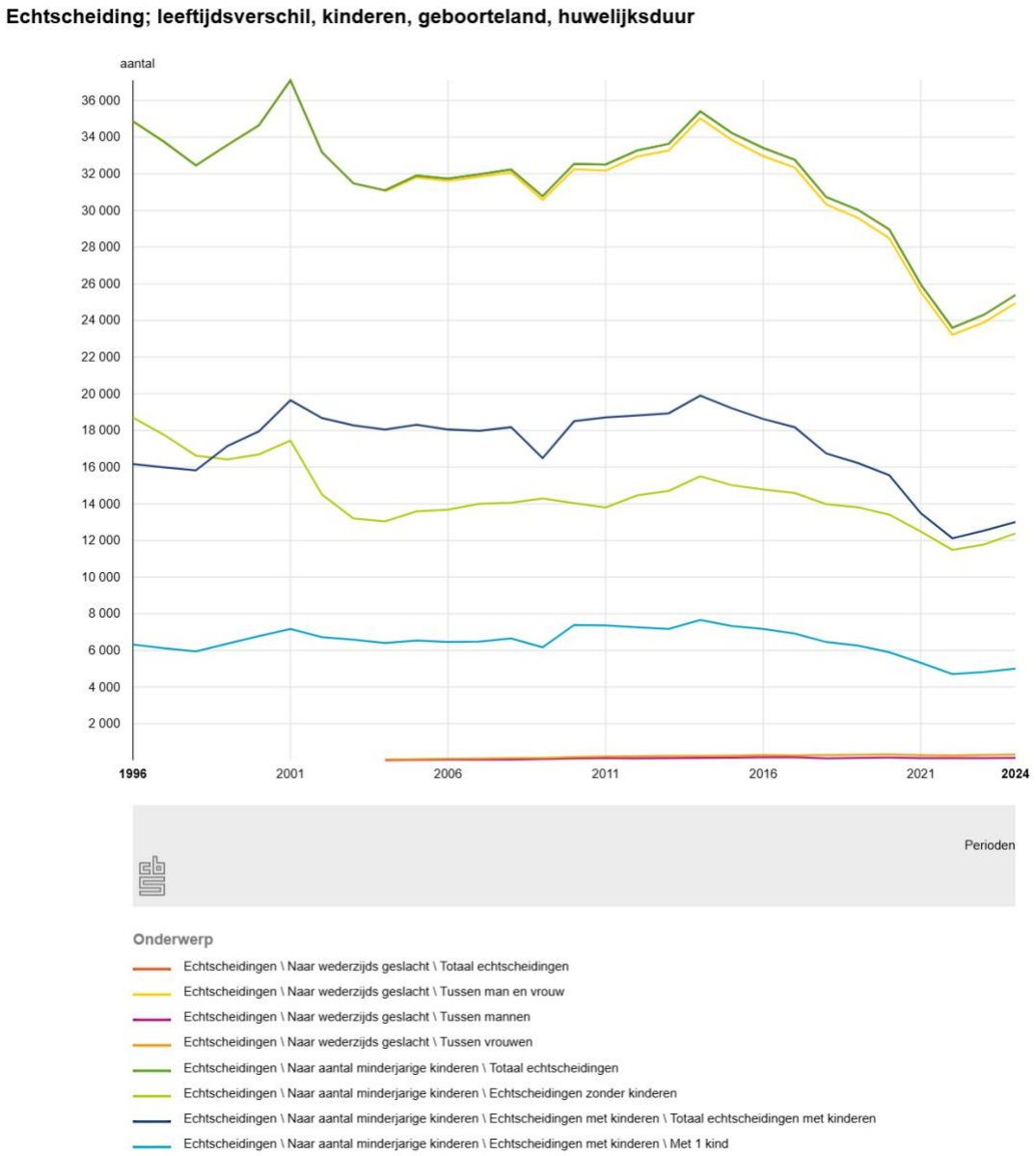

Figuur 1 – Echtscheiding; leeftijdsverschil, kinderen, geboorteland, huwelijksduur.

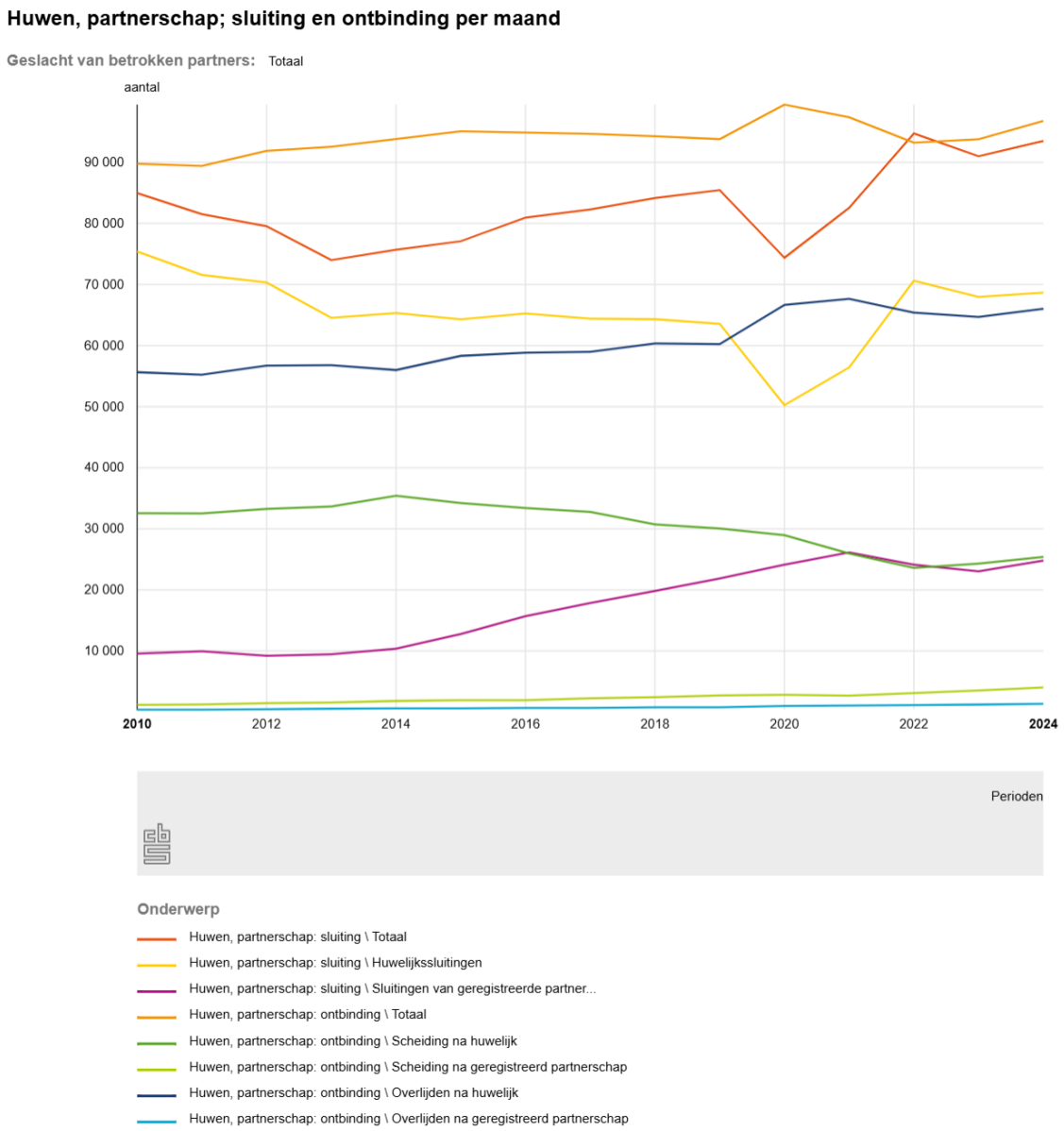

Figuur 2 – Huwen, partnerschap; sluiting en ontbinding per maand.

3.8.4 Digitaal procederen

Sinds 2016 bestaat er bij de wetgever aandacht voor de mogelijkheden van digitaal procederen in civielrechtelijke en bestuursrechtelijke zaken.[272] Dit heeft voor veel verschillende gerechtelijke procedures geleid tot de mogelijkheid van het digitaal aanleveren van processtukken. Voor dit onderzoek is van belang dat sinds 5 februari 2024 digitaal procederen bij alle rechtbanken in

[272] *Kamerstukken II*, 2014/15, 34 059. Deze wetgeving kwam voort uit de initiatieven van het programma Kwaliteit en Innovatie Rechtspraak (de zogenoemde KEI wetgeving). Dit programma heeft geleid tot de invoering van enkele nieuwe bepalingen in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, maar heeft niet geleid tot de beoogde verplichting van digitaal procederen. Het programma is stopgezet en opgevolgd door het project Digitale Toegankelijkheid wat tot doel had om de externe digitale toegankelijkheid van de rechtspraak te faciliteren.

Nederland mogelijk voor gemeenschappelijke echtscheidingsverzoeken. Het gaat hier om een vrijwillige keuze. Het is op dit moment ook nog mogelijk om via papieren documenten te procederen.[273]

3.8.5 Invoering (vorm van) buitengerechtelijke echtscheiding in andere lidstaten van de Europese Unie

Tot 2017 waren er zes Europese lidstaten die een vorm van buitengerechtelijke echtscheiding kenden (Portugal (1995), Letland (2009), Estland (2010), Roemenië (2011), Italië (2015), Spanje (2015) en Frankrijk (2016)). Na 2017 zijn daar nog twee lidstaten bijgekomen te weten Griekenland in 2017 en Slovenië in 2019. Voor een verdere bespreking van de vormen van buitengerechtelijke echtscheiding in andere Europese lidstaten wordt verwezen naar hoofdstuk 5 van dit onderzoek.

3.9 Totstandkoming buitengerechtelijke beëindiging geregistreerd partnerschap

Het Nederlandse recht kent op dit moment één mogelijkheid van het beëindigen van een formele relatie (namelijk het geregistreerd partnerschap) door middel van een buitengerechtelijke ontbinding. Ten behoeve van dit onderzoek is het nuttig om te bekijken wat de achtergrond is geweest van de invoering van deze mogelijkheid bij het geregistreerd partnerschap. Deze achtergrond wordt in deze paragraaf uitgewerkt.

Begin 1992 werd het rapport "Leefvormen" van de Commissie voor de Toetsing van Wetgevingsprojecten onder leiding van C.J.A.M. Kortmann aangeboden aan de Tweede Kamer.[274] In het rapport werd gepoogd een antwoord te vinden op de volgende vragen:

- Hoe kan meer samenhang worden gebracht in de gevolgen die het recht verbindt aan het gegeven dat twee mensen samenwonen?
- Moeten naast het huwelijk als een 'onder de bijzondere wettelijke zorg en bescherming van de overheid staande instelling", ook andere relatievermogen zorg en bescherming van de overheid deelachtig worden?
- Hoe zouden daarbij de problemen kunnen worden teruggedrongen die zich thans voordoen bij de uitvoering en handhaving van publiekrechtelijke wetgeving waarin aan dat samenwonen rechtsgevolgen zijn verbonden: bijvoorbeeld bij het sociale uitkeringsstelsel, de belastingen, de ziektekosten en het pensioen?"[275]

[273] Zie hiervoor paragraaf 2.4 Het verzoekschrift tot echtscheiding.
[274] *Kamerstukken II* 1991/92, 22 300 VI, nr. 36, p. 1.
[275] Koppen & Lekkerkerker 1992, p. 772. Zie ook Commissie voor de Toetsing van Wetgevingsprojecten, *Rapport Leefvormen*, Den Haag: 20 december 1991, p. 3-4.

Het rapport werd door de commissie een 'advies op hoofdlijnen genoemd'[276] waarin twee vormen van registratie werden beschreven voor niet-huwelijkse samenlevingsvormen. Het betrof een zogenoemde lichte registratie in de Basisregistratie Personen (BRP)[277] en een zware registratie die bij de ambtenaar van de burgerlijke stand zou kunnen worden aangegaan.[278] De lichte registratie zou kunnen worden beëindigd door eenvoudige uitschrijving in de BRP. De zware registratie zou kunnen worden beëindigd via een notariële akte van beëindiging. In die akte zouden dan de gevolgen die verband hielden met de beëindiging geregeld moeten worden. Een beëindiging van de zware registratie via de rechter was niet nodig volgens de commissie.[279] Veel nadere onderbouwing voor deze manier van beëindiging was er niet.

Nadat de Tweede Kamer het rapport had ontvangen, heeft er door het Kabinet eerst nader onderzoek plaatsgevonden voordat het Kabinet met een standpunt kwam over het rapport.[280] Kort gezegd kwam het standpunt erop neer dat het Kabinet afzag van de invoering van de lichte registratie en dat de mogelijkheid van de zware registratie wel wettelijk geregeld zou moeten worden. Deze registratie zou dan enkel moeten openstaan voor paren die geen huwelijk met elkaar mochten aangaan.[281] Het aangaan van de registratie zou verlopen via de ambtenaar van de burgerlijke stand of via de notaris. In het laatste geval zou de notaris daarna moeten zorgen voor inschrijving van de registratie bij de burgerlijke stand. Ook de beëindiging zou moeten lopen via een notariële akte die zou moeten worden ingeschreven in het register van de burgerlijke stand. Als er geen overeenstemming zou zijn over de beëindiging tussen de partners, dan zou de beëindiging via de rechter kunnen worden bewerkstelligd.[282]

Deze ideeën van het Kabinet zijn verder uitgewerkt in een wetsvoorstel.[283] In het uiteindelijke wetsvoorstel werd het mogelijk dat niet alleen de notaris, maar ook een advocaat een akte van beëindiging zou kunnen ondertekenen.[284] Als onderbouwing gaf de minister daarbij aan dat advocaten veel ervaring hebben met echtscheiding en zij zodoende goed in staat zijn om de gevolgen van het einde van de registratie goed vast te leggen.[285]

In de behandeling van het wetsvoorstel komt een aantal keer het onderwerp van de buitengerechtelijke echtscheiding naar voren. Zo geeft de Raad van State het advies dat de onderbouwing van de minister, waarom er geen rechter betrokken hoeft te zijn bij de beëindiging

---

[276] *Kamerstukken II* 1991/92, 22 300 VI, nr. 36, p. 1.
[277] Dat register zou in die tijd nog Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) gaan heten.
[278] Koppen & Lekkerkerker 1992, p. 772. Zie ook Commissie voor de Toetsing van Wetgevingsprojecten, *Rapport Leefvormen*, Den Haag: 20 december 1991, p. 18-19.
[279] Commissie voor de Toetsing van Wetgevingsprojecten, *Rapport Leefvormen*, Den Haag: 20 december 1991, p. 35.
[280] *Kamerstukken II* 1992/93, 22 700, nr. 3, p. 2.
[281] *Kamerstukken II* 1992/93, 22 700, nr. 3, p. 5.
[282] *Kamerstukken II* 1992/93, 22 700, nr. 3, p. 6.
[283] *Kamerstukken II* 1993/94, 23 761, nrs. 1-2, p. 3.
[284] *Kamerstukken II* 1993/94, 23 761, nrs. 1-2, p. 3.
[285] *Kamerstukken II* 1993/94, 23 761, nr. 3, p. 9.

van de registratie, onvoldoende is.[286] De reactie van de minister hierop is dat hij, zonder nadere onderbouwing, wederom verwijst naar het rapport 'Leefvormen' waarin de optie van de buitengerechtelijke echtscheiding wordt geïntroduceerd.[287]

Ook in het verslag van de vaste commissie van Justitie komen vragen over de buitengerechtelijke beëindiging voor.[288] Er wordt onder andere aangegeven dat er sprake is van inconsistentie nu de partnerschapsregistratie op andere wijze kan worden beëindigd dan het huwelijk. De staatssecretaris geeft aan dat er inderdaad geen sprake is van een volledige analogie met het huwelijk. Vervolgens geeft de staatssecretaris aan dat het een te groot woord is om dan te spreken van inconsistentie. Daarmee is het punt voor de staatssecretaris afgedaan.[289]

De staatssecretaris geeft ook aan waarom de notaris en de advocaat als beroepsgroepen in staat zijn om de beëindigingsverklaringen op te stellen. Naast de keuze voor twee bevoegde deskundigen is besloten dat zowel bij de notaris als bij de advocaat een onderhandse verklaring volstaat om het partnerschap te beëindigen. Voor de advocatuur geeft de staatssecretaris daarbij nog aan dat deze beroepsgroep in de praktijk al veel ervaring heeft met echtscheidingen en het opstellen van convenanten. Dit zijn onderhandse akten en de staatssecretaris geeft aan dat deze akten in de praktijk eigenlijk nooit notarieel worden vastgelegd. Wel worden ze, zo schrijft de staatssecretaris, vaak aangehecht aan de echtscheidingsbeschikking, maar is er nauwelijks rechterlijke controle op de convenanten.[290] Tot slot geeft de wetgever ten aanzien van de notaris aan dat die mogelijk expertise op dit terrein moet ontwikkelen en dat het vastleggen van de verklaring in een notariële akte zeker voordelen kan hebben boven een onderhandse akte.[291] De kosten van een notariële akte zullen, volgens de staatssecretaris, overeenkomen met de kosten voor het opstellen van een convenant en zal onder meer afhangen van hoe partijen zich opstellen ten aanzien van de beëindiging.[292]

Dan volgt een nota van wijziging waarin als algemene grote wijzigingen worden opgenomen dat voortaan sprake zal zijn van de term "geregistreerd partnerschap" en dat het geregistreerd partnerschap in principe voor iedereen wordt opengesteld, op enkele beletselen na.[293]

Ten aanzien van de beëindiging van het geregistreerd partnerschap zijn de grootste veranderingen dat zowel bij de advocaat als bij de notaris de onderhandse beëindigingsverklaring kan worden

---

[286] *Kamerstukken II* 1993/94, 23 761, nr. B, p. 5.
[287] *Kamerstukken II* 1993/94, 23 761, nr. B, p. 5.
[288] *Kamerstukken II* 1995/96, 23 761, nr. 6, p. 18 en 19. De vaste commissie van Justitie wordt in een wetgevingstraject belast met het onderzoek naar wetsvoorstellen. Zij bekijken of het wetsvoorstel klaar is om behandeld te worden in de Tweede Kamer. In deze commissie zitten afgevaardigden van de partijen die zitting hebben in de Tweede Kamer.
[289] *Kamerstukken II* 1995/96, 23 761, nr. 7, p. 19.
[290] *Kamerstukken II* 1995/96, 23 761, nr. 7, p. 19.
[291] *Kamerstukken II* 1995/96, 23 671, nr. 7, p. 19.
[292] *Kamerstukken II* 1995/96, 23 671, nr. 7, p. 19.
[293] *Kamerstukken II* 1995/96, 23 761, nr. 8, p. 1-2.

opgesteld. Een notariële akte bij de notaris is niet meer verplicht.[294] Daarnaast wordt het voorgestelde art. 1:80d BW uitgebreid. Op grond van dit artikel moet de onderhandse verklaring in elk geval de verklaring van beide bevatten dat hun geregistreerd partnerschap duurzaam is ontwricht en dat zij het willen beëindigen. Dit is een essentieel element van de verklaring volgens de staatssecretaris.[295] Ook bevat de verklaring een aantal afspraken, zoals afspraken ten aanzien van levensonderhoud of ten aanzien van pensioenen.[296] Uitdrukkelijk wordt daarbij aangegeven dat het niet opnemen van deze afspraken geen nietigheid van de verklaring tot gevolg heeft. Ter toelichting geeft de staatssecretaris daarbij aan dat over de genoemde afspraken geen concrete afspraken hoeven te worden gemaakt. Zo kan het bijvoorbeeld zijn dat nog niet alle gegevens bekend zijn, zodat concrete afspraken nog niet mogelijk zijn. Dat moet niet in de weg staan aan de beëindiging van het geregistreerd partnerschap. Het is aan de advocaat en de notaris de taak om ervoor te zorgen dat de verschillende gevolgen die samenhangen met het einde van het geregistreerd partnerschap wel aan de orde komen.[297] Tot slot wordt aangegeven dat het niet tot de taak van de ambtenaar van de burgerlijke stand behoort om de gemaakte afspraken inhoudelijk te toetsen.[298]

In de rest van de parlementaire behandeling komt de buitengerechtelijke beëindiging van het geregistreerd partnerschap niet meer voor. Uiteindelijk wordt de wet vastgesteld op 5 juli 1997.[299] Nadien wijzigt de wet nog een aantal maal. Voor de beëindiging van het geregistreerd partnerschap zijn de volgende wijzigingen nog van belang. In april 2001 trad de Wet openstelling huwelijk in werking. Vanaf dat moment werd het mogelijk om een geregistreerd partnerschap te laten eindigen door middel van de omzetting in een huwelijk.[300] Op 28 februari 2009 trad de Wet bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding in werking.[301] Naar aanleiding van die wet is het niet langer meer mogelijk om het geregistreerd partnerschap met wederzijds goedvinden te beëindigen op het moment dat er minderjarige kinderen zijn waarover één van de partners of beide partners het gezag uitoefenen.[302] Ook werd op grond van die wet de mogelijkheid ingevoerd dat een geregistreerd partnerschap kan worden ontbonden door de rechter op gezamenlijk verzoek en niet meer enkel op verzoek van één van de partners.[303]

---

[294] *Kamerstukken II* 1995/96, 23 671, nr. 8, p. 3.
[295] *Kamerstukken II* 1995/96, 23 671, nr. 8, p. 9. Zie ook de nadere toelichting in *Kamerstukken II* 1996/97, 23 671, nr. 11, p. 12.
[296] *Kamerstukken II* 1995/96, 23 671, nr. 8, p. 3.
[297] *Kamerstukken II* 1995/96, 23 671, nr. 8, p. 9.
[298] *Kamerstukken II* 1995/96, 23 671, nr. 8, p. 3.
[299] *Stb.* 1997/324.
[300] *Stb.* 2001/9. Art. 1:80c lid 1 sub e. Op dat moment werd het omgekeerde ook mogelijk, namelijk het omzetten van een huwelijk in een geregistreerd partnerschap. Dit zou gaan leiden tot het fenomeen ”flitsscheiding”.
[301] *Stb.* 2008/500 en *Stb.* 2009/56.
[302] Art. 1:80c lid 3 BW.
[303] Art. 1:80c lid 1 sub d BW. In deze wet werd de zogenoemde ”flitsscheiding” afgeschaft. De flitsscheiding was een route om snel via een huwelijk en geregistreerd partnerschap het huwelijk te ontbinden. Gehuwde paren zetten hun huwelijk om in een geregistreerd partnerschap. Die mogelijkheid werd hun geboden in art. 1:149 sub e BW.

Deze ontwikkelingen hebben ertoe geleid dat het geregistreerd partnerschap thans op verschillende manieren kan worden beëindigd. Net zoals een huwelijk kan dit door de dood van een of beide partners [304] of door een rechterlijke uitspraak inzake de ontbinding van het geregistreerd partnerschap.[305] Daarnaast zijn er twee manieren die specifiek gelden voor de beëindiging van een geregistreerd partnerschap en dus niet mogelijk zijn voor gehuwden die hun huwelijk willen ontbinden. Ten eerste bestaat er de mogelijkheid om een geregistreerd partnerschap om te zetten in een huwelijk.[306] Deze optie was tussen 2001 en 2009 ook mogelijk voor gehuwden die hun huwelijk mochten omzetten in een geregistreerd partnerschap. [307] Hoewel deze optie voor gehuwden op 1 maart 2009 werd afgeschaft, is het nog steeds mogelijk om een geregistreerd partnerschap om te zetten in een huwelijk.[308]

Ten tweede, en vooral van belang in het kader van het huidig onderzoek, bestaat er de mogelijkheid voor geregistreerde partners om hun partnerschap buiten de rechter om te laten ontbinden met wederzijds goedvinden.[309] Partners die van deze mogelijkheid gebruik willen maken dienen een verklaring op te stellen die door hun beiden is ondertekend en gedateerd. Daarnaast dient deze verklaring door een of meer advocaten of notarissen te worden ondertekend. Uit de verklaring dient te blijken dat en op welk tijdstip de partners omtrent de beëindiging van het geregistreerd partnerschap een overeenkomst hebben gesloten.[310] Deze overeenkomst dient op grond van artikel 1:80d lid 1 BW ten minste een verklaring te bevatten van beide partners dat hun geregistreerd partnerschap duurzaam ontwricht is en dat zij dit willen beëindigen. Daarnaast mag (maar dit is niet verplicht) de overeenkomst afspraken bevatten op het gebied van partneralimentatie, de verdeling van hun gemeenschappelijke vermogen, de afspraken inzake het huurrecht en/of de verevening of verrekening van pensioenrechten. Nadat de verklaring is opgesteld, wordt deze door de ambtenaar van de burgerlijke stand ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand,[311] indien zij uiterlijk binnen drie maanden na het sluiten van de overeenkomst de ambtenaar heeft bereikt.[312] Deze ontbindingsvorm is echter niet mogelijk indien de partners al dan niet gezamenlijk

---

Vervolgens ontbonden ze direct na de omzetting het geregistreerd partnerschap met een verklaring van wederzijds goedvinden. De omzetting van een geregistreerd partnerschap in een huwelijk is wel blijven bestaan (art. 1:80c lid 1 sub e BW).

[304] Artikel 1:80c lid 1 onder a BW.

[305] Artikel 1:80c lid 1 onder d BW.

[306] Artikel 1:80c lid 1 onder e BW.

[307] Hier werd volop gebruik gemaakt in het kader van de zogenaamde 'flitsscheiding' omdat echtgenoten daarna hun geregistreerd partnerschap konden ontbinden zonder tussenkomst van de rechter. Dit leverde echter veel problemen op in het buitenland omdat deze ontbindingsvorm vaak niet erkend werd. Zie bijvoorbeeld een voorbeeld uit Duitsland, OLG Celle 6 juli 2005 (10 VA 2/04) Rn. 8 ff., juris. Voor meer informatie over de omzettingsmogelijkheden zie K. Boele-Woelki e.a. 2007 en Sumner 2003.

[308] Zie verder artikel 1:80g BW.

[309] Artikel 1:80c lid 1 onder c BW.

[310] Artikel 1:80c lid 1 onder c BW.

[311] Artikel 1:80c lid 1 onder c jo. 1:80c lid 2 BW.

[312] Artikel 1:80d lid 3 BW.

het gezag uitoefenen over een of meer van hun gezamenlijke kinderen of ingevolge artikel 1:253sa of 1:253t het gezag gezamenlijk uitoefenen over een of meer kinderen.[313]

3.10 Tussenconclusie

Sinds de jaren 70 zijn er in de politiek initiatieven geweest om de gerechtelijke echtscheidingsprocedure efficiënter in te richten. Met name het wetsvoorstel Luchtenveld uit 2004 en het wetsvoorstel Teeven uit 2014 konden op veel aandacht rekenen. Het wetsvoorstel Luchtenveld stelde voor om, naast een gerechtelijke echtscheidingsprocedure, een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure mogelijk te maken die veel kenmerken had van de beëindiging met wederzijds goedvinden van een geregistreerd partnerschap. Een verschil met deze vorm van ontbinding van een geregistreerd partnerschap was dat de echtgenoten bij de buitengerechtelijke echtscheiding verplicht waren om een convenant op te stellen. Dit convenant moest worden ondertekend door een jurist, een jurist-scheidingsbemiddelaar, advocaat of notaris. Het wetsvoorstel Teeven ging juist uit van een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure waarbij een convenant niet verplicht was en de begeleiding van een deskundige minimaal. Beide wetsvoorstellen konden niet op voldoende draagvlak in de Eerste of Tweede Kamer rekenen, waardoor geen van de voorstellen uiteindelijk wet is geworden.

In de juridische literatuur die in de tijd van de wetsvoorstellen is verschenen werd beargumenteerd dat er in de maatschappij wel voldoende draagvlak was voor een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. Dit werd onder meer afgeleid uit de populariteit van de flitsscheiding in de jaren dat die mogelijk was. Daarnaast kwamen de volgende onderwerpen naar voren in de reacties op de wetsvoorstellen in de politiek, door beroepsorganisaties en in de juridische literatuur:

- Het beschermen van de zwakkere partij.

Ongeacht de inhoud van het wetsvoorstel, moet er voldoende aandacht zijn voor het beschermen van de zwakkere partij in de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. De redenen waarom de ene partij als zwakker wordt beschouwd dan de andere, lopen uiteen. Dit kan liggen in het feit dat één van de partijen nog niet in het einde van de relatie heeft berust, maar ook feitelijk, emotioneel, fysiek of financieel overwicht in een relatie kunnen leiden tot ongelijke verhoudingen in een relatie. Voor al deze vormen van ongelijkheid, die leiden tot een sterkere en zwakkere partij, zou voldoende aandacht en bescherming moeten zijn in de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. Dit volgt uit de reacties op de wetgeving in de politiek en uit de juridische literatuur.

[313] Artikel 1:80c lid 3 BW.

- De begeleiding door een deskundige.

Een tweede onderwerp dat terug te zien is in de reacties op de wetsvoorstellen is de rol van een deskundige in de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. Er is veel gedebatteerd over de vraag of er een deskundige betrokken moet zijn en zo ja, welke rol deze deskundige dan precies zou moeten hebben. Is dat bijvoorbeeld het controleren van de echtscheidingsbeslissing, het voorlichten van partijen over de gevolgen van de echtscheiding, het begeleiden van partijen bij het maken van afspraken, enz. Naast deze vragen speelt de vraag welke deskundigen in staat worden geacht om een rol op zich te nemen. Moeten dit (gespecialiseerde) juristen zijn, of moet de groep bevoegde deskundigen beperkter of juist ruimer zijn? Ook dit onderwerp werd zowel in de politiek als in de juridische literatuur regelmatig opgeworpen.

Na 2017 zijn er geen nieuwe initiatieven meer geweest in de politiek voor een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. Wel zijn er vanaf 2017 tot heden ontwikkelingen geweest die van belang zijn bij een mogelijk nieuw initiatief voor een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. Dit is allereest het Rapport Verkenning Werkdruk Rechtspraak en Openbaar Ministerie dat in 2024 is verschenen en waarin de optie van de buitengerechtelijke echtscheiding wordt genoemd. Ook het groeiende draagvlak voor wetgeving rondom mediation is een belangrijke ontwikkeling. Tot slot kunnen de ontwikkelingen op het gebied van digitaal procederen en het groeiend aantal landen in Europa die de mogelijkheid van een buitengerechtelijke echtscheiding kennen worden genoemd.

Het derde onderwerp waar in dit hoofdstuk aandacht aan is besteed is het geregistreerd partnerschap. Er is beschreven op welke manier de mogelijkheid van de beëindiging van een geregistreerd partnerschap met wederzijds goedvinden zich in de parlementaire geschiedenis heeft ontwikkeld. Opvallend aspect in dat kader is dat de keuze voor de inschakeling van de advocaat en de notaris als bevoegde deskundigen niet een groot punt van discussie is geweest tijdens de behandeling van het wetsvoorstel. Hetzelfde geldt voor het aspect dat het maken van afspraken niet verplicht is gesteld, maar de mogelijkheid om die afspraken te maken, met de suggesties om welke afspraken het zou moeten gaan, wel in de wet is opgenomen. Afsluitend is beschreven op welke manieren een geregistreerd partnerschap op dit moment kan worden beëindigd.

HOOFDSTUK 4 - ONLINE SCHEIDINGSPLATFORMS

4.1 Introductie

In het onderzoek naar de voor- en nadelen van de huidige echtscheidingsprocedure op gezamenlijk verzoek en mogelijke voor- en nadelen van een scheiding zonder rechter wordt regelmatig gesproken over de efficiëntie van de echtscheidingsprocedure en de kosten van de procedure. Online echtscheidingsplatforms zijn ingesprongen op de vraag naar een meer efficiënte en kostenbesparende gerechtelijke echtscheidingsprocedure. In de zoektocht naar de voor- en nadelen van een echtscheidingsprocedure is het daarom zinvol de werkwijze van dit soort platforms nader te onderzoeken.

Er zijn meerdere online platforms waarbij de mogelijkheid wordt aangeboden om via het platform te scheiden. In dit hoofdstuk wordt het onderzoek besproken dat rondom deze platforms is verricht. Doel van het onderzoek is om een indicatie te krijgen van de werking van de platforms.

Eerst zal aandacht worden besteed aan het onderscheid tussen websites die informatie geven over de echtscheidingsprocedure en de websites die een online echtscheiding faciliteren. Vervolgens wordt dieper ingegaan op de werkwijze van de online platforms. Tot slot worden de aspecten van online platforms uitgelicht die relevant zijn voor het onderzoek naar de buitengerechtelijke echtscheiding.

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van de zoekmachine van Google. Dit is volgens meerdere bronnen de grootste zoekmachine van de wereld en ook van Nederland.[314] Er is gezocht in de periode tussen 1 oktober en 20 november 2025.

4.2 Onderscheid informatiepagina's over scheiden en online platforms

Bij een online zoektocht naar informatie over echtscheiding, zijn er meerdere soorten websites te vinden.[315] Zo zijn er websites die informatie geven over hoe een echtscheiding tot stand komt. Voorbeelden hiervan zijn de websites van de Rijksoverheid[316], De Rechtspraak[317] en Het Juridisch Loket[318]. Ook worden er websites gevonden die online echtscheidingen faciliteren. Via deze websites is het mogelijk om via een online platform een echtscheiding op gemeenschappelijk verzoek aan te vragen. Tot slot zijn er websites van advocaten en andere adviseurs die begeleiding

[314] https://www.statista.com/statistics/216573/worldwide-market-share-of-search-engines/, https://gs.statcounter.com/search-engine-market-share/all/netherlands.
[315] Er is in de zoekmachine Google op meerdere momenten gezocht met het woord "echtscheiding".
[316] https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/scheiden/vraag-en-antwoord/scheiding-aanvragen.
[317] https://www.rechtspraak.nl/Onderwerpen/Echtscheiding.
[318] https://www.juridischloket.nl/familie-en-relatie/echtscheiding/echtscheiding-aanvragen/.

bij scheiding aanbieden, maar waarbij er geen (directe) online mogelijkheid via de website te vinden is.[319]

4.3 Werking online platforms

Om de werking van de platforms te beschrijven die een online echtscheiding mogelijk maken is een overzicht gemaakt van 33 websites die aangeven dat ze een online echtscheiding faciliteren. Er is gebruik gemaakt van de zoekterm "online scheiden" in de zoekmachine Google op verschillende momenten. Het doel is niet om een uitputtend overzicht te vergaren van websites die online scheidingen faciliteren, maar om een indicatie te krijgen van de werkwijze van deze platforms. Voor elk van de websites is een globale omschrijving gemaakt van de online echtscheidingsprocedure zoals deze wordt aangeboden door de websites. De lijst van geraadpleegde websites is hierna vermeld.

Uitelkaar.nl	SnelSamenScheiden.nl
Scheiden-online.nl	GoedkoopOnlineScheiden.nl
Scheiden.nl	ScheidenZonderZorgen.nl
NetjesScheiden.nl	Advocaten.nl
GratisScheiden.nl	Echtscheidingswinkel.nl
Oprechtscheiden.nl	Scheidenmetaandacht.nl
Judex.nl	SnelInternetscheiden.nl
VoordeligScheidenOnline.nl	GemakkelijkScheiden.nl
GelukkigUitelkaar.nl	24scheiden.nl
Advocatenkantoor-maas.nl	Scheidingsprofs.nl
Online-scheiden-plus.nl	Internet-scheiding.nl

[319] Voorbeeld van websites zijn de website van de vFAS over echtscheiding: https://verder-online.nl/, een website waarop voornamelijk scheidingsadviseurs (niet zijnde advocaten) staan: https://www.hetscheidingsplatform.nl/ en websites van mediators die begeleiding bij scheiding aanbieden, bijvoorbeeld: https://www.zorgzaamscheiden.nl/.

Samengratisscheiden.nl	Scheidingswijze.nl
Regelmijnscheiding.nl	Onlinescheidingregelen.nl
E-scheiden.nu	Scheidingsnetwerk.nl
Samenoverscheiden.nl	Eemlandmediation.nl
Easy-echtscheiding.nl	Eerlijk-scheiden.nl
Hetwetshuys.nl	

4.3.1 Globale beschrijving van de werking van de online platforms

De bestudeerde websites bieden allemaal de mogelijkheid aan om te scheiden op gezamenlijk verzoek als er geen minderjarige kinderen zijn.[320] Alle websites geven aan dat de procedure bij hen enkel kan worden gevolgd als de echtgenoten het er samen over eens zijn dat ze hun huwelijk willen beëindigen. Daarbij worden bij een aantal onderzochte websites voorwaarden aangegeven waar een echtpaar aan moet voldoen om een online scheidingsprocedure te kunnen beginnen.[321] Niet elke website stelt voorwaarden. Er zijn ook websites die informatie verschaffen over wanneer een online echtscheiding aan te raden is en wanneer niet.[322]

De online scheidingsprocedure start met het invullen van een vragenlijst, een intakegesprek of een combinatie van beide.[323] Sommige websites werken met keuzes voor verschillende pakketten waarbij de intensiteit van de begeleiding per pakket toeneemt. Bij sommige websites leidt de keuze voor het meest eenvoudige pakket ertoe dat er geen enkele vorm van begeleiding bij het scheidingsproces is.[324] Bij andere websites is er wel standaard begeleiding. De hoedanigheid van de persoon die de procedure begeleidt verschilt. Soms is dit een casemanager,[325] maar ook een

[320] Bijna alle bestudeerde sites bieden daarnaast ook de mogelijkheid om te scheiden op gezamenlijk verzoek als er minderjarige kinderen in het gezin aanwezig zijn. Een enkele aanbieder geeft deze mogelijkheid niet. Bijvoorbeeld: https://www.advocaten.nl/online-scheiden/
[321] Zie bijvoorbeeld: https://www.advocaten.nl/online-scheiden en https://snelinternetscheiden.nl/#vwiis.
[322] Zie bijvoorbeeld: https://goedkooponlinescheiden.nl/.
[323] Voorbeeld van website met een vragenlijst: https://www.scheiden-online.nl/. Voorbeeld van een website met een intakegespek: https://samengratisscheiden.nl/.
[324] Zie bijvoorbeeld het basispakket van deze website: https://www.scheidingsprofs.nl/.
[325] Zie bijvoorbeeld: https://uitelkaar.nl/.

scheidingsexpert[326] of een psycholoog worden genoemd.[327] Meerdere malen wordt aangegeven dat de scheiding zal worden begeleid door een mediator.[328] Bij de mogelijkheid van een begeleiding door de mediator staat zo nu en dan vermeld dat dit een mediator is die is geregistreerd in het kwaliteitsregister van de Mediators federatie Nederland (MfN).

De rol van de advocaat lijkt bij meerdere websites beperkt tot het indienen van het echtscheidingsverzoek. Er wordt niet gesproken over een mogelijk gesprek met een advocaat of over controle door een advocaat van het echtscheidingsconvenant.[329] Andere websites geven aan dat er wel één of meerdere gesprekken met een advocaat zullen plaatsvinden.[330]

Nagenoeg alle bestudeerde websites geven aan dat partijen een convenant krijgen waarin de door hen gemaakte afspraken zijn vastgelegd. Een enkele website geeft aan dat er een mogelijkheid is om te kiezen voor een optie zonder convenant of geeft aan dat een convenant geen onderdeel uitmaakt van de aangeboden dienstverlening.[331]

In veel gevallen wordt uitdrukkelijk aangegeven dat het indienen van het echtscheidingsverzoek bij de rechtbank en het inschrijven van de echtscheidingsbeschikking bij de gemeente onderdeel uitmaakt van de dienstverlening.

Ten aanzien van de kosten worden op de meeste bestudeerde websites vaste bedragen aangegeven (die eventueel afhangen van een specifieke pakket-keuze die op de website wordt aangeboden). Meerdere websites bieden de mogelijkheid aan om gratis te kunnen scheiden vanwege de eventuele mogelijkheid van gesubsidieerde rechtsbijstand.[332]

Tot slot geven sommige websites informatie over de duur van de online scheidingprocedure.[333] In de gevallen waarin websites iets zeggen over de duur van de procedure, worden periodes tussen de drie en tien weken genoemd. Bij de aangegeven duur speelt ook de vorm van begeleiding die wordt gekozen als daarin keuzes kunnen worden gemaakt. Bij meer of intensievere begeleiding, wordt de duur van de procedure langer.

---

[326] Zie bijvoorbeeld: https://www.netjesscheiden.nl/. In het geval van een scheidingsexpert wordt regelmatig aangegeven dat ze zijn aangesloten bij een keurmerk. Zo bestaat er het RES (register erkend scheidingsadviseur), de FFP (Federatie Financieel Planners waarbinnen sommige planners zich richten op echtscheidingen) en de KVSS (Kring van Scheidingsspecialisten).
[327] https://voordeligscheidenonline.nl/.
[328] Zie bijvoorbeeld: https://www.easy-echtscheiding.nl/ en https://www.samenoverscheiden.nl/.
[329] Zie bijvoorbeeld: https://goedkooponlinescheiden.nl/ en https://www.scheidenzonderzorgen.nl/.
[330] Zie bijvoorbeeld https://www.echtscheidingswinkel.nl/scheiding en https://www.advocatenkantoor-maas.nl/.
[331] Zie bijvoorbeeld: https://www.advocaten.nl/.
[332] Zie bijvoorbeeld: https://voordeligscheidenonline.nl/ en https://samengratisscheiden.nl/.
[333] Zie bijvoorbeeld: https://snelinternetscheiden.nl/ en https://echtscheiding.nl/.

4.4 Relevante overwegingen bij online platforms

4.4.1 Vergelijkingsmogelijkheden

Dé online echtscheiding bestaat niet. Daarvoor is er te veel variatie in de wijze waarop de online echtscheiding wordt aangeboden. Zo is in sommige gevallen enkel het feit dat alle gesprekken online kunnen plaatsvinden de reden dat wordt gesproken over een online echtscheiding.[334] In andere gevallen staat de efficiëntie van de procedure voorop en richt de online echtscheiding zich op een zo snel mogelijke, digitale, afronding van de procedure.[335]

Ook is er een groot verschil in of, en zo ja, wie de echtscheiding begeleidt. Als er een begeleider is, die geen advocaat is, bestaan er vervolgens verschillen in de betrokkenheid van de advocaat bij het proces. In sommige gevallen wordt de advocaat in het geheel niet genoemd.[336] Ook zijn er voorbeelden dat de advocaat wel wordt genoemd in de beschrijving van het proces, maar dat deze geen contact met het scheidende echtpaar heeft.[337] Een variatie hierop is dat de advocaat wel wordt genoemd op de website, maar dat niet duidelijk is welke rol hij of zij precies speelt in de online echtscheidingsprocedure.[338] Tot slot zijn er websites waarbij de online echtscheiding wordt aangeboden door een advocaat.[339]

Een derde opmerking in het kader van de vergelijking van de websites is dat sommige websites volledig zijn ingericht op de online echtscheidingsprocedure.[340] Bij andere websites is de online echtscheiding een mogelijkheid, maar biedt de website daarnaast ook begeleiding bij fysieke procedures of bij andere juridische procedures.[341] Bij die laatste websites wordt vaak toegelicht in welke gevallen een online echtscheidingsprocedure zinvol kan zijn en wanneer dat niet het geval is.

4.4.2 Convenant

De meeste websites bieden een procedure aan waarbij uiteindelijk een convenant wordt opgesteld. Zoals beschreven bestaat bij sommige websites de mogelijkheid om voor een optie zonder convenant te kiezen en is er een enkele website waarbij het opstellen van het convenant geen optie is. Het kan mogelijk als opvallend worden gezien, dat in het merendeel van de gevallen een convenant deel uitmaakt van de online echtscheiding. Zeker bij de websites die met name inzetten op een snelle online echtscheiding. Omdat een convenant niet verplicht is om tot echtscheiding

[334] Zie bijvoorbeeld: https://hetwetshuys.nl/ en https://eerlijk-scheiden.nl/online/.
[335] Zie bijvoorbeeld https://snelinternetscheiden.nl/.
[336] Zie bijvoorbeeld: https://www.e-scheiden.nu/ en https://www.scheidenzonderzorgen.nl/.
[337] Zie bijvoorbeeld: https://www.easy-echtscheiding.nl/.
[338] Zie bijvoorbeeld: https://www.scheidingswijze.nl/online-scheiden/ en https://www.scheidingsnetwerk.nl/.
[339] Zie bijvoorbeeld: https://www.advocaten.nl/ en https://www.scheiden.nl/.
[340] Zie bijvoorbeeld: https://www.scheiden-online.nl/ en https://onlinescheidingregelen.nl/.
[341] Zie bijvoorbeeld: https://hetwetshuys.nl en https://www.judex.nl/./

over te gaan, zou een aanname kunnen zijn dat het conventant bij die procedures achterwege wordt gelaten. Dit blijkt echter niet uit de websites die zijn bekeken, waar in de meeste gevallen een convenant onderdeel uitmaakt van de aangeboden diensten.

4.4.3 Mate en inhoud (juridische) bijstand

Hierboven werd al beschreven dat er veel variëteit bestaat in de aangeboden begeleiding bij online echtscheiding. Naast de variatie van geen begeleiding tot dezelfde begeleiding als bij een fysieke procedure, bestaat er ook veel variatie in wie de begeleiding uitvoert. Sommige websites die online echtscheidingen aanbieden, richten zich met name op begeleiding op emotioneel vlak.[342] Andere websites geven vooral begeleiding op financieel vlak. En tot slot zijn er de websites waar advocaten de procedure begeleiden.[343]

In de gevallen waarin er geen begeleiding van een advocaat is, wordt soms aangegeven dat er geen juridische toets plaatsvindt van de afspraken die partijen maken.[344] In andere gevallen is de juridische toets wel inbegrepen in de online echtscheidingsprocedure[345] of is de juridische toets een optie waar echtgenoten gebruik van kunnen maken.[346]

4.5 Bezoekersaantallen en aantallen online-echtscheidingsprocedures

Alle 33 bestudeerde websites zijn benaderd met de vraag wat hun gemiddelde bezoekersaantallen per jaar zijn over de afgelopen vijf jaar. Daarnaast is gevraagd naar het gemiddeld aantal afgeronde online echtscheidingen van echtparen zonder minderjarige kinderen op gezamenlijk verzoek. Bij het uitvragen van deze informatie is aangegeven dat in het onderzoeksrapport één algemene indicatie wordt gegeven op basis van de informatie die van de verschillende websites is verkregen.

Helaas hebben slechts twee van de 33 websites gegevens aangeleverd. Dit levert niet genoeg gegevens op om in algemene zin iets over de bezoekersaantallen en aantal online echtscheidingen te kunnen zeggen.

---

[342] Zie bijvoorbeeld: https://www.scheidenmetaandacht.nl/.
[343] Zie bijvoorbeeld: https://www.advocatenkantoor-maas.nl/.
[344] Zie bijvoorbeeld: https://www.advocaten.nl.
[345] Zie bijvoorbeeld: https://regelmijnscheiding.nl/.
[346] Een voorbeeld van een vorm van verschillende pakketten met en zonder juridische toetsing: https://www.netjesscheiden.nl/ en https://www.judex.nl/rechtsgebied/familie-echtscheiding/echtscheiding/online-scheiden/.

4.6 Tussenconclusie

Online echtscheidingsplatforms zijn ingesprongen op de vraag naar een meer efficiënte en kostenbesparende gerechtelijke echtscheidingsprocedure. In de zoektocht naar de voor- en nadelen van een gerechtelijke echtscheidingsprocedure was het zinvol de werkwijze van dit soort platforms nader te onderzoeken. Dat is gebeurd in dit hoofdstuk. Van belang daarbij is om op te merken dat er een onderscheid moet worden gemaakt tussen websites die informeren over het verloop van de gerechtelijke echtscheidingsprocedure en websites die een online gerechtelijke echtscheidingsprocedure faciliteren. Binnen de laatste categorie van websites bestaat een grote variëteit. Sommige websites spreken van een "online echtscheiding", omdat zij hun cliënten de kans bieden om de begeleiding door en het contact met de advocaat via digitale kanalen te laten verlopen. Bij andere websites bestaat de online echtscheidingsprocedure eruit dat de echtgenoten de advocaat nooit ontmoeten en zij door middel van online modules en eventuele begeleiding door bijvoorbeeld een casemanager tot een convenant komen. De uiteindelijke indiening van het verzoekschrift door de advocaat vindt in dat geval buiten het zicht van de echtgenoten plaats.

Verschillende websites werken met pakketprijzen voor de online gerechtelijke echtscheidingsprocedure. Naarmate de begeleiding toeneemt, neemt de pakketprijs toe. Er zijn ook mogelijkheden om zonder enige begeleiding een online gerechtelijke echtscheidingsprocedure te doorlopen. Wat betreft de duur van de online gerechtelijke echtscheidingsprocedure komen periodes van drie tot tien weken voor op de websites. Niet alle websites geven iets aan over de duur. Als er wel een periode wordt genoemd, wordt daarbij aangegeven dat de mate van begeleiding invloed heeft op de duur van de procedure. Meer begeleiding betekent een langere procedure.

Bij de meeste websites is één van de uitkomsten van de online gerechtelijke echtscheidingsprocedure dat er een convenant tussen partijen wordt opgesteld.

Wat opvallend is, is de variëteit in deskundigen die de online gerechtelijke echtscheidingsprocedure begeleiden. Onder andere casemanagers, financieel deskundigen, mediators en advocaten worden op de verschillende websites genoemd.

De conclusie die kan worden getrokken is dat de websites onderling moeilijk met elkaar te vergelijken zijn vanwege, onder meer, de verschillen in procedures die ze aanbieden, de kosten, de duur van de procedure, de soort deskundige die de online gerechtelijke echtscheidingsprocedure begeleidt en de wijze waarop hij of zij dat doet.

III. EEN BLIK NAAR BUITEN

HOOFDSTUK 5 - RECHTSVERGELIJKING

5.1 Introductie en methodologie

Om inzicht te krijgen in de voor- en nadelen van een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure is het ook van belang om een blik naar buiten te werpen. Inzicht in internationale ontwikkelingen kan immers inspiratie zijn voor de Nederlandse discussie omtrent de buitengerechtelijke echtscheiding. Hierom is het belangrijk dat wordt onderzocht hoe andere landen de buitengerechtelijke echtscheiding hebben ingebed in hun rechtssysteem en of de keuzes die aldaar zijn gemaakt naar tevredenheid zijn ingevoerd. Daarbij dient ook te worden stilgestaan bij eventuele argumenten die in deze landen zijn aangevoerd voor en tegen de invoering van een buitengerechtelijke echtscheiding, alsmede eventuele evaluaties die in deze landen hebben plaatsgevonden.

Zoals Oderkerk uiteen heeft gezet kan gebruik worden gemaakt van een aantal richtlijnen als men over moet gaan tot het selecteren van rechtsstelsels in het kader van rechtsvergelijkend onderzoek.[347] De grote namen in de privaatrechtelijke rechtsvergelijking hebben grofweg drie richtlijnen uiteengezet waarmee rekening dient te worden gehouden bij de selectie van landen om mee te vergelijken: (i) de indeling van rechtstelsels in rechtsfamilies, (ii) de aanwijzingen die met het doel/onderwerp van het onderzoek te maken hebben en (iii) de richtlijnen die betrekking hebben op de persoon van de onderzoeker.[348] In dit onderzoek is van meet af aan duidelijk dat de rechtsvergelijking zich dient te beperken tot Europese landen. Daarnaast is volgens het onderzoeksteam noodzakelijk om een verdere afbakening toe te passen en de te selecteren landen te beperken tot landen uit de Europese Unie. Deze beperking is vooral ingegeven door het erkenningssysteem voor echtscheidingen binnen de EU, namelijk de Brussel II-ter Verordening. Immers, enkel lidstaten van de EU zijn gebonden aan de Brussel II-ter Verordening en zij zullen hun buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure inrichten op een wijze die voldoet aan het erkenningsregime van Brussel II-ter.

Op basis van een quick-scan van de materieelrechtelijke situatie van andere landen binnen de Europese Unie is het volgende beeld ontstaan. 18 landen binnen de EU (waaronder Nederland) kennen geen vorm van scheiding buiten de rechter om.[349] In al deze landen kan een huwelijk alleen via een rechtbank worden beëindigd. Uiteraard zijn de gronden en procedures voor een echtscheiding in deze landen erg verschillend.[350] Deze verschillen staan in dit onderzoek niet

[347] Oderkerk 1998, p. 51.
[348] Zweigert 1960; Sauveplanne 1975; Gorlé et al 1985; Kokkini-Iatridou 1988.
[349] België, Bulgarije, Cyprus, Duitsland, Finland, Hongarije, Ierland, Kroatië, Litouwen, Luxemburg, Malta, Nederland, Oostenrijk, Polen, Slovakije, Tsjechië en Zweden.
[350] Boele-Woelki, Braat en Sumner 2003.

centraal en hebben daarom geleid tot de conclusie dat er geen onderzoek zal worden verricht naar deze 17 andere EU-landen.[351]

Dit betekent dat de enige landen die in aanmerking komen voor opname in dit onderzoek Estland, Frankrijk, Griekenland, Italië, Letland, Portugal, Roemenië, Slovenië en Spanje zijn. Deze landen kennen allemaal een vorm van buitengerechtelijk echtscheiding. Ook in België is er momenteel discussie over het invoeren van een buitengerechtelijke echtscheiding.[352] Aangezien deze nog niet is ingevoerd, wordt België niet meegenomen in de rechtsvergelijking.

Voor dit rechtsvergelijkende deel is een vragenlijst opgesteld, om te waarborgen dat voor ieder land dezelfde aspecten van buitengerechtelijke echtscheiding zijn onderzocht.[353] Aan de hand van deze vragenlijst zijn voor ieder land juridische bronnen verzameld en antwoorden op de vragen gegeven met behulp van internationale studenten van Tilburg University.[354] Onderstaand wordt, op basis van de antwoorden op deze vragenlijst voor ieder land een weergave geschetst van de wijze waarop buitengerechtelijke echtscheiding in dat land geschiedt. Dit geschiedt steeds via dezelfde structuur waarbij eerst wordt ingegaan op de achtergrond van de wetgeving (1), vervolgens op de uitvoering van de wetgeving (2), en tot slot op eventuele evaluaties van de wetgeving (3).

5.2 Estland

5.2.1 Totstandkomingsgeschiedenis

Echtscheiding is geregeld in de *Wet op het familierecht* (*Perekonnaseadus*) die op 1 juli 2010 inwerking is getreden.[355] Deze wet regelt de echtscheiding op een vergelijkbare manier als de wet uit 1995. Een van de grootste verschillen heeft echter betrekking op de mogelijkheid om buiten de rechter om te kunnen scheiden. De invoering van een vorm van buitengerechtelijke echtscheiding was onderdeel van een groter landelijk project om juridische procedures te moderniseren, waardoor procedures toegankelijker en efficiënter werden gemaakt voor de burger.[356]

---

[351] Voor een uitgebreide bespreking van de wijze waarop buitengerechtelijke echtscheiding plaatsvindt in verschillende EU-lidstaten, zie ook: Research note from the directorate for research and documentation, *Extrajudicial divorce: rules, procedures and cross-border recognition in member states*, CJEU februari 2022.
[352] 'Scheiden kan binnenkort in het gemeentehuis, maar expert waarschuwt voor valkuil', *Het Nieuwsblad*, 25 maart 2025.
[353] Te vinden in bijlage I.
[354] Deze studenten zijn: Diana-Velora Didenko (Estland); Chiara Giaume en Federica Fullone (Italië); Karlis Sverns (Letland); Ana Beatriz Cardoso (Portugal); Alexia-Lucia Pădure, Ana-Maria Mustățea, Dana-Irina Vasile, Daniela Teodora Toma, Ilinca Barariu, Laura-Maria Nagy, Teodora Iacob en Vladislav Osadcenco (Roemenië); Anja Jelesijevic en Iris Cajkovac (Slovenië); en Sebastian Oramas Diaz en Alba Ye (Spanje).
[355] *Perekonnaseadus* (aangenomen op 18 november 2009). - RT I 2009, 60, 395; RT I, 27.10.2020, 15 (in Ests), toegankelijk in het Engels: http://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/507022018005/consolide.
[356] Zie verder Uusen-Nacke 2021.

5.2.2 Inhoud buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

Op grond van de *Family Law Act* uit 2010 zijn er twee mogelijkheden voor echtgenoten die buiten de rechter om een echtscheiding willen bewerkstellingen. Beide mogelijkheden staan ook open voor stellen met kinderen.

Ten eerste mogen echtgenoten zich wenden tot de ambtenaar van het bevolkingsregister (*perekonnaseisuasutus* of *perekonnaseisuamet)*. Deze optie is alleen mogelijk als beide echtgenoten in Estland wonen en Ests recht van toepassing is op het verzoek tot echtscheiding,[357] of zij een verklaring afgeven dat er geen geschillen zijn over de echtscheiding zelf.[358] Bij de indiening van het verzoek bij de ambtenaar moeten beide echtgenoten fysiek aanwezig zijn.[359] Mocht een van de echtgenoten niet fysiek aanwezig kunnen zijn, dan kunnen zij een notariële verklaring overleggen waaruit blijkt dat die toch met de echtscheiding instemt.[360] Vanaf 1 december 2024 zijn er ook eerste mogelijkheden uitgerold om een volledig digitaal verzoek toe te laten.[361] De echtgenoten hoeven geen overeenstemming te hebben bereikt over de gevolgen van de echtscheiding zelf; mochten zij hier geschillen over hebben dan dienen zij deze geschillen voor te leggen aan de rechter. De echtscheiding mag niet eerder dan een maand, maar niet later dan drie maanden worden geregistreerd vanaf de datum waarop het verzoek tot echtscheiding bij de ambtenaar is ingediend.[362] Vanaf 1 januari 2025 kost de echtscheidingsprocedure bij de ambtenaar € 90,-.[363]

Daarnaast kunnen echtgenoten zich wenden tot een notaris.[364] Niet alle notarissen mogen echtscheidingen uitspreken. Notarissen die de bevoegdheid wensen te hebben om echtscheidingen uit te spreken dienen een assessment af te leggen waarin hun kennis op het gebied van familierecht, namenrecht en privacywetgeving wordt getoetst.[365] Deze route is niet beperkt tot echtgenoten die in Estland wonen en ook niet beperkt tot situaties waarop Ests recht van toepassing is op de echtscheiding. §64-1(2) Family Law Act geeft de echtgenoten de mogelijkheid om een rechtskeuze uit te brengen voor het toepasselijk recht op het verzoek tot echtscheiding, maar dit is niet verplicht (zoals wel het geval is als de echtscheiding door de ambtenaar wordt geregistreerd).[366] De echtscheiding wordt "uitgesproken" door de ambtenaar in aanwezigheid van beide echtgenoten.[367] De echtscheiding mag ook worden gegeven als een van de echtgenoten niet fysiek aanwezig kan zijn als er een goede reden is gegeven voor diens afwezigheid en deze is bevestigd door een

[357] §64(2) Family Law Act.
[358] §64(1) Family Law Act.
[359] §44(1) Vital Statistics Registration Act.
[360] §45(2-1) Vital Statistics Registration Act.
[361] Zie bijvoorbeeld: https://e-estonia.com/e-divorce-completes-the-estonian-digital-state/.
[362] §45(1) Vital Statistics Registration Act.
[363] §339 Statutory Fees Act. Zie bijvoorbeeld de informatie via https://www.tallinn.ee/en/services/divorce.
[364] §64-1 Family Law Act. Deze wijzigingen zijn ook in de Wet op het Notariaat doorgevoerd
[365] §4(5) Vital Statistics Registration Act.
[366] §64(1) Family Law Act.
[367] §46(1) Vital Statistics Registration Act.

notaris.[368] De kosten voor de notariële beëindiging van een huwelijk zijn bij wet vastgesteld en bedragen € 64,-.[369]

Als de notaris of de ambtenaar niet bevoegd zijn om de echtscheiding uit te spreken, of partijen zijn in geschil over de echtscheiding zelf, [370] dan dienen de echtgenoten zich tot de rechtbank (*maakohus*) te wenden.[371]

5.2.3 Evaluatie van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

Er zijn geen evaluaties bekend van de invoering van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure in Estland.

5.3 Frankrijk

5.3.1 Totstandkomingsgeschiedenis

In de afgelopen dertig jaar heeft in het Franse familierecht een duidelijke dejuridisering plaatsgevonden.[372] Deze ontwikkeling vloeit voort uit de gedachte dat individuen autonoom zijn in het organiseren van familierelaties. [373] In het echtscheidingsrecht heeft dit geleid tot een geleidelijke terugdringing van rechterlijke tussenkomst. Deze ontwikkeling begon met de *Loi n° 75-617 du 11 Juillet 1975,* die echtgenoten het recht gaf om een echtscheiding op gezamenlijk verzoek aan te vragen en - tot op zekere hoogte - de gevolgen hiervan zelf te regelen.[374] Jaren later, in 2004, zette de *Loi n° 2004-439 du 26 Mai 2004* deze beweging voort door de procedure te versnellen en vereenvoudigen. Het aantal verschijningen voor de rechter werd teruggebracht van twee naar één en de rechter diende voortaan rekening te houden met de overeenstemming die echtgenoten hadden bereikt, met name omtrent de verdeling van het vermogen. [375] Het aantal echtscheidingen nam toe en daarmee ook de vraag naar een echtscheiding zonder rechter. Dit had met name te maken met het feit dat ongeveer de helft van de echtscheidingen op gezamenlijk verzoek was, en dat het noodzakelijk werd geacht de echtscheidingsprocedure verder te versnellen. Het idee kreeg echter felle kritiek, omdat het zou leiden tot een banalisering van de echtscheidingsprocedure. Hierdoor verdween de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure naar de achtergrond.[376]

---

[368] §47 Vital Statistics Registration Act
[369] §33-2(2) Notary Fees Act.
[370] §65(2) Family Law Act
[371] §65(1) Family Law Act.
[372] Fulchiron, p.144.
[373] Fulchiron, p. 146
[374] Baillon-Wirtz e.a. 2022, p. 4.
[375] Article 250-1 Code Civil; Article 247 Code Civil; Article 247-1 Code Civil; Article 262-1 Code Civil.
[376] Baillon-Wirtz e.a. 2022 p. 4.

In 2008 werd de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure opnieuw onderdeel van debat door de opname in het rapport-Guinchard. Een rapport uitgebracht in opdracht van de Minister van Justitie voor de modernisering van de rechterlijke macht.[377] Daarin werd overwogen om de notaris de bevoegdheid te geven om de echtscheiding uit te spreken. Het rapport concludeerde echter dat de verwachte tijd- en kostenbesparing nihil zou zijn vergeleken met de huidige echtscheidingsprocedure, en adviseerde daarom de rechterlijke procedure te handhaven.[378] Desondanks werd de buitengerechtelijke echtscheiding acht jaar later toch ingevoerd met de *Loi n° 2016-1547 du 18 novembre 2016 de modernisation de la justice du XXIe siècle*.[379] Argumenten waren dat echtgenoten zo meer autonomie over hun privéleven zouden terugkrijgen, en dat de echtscheidingsprocedure sneller, eenvoudiger en goedkoper kon verlopen.[380] De zogeheten *divorce par consentement mutuel par acte d'avocats* trad op 1 januari 2017 in werking. De procedure maakt het mogelijk dat echtgenoten, bijgestaan door advocaten, hun huwelijk laten ontbinden door middel van een overeenkomst die wordt neergelegd bij de notaris.[381]

5.3.2 Inhoud buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

De buitengerechtelijke echtscheiding staat open voor paren met en zonder minderjarige kinderen,[382] en geschiedt via de notaris. Wanneer echtgenoten het eens zijn over de echtscheiding, kunnen zij een onderhandse akte (echtscheidingsovereenkomst) laten opmaken. Deze wordt ondertekend door hen en hun advocaten.[383] Wanneer een der partijen onder beschermingsbewind staat, of de minderjarige kinderen van partijen door de rechtbank gehoord willen worden, zijn echtgenoten verplicht de echtscheiding via de rechter te verzoeken.

Partijen zijn verplicht zich te laten bijstaan door een advocaat. Elke echtgenoot kiest vrij en onafhankelijk een eigen advocaat. De advocaat controleert of partijen volledig, vrij en geïnformeerd toestemming geven, dat de belangen van echtgenoten zijn gewaarborgd en dat het echtscheidingsconvenant voldoet aan de wettelijke eisen.[384] De waarborgen zitten dus met name in de taak van de advocaten tijdens het voortraject.

De echtscheidingsovereenkomst moet, op straffe van nietigheid, de personalia van de echtgenoten en hun advocaten bevatten, evenals de datum en plaats van het huwelijk, de instemming met de scheiding, een formulier waarin de minderjarige kinderen aangeven niet door de rechtbank gehoord te willen worden, regelingen omtrent alimentatie of lijfrente en de verdeling van de

[377] Guinchard e.a. 2008, p. 3-4.
[378] Guinchard e.a. 2008, p. 87 – 119.
[379] Article 50 Loi n° 2016-1547 du 18 novembre 2016 de modernisation de la justice du XXIe siècle.
[380] Baillon-Wirtz e.a. 2022, p. 5.
[381] Lafont e.a. 2017, p. 7.
[382] Article 229-1 en article 1374 Code Civil.
[383] Maulaurie 2018, p. 60-61.
[384] Lafont e.a. 2017, p. 13.

huwelijksgemeenschap. Daarnaast vermeldt de overeenkomst de notaris die de akte deponeert, de waarde van eigendommen, en, indien nodig, een verrekeningsverklaring, eventueel opgemaakt in een akte van verdeling. Als echtgenoten de Franse taal niet goed beheersen, wordt ook een beëdigde vertaling van de overeenkomst toegevoegd.[385]

Als echtgenoten tot een akkoord zijn gekomen, sturen de advocaten de ontwerpovereenkomst naar de echtgenoot die hij of zij bijstaat. Vervolgens mag de echtscheidingsovereenkomst niet eerder dan na vijftien dagen worden ondertekend. Dit is de zogenoemde afkoelingsperiode. Hierna wordt de echtscheidingsovereenkomst in drievoud[386] en in persoon ondertekend door de echtgenoten en hun advocaten. Binnen zeven dagen dient één van de advocaten de ondertekende overeenkomst in bij de notaris.[387]

De notaris ontvangt de overeenkomst en controleert of aan alle vormvereisten is voldaan en of de afkoelingsperiode in acht is genomen.[388] De wederzijdse instemming wordt niet gecontroleerd. Vervolgens registreert zij de overeenkomst binnen vijftien dagen in een notarieel proces-verbaal.[389] Voor het deponeren van de overeenkomst wordt een vast, wettelijk bepaald, bedrag van € 41,20 in rekening gebracht.[390]

5.3.3 Evaluatie van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

Vijf jaar na de inwerkingtreding van de *divorce par consentement mutuel par acte d'avocats* heeft het *Conseil supérieur du notariat* (CSN)[391] een evaluatie uitgebracht van deze buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. Volgens het rapport '*Le divorce par consentement mutuel. 5 ans après*' blijkt de procedure succesvol. Het aantal rechterlijke uitspraken inzake echtscheiding op gemeenschappelijk verzoek daalde aanzienlijk, terwijl het aantal buitengerechtelijke echtscheidingen sterk toenam.[392]

Het CSN signaleert echter ook drie praktische knelpunten van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. De eerste heeft te maken met de erkenning en tenuitvoerlegging van de echtscheiding in zaken met een internationaal element. De erkenning van een buitenlandse echtscheiding was destijds, vanuit Europees perspectief, afhankelijk van de Brussel II-bis Verordening. Volgens het CSN was onduidelijk in hoeverre de buitengerechtelijke echtscheiding onder het toepassingsbereik viel van deze verordening, en daarmee of de echtscheiding zou worden

[385] Article 229-3, lid 2 Code Civil; Articles 1144 -1, 1144-3 Code de Procédure Civile.
[386] Article 1145 Code de Procédure civile
[387] Maulaurie 2018, p. 62.
[388] Lafont e.a. 2017, p. 19.
[389] Article 229-3 1* tot 6* Code Civil; Maulaurie 2018, p. 62-63; Article 1146 Code de procédure Civil.
[390] Ordonnance du 28 février 2020
[391] De beroepsorganisatie van het notariaat in Frankrijk.
[392] Baillon-Wirtz e.a. 2022, p. 14.

erkend in andere Europese landen. Inmiddels heeft het Hof van Justitie van de Europese Unie hierover geoordeeld, zoals zal worden besproken in paragraaf 6.3. Het CSN heeft dezelfde vraag opgeworpen ten aanzien van alimentatieovereenkomsten.[393]

Ten tweede stelt het CSN dat de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure onvoldoende aandacht heeft voor minderjarigen. Hoewel de procedure vereist dat aan een minderjarig kind wordt gevraagd of het gehoord wil worden, bestaat er in de procedure geen bepaling die garandeert dat ook daadwerkelijk naar dit recht wordt geïnformeerd. Dit zou strijdig kunnen zijn met art. 24 lid 2 EU-Handvest.[394]

Tot slot signaleert het CSN onduidelijkheid over de fiscale kwalificatie van vermogensverdeling. De buitengerechtelijke echtscheiding leidde tot verschillende onduidelijkheden ten aanzien van het Franse belastingrecht, waaronder ten aanzien van de verplichte registratiekosten bij vermogensverdeling in het echtscheidingsconvenant. Het echtscheidingsconvenant hoeft in Frankrijk enkel te worden geregistreerd bij de belastingdienst wanneer een vermogen wordt verdeeld. In dat geval zijn partijen verplicht registratierechten te betalen. Om dit te voorkomen, was de praktijk om vermogen mondeling te verdelen, zonder vermelding in het echtscheidingsconvenant. In 2020 is bepaald dat dit niet langer mogelijk was: ook een mondelinge verdeling moet worden vastgelegd in het echtscheidingsconvenant. Hierdoor verviel voor echtgenoten het beoogde fiscale voordeel. Ook ontstonden er onduidelijkheden of de verplichting tot vermelding enkel ziet op opbrengsten uit onroerend goed of ook roerende goederen, en of zij uitsluitend van toepassing is op echtgenoten gehuwd in gemeenschap van goederen of eveneens op andere huwelijksvermogensregimes.[395]

Ter verbetering van de procedure formuleerde het CSN vier aanbevelingen:

- Na het verstrijken van de wettelijke bedenktijd van vijftien dagen alle noodzakelijke akten direct ondertekenen. Zo kunnen partijen in één afspraak hun huwelijk ontbinden.
- De overeenkomst door de familierechter laten goedkeuren in aanwezigheid van een minderjarig kind, indien de buitengerechtelijke procedure niet openstaat.
- Het convenant niet pas aan het einde van de procedure naar de notaris sturen, omdat dit kan leiden tot te late indiening van het echtscheidingsconvenant, omdat er toch nog correcties nodig kunnen zijn.
- Verduidelijking van de toepasselijke fiscale regels bij de verdeling van het huwelijksvermogen.[396]

[393] Baillon-Wirtz e.a. 2022, p. 21-22.
[394] Baillon-Wirtz e.a. 2022, p. 23.
[395] Baillon-Wirtz e.a. 2022, p. 25-26.
[396] Baillon-Wirtz e.a. 2022, p. 26-28.

5.4 Griekenland

5.4.1 Totstandkomingsgeschiedenis

Een echtscheiding is in Griekenland mogelijk wanneer het huwelijk duurzaam is ontwricht of wanneer partijen minstens vier jaar feitelijke zijn gescheiden. Griekenland kent daarnaast de mogelijkheid om 'met consensus' te scheiden, maar dit wordt ook wel gezien als een specifieke uitwerking van de duurzame ontwrichting, die al een echtscheidingsgrond was. De echtscheiding 'met consensus' was slechts mogelijk voor partners die minstens een jaar getrouwd waren, en pas nadat de partners tweemaal voor een rechter hadden verklaar te willen scheiden. Sinds 2006 is het verkrijgen van een echtscheiding steeds vergemakkelijkt. Allereerst is de vereiste feitelijke scheiding verkort van vier jaar naar twee jaar. Vervolgens is in 2012 de vereiste huwelijksduur bij een echtscheiding 'met consensus' verkort van een jaar naar zes maanden, en hoefden partijen nog slechts eenmaal voor een rechter hun intentie om te scheiden te verklaren. De vergemakkelijking van het echtscheidingsproces zette in 2017[397] door tot de mogelijkheid om, in gevallen van consensus, te scheiden zonder tussenkomst van een rechter.[398]

5.4.2 Inhoud buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

De wet van 2017 introduceerde niet alleen de mogelijkheid van een buitengerechtelijke echtscheiding via de notaris, maar bracht ook een verandering met zich mee ten aanzien van de overige vereisten voor een echtscheiding. Een buitengerechtelijke echtscheiding, in gevallen van consensus, is namelijk mogelijk ongeacht de duur van het huwelijk. Echtgenoten zouden dus ook de dag na de bruiloft een overeenkomst tot echtscheiding kunnen opstellen. De buitengerechtelijke echtscheiding staat open voor stellen met en zonder kinderen. Vereist is wel dat het huwelijk heeft plaatsgevonden in Griekenland of, in geval van een huwelijk in het buitenland, dat minstens één van de partners de Griekse nationaliteit bezit.[399]

Wanneer echtgenoten met kinderen kiezen voor een buitengerechtelijke echtscheiding, moeten zij eerst een overeenkomst opstellen over gezag, omgang en communicatie omtrent de kinderen en over de kinderalimentatie. Deze overeenkomst heeft een geldigheid van twee jaar, tenzij de echtgenoten kiezen voor een langere geldigheidsduur. Daarnaast is het mogelijk, maar niet verplicht, om afspraken over partneralimentatie te maken bij de notaris.[400] De notaris toetst enkel of de vereiste afspraken zijn gemaakt, maar is niet bevoegd om de inhoud van de gemaakte afspraken te toetsen. Ook wanneer de notaris de overtuiging heeft dat de gemaakte afspraken niet

[397] Wet 4509/2017.
[398] Konsta & Koutsouradis, 2021, p. 1-2; Kerameus & Kozyris (red.) 2008, p. 186-187.
[399] Konsta & Koutsouradis 2021; A. Rozou, 'Mutual Consent Divorce in Greece (FAQ)', Digitale bron, beschikbaar via: https://www.nomikosodigos.info/en/articles/902-mutual-consent-divorce (geraadpleegd op 30 september 2025).
[400] Konsta & Koutsouradis 2021.

in het belang van het kind zijn, is zij niet bevoegd de inhoud aan te passen.[401] Om de echtscheiding te realiseren, dienen partijen eerst, via hun advocaten, een echtscheidingsovereenkomst op te stellen en te ondertekenen inclusief eerdergenoemde afspraken omtrent de kinderen. Vertegenwoordiging door een advocaat is dus verplicht. Minimaal tien dagen later tekenen ze de notariële akte die de echtscheiding bewerkstelligt. De notaris stuurt deze akte door naar de burgerlijke stand, waarna de echtscheiding officieel is. Het gehele proces zou dus, in theorie, in 10 dagen voltooid kunnen worden, maar in de praktijk gaat er meestal twee tot drie weken overheen.[402]

5.4.3 Evaluatie van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

Bij de onderzoekers zijn geen officiële of andere evaluaties bekend van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure.

5.5 Italië

5.5.1 Totstandkomingsgeschiedenis

Sinds 1970 is het in Italië mogelijk om te scheiden,[403] enkel onder strenge voorwaarden. Naast redenen die te maken hebben met strafrechtelijke veroordelingen voor zware misdrijven, was het mogelijk om gezamenlijk een echtscheiding te verzoeken, mits echtgenoten minstens vijf jaar gescheiden waren van tafel en bed, vóór indiening van het verzoek.[404] Met een scheiding van tafel en bed wordt een door de rechter uitgesproken scheiding van tafel en bed bedoeld; een fysieke feitelijke scheiding is onvoldoende.[405] Deze duur werd in 1987 ingekort naar drie jaar. In 2015 ging het echtscheidingsstelsel van Italië op de schop:[406] de vereiste duur van de scheiding van tafel en bed werd verder verkort naar zes maanden voor een gemeenschappelijke echtscheiding en twaalf maanden indien eerst een rechterlijke scheiding van tafel en bed heeft plaatsgevonden,[407] en het werd mogelijk om de echtscheiding via de burgerlijke stand te bewerkstelligen, waarmee derhalve een vorm van buitengerechtelijke echtscheiding werd geïntroduceerd.[408] Deze wetswijzigingen waren onderdeel van een bredere efficiëntieslag in het Italiaanse (civiele) recht, waarbij de

[401] Court of Justice of the European Union, *Extrajudicial divorce: rules, procedures and cross-border recognition in member states*, February 2022, par. 53.
[402] Konsta & Koutsouradis 2021; A. Rozou, 'Mutual Consent Divorce in Greece (FAQ)', Digitale bron, beschikbaar via: https://www.nomikosodigos.info/en/articles/902-mutual-consent-divorce (geraadpleegd op 30 september 2025).
[403] Impicciatore & Guetto 2021, p. 17. De echtscheiding werd gelegaliseerd door de wet van 1 december 1970: Legge n. 898 "Disciplina dei casi di scioglimento del matrimonio".
[404] Artikel 3 Legge n. 898 del 1970.
[405] Blog 'Divorzio in Italia: come funziona, quanto tempo ci vuole e quanto costa' van advocate G. Aiello, te vinden via: https://www.dequo.it/articoli/divorzio-guida-come-funziona-legge.
[406] Impicciatore & Guetto 2021, p. 19.
[407] Legge n. 55 del 2015.
[408] Decreto Legge n. 132 del 2014 en Legge n. 162 del 2014.

mogelijkheid tot arbitrage op verschillende rechtsgebieden werd uitgebreid om de druk bij de rechterlijke macht te verlagen.[409]

5.5.2 Inhoud buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

De mogelijkheid om zonder rechter te scheiden valt in Italië uiteen in twee verschillende procedures: (a) een procedure met onderhandelingen bijgestaan door advocaten (artikel 6) en (b) een procedure met een gemeenschappelijk akkoord bij de ambtenaar van de burgerlijke stand (artikel 12).[410] Onderstaand wordt ingegaan op beide procedures.

(a) Artikel 6-procedure

Deze procedure staat open voor zowel paren met als paren zonder minderjarige kinderen, of meerderjarige kinderen die handelingsonbekwaam, gehandicapt of economisch afhankelijk zijn. Beide echtgenoten worden bijgestaan door ten minste één advocaat per partij. Echtgenoten treden in onderhandelingen begeleid door hun advocaten, waarna een echtscheidingsovereenkomst wordt opgesteld. Advocaten zijn verplicht om in deze overeenkomst te erkennen dat zij partijen hebben geïnformeerd over de mogelijkheid tot gezinsbemiddeling (ook als er geen minderjarige kinderen zijn) en dat zij partijen hebben geïnformeerd over het belang van het kind om voldoende tijd door te brengen met beide ouders.[411]

De echtscheidingsovereenkomst wordt vervolgens gestuurd naar het parket van de rechtbank. Vanaf dit moment loopt de procedure uiteen, afhankelijk van de aanwezigheid van minderjarige kinderen. Wanneer de echtgenoten geen minderjarige kinderen hebben, toetst de officier van justitie of er onregelmatigheden zijn in de overeenkomst. Dit is met name een formele toets. Als er geen onregelmatigheden zijn, geeft zij de advocaten toestemming om de echtscheidingsovereenkomst door te sturen naar de burgerlijke stand.[412]

Wanneer partijen wel minderjarige kinderen hebben, bezigt de officier van justitie een strengere toets. Zij toetst dan namelijk ook of de echtscheidingsovereenkomst in het belang van deze kinderen is. Hiervoor geldt een termijn van tien dagen. Indien de overeenkomst in het belang van de kinderen is, geeft zij de advocaten toestemming om de echtscheidingsovereenkomst door te

[409] Zie ook Camera dei deputati, Misure urgenti di degiurisdizionalizzazione ed altri interventi per la definizione dell'arretrato in materia di processo civile (Documentazione per l'esame di Progetti di legge), D.L. 132/14 – A.C. 2681, Schede di lettura, n. 235.

[410] Beide artikelen zijn artikelen uit de Decreto Legge n. 132 van 12/09/2014, (met wijzigingen) omgezet in wet in de Legge n. 162 van 10/11/2014.

[411] Camera dei deputati, Misure urgenti di degiurisdizionalizzazione ed altri interventi per la definizione dell'arretrato in materia di processo civile (Documentazione per l'esame di Progetti di legge), D.L. 132/14 – A.C. 2681, Schede di lettura, n. 235, p. 16.

[412] Artikel 6 Decreto Legge 132/2014 en Legge 162/2014; Camera dei deputati, Misure urgenti di degiurisdizionalizzazione ed altri interventi per la definizione dell'arretrato in materia di processo civile (Documentazione per l'esame di Progetti di legge), D.L. 132/14 – A.C. 2681, Schede di lettura, n. 235, p. 15.

sturen naar de ambtenaar van de burgerlijke stand. Indien zij van mening is dat de overeenkomst niet voldoet aan het belang van de kinderen, stuurt zij de overeenkomst binnen vijf dagen door naar de voorzitter van de rechtbank, waarna er alsnog een gerechtelijke procedure plaatsvindt.[413] In die procedure is het ook mogelijk om de kinderen te horen. Echtgenoten krijgen in dit geval de mogelijkheid om de door hun gemaakte afspraken aan te passen, waarna de voorzitter van de rechtbank de echtscheiding kan uitspreken. Indien de afspraken onvoldoende zijn aangepast, kan de voorzitter van de rechtbank weigeren de echtscheiding uit te spreken. Echtgenoten dienen in dat geval een andere wijze van echtscheiding na te jagen.

Als de officier van mening is dat de procedure zonder de rechter kan worden voortgezet, dan stuurt de advocaat binnen tien dagen een gewaarmerkt afschrift van de echtscheidingsovereenkomst naar de ambtenaar van de burgerlijke stand van de gemeente waar het huwelijk werd geregistreerd, waarna de echtscheiding definitief is. Het sluiten van de echtscheidingsovereenkomst heeft, na goedkeuring van de officier van justitie, dezelfde gevolgen als een rechterlijke beslissing.[414]

In deze procedure moet nog steeds worden voldaan aan de wettelijke vereisten voor echtscheiding, waaronder het vereiste dat partijen reeds zes maanden van tafel en bed zijn gescheiden.[415] Indien partijen niet tot een overeenkomst kunnen komen, dienen zij de echtscheiding alsnog via de rechterlijke procedure te regelen. De goedkeuring van de officier van justitie komt doorgaans binnen enkele dagen, waardoor de duur van deze procedure vooral afhankelijk is van de tijd die het kost om tot overeenstemming te komen.[416] De echtscheiding wordt vervolgens bekrachtigd door registratie bij de ambtenaar van de burgerlijke stand.

(b) Artikel 12-procedure

Wanneer echtparen geen gezamenlijke minderjarige of gehandicapte meerderjarige kinderen hebben, is het ook mogelijk om de echtscheidingsovereenkomst te laten sluiten door de ambtenaar van de burgerlijke stand van de gemeente waar ofwel één van de echtgenoten woont, ofwel het huwelijk is geregistreerd. Hierbij kunnen partijen worden bijgestaan door een advocaat, maar dit

---

[413] Artikel 6 Decreto Legge 132/2014 en Legge 162/2014; Camera dei deputati, Misure urgenti di degiurisdizionalizzazione ed altri interventi per la definizione dell'arretrato in materia di processo civile (Documentazione per l'esame di Progetti di legge), D.L. 132/14 – A.C. 2681, Schede di lettura, n. 235, p. 15.

[414] Artikel 6 Decreto Legge 132/2014 en Legge 162/2014; Camera dei deputati, Misure urgenti di degiurisdizionalizzazione ed altri interventi per la definizione dell'arretrato in materia di processo civile (Documentazione per l'esame di Progetti di legge), D.L. 132/14 – A.C. 2681, Schede di lettura, n. 235, p. 16; A. Carrata, 'Procedure stragiudiziali per la separazione e il divorzio', Libro dell'anno del Diritto 2016, beschikbaar via: https://www.treccani.it/enciclopedia/procedure-stragiudiziali-per-la-separazione-e-il-divorzio_%28Il-Libro-dell%27anno-del-Diritto%29/.

[415] Procedure "Stragiudiziali" di separazione e divorzio (schema di sintesi - lezione del 19 novembre 2019), p. 3. Beschikbaar via: https://moodle2.units.it/pluginfile.php/259175/course/section/54306/Procedure%20stragiudiziali%20di%20separazione%20e%20di%20divorzio.pdf?utm_source=chatgpt.com.

[416] Blog "Divorzio: come si ottiene il divorzio breve, quali sono i tempi e i diritti", van advocatenkantoor Studio Legale Marzorati, te vinden via: https://www.marzorati.org/avvocato-divorzio/divorzio/.

is niet verplicht. De ambtenaar van de burgerlijke stand ontvangt van beide partijen een persoonlijke verklaring dat zij bereid zijn een echtscheidingsovereenkomst te sluiten. Vervolgens wordt de overeenkomst opgesteld en moeten partijen, deze dertig dagen later in persoon bevestigen. Hierna wordt de overeenkomst onmiddellijk door beide partijen ondertekend. Als partijen niet na dertig dagen verschijnen om hun verklaring te bevestigen, wordt de overeenkomst ook niet bevestigd.[417]

Vanaf het moment dat de overeenkomst door partijen is ondertekend, heeft de overeenkomst dezelfde gevolgen als een rechterlijke beslissing. In de overeenkomst mogen geen afspraken zijn opgenomen over vermogensoverdracht.[418] De duur van deze procedure bedraagt een tot twee maanden, gelet op de bedenktijd van dertig dagen.

5.5.3 Evaluatie van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

Er hebben geen officiële evaluaties plaatsgevonden van de *Legge n. 132/2014*. Wel is onderzoek gedaan naar het aantal echtscheidingen sinds de wetswijziging.[419] Hieruit blijkt dat er vlak na de wetswijziging een piek was in het aantal echtscheidingen. Bovendien was in 2019 ongeveer de helft van de echtscheidingen een buitengerechtelijke echtscheiding. Van deze buitengerechtelijke echtscheidingen geschiedt driekwart via de artikel 12-procedure (ambtenaar van de burgerlijke stand) en één kwart via de artikel 6-procedure (bijgestane onderhandelingen).[420] In 2023 was 23,8% van alle echtscheidingen in Italië een artikel 12-procedure, en in sommige regio's was dit aantal bijna 40%.[421]

In de rechtswetenschappelijke literatuur is wel kritiek geuit op onderdelen van de buitengerechtelijke echtscheiding in Italië. Zo is ten aanzien van de artikel 6-procedure bekritiseerd dat niet wordt gecontroleerd of partijen daadwerkelijk geen minderjarige of gehandicapte kinderen hebben.[422] Ten aanzien van de artikel 12-procedure bestaat kritiek over het feit dat de ambtenaar van de burgerlijke stand enkel de overeenkomst opstelt en deze registreert, maar niet bekrachtigt of toetst. Ook is er bij beide procedures geen controle of beide partijen ook daadwerkelijk instemmen met de echtscheiding en dit niet onder druk gebeurt, aangezien zij niet

[417] Camera dei deputati, Misure urgenti di degiurisdizionalizzazione ed altri interventi per la definizione dell'arretrato in materia di processo civile (Documentazione per l'esame di Progetti di legge), D.L. 132/14 – A.C. 2681, Schede di lettura, n. 235, p. 23-25.
[418] Camera dei deputati, Misure urgenti di degiurisdizionalizzazione ed altri interventi per la definizione dell'arretrato in materia di processo civile (Documentazione per l'esame di Progetti di legge), D.L. 132/14 – A.C. 2681, Schede di lettura, n. 235, p. 23-25.
[419] Zie ook Rivelinni, Guarneri & Rinesi 2021, afl. 3.
[420] Guarneri, Rinesi & Rivellini 2021, p. 23.
[421] Guarneri & Iaccarino 2024, p. 9.
[422] Camera dei deputati, Misure urgenti di degiurisdizionalizzazione ed altri interventi per la definizione dell'arretrato in materia di processo civile (Documentazione per l'esame di Progetti di legge), D.L. 132/14 – A.C. 2681, Schede di lettura, n. 235, p. 17.

worden gehoord. Dit in tegenstelling tot de gerechtelijke echtscheiding waarbij het in Italië wel verplicht is dat er een zitting plaatsvindt.[423]

5.6 Letland

5.6.1 Totstandkomingsgeschiedenis

Sinds 1 februari 2011 is buitengerechtelijke echtscheiding in Letland mogelijk. De ontwikkeling van de buitengerechtelijke echtscheiding begon naar aanleiding van een ministerieel besluit waarin gesignaleerd werd dat niet-betwiste echtscheidingsverzoeken zouden kunnen worden behandeld door andere functionarissen, zoals notarissen of ambtenaren.[424] Hierin werd besloten om de behandeling van bepaalde gerechtelijke procedures over te dragen aan de afdelingen van de burgerlijke stand en beëdigde notarissen. Dat was de eerste stap om buitengerechtelijke echtscheiding te ontwikkelen. In de parlementaire discussies die erna volgden werd vooral gesproken over de vraag wie de buitengerechtelijke procedure zou moeten voeren, en niet zozeer over de vraag of een dergelijke procedure moest worden ingevoerd. Vertegenwoordigers van de burgerlijke stand waren van mening dat deze functie ook door ambtenaren zou kunnen worden uitgevoerd. Uiteindelijk is alleen gekozen om deze bevoegdheden bij de notarissen onder te brengen.[425]

Een van de voornaamste redenen voor de invoering van deze procedure lag in de herziening van de werkzaamheden van de rechtspraak. In de ontwikkeling van de rechterlijke macht werd de vermindering van de werklast van de Letse rechtbanken als een belangrijk speerpunt beschouwd, aangezien de doorlooptijd voor procedures steeds langer werd. In eerdere studies werd geconstateerd dat in bijna 97% van alle echtscheidingsprocedures het verzoek tot echtscheiding werd toegewezen.[426] Daarnaast werd geconstateerd dat in veel gevallen (6.950 in totaal) het verzoek tot echtscheiding niet werd betwist. Aangezien er geen juridische toets wordt toegepast op de niet-betwiste verzoeken, werd geacht dat een overheveling van deze procedures naar functionarissen buiten de rechtspraak een belangrijke werklast verlichting zou meebrengen voor de rechtspraak. In een studie uit 2008 werd aangegeven dat het notariaat de overdracht van niet-betwiste echtscheidingszaken kon ondersteunen. In dit rapport is echter alleen ingegaan op de positieve aspecten van de buitengerechtelijke scheiding; geen aandacht is besteed aan eventuele negatieve gevolgen.[427] Uiteindelijk heeft dit geleid tot het Kabinetsbesluit van 7 oktober 2009

[423] Bargelli 2023, p. 46-47.
[424] Besluit nr. 696/2007, *Par Tieslietu ministrijas darbības stratēģiju 2007.-2009.gadam,* Riga, 2007 (Over de actiestrategie van het Ministerie van Justitie voor 2007-2009)
[425] Rušeniece, 2024.
[426] Brizgo 2008, p.3.
[427] Osipova 2008.

waarin werd besloten om wetgeving te introduceren om buitengerechtelijke echtscheidingen mogelijk te maken.[428]

5.6.2 Inhoud buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

De buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure is in Letland opengesteld voor alle echtgenoten, ongeacht of zij minderjarige kinderen hebben. De bevoegdheid wordt neergelegd bij de notaris.[429] De notaris kan deze procedure alleen voeren indien zij internationaal bevoegd is op grond van artikel 3 Brussel II-*ter* Verordening.[430] Als echtgenoten minderjarige kinderen hebben, dan zijn zij verplicht om een schriftelijke overeenkomst te overleggen waarin de afspraken zijn opgenomen ten aanzien van het gezag, zorgregeling en de kinderalimentatie.[431] Op basis van §325 Letse Burgerlijk Wetboek is ook duidelijk dat als de echtgenoten in gemeenschap van goederen zijn getrouwd, of anderszins gemeenschappelijk vermogen bezitten, zij ook een overeenkomst dienen te overhandigen waarin de afspraken omtrent de verdeling van het vermogen zijn geregeld.[432]

De procedure wordt aanhangig gemaakt door een gemeenschappelijk verzoek tot echtscheiding dat door de echtgenoten bij de notaris wordt ingediend.[433] Op de notaris rust wel de verplichting om te controleren of er elders bij een andere notaris al een echtscheidingsprocedure aanhangig is.[434] Als de notaris het verzoek tot echtscheiding heeft ontvangen dan mag zij niet overgaan tot het uitspreken van de echtscheiding in de eerste 30 dagen.[435] In deze periode hebben beide echtgenoten de mogelijk om het verzoek tot echtscheiding in te trekken.[436] Als een intrekkingsverzoek wordt ontvangen, dan beëindigt de notaris de echtscheidingsprocedure.[437] Als na 30 dagen geen intrekkingsverzoek is ontvangen, dan mag de notaris overgaan tot het opstellen van de akte van echtscheiding.[438] De datum waarop de akte is verleden is de datum waarop het huwelijk is ontbonden. De notaris mag ook, op verzoek van een of beide echtgenoten een certificaat op grond van de Brussel II-*bis* of Brussel II-*ter* Verordening afgeven.[439]

Het gehele proces wordt begeleid door de beëdigde notaris. Op basis van artikel 5 van de Letse Wet op het Notariaat is de notaris belegd met een onafhankelijke functie en wordt hiermee de

[428] Besluit nr. 685/2009, §4.4.1, Par Tiesu iekārtas attīstības pamatnostādnēm 2009.-2015. gadam" apstiprināto Tiesu iekārtas attīstības pamatnostādņu 2009.–2015. gadam *(Over de richtlijnen voor de ontwikkeling van het gerechtelijk apparaat 2009)*.
[429] §69(3) Letse Burgerlijk Wetboek.
[430] §326 Letse Wet op het Notariaat.
[431] §325 Letse Wet op het Notariaat.
[432] §77 Letse Burgerlijk Wetboek.
[433] §327 Letse Wet op het Notariaat.
[434] Ibid.
[435] §333 Letse Wet op het Notariaat.
[436] §334(1) Letse Wet op het Notariaat.
[437] §334(2) Letse Wet op het Notariaat.
[438] §336 Letse Wet op het Notariaat.
[439] §339 Letse Wet op het Notariaat.

onafhankelijkheid van het echtscheidingsproces gewaarborgd. Zodra de notaris van mening is dat de echtgenoten er niet gezamenlijk uit zullen komen, dient de echtscheidingsprocedure te worden voorgezet bij de rechtbank.

5.6.3 Evaluatie van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

Vanuit het Letse Ministerie van Justitie zijn er geen evaluaties uitgevoerd, maar er zijn wel praktische problemen gesignaleerd. Als bijvoorbeeld een overeenkomst over het gezag over het gezamenlijke minderjarige kind, het omgangsrecht en het levensonderhoud van het kind niet door de notaris is bewezen, moet voor de tenuitvoerlegging een rechtszaak worden aangespannen bij de rechtbank in overeenstemming met het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Momenteel wordt nagedacht over de mogelijkheid om te eisen dat overeenkomsten over het gezag en het omgangsrecht voor het minderjarige kind, evenals over de verdeling van vermogen en alimentatie, worden geformaliseerd als notariële akten die uitvoerbaar zijn in overeenstemming met de procedure voor de tenuitvoerlegging van rechterlijke uitspraken.[440]

5.7 Portugal

5.7.1 Totstandkomingsgeschiedenis

Sinds 1910 is het in Portugal toegestaan om te scheiden. In de periode van 1940 tot 1976 was het echter voor een groot deel van de Portugese bevolking niet mogelijk om te scheiden. Rechtbanken waren in die periode namelijk niet bevoegd om de echtscheiding uit te spreken met betrekking tot het merendeel van de huwelijken, zijnde katholieke huwelijken. In 1995 werd het *Código do Registo Civil* (Wetboek van de Burgerlijke Stand) aangepast in het licht van nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen. Doel was het vergemakkelijken van het leven van de burgers en het vereenvoudigen en verminderen van bureaucratie in procedures.[441] Met deze wetswijziging werd ook een mogelijkheid tot buitengerechtelijke echtscheiding in het leven geroepen, bij de ambtenaar van de burgerlijke stand.[442] Dit was mede ingegeven door de technisch-juridische opleiding en familierechtelijke specialisatie van ambtenaren van de burgerlijke stand.[443] Sindsdien hebben enkele kleine wijzigingen plaatsgevonden in ten aanzien van de buitengerechtelijke echtscheiding. De grootste wijziging was in 2008; sindsdien is *no fault divorce* mogelijk.

[440] Informatie verkregen vanuit het Letse Ministerie van Justitie.
[441] DL n.º 131/95, de 06 de Junho, considerans n. 1.
[442] DL n.º 131/95, de 06 de Junho.
[443] DL n.º 131/95, de 06 de Junho, considerans n. 2.

5.7.2 Inhoud buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

Wanneer echtgenoten willen scheiden op gezamenlijk verzoek, gebeurt dit via een buitengerechtelijke echtscheiding. Bij het verzoek moet onder meer worden meegestuurd: een lijst met de gemeenschappelijke goederen, een alimentatieovereenkomst, een overeenkomst over toedeling van de woning, overeenstemming over het lot van huisdieren en een rechterlijke uitspraak of overeenkomst over de ouderlijke verantwoordelijkheid, ingeval er minderjarige kinderen zijn.[444]

Wanneer de ambtenaar van de burgerlijke stand het gemeenschappelijke verzoekschrift heeft ontvangen, roept zij de echtgenoten op voor een gesprek. De ambtenaar gaat tijdens dit gesprek na of aan alle vereisten is voldaan en beoordeelt of de genoemde goederenlijst, alimentatieovereenkomst en woningovereenkomst in het belang zijn van beide echtgenoten en de kinderen. De ambtenaar heeft bovendien de bevoegdheid om partijen te vragen aanvullende bewijsstukken te overleggen. Wanneer aan alle voorwaarden is voldaan, spreekt zij de echtscheiding uit en schrijft ze deze in. Deze beslissing heeft dezelfde gevolgen als een rechterlijke beslissing.[445] Partijen hoeven bij de buitengerechtelijke echtscheiding niet te worden bijgestaan door een advocaat. De duur van het proces is afhankelijk van de snelheid waarmee partijen tot overeenkomsten kunnen komen en de snelheid waarmee een afspraak kan worden gemaakt bij de ambtenaar van de burgerlijke stand.

De buitengerechtelijke echtscheiding is dus zowel mogelijk voor paren met als paren zonder minderjarige kinderen, mits afspraken zijn gemaakt over de kinderen. Tot 2008 was vereist dat een rechter deze afspraken had bevestigd. Inmiddels is het voldoende dat de afspraken zijn vastgelegd in een overeenkomst, en hoeft de rechter hier geen blik meer op te werpen.[446] Wanneer een overeenkomst over ouderlijke verantwoordelijkheid bij het verzoek wordt bijgevoegd, wordt de zaak toegezonden aan het Openbaar Ministerie van de bevoegde rechtbank. Het OM beoordeelt binnen 30 dagen of de overeenkomst de belangen van de kinderen voldoende waarborgt. Als dit het geval is, kan de ambtenaar van de burgerlijke stand de echtscheiding uitspreken en inschrijven. Als de overeenkomst onvoldoende in het belang van de kinderen is, krijgen de ouders de mogelijkheid om de overeenkomst aan te passen en opnieuw voor te leggen.[447]

Wanneer de vereiste overeenkomsten niet worden overgelegd of de belangen van een van de echtgenoten daarin onvoldoende worden gewaarborgd, dienen partijen alsnog naar de rechter te gaan. De rechter zal dan ofwel partijen verzoeken de overeenkomsten te wijzigen, ofwel de echtscheiding verder behandelen als een echtscheiding zonder instemming, volgens de regels van

[444] Artikel 1775 Código Civil.
[445] Artikel 1776 lid 1 en 3 Código Civil.
[446] In 1997 was een rechterlijke uitspraak wel verplicht, zie artikel 272 DL n.º 131/95, de 06 de Junho. Sinds 2008 is het ook mogelijk om een overeenkomst te overleggen, zie artikel 1775 Lei n.º 61/2008, de 31 de Outubro.
[447] Artikel 1776-A Código Civil.

onderafdeling III van de Código Civil.[448] Het Portugese Ministerie van Justitie biedt loketten Echtscheiding en Verdeling (*Balcão de Divórcio e Partilha*) aan waar echtgenoten na de buitengerechtelijke echtscheiding het huwelijksvermogen kunnen verdelen.[449]

5.7.3 Evaluatie van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

De onderzoekers zijn niet bekend met officiële of andere evaluaties van de Portugese buitengerechtelijke echtscheiding. Wel is bekend dat de buitengerechtelijke echtscheiding al lange tijd de meest populaire vorm van echtscheiding is in Portugal.[450] In 2017 is de meest recente wetswijziging doorgevoerd ten aanzien van de buitengerechtelijke echtscheiding. Sindsdien zijn echtgenoten verplicht om bij het gemeenschappelijk verzoek een overeenkomst te overleggen met daarin afspraken over hun gezamenlijke huisdier(en).[451]

5.8 Roemenië

5.8.1 Totstandkomingsgeschiedenis

In 2009 is in Roemenië een nieuw Burgerlijk Wetboek geïntroduceerd,[452] hetgeen in 2011 bij uitvoeringswet in werking is getreden.[453] In dit nieuwe Burgerlijk Wetboek is de mogelijkheid opgenomen om, in gevallen van overeenstemming, de echtscheiding buiten de rechter om te laten geschieden.[454] Volgens de Memorie van Toelichting was de keuze voor deze buitengerechtelijke vorm van echtscheiding mede ingegeven door de werkdruk bij de rechtbanken. De gedachte was dat rechtbanken niet moeten worden belast met een louter buitengerechtelijke procedure die geen inhoudelijk oordeel bevat.[455]

In eerste instantie zou de buitengerechtelijke echtscheiding enkel via de ambtenaar van de burgerlijke stand geschieden. Tijdens debatten in een speciale parlementaire commissie werd voorgesteld om echtgenoten ook de mogelijkheid te bieden om te kiezen voor een buitengerechtelijke echtscheiding bij de notaris. Hiermee werd akkoord gegaan, waardoor het wetsvoorstel echtgenoten de mogelijkheid gaf om te kiezen voor de procedure die hun voorkeur had. Bij amendement stelde senator Cseke Attüa voor om de procedure via de notaris te schrappen en dus enkel de procedure via de ambtenaar van de burgerlijke stand aan te bieden. Reden hiervoor was dat de ambtenaar van de burgerlijke stand ook een rol speelde bij de sluiting van het huwelijk,

[448] Artikelen 1778 en 1778a Código Civil.
[449] Zie https://justica.gov.pt/Servicos/Balcao-Divorcio-com-Partilha.
[450] Dit was al zo in 2000, De Oliveira 2002, p. 7. Ook in 2023 was dit nog steeds het geval, zie Távora Vítor 2023, p. 170-171.
[451] Artikel 1775 Lei n.º 8/2017, de 3 de Março.
[452] Legea nr. 287/2009.
[453] Legea nr. 71/2011.
[454] Artikel 375 Codul Civil.
[455] Expunere de Motive, p. 7.

hetgeen niet geldt voor de notaris. Aangezien hierover al was gedebatteerd in een speciale parlementaire commissie en daar ook akkoord was bevonden, werd het te laat geacht om dit nog aan te passen. Het amendement werd afgewezen.[456]

5.8.2 Inhoud buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

De buitengerechtelijke echtscheiding staat in Roemenië zowel open voor paren met als paren zonder minderjarige kinderen. Partijen zijn niet verplicht zich bij te laten staan door een advocaat.

Wanneer een echtpaar minderjarige kinderen heeft, is het enkel mogelijk om de buitengerechtelijke echtscheiding via de notaris te regelen en kan dit niet via de ambtenaar van de burgerlijke stand. Partijen moeten overeenstemming hebben bereikt over verscheidene aspecten aangaande de kinderen. Het gaat hierbij om: de geslachtsnaam die na de echtscheiding wordt gedragen, het ouderlijk gezag, de woonplaats van de kinderen, een zorg- en contactregeling, en alimentatie. Bovendien wordt met een sociaal onderzoek (*anchetă socială*) getoetst of deze afspraken in overeenstemming zijn met het belang van het kind.[457] Dit onderzoek geschiedt door een voogdij-instantie *(autoritatea tutelară*).[458] Indien de afspraken niet in overeenstemming zijn met het belang van het kind, of het partijen niet lukt om overeenstemming te bereiken over de geslachtsnaam of het gezag, wijst de notaris het echtscheidingsverzoek af en dienen partijen zich tot de rechter te wenden.[459]

Indien een echtpaar geen minderjarige kinderen heeft, kunnen zij een gezamenlijk verzoek tot echtscheiding naast de notaris ook indienen bij de ambtenaar van de burgerlijke stand.[460] Anders dan bij stellen met kinderen, hoeven partijen hierbij geen overeenstemming te hebben over afspraken, behalve uiteraard over het feit dat ze willen scheiden en over de achternaam die partijen na scheiding gaan dragen.[461] Het verdere verloop van de procedure is gelijk voor stellen met en zonder minderjarige kinderen, ongeacht of de echtscheiding via de notaris of de ambtenaar van de burgerlijke stand geschiedt. Die procedure is als volgt. Partijen dienen een gezamenlijk verzoek tot echtscheiding in. De bevoegde autoriteit schrijft dit verzoek in en geeft partijen 30 dagen bedenktijd. Na het verstrijken van deze termijn verschijnen partijen in persoon bij de bevoegde autoriteit en gaat deze na of de echtgenoten nog steeds voornemens zijn te scheiden en of hun instemming met de echtscheiding vrij en onvoorwaardelijk is. Indien dit het geval is, wordt de akte

---

[456] Amendamenta respinse la proiectul de lege privind Codul Civil, p. 3-6.
[457] Artikel 375 lid 2 Codul Civil.
[458] Deliu 2016, afl. 10, p. 21.
[459] Artikel 375 lid 2 jo. artikel 376 lid 5 Codul Civil.
[460] Artikel 375 lid 1 Codul Civil.
[461] Artikel 186 lid 3 Norme Metodologice din 21 martie 2024 de aplicare unitară a dispoziţiilor în materie de stare civilă (Regels voor uniforme toepassing van voorzieningen ten aanzien van de Burgerlijke Stand); Artikel 271 lid 5 Regulament din 24 iulie 2013 de aplicare a Legii notarilor publici şi a activităţii notariale nr. 36/1995 (Uitvoeringsreglement van de Wet op het Notariaat).

van echtscheiding afgegeven.[462] Deze echtscheidingsakte wordt vervolgens ingeschreven bij de burgerlijke stand waar het huwelijk is gesloten.[463]

5.8.3 Evaluatie van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

Bij de onderzoekers zijn geen officiële of andere evaluaties bekend van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure.

5.9 Slovenië

5.9.1 Totstandkomingsgeschiedenis

Slovenië is sinds 1991 onafhankelijk van Joegoslavië. Het aantal huwelijken relatief aan de bevolking is sindsdien gedaald, terwijl het aantal echtscheidingen ongeveer gelijk is gebleven. Bovendien heeft Slovenië een hoog percentage informeel samenwoners. Met de introductie van een nieuw Sloveens familierecht in 2019 (*Družinski zakonik*)[464] is het mogelijk geworden om te scheiden zonder tussenkomst van een rechter. Doel van deze herijking van het familierecht was het bevorderen van zowel de rechtszekerheid van personen in familierelaties, als hun autonomie om aspecten aangaande het familierecht zelf te regelen en reguleren. Specifiek de mogelijkheid om te scheiden zonder rechter is in het leven geroepen om de druk bij de rechtspraak te verlichten.[465] Volgens de Memorie van Toelichting is dit mogelijk omdat een gezamenlijke echtscheiding niet wordt gezien als een traditionele beslissing, aangezien in dit geval wel overeenstemming bestaat tussen partijen en de rechter dus geen knoop hoeft door te hakken.[466]

5.9.2 Inhoud buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

De mogelijkheid om te scheiden bij de notaris staat open voor zowel gehuwde paren als paren in een geregistreerd partnerschap.[467] Wel is vereist dat deze paren geen gezamenlijke kinderen hebben over wie ze het ouderlijk gezag hebben.[468] Bovendien is vereist dat partijen overeenstemming hebben bereikt over de verdeling van de gemeenschappelijke bezittingen, de toedeling van de woning, en de alimentatie.[469] De notaris heeft niet de bevoegdheid om in gevallen van onenigheid een knoop door te hakken, partijen moeten echt samen overeenstemming bereiken. Dit betekent

[462] Artikel 376, lid 1, 2 en 3 Codul Civil.
[463] Artikel 377 Codul Civil.
[464] *ur. l. RS št.* (Staatsblad) 15/2017.
[465] Kraljic 2020, p. 158 & 164.
[466] De Memorie van Toelichting is geciteerd in: 'Obrazložitev Družinskega zakonika (DZ): 97. člen', *Lexpera d.o.o.* 2017.
[467] Kraljic 2020, p. 165.
[468] Artikel 97 lid 1 Družinski zakonik (Wet Familierecht).
[469] Artikel 97 lid 1 Družinski zakonik.

dat, ingeval partijen geen overeenstemming bereiken over de drie voornoemde aspecten, zij zich alsnog tot de rechter moeten wenden.[470] Partijen hebben vrije keuze voor een notaris; er is geen territoriale toedeling van bevoegdheid.[471] De notaris mag echter geen echtgenoot zijn in het huwelijk waarvan zij de echtscheidingsakte opstelt.[472] Echtgenoten zijn niet verplicht zich bij te laten staan door een advocaat.[473]

De echtscheidingsprocedure bij de notaris kent een aantal specifieke verplichtingen ten behoeve van de bescherming van de zwakkere partij in de echtscheiding. Zo dient de notaris de gevolgen van de echtscheiding in een gesprek aan partijen uit te leggen, ook als partijen zijn bijgestaan door een advocaat. Deze uitleg moet onpartijdig en gepersonaliseerd zijn, en aansluiten bij de vaardigheden van partijen. De notaris probeert op deze wijze latere misverstanden te voorkomen. Wanneer een notaris vermoedt dat er een ongelijke verhouding is tussen partijen, kan zij haar onpartijdigheid achterwege laten om gelijke behandeling te waarborgen. Ten aanzien van afspraken over het huwelijksvermogen dient de notaris bovendien te controleren of deze afspraken niet in strijd zijn met de gelijkheid van de echtgenoten. Wanneer een van de echtgenoten laaggeletterd is, dienen er twee getuigen aanwezig te zijn bij het opstellen en tekenen van de notariële akte. Bovendien zorgt de notaris dat de tekst van de akte duidelijk en niet dubbelzinnig is.[474]

De notaris stuurt de notariële akte van echtscheiding door naar de burgerlijke stand, waar deze binnen acht dagen na ondertekening wordt ingeschreven. Het huwelijk is ontbonden vanaf de datum van ondertekening van de notariële akte. Bepalend hierbij is aldus de ondertekening; de notaris is niet de persoon die de echtscheiding uitspreekt.[475]

5.9.3 Evaluatie van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

De onderzoekers zijn niet bekend met officiële evaluaties van de Sloveense buitengerechtelijke echtscheiding. Wel is deze nieuwe vorm van echtscheiding in juridische literatuur geëvalueerd. Hierbij wordt op verschillende aspecten kritiek geuit. Zo wordt bekritiseerd dat er geen mogelijkheid is om te controleren of partijen daadwerkelijk geen minderjarige kinderen hebben.[476] Daarnaast wordt benadrukt dat de invoering van een buitengerechtelijke echtscheiding er niet toe moet leiden dat echtgenoten geen toegang tot de rechter meer hebben in zaken op basis van gemeenschappelijk verzoek. Het moet aldus een aanvullende mogelijkheid zijn, geen uitsluitende

[470] Kraljic 2020, p. 168.
[471] Kraljic 2020, p. 166.
[472] Artikel 22 Zakon o notariatu (Wet op het Notariaat).
[473] Kraljic 2020, p. 169.
[474] Rijavec 2017 p. 57-59.; Fegus 2019, p. 71.; Kraljic 2020, p. 164-169.
[475] Koncina Peternel 2018, p. 18.; Kraljic 2020, p. 164-169.
[476] Koncina Peternel 2018, p. 18.

mogelijkheid.[477] Ook wordt aangegeven dat in de praktijk blijkt dat veel echtgenoten gebruik willen maken van de mogelijkheid tot buitengerechtelijke echtscheiding, maar dit wordt verhinderd doordat ze niet geen overeenstemming kunnen bereiken ten aanzien van de verdeling van het huwelijksvermogen.[478] Bovendien heeft de Minister van Justitie in 2022 in een interview met *Notarski Vestnik* (Notariaatsbulletin) aangegeven dat in deze zaken mogelijk een verlaging van het honorarium van de notaris beschikbaar moet zijn voor echtgenoten die niet in staat zijn de kosten zelf te betalen.[479]

Ook wordt de vraag opgeworpen hoe moet worden omgegaan met in het buitenland gesloten huwelijken. Inschrijving van de echtscheiding in de burgerlijke stand vereist namelijk dat het *huwelijk* ook is ingeschreven in de burgerlijke stand, hetgeen niet vanzelfsprekend is bij huwelijken die in het buitenland zijn gesloten. Daardoor zou in theorie de situatie kunnen voordoen dat echtgenoten de echtscheidingsakte ondertekenen bij de notaris, deze wordt doorgestuurd naar de burgerlijke stand, partijen vervolgens eerst hun huwelijk moeten laten inschrijven in de burgerlijke stand, waarna enkele minuten later de echtscheiding wordt ingeschreven in de burgerlijke stand. In de literatuur wordt daarom voorgesteld om te vereisen dat partijen hun huwelijk hebben ingeschreven in de burgerlijke stand, voordat zij bij de notaris terecht kunnen voor het opstellen van de echtscheidingsakte.[480]

Er worden in juridische literatuur ook voordelen genoemd van deze nieuwe manier van scheiden. Zo is het vanuit het perspectief van partijen sneller, goedkoper, en minder emotioneel, confronterend en stressvol. Koppels die gebruik hebben gemaakt van deze methode geven ook aan er positief over te zijn. Vanuit het perspectief van het publiek belang zorgt de buitengerechtelijke echtscheiding voor minder druk op de rechtbanken, en daardoor snellere doorlooptijden bij andere rechtszaken.[481]

5.10 Spanje

5.10.1 Totstandkomingsgeschiedenis

In Spanje heeft de kerk traditioneel een grote invloed uitgeoefend op het uitgangspunt van de onverbrekelijkheid van het huwelijk.[482] Hierdoor verliep de ontwikkeling van het Spaanse echtscheidingsrecht onder invloed van verschillende maatschappelijke en politieke stromingen. De modernisering van het echtscheidingsrecht begon onder bewind van koning Juan Carlos I toen in 1981 door het Spaanse parlement – na een verbod van 40 jaar – echtscheidingen weer gelegaliseerd

[477] Kraljic 2020, p. 171.
[478] Fegus 2019, p. 71.
[479] Ticar Bester 2022, p. 14.
[480] Tavcar Pasar 2019, p. 61.
[481] Kraljic 2020, p. 170-171.
[482] Aburuza 2009, p. 17 e.v.

werden. Voor een echtscheiding had men wel een gegronde reden nodig. Dit vereiste verviel met de inwerkingtreding van *Ley 15/2005 de 8 julio*, waardoor echtgenoten geen motivering meer hoefden aan te voeren voor hun echtscheiding. De familierechter hoefde daardoor niet meer te beoordelen of de reden voor echtscheiding gerechtigd was en diende enkel nog te controleren of de overeenkomst rechtmatig was en niet nadelig voor de kinderen of één van de echtgenoten.[483] Met het wegvallen van deze inhoudelijke toetsing gingen er geluiden op in de literatuur om echtscheidingen met wederzijdse toestemming buiten de rechter om af te wikkelen, bijvoorbeeld door een verklaring van een bevoegde ambtenaar of door een notariële autoriteit.[484] In lijn met deze ontwikkeling stelde Alberto Ruiz-Gallardón, destijds de minister van Justitie, in 2012 voor om echtscheidingen met wederzijdse goedvinden door notarissen te laten afhandelen.[485] Op 2 juli 2015 trad dan ook *Ley 15/2015 de 2 julio, de la Jurisdicción Voluntaria* in werking, waarmee de buitengerechtelijke echtscheiding werd ingevoerd.

5.10.2 Inhoud buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

De procedure staat open voor echtgenoten die minimaal drie maanden gehuwd zijn, geen minderjarige kinderen hebben en met wederzijdse toestemming willen scheiden.[486] Het verzoek tot echtscheiding moet vergezeld gaan van een overeenkomst die, indien van toepassing, de volgende punten bevat: een zorg- of omgangsregeling voor kinderen, een omgangs- en communicatieregeling voor de kleinkinderen, een regeling voor huisdieren, afspraken omtrent het gebruik van de woning, partner- en/of kinderalimentatie, ontbinding van de huwelijksgemeenschap en de verevening of verrekening van pensioenrechten. [487] Indien meerderjarige kinderen of geëmancipeerde minderjarigen[488] worden geraakt door de afspraken, dienen ook zij hiermee in te stemmen.[489] Wanneer echtgenoten overeenstemming hebben bereikt over alle bepalingen van de overeenkomst, kunnen zij zich wenden tot de notaris. De bevoegdheid van de notaris wordt bepaald op grond van de laatste gemeenschappelijke woonplaats van echtgenoten of de woonplaats van één van hen.[490] Partijen moeten fysiek verschijnen en hun toestemming tot ontbinding van het huwelijk in aanwezigheid van de notaris geven. Tijdens deze afspraak zijn echtgenoten verplicht te worden bijgestaan door een advocaat.[491]

Indien de notaris van oordeel is dat de afspraken in de overeenkomst mogelijk nadelig kunnen zijn voor één van de echtgenoten, meerderjarige kinderen, geëmancipeerde minderjarigen of huisdieren

---

[483] Rodríguez Diaz 2018, p. 70 – 71.
[484]Zarraluqui Sánchez – Eznarriaga 2007, p. 555; Cerdeira Bravo de Mansilla 2013, p. 309.
[485] Cerdeira Bravo de Mansilla 2013, p. 85.
[486] Artículo 82 del Código Civil; Artículo 87 Código Civil.
[487]Artículo 81 apartado 1 Código Civil; Artículo 90 apartado 1 del Código Civil.
[488] Een minderjarige die juridisch deels bekwaam is verklaard, maar nog niet geheel juridisch volwassen is. Bv door huwelijk of gerechtelijke beslissing.
[489] Artículo 82 apartedo 1 del Código Civil.
[490] Artículo 54 apartado 1 Ley del Notariado de 28 mayo de 1862.
[491] Artículo 82 del Código Civil; Artículo 54 apartado 2 Ley del Notariado de 28 mayo de 1862.

kan de procedure worden beëindigd. In dat geval resteert voor de partijen uitsluitend de weg naar de rechter die alsnog de overeenkomst kan bekrachtigen.[492] Als de notaris de overeenkomst goedkeurt, wordt deze vastgelegd in een notariële akte en vervolgens ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand, waarna het tegen derden kan worden ingeroepen.[493] De rechtsgevolgen van de echtscheiding treden echter al in werking als de overeenkomst wordt opgemaakt in een authentieke akte.[494]

5.10.3 Evaluatie van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

Er zijn geen officiële evaluaties bekend van de Spaanse buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure.

5.11 Conclusie

5.11.1 Aanleiding tot en ervaring met buitengerechtelijke echtscheiding

Wanneer het gaat om de aanleiding van het invoeren van een buitengerechtelijke vorm van echtscheiding, valt op dat deze in de verschillende landen grotendeels overeenstemt. Nagenoeg unaniem is deze wetswijziging ingegeven door de druk op de rechtspraak en daarmee de noodzaak om de echtscheidingsprocedure efficiënter en minder bureaucratisch in te richten. Hierbij wordt in Letland, Slovenië en Roemenië bovendien specifiek aangegeven dat de toets door de rechter in echtscheidingsprocedures op gezamenlijk verzoek toch al geen inhoudelijk of traditioneel rechterlijk oordeel inhoudt, aangezien partijen al overeenstemming hebben bereikt. De rechter was bij de oude procedure enkel de persoon die als het ware de stempel zette. Deze landen beargumenteren dat de rechtspraak niet hoeft te worden belast met een dergelijke louter buitengerechtelijke procedure.

Een ander punt van overeenstemming is het feit dat in de meeste onderzochte landen de buitengerechtelijke echtscheiding de meest gebruikte vorm van echtscheiding is. Mogelijk is dit ook ingegeven door het feit dat het in alle landen ook de énige vorm van echtscheiding is in het geval van gemeenschappelijk verzoek. Het is in alle landen nog wel mogelijk om een echtscheiding bij de rechter te verzoeken, maar dit geldt dan enkel indien partijen over een of meer aspecten die samenhangen met de echtscheiding geen overeenstemming kunnen bereiken. Daarnaast is in sommige landen een gang naar de rechter vereist wanneer partijen minderjarige kinderen hebben, zelfs indien sprake is van volledige overeenstemming. Uit Sloveens onderzoek blijkt bovendien dat echtgenoten een positieve ervaring hebben met de buitengerechtelijke echtscheiding en zelfs

[492] Artículo 90 apartado 2 del Código Civil.
[493] Artículo 84 del Códugo Civil.
[494] Artículo 89 del Código Civil.

dat er onder rechtszoekenden een wens is om ook zonder overeenstemming gebruik te kunnen maken van een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure.

5.11.2 Verloop procedure

De daadwerkelijke invulling van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure verschilt per land. In Tabel 1worden de belangrijkste verschillen en overeenstemmingen schematisch weergegeven.

Land	**Bevoegde autoriteit**	**Met/ zonder kinderen**	**Bijstand door advoca(a)t(en) vereist**	**Overeenstemming vereist over:**
Estland	Ambtenaar	Met en zonder	Nee	• Echtscheiding
	Notaris	Met en zonder	Nee	• Echtscheiding
Frankrijk	Notaris	Met en zonder	Ja	• Echtscheiding • Huwelijksvermogen • Zaken omtrent kinderen • Alimentatie
Griekenland	Notaris	Met en zonder	Ja	• Echtscheiding • Zaken omtrent kinderen
Italië	Officier van Justitie	Met en zonder	Ja	• Echtscheiding
	Ambtenaar	Zonder	Nee	• Echtscheiding • **Geen** afspraken over huwelijksvermogen
Letland	Notaris	Met en zonder	Nee	• Echtscheiding • Zaken omtrent kinderen • Huwelijksvermogen • Alimentatie
Portugal	Ambtenaar	Met en zonder	Nee	• Echtscheiding • Huwelijksvermogen • Alimentatie • Woning • Zaken omtrent kinderen • Huisdieren
Roemenië	Notaris	Met	Nee	• Echtscheiding • Geslachtsnaam

				• Ouderlijk gezag • Woonplaats kinderen • Zorg- en contactregeling • Alimentatie
	Ambtenaar	Zonder	Nee	• Echtscheiding
Slovenië	Notaris	Zonder	Nee	• Echtscheiding • Huwelijksvermogen • Woning • Alimentatie
Spanje	Notaris	Zonder	Ja	• Echtscheiding • Huwelijksvermogen • Alimentatie • Woning • Zaken omtrent kinderen • Zaken omtrent kleinkinderen • Huisdieren • Pensioen

Tabel 1 – Verschillen en overeenkomsten buitenlandse procedures

5.11.3 Toetsing afspraken en bescherming zwakkere partijen

De mate waarin de opgestelde echtscheidingsovereenkomst wordt getoetst, verschilt per land. Over het algemeen is er in ieder geval sprake van een formele toets dat is voldaan aan de wettelijke voorwaarden voor echtscheiding. Daarnaast worden in sommige landen ook de door partijen gemaakte afspraken onderworpen aan een toets. Dit is dan een meer inhoudelijke toets die bijvoorbeeld controleert of de gemaakte afspraken wel in het belang zijn van beide partijen. Wanneer de buitengerechtelijke echtscheiding ook openstaat voor paren met minderjarige kinderen, is er meestal ook sprake van een toets aan het belang van het kind, maar dit is niet altijd het geval. Estland, Griekenland en Letland vereisen namelijk, ook in de gevallen waarin wel afspraken zijn gemaakt over de minderjarige kinderen, geen inhoudelijke toets. Deze verschillende gradaties van toetsing worden in Tabel 2 schematisch weergegeven.

Land	**Situatie**	**Mate van toetsing**	**Door wie?**
Estland	Met en zonder kinderen	Formele toets	Ambtenaar of notaris
Frankrijk	Met en zonder kinderen bij de notaris	Formele toets	Notaris
Griekenland	Met en zonder kinderen bij de notaris	Formele toets	Notaris

Italië	Met kinderen bij de Officier van Justitie	Belang van het kind	Officier van Justitie
	Zonder kinderen bij de Officier van Justitie	Formele toets	Officier van Justitie
	Bij de ambtenaar	Formele toets	Ambtenaar
Letland	Met en zonder kinderen	Formele toets	Notaris
Portugal	Met kinderen bij de ambtenaar	Belang van het kind	Openbaar Ministerie
	Zonder kinderen bij de ambtenaar	Inhoudelijke toets gemaakte afspraken	Ambtenaar
Roemenië	Met kinderen bij de notaris	Belang van het kind	Sociaal onderzoek door voogdij-instantie
	Zonder kinderen bij de ambtenaar	Formele toets	Ambtenaar
Slovenië	Zonder kinderen bij de notaris	Inhoudelijke toets vermogensverdeling	Notaris
Spanje	Zonder kinderen bij de notaris	Inhoudelijke toets rechtvaardigheid	Notaris

Tabel 2 – Verschillen toetsing buitenlandse procedures

De verschillende landen kennen verschillende waarborgen ter bescherming van de kwetsbare echtgenoot. In sommige gevallen is dit een mogelijkheid om de instemming met de echtscheiding later terug te trekken, vormgegeven door een bedenktijd of een tweede afspraak in persoon (Italië, Letland, Portugal, Roemenië). Met name in Slovenië is een groot aantal waarborgen ingebouwd om scheve verhoudingen tussen echtgenoten gelijk te trekken, waaronder een plicht voor de notaris om afspraken uit te leggen en een vereiste van getuigen wanneer één van de partijen laaggeletterd is. Bovendien kennen sommige landen, zoals eerder aangegeven ook een inhoudelijke toets of de door partijen gemaakte afspraken de belangen van *beide* partijen voldoende waarborgen (Portugal, Slovenië, Spanje).

5.11.4 Overige aandachtspunten

Uit de rechtsvergelijking blijken ook verschillende aandachtspunten waarmee rekening dient te worden gehouden bij eventuele invoering van een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. Allereerst wordt in verschillende landen (Italië, Slovenië) kritiek geuit op de buitengerechtelijke echtscheiding die enkel openstaat voor paren zonder minderjarige kinderen. Deze kritiek ziet op het feit dat er geen mogelijkheid is om te controleren of paren ook daadwerkelijk geen minderjarige kinderen hebben. Hierin wordt volledig afgegaan op de verklaring van partijen. Een specifiek probleem in Letland betreft het bewijs van de overeenkomst als de overeenkomst niet door de

notaris is bevestigd (hoewel dat probleem ook binnenkort lijkt te worden opgelost door nieuwe wetgeving). Daarnaast is in Slovenië aandacht gevraagd voor de problematiek van buitenlandse huwelijken. Het is immers vereist dat huwelijken zijn ingeschreven in de burgerlijke stand alvorens over dat huwelijk een echtscheiding kan worden uitgesproken, en dit vereiste kan tot problemen leiden in het geval van in het buitenland gesloten huwelijken. Tot slot is in Slovenië bediscussieerd of de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure een aanvullende mogelijkheid moet zijn naast de rechterlijke procedure op gezamenlijk verzoek of dat het een vervanging kan zijn van deze rechterlijke procedure. In de andere landen blijkt echter niet dat hierover discussie is geweest, en geldt de buitengerechtelijke echtscheiding over het algemeen als vervanger van de rechterlijke procedure op gezamenlijk verzoek, waarbij de gang naar de rechter wel openstaat voor paren die geen overeenstemming kunnen bereiken.

HOOFDSTUK 6 – DE INTERNATIONALE ERKENNING VAN BUITENGERECHTELIJKE ECHTSCHEIDINGEN

6.1 Introductie

In dit rapport is vooral aandacht besteed aan de mogelijkheden om een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure in Nederland in te voeren. Als een dergelijke procedure zou worden ingevoerd dan dient ook te worden gekeken of deze echtscheidingen in andere landen zullen worden erkend. Om deze vraag te beantwoorden dient te worden gekeken naar de supranationale en internationale instrumenten die tussen Nederland en andere landen gelden voor wat betreft de erkenning van echtscheidingen. Op dit moment is Nederland partij bij een drietal belangrijke supra- en internationale instrumenten die de erkenning van echtscheidingen regelen: (a) de Brussel II-ter Verordening, (b) het Haags Echtscheidingsverdrag 1970 en (c) het Luxemburgse Echtscheidingsverdrag 1967. De erkenning van een Nederlandse buitengerechtelijke echtscheiding in een andere EU-lidstaat wordt in beginsel geregeld door de Brussel II-ter Verordening. Artikel 95 van deze verordening regelt de samenloop met andere instrumenten, en kent voorrang toe aan de Brussel II-ter Verordening boven de twee internationale verdragen betreffende de echtscheiding. De verdragen spelen dus enkel een rol bij de erkenning van een Nederlandse echtscheiding in niet EU-lidstaten die wel verdragsluitende staat zijn bij deze instrumenten.

Als het land waar de echtscheiding moet worden erkend geen lidstaat is van de EU en ook geen verdragsluitende staat is bij een van deze verdragen, dan zal de erkenning van de echtscheiding in dat land aan de hand van de nationale regels van het internationaal privaatrecht worden beoordeeld. Aangezien het niet mogelijk is om deze nationale codificaties voor ieder land ter wereld te onderzoeken en beschrijven, is besloten enkel in te gaan op Europese en internationale instrumenten die het internationaal privaatrecht regelen.

De supra- en internationale instrumenten (Brussel II-ter, Haags Echtscheidingsverdrag en Luxemburgs Echtscheidingsverdrag) worden besproken vanuit een hedendaags perspectief, waarbij buitengerechtelijke echtscheidingen in andere landen steeds frequenter worden toegestaan. Er waren in Nederland echter al geluiden om een buitengerechtelijke echtscheiding mogelijk te maken, voordat deze internationale ontwikkelingen hadden plaatsgevonden. Daarom is, ten tijde van het in hoofdstuk 3 genoemde Wetsvoorstel Luchtenveld, de Staatscommissie Internationaal Privaatrecht gevraagd advies uit te brengen over de internationaal privaatrechtelijke aspecten van de buitengerechtelijke echtscheiding. Deze adviezen zijn gegeven in 2005 en 2013. Zoals reeds aangegeven, zijn buitengerechtelijke echtscheidingen inmiddels gebruikelijker, waardoor de ideeën van de Staatscommissie soms enigszins verouderd zijn, evenals ingegeven door de specifieke vorm van een buitengerechtelijke echtscheiding die wordt voorgesteld in het

Wetsvoorstel Luchtenveld. Desondanks is het goed om ze te bespreken, zodat de ontwikkeling in (het denken over) de internationaal privaatrechtelijke aspecten duidelijk wordt.

Allereerst worden de adviezen van de Staatscommissie besproken (6.2). Vervolgens wordt achtereenvolgens besproken de huidige stand van zaken ten aanzien van de Brussel II-ter Verordening (6.3), het Haags Echtscheidingsverdrag 1970 (6.4) en het Luxemburgse Echtscheidingsverdrag 1967 (6.5). Voor ieder van deze instrumenten wordt eerst kort stilgestaan bij de totstandkoming van dat instrument (1), vervolgens bij de toepassingsgebieden (2) en daarna bij de regels ten aanzien van erkenning die in het instrument zijn neergelegd (3). Tot slot wordt, indien relevant, stilgestaan bij de verhouding van het instrument tot andere internationaal privaatrechtelijke instrumenten (4).

6.2 Staatscommissie Internationaal Privaatrecht

Zoals is beschreven in hoofdstuk 3, wenste het Wetsvoorstel Luchtenveld een buitengerechtelijke echtscheiding te introduceren, waarbij echtgenoten een scheidingsovereenkomst zouden opstellen en ondertekenen, ten overstaan van een notaris, advocaat of scheidingsbemiddelaar. Deze scheidingsovereenkomst zou vervolgens door de ambtenaar van de burgerlijke stand worden ingeschreven. De Staatscommissie benadrukt dat de buitengerechtelijke scheiding in deze vorm dus is gestoeld op een consensuele beslissing van partijen, zonder constitutieve beslissing van of homologatie door een autoriteit. De Staatscommissie acht het Wetsvoorstel Luchtenveld daarom een buitengerechtelijke scheiding en niet een buitengerechtelijke *echt*scheiding.[495]

6.2.1 Brussel II-bis Verordening

De Staatscommissie vroeg zich af of deze vorm van buitengerechtelijke echtscheiding viel onder de, op dat moment nog geldende, Brussel II-bis Verordening. De Staatscommissie zag hiervoor enkel een geringe mogelijkheid wanneer de buitengerechtelijke scheiding werd geacht een 'authentieke akte'[496] in de zin van de verordening te zijn, maar achtte dit niet aannemelijk. Deze vorm van buitengerechtelijke echtscheiding was immers niet besproken gedurende de onderhandelingen ter opstelling van de verordening en er was een mogelijkheid dat het begrip 'authentieke akten' enkel zag op het gezag en de omgangsregeling.[497] Bovendien achtte de commissie het denkbaar dat, zelfs ingeval de buitengerechtelijke scheiding onder de Brussel II-bis Verordening zou vallen, deze in andere EU-lidstaten niet zou worden erkend. Het was namelijk mogelijk dat deze lidstaten zich zouden beroepen op de openbare orde-exceptie en de scheiding

[495] Staatscommissie voor het internationaal privaatrecht, 4 februari 2005, advies bij initiatiefwetsvoorstel 29 676, p. 4.
[496] Op de uitleg van het begrip 'authentieke akten' die het Hof van Justitie van de EU sinds 2020 hanteert, wordt nader ingegaan onder paragraaf 6.3.3.
[497] Staatscommissie voor het internationaal privaatrecht, 4 februari 2005, advies bij initiatiefwetsvoorstel 29 676, p. 10.

derhalve niet zouden erkennen omdat een buitengerechtelijke scheiding indruist tegen hun openbare orde.[498]

In een latere reactie ging de Staatscommissie in op eventuele, door Luchtenveld voorgestelde, aanpassingen waardoor de buitengerechtelijke scheiding mogelijk wel onder de Brussel II-bis Verordening zou vallen. De eerste was dat er sprake zou zijn van een constitutieve homologatie, oftewel een goedkeuring van de scheidingsovereenkomst, door welke goedkeuring de scheiding werd bewerkstelligd. De Staatscommissie stond positief tegenover deze aanpassing en dacht dat de buitengerechtelijke scheiding hierdoor wel onder de Brussel II-bis Verordening zou vallen. De tweede aanpassing die Luchtenveld opperde was om de ambtenaar van de burgerlijke stand een positie te geven vergelijkbaar met die in het Portugese stelsel, waarbij de ambtenaar als het ware de rol van rechter op zich neemt. De Staatscommissie waarschuwde dat dit een grondige herziening in zou houden van het Nederlandse rechtssysteem en stond daarom niet positief tegenover deze oplossing. Het laatste voorstel van Luchtenveld was om aan de buitengerechtelijke scheidingsprocedure een vereiste van een verklaring van recht toe te voegen. Aangezien een verklaring voor recht geschiedt middels een dagvaardingsprocedure, achtte de Staatscommissie dit te ingrijpend en zag zij de toegevoegde waarde ten opzichte van de huidige echtscheidingsprocedure niet.[499]

In 2013 kwam de Staatscommissie met een nieuw advies waarin uitgebreider werd stilgestaan bij de constitutieve homologatie, die vereist zou zijn om erkenning in andere EU-lidstaten onder de Brussel II-bis Verordening te waarborgen. Volgens de Staatscommissie is hieraan voldaan indien de ambtenaar van de burgerlijke stand toetst dat aan de wettelijke vereisten voor echtscheiding is voldaan. De ambtenaar van de burgerlijke stand dient derhalve een actievere taak toebedeeld te krijgen dan enkel de registratie van de echtscheiding. Bovendien stelde de Staatscommissie dat deze procedure de kans op erkenning in niet EU-lidstaten ook zou vergroten, aangezien er in dat geval een zorgvuldig verloop van de procedure heeft plaatsgevonden.[500]

6.2.2 Haags Echtscheidingsverdrag 1970

Ten aanzien van het Haags Echtscheidingsverdrag besloot de Staatcommissie dat onzeker was of de buitengerechtelijke scheiding hieronder zou vallen. Dit verdrag kent namelijk wel een mogelijkheid tot erkenning van een buitengerechtelijke echtscheiding maar vereist hierbij dat de wijze van ontbinding in de staat van herkomst (in dit geval Nederland) is erkend als wijze om een echtscheiding of scheiding van tafel of bed te bewerkstelligen.[501] De Staatscommissie achtte het

[498] Staatscommissie voor het internationaal privaatrecht, 4 februari 2005, advies bij initiatiefwetsvoorstel 29 676, p. 10-11.
[499] Staatscommissie voor het internationaal privaatrecht, 9 maart 2005, advies bij initiatiefwetsvoorstel 29 676.
[500] Staatscommissie voor het internationaal privaatrecht, 22 juni 2013, onder kenmerk 32522.
[501] Staatscommissie voor het internationaal privaatrecht, 4 februari 2005, advies bij initiatiefwetsvoorstel 29 676, p. 11.

Wetsvoorstel Luchtenveld een buitengerechtelijke scheiding en niet een buitengerechtelijke *echt*scheiding, omdat geen sprake zou zijn van een constitutieve beslissing van een autoriteit.[502] Derhalve vroeg de commissie zich af of deze buitengerechtelijke scheiding daarmee wel zou voldoen aan de vereisten van het Haags Echtscheidingsverdrag.

6.2.3 Luxemburgs Echtscheidingsverdrag 1967

De Staatscommissie vermoedde dat de buitengerechtelijke scheiding niet onder het Luxemburgs Echtscheidingsverdrag zou vallen. Dit verdrag vereist immers dat sprake is van een beslissing van een autoriteit, en de buitengerechtelijke scheiding zou niet door enige autoriteit worden uitgesproken of gehomologeerd.[503]

6.3 De Brussel II-ter Verordening

6.3.1 Totstandkoming Brussel II-ter Verordening

Sinds de oprichting van de Europese Economische Gemeenschap (EEG), voorloper van de Europese Unie (EU), in 1958 wordt binnen de EU het vrij verkeer van personen gewaarborgd.[504] Deze toenemende bewegingsvrijheid van personen leidde tot het inzicht dat er soms grote verschillen zijn in het familierecht van verschillende EU-lidstaten. Om de problemen ontstaan door deze verschillen te minimaliseren, is in 1992 het Brussel II-Verdrag[505] geïntroduceerd met daarin regels omtrent de bevoegdheid en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken.[506] In dezelfde periode waren er andere ontwikkelingen gaande binnen de EU ten aanzien van het internationaal privaatrecht. In 1999 trad het Verdrag van Amsterdam in werking, waardoor de EU de bevoegdheid kreeg om wetgeving op te stellen betreffende het internationaal privaatrecht in de vorm van verordeningen.[507] Hierdoor is het Brussel II-Verdrag nooit van kracht geworden.[508] De tekst van het verdrag is in plaats daarvan in 2000 grotendeels overgenomen in de Brussel II Verordening.[509] Kort na inwerkingtreding van deze verordening werd een herschikking

[502] Staatscommissie voor het internationaal privaatrecht, 4 februari 2005, advies bij initiatiefwetsvoorstel 29 676, p. 4.
[503] Staatscommissie voor het internationaal privaatrecht, 4 februari 2005, advies bij initiatiefwetsvoorstel 29 676, p. 11.
[504] Titel III (artikel 48 e.v.) Verdrag tot Oprichting van de Europese Economische Gemeenschap (EEG-Verdrag).
[505] Verdrag betreffende de Europese Unie, betreffende de bevoegdheid en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken.
[506] Borrás 1998, Par. 4 en 5.
[507] Verdrag van Amsterdam houdende wijziging van het Verdrag betreffende de Europese Unie, de Verdragen tot oprichting van de Europese Gemeenschappen en sommige bijbehorende akten *PB C 340 van 10 november 1997.*
[508] Magnus & Mankowski 2017, par. 23; González Beilfuss & Kruger 2023, par. GI.02.
[509] Verordening (EG) nr. 1347/2000 van de Raad van 29 mei 2000 betreffende de bevoegdheid en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid voor gemeenschappelijke kinderen.

voorgesteld, waardoor in 2003 de Brussel II-bis Verordening in werking trad.[510] De wijzigingen van Brussel II naar Brussel II-bis zagen met name op de regels omtrent ouderlijke verantwoordelijkheid; de regels omtrent huwelijkszaken bleven nagenoeg ongewijzigd.[511]

Door de jaren heen zijn meerdere pogingen gedaan tot herschikking van de Brussel II-bis Verordening. Zo is in 2006[512] voorgesteld om in een herschikking een forumkeuzemogelijkheid op te nemen ten aanzien van echtscheidingen, zodat echtgenoten zelf de bevoegde rechter zouden kunnen aanwijzen die uitspraak doet over de echtscheiding. Tevens werd geopperd om in die herschikking ook regels op te nemen ten aanzien van het toepasselijk recht bij echtscheidingen. Doel van deze herschikking was het bevorderen van rechtszekerheid en flexibiliteit, en het beschermen van de toegang tot de rechter. In de Raad van de EU is dit voorstel echter niet unaniem geaccepteerd, waardoor het geen gevolg heeft gehad.[513]

In 2016 kwam een voorstel tot herschikking van de Brussel II-bis Verordening, hetgeen in 2019 resulteerde in de Brussel II-ter Verordening.[514] De behoefte tot herschikking van de Brussel II-bis Verordening had vooral te maken met de wens voor meer praktische functionaliteit en efficiëntie.[515] In de literatuur werd kritiek geuit op bepaalde aspecten van de regels op het gebied van echtscheiding in de Brussel II-bis Verordening, waaronder de vele bevoegdheidsgronden. Deze hoeveelheid bevoegdheidsgronden zou namelijk *forum shopping* in de hand werken, doordat partijen kunnen kiezen welke van de bevoegde rechtbanken voor hen tot het gunstigste resultaat zou leiden. Ondanks deze kritiek, kent de Brussel II-ter Verordening nauwelijks aanpassingen ten aanzien van het echtscheidingsregime; de meeste aanpassingen zien op de bepalingen omtrent ouderlijke verantwoordelijkheid. De belangrijkste aanpassing ten aanzien van de echtscheiding is een wijziging van het erkenningsregime die voorziet in een mogelijkheid tot erkenning van buitengerechtelijke echtscheidingen.[516]

De erkenning van een buitengerechtelijke echtscheiding in andere EU-lidstaten geschiedt tegenwoordig dus in beginsel volgens de regels uit de Brussel II-ter Verordening. Desondanks is

---

[510] Verordening (EG) nr. 2201/2003 van de Raad van 27 november 2003 betreffende de bevoegdheid en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid, en tot intrekking van Verordening (EG) nr. 1347/2000.
[511] Magnus & Mankowski 2017, par. 24.
[512] Proposal for a Council Regulation amending Regulation (EC) No 2201/2003 as regards jurisdiction and introducing rules concerning applicable law in matrimonial matters, 17 July 2006, COM 2006, 399.
[513] González Beilfuss & Kruger 2023, par. GI.06.
[514] Verordening (EU) 2019/1111 van de Raad van 25 juni 2019 betreffende de bevoegdheid, de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid, en betreffende internationale kinderontvoering (herschikking).
[515] Lusznat 2024, p. 130, onder verwijzing naar: Recitals (1)3 and (2)4; J Antomo, "Die Neufassung der Brüssel IIa-Verordnung – erfolgte Änderungen und verbleibender Reformbedarf", in T Pfeiffer, QC Lobach and T Rapp (eds), Europäisches Familien- und Erbrecht: Stand und Perspektiven (Nomos, 2020), 13, 17; JO Flindt, "Die neue Brüssel IIb-VO" (2022) Neue Zeitschrift für Familienrecht (NZFam) 669, 669.
[516] Lusznat 2024, p. 130-132.

het goed om onderstaand ook stil te staan bij de wijze waarop erkenning van een buitengerechtelijke echtscheiding geschiedde volgens de Brussel II-bis Verordening, aangezien de rechtsontwikkeling heeft plaatsgevonden onder dit regime.

6.3.2 Toepassingsgebieden Brussel II-ter Verordening

Voordat inhoudelijk kan worden ingegaan op de regels met betrekking tot erkenning van echtscheidingen in de Brussel II-ter Verordening, moet eerst worden bepaald of de verordening überhaupt van toepassing is op de erkenning van een buitengerechtelijke echtscheiding. De Brussel II-ter Verordening is van toepassing op een geschil wanneer is voldaan aan de drie toepassingsgebieden: het temporele, formele en materiële toepassingsgebied. Bovendien is relevant welke landen de Brussel II-ter Verordening toepassen, ook wel het territoriale toepassingsgebied genoemd.[517] De Brussel II-ter Verordening geldt, net als voorganger Brussel II-bis, in alle EU-lidstaten behalve Denemarken. Door het Terugtrekkingsakkoord[518] wordt het Verenigd Koninkrijk sinds 1 januari 2021 gezien als 'derde land'.[519] De Brussel II-ter Verordening is aldus niet geldig in het Verenigd Koninkrijk.[520]

Op grond van artikelen 100 lid 2 en artikel 105 is de Brussel II-ter Verordening temporeel van toepassing op beslissingen in gerechtelijke procedures die zijn ingesteld na 1 augustus 2022,[521] op gerechtelijke procedures daarvoor is de Brussel II-bis Verordening van toepassing. Ingevolge artikel 1, onder a, is de Brussel II-ter Verordening materieel van toepassing op zaken betreffende echtscheiding. Volgens het formeel toepassingsgebied van de erkenning en tenuitvoerlegging is de Brussel II-ter Verordening, net als haar voorganger,[522] van toepassing op beslissingen afgegeven in EU-lidstaten.[523]

Volgens het regime van Brussel II-bis worden 'beslissingen' automatisch erkend in EU-lidstaten. De term 'beslissing' wordt echter gedefinieerd als *'een door een gerecht van een lidstaat uitgesproken echtscheiding'*. Ten aanzien van de buitengerechtelijke echtscheiding is dan ook de vraag of dit kan worden gezien als een 'beslissing' is in de zin van de verordening,[524] aangezien er geen tussenkomst is van een gerecht. Over deze vraag heeft het Hof van Justitie van de EU

[517] Oderkerk & Pellis, in: *T&C PFR*, commentaar op Verordening Brussel II-ter, Inleidende opmerkingen, aant. 5.a (online, 6 februari 2025).
[518] Akkoord inzake de terugtrekking van het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland uit de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie, *PbEU,* L 29, 2020.
[519] Asser/Vonken *10-I* 2023/119a.
[520] González Beilfuss & Kruger 2023, par. GI.10.
[521] Zie ook Oderkerk & Pellis in: *T&C PFR*, commentaar op Verordening Brussel II-ter, Inleidende opmerkingen, aant. 5; González Beilfuss & Kruger 2023, par. GI.09.
[522] Magnus & Mankowski 2017, par. 32.
[523] Pretelli 2023a, par. IV.06
[524] Bogdzevič, Kaminskienė & Vaigė 2021, p. 34-35.

(HvJEU) in 2022 arrest gewezen.[525] Hoewel de Brussel II-ter Verordening ten tijde van het arrest al in werking was getreden, leidde het temporeel toepassingsgebied ertoe dat de Brussel II-*bis* Verordening werd toegepast in deze zaak. In de Brussel II-bis Verordening wordt de term 'beslissing', zoals reeds besproken, gedefinieerd als een door een gerecht van een lidstaat uitgesproken echtscheiding (artikel 2, lid 4). Verder worden authentieke akten en schikkingen tussen partijen in overweging 22 met 'beslissingen' gelijkgesteld.

Het HvJEU benadrukt ten eerste dat het begrip 'beslissing' op autonome en uniforme wijze moet worden uitgelegd, dus losstaand van een eventuele nationale (juridische) definitie van het begrip 'beslissing'.[526] Het doel van de Brussel II-bis Verordening is om, in lijn met het beginsel van wederzijds vertrouwen, de erkenning van beslissingen te vergemakkelijken, aldus het HvJEU.[527] Deze overwegingen meewegende, bepaalt het HvJEU dat het begrip 'beslissing' ook een buitengerechtelijke echtscheiding kan omvatten, mits is voldaan aan een tweetal voorwaarden.[528] Ten eerste dient de buitengerechtelijke echtscheiding te worden uitgesproken door een overheidsinstantie of onder toezicht van een overheidsinstantie. Hiermee worden bijvoorbeeld privaatrechtelijke verklaringen van echtscheiding en echtscheidingen door een religieuze rechtbank uitgesloten.[529] Ten tweede dient de instantie die de echtscheidingsbeslissing neemt, te onderzoeken of is voldaan aan de, in nationaal recht neergelegde, voorwaarden voor echtscheiding. Daarnaast dient de instantie de werkelijkheid en geldigheid van de instemming van beide echtgenoten te onderzoeken.[530] Er is dus in ieder geval vereist dat de buitengerechtelijke instantie een inhoudelijke toets uitvoert naar de nationale voorwaarden omtrent echtscheiding, ook als de echtgenoten van tevoren een echtscheidingsovereenkomst hebben gesloten.[531] Wanneer een echtscheidingsovereenkomst slechts wordt ingeschreven in de burgerlijke stand of vastgelegd in een notariële akte, zonder onderzoek door de bevoegde instantie, is geen sprake van een 'beslissing'. In dat geval geschiedt erkenning volgens de regels omtrent authentieke akten en overeenkomsten, neergelegd in artikel 46 Brussel II-bis (of later artikel 65 lid 1 Brussel II-ter).[532] Dit arrest is daarmee in lijn met het advies van de Staatscommissie voor het Internationaal Privaatrecht dat een toets aan wettelijke vereisten voor echtscheiding een vereiste is voor erkenning van de buitengerechtelijke echtscheiding.

Op de erkenning van buitenlandse buitengerechtelijke echtscheidingen afgegeven na 1 augustus 2022 is de Brussel II-ter Verordening van toepassing. In deze herschikking is in overweging 14 een en ander verduidelijkt omtrent de toepasselijkheid van de verordening op de

[525] HvJEU 15 november 2022 (*Senatsverwaltung für Inneres und Sport, Standesamtsaufsicht t. TB.*), ECLI:EU:C:2022:879.
[526] HvJEU 15 november 2022, r.o. 40-41.
[527] HvJEU 15 november 2022, r.o. 44.
[528] HvJEU 15 november 2022, r.o. 47-50.
[529] HvJEU 15 november 2022, r.o. 53.
[530] HvJEU 15 november 2022, r.o. 54-57.
[531] HvJEU 15 november 2022, r.o. 54-59.
[532] F. Ibili, annotatie bij HvJEU 15 november 2022, ECLI:EU:C:2022:879, NJ 2023/270, par. 4-5.

buitengerechtelijke echtscheiding. Zo omvat de term 'gerecht' ook buitengerechtelijke of andere autoriteiten, zoals notarissen. Wanneer een 'gerecht' een echtscheidingsovereenkomst goedkeurt na een inhoudelijke toets aan de nationale vereisten, geldt dit volgens overweging 14 als een 'beslissing'.

6.3.3 Erkenningsregels Brussel II-ter Verordening

Nu is vastgesteld dat de regels omtrent erkenning uit de Brussel II-ter Verordening - onder de genoemde voorwaarden - van toepassing zijn op buitengerechtelijke echtscheidingen, is het zaak om in te gaan op de inhoud van die erkenningsregels. De buitengerechtelijke echtscheiding valt, zoals besproken, onder de Brussel II-ter Verordening uiteen in twee soorten buitengerechtelijke echtscheidingen met beiden hun eigen erkenningsregels: (1) de buitengerechtelijke echtscheidingen die vallen onder het begrip 'beslissingen', en (2) buitengerechtelijke echtscheidingen die geen 'beslissingen' zijn en dus 'authentieke akten'.[533]

'Beslissingen' uit een EU-lidstaat worden op grond van artikel 30 lid 1 automatisch erkend in een andere lidstaat. Voor echtscheidingsbeslissingen is bovendien vereist dat de termijn voor appèl is verstreken (artikel 30 lid 2).[534] De erkenning van een echtscheidingsbeslissing kan worden geweigerd indien voldaan is aan één van de in artikel 38 genoemde weigeringsgronden. Deze weigeringsgronden omvatten: strijd met de openbare orde, onjuiste betekening of uitblijven van betekening, en onverenigbaarheid met andere beslissingen. Ten aanzien van 'authentieke akten' is eveneens sprake van automatische erkenning, ditmaal op grond van artikel 65 lid 1. De erkenning wordt dus volledig gelijkgetrokken met die uit artikel 30 lid 1.[535] Ten aanzien van de praktische toepassing van de erkenningsregels uit de Brussel II-ter Verordening lijkt het verschil tussen 'beslissingen' en 'authentieke akten' derhalve geen invloed te hebben.[536]

6.3.4 Relatie tot andere instrumenten

Regelmatig hangen met een echtscheidingsbeslissing ook andere juridische conflicten samen, zoals de verdeling van het huwelijksvermogen en het vaststellen van een alimentatieverplichting. Indien het mogelijk wordt om tijdens een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure ook over deze aspecten afspraken te maken, zullen deze afspraken dus onderdeel uitmaken van de echtscheidingsbeslissing. Bij de erkenning van een Nederlandse buitengerechtelijke echtscheiding, is derhalve evengoed de vraag of afspraken over het huwelijksvermogen en de alimentatie ook worden erkend in andere EU-lidstaten.[537] Deze erkenning wordt echter niet geregeld door de

[533] González Beilfuss & Kruger 2023, par. 65.03.
[534] Pretelli 2023, par. IV.20.
[535] González Beilfuss 2023, par. 65.05.
[536] F. Ibili, annotatie bij HvJEU 15 november 2022, ECLI:EU:C:2022:879, NJ 2023/270, par. 5.
[537] Pretelli 2023b, par. 30.07; Shúilleabháin 2024, p. 239.

Brussel II-ter Verordening maar door respectievelijk de Huwelijksvermogensrecht Verordening en de Alimentatie Verordening.[538] Bij deze verordeningen is het erkenningsstelsel, net als bij de Brussel II-ter Verordening, gestoeld op het begrip 'beslissing'. Ook ten aanzien van het huwelijksvermogen en de alimentatie geldt dus de vraag of een buitengerechtelijke beslissing wel wordt gezien als een 'beslissing' in de zin van de verordening.

Volgens artikel 36 lid 1 Huwelijksvermogensrecht Verordening worden beslissingen inzake huwelijksvermogensrecht afkomstig uit EU-lidstaten automatisch erkend in andere lidstaten. Hetzelfde geldt volgens artikelen 17 en 23 Alimentatie Verordening voor beslissingen inzake alimentatie. Beide verordeningen definiëren het begrip 'beslissing' als een beslissing van een gerecht (artikel 3 HuwVerVo, artikel 2 AliVo). Het HvJEU heeft nog geen arrest gewezen over de wijze waarop het begrip 'beslissing' moet worden uitgelegd in deze verordeningen ten aanzien van buitengerechtelijke echtscheidingen. Het feit dat zowel het HvJEU als de EU-wetgever heeft laten blijken buitengerechtelijke echtscheidingen te willen erkennen, kan erop wijzen dat, met het oog op harmonisatie, hetzelfde ook geldt voor beslissingen inzake het huwelijksvermogen of alimentatie die onderdeel zijn van de buitengerechtelijke echtscheiding. Het is echter net zo goed mogelijk dat dit niet het geval blijkt. De uitleg van het begrip 'beslissing' geschiedt immers volgens het doel van de verordening,[539] en de Huwelijksvermogensrecht Verordening en Alimentatie Verordening zijn opgesteld ter bewerkstelliging van andere doelen dan de Brussel II-ter Verordening. Zo benoemt Bargelli dat de Italiaanse artikel 12-procedure waarbij echtscheiding geschiedt bij de ambtenaar van de burgerlijke stand ten aanzien van de Brussel II-ter Verordening een 'beslissing' inhoudt, maar ten aanzien van de Alimentatieverordening een 'authentieke akte'.[540] Gelet op het voorgaande is derhalve nog onduidelijk of afspraken over het huwelijksvermogen en de alimentatie in een buitengerechtelijke echtscheidingsbeslissing ook worden erkend in andere EU-lidstaten.

6.4 Haags Echtscheidingsverdrag 1970

6.4.1 Totstandkoming

Het eerste instrument op het gebied van de IPR-aspecten van echtscheiding was door de Haagse Conferentie tot stand gekomen op 2 juni 1902. Dit verdrag werd echter richting de jaren zestig steeds meer obsoleet omdat het niet meer toegespitst was op de maatschappelijke ontwikkelingen en behoeftes.[541] Steeds meer landen hebben het verdrag uiteindelijk opgezegd, waardoor er behoefte ontstond op internationaal niveau voor een vervangend verdrag. Dat is uiteindelijk gekomen in de vorm van het Verdrag inzake de erkenning van echtscheidingen en scheidingen van

[538] De titels uit de Brussel II-ter Verordening die zien op ouderlijke verantwoordelijkheid worden voor dit onderzoek buiten beschouwing gelaten, aangezien het onderzoek zich toespitst op stellen zonder minderjarige kinderen.
[539] HvJEU 15 november 2022, ECLI:EU:C:2022:879, r.o. 40.
[540] Bargelli 2023, p. 47-48.
[541] Bellet & Goldman 1970, p. 1, §2 (hierna: Bellet-Goldman Rapport).

tafel en bed, 's-Gravenhage van 1 juni 1970, oftewel het Haags Echtscheidingsverdrag 1970 (hierna: HEV 1970). Dit verdrag is voor Nederland op 24 augustus 1975 in werking getreden.[542] Voor wat betreft de toepassing in de rest van het Koninkrijk der Nederlanden geldt het verdrag alleen in Aruba.[543] Inmiddels is het verdrag ook in werking getreden in 19 andere landen ter wereld.[544] In de verhouding tussen lidstaten van de Europese Unie is het Verdrag inmiddels in praktische termen overbodig geworden aangezien de erkenning van echtscheidingen binnen de Europese Unie onder de werking van de Brussel II-ter Verordening valt.[545] Het verdrag heeft recentelijk extra aandacht genoten vanwege de Brexit; de wederzijdse erkenning van echtscheidingen tussen de EU en het Verenigd Koninkrijk valt immers niet meer onder de werking van de Brussel II-bis Verordening (en ook niet onder de werking van de Brussel II-ter Verordening), waardoor erkenning op grond van het HEV 1970 dient te geschieden.[546]

6.4.2 Toepassingsgebieden

Op grond van artikel 1 lid 1 van het verdrag is het instrument van toepassing op de erkenning van echtscheidingen en scheidingen van tafel en bed die in een andere Verdragsluitende Staat zijn verkregen ingevolge een gerechtelijke of een andere in die Staat officieel erkende procedure en die daar rechtsgeldig zijn. Deze bepaling maakt duidelijk dat het Verdrag niet alleen van toepassing is op uitspraken van gerechtelijke instanties maar ook op echtscheidingen die zijn verkregen door buitengerechtelijke, legislatieve of kerkelijke autoriteiten.[547] Het verdrag is alleen niet van toepassing op het moment dat een echtscheiding wordt verkregen zonder procedure. Hier valt te denken aan rechtssystemen die een vorm van verstoting kennen. Een dergelijk onderscheid werd ook in artikel 3 van de Wet Conflictenrecht Echtscheiding gemaakt en is tegenwoordig ook te vinden in de artikelen 10:57 en 10:58 Burgerlijk Wetboek. Het toelichtend rapport legt wel uit dat de procedure aan twee voorwaarden moet voldoen:

> *"It remains necessary that the dissolution or relaxation of the marital tie should have occurred as a result of "proceedings officially recognised" in the State of origin. In principle, this condition contains two distinct elements, of which the first is that there must*

[542] *Trb* 1979, 131
[543] Zoals Vlas in de Groene Serie uitlegt: "Uit bijlage 1 behorende bij de MvT, *Kamerstukken* 19 135 (R 1296) (een en ander geleid hebbende tot de Rijkswet van 12 december 1985, *Stb.* 668), blijkt dat Aruba medegelding van het onderhavige verdrag wenst. De kennisgeving als bedoeld in art. 29, tweede alinea, van het verdrag is door het Koninkrijk der Nederlanden op 28 mei 1986 voor Aruba afgelegd. Hoewel het verdrag bij Rijkswet is goedgekeurd, heeft het geen medegelding voor de Nederlandse Antillen, zoals ten onrechte door het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van de Nederlandse Antillen en Aruba, 27 november 1992, *NIPR* 1993, 100 wel werd aangenomen. De kennisgeving als bedoeld in art. 29, tweede alinea, van het verdrag is door het Koninkrijk nimmer voor de Nederlandse Antillen afgelegd."
[544] Albanië, Australië, China, Cyprus, Tsjechië, Denemarken, Egypte, Estland, Finland, Italië, Luxemburg, Noorwegen, Polen, Portugal, Moldavië, Slovakije, Zweden, Zwitserland en het Verenigd Koninkrijk.
[545] Zie Paragraaf 6.3 van dit onderzoek.
[546] Sumner 2016/432.
[547] Bellet-Goldman Rapport, p. 6, §12.

> *have been proceedings, i.e. a minimum of acts, steps or formalities required to be taken by established rules and carried out by an authority or at any rate with the agreement of such authority or in its presence, whilst the second element is that the proceedings must be officially recognised, i.,e. the contracting state must have prescribed or authorized their employment for obtaining a divorce … the first aspect of this requirement may, however, be of greater significance. "Proceedings" are in fact, according to the definition given above, an objective notion, to require "proceedings" means that a state can refuse to recognise a dissolution of marriage even where it is legally effective in the State of origin if it does not result from "proceedings" as so defined."*[548]

Deze toelichting geeft duidelijk aan dat een buitengerechtelijke procedure onder de werking van het HEV 1970 kan vallen, mits er sprake is van een procedure in de zin van het verdrag. In de literatuur is de vraag echter wel gerezen of voorgestelde vormen van buitengerechtelijke scheiding onder de werking van dit verdrag kunnen worden gebracht. In 1996 is door de Commissie De Ruiter uitgebreid gesproken over de toepassing van het HEV 1970 op buitengerechtelijke echtscheidingen. Het standpunt van de Commissie was in principe dat een buitengerechtelijke echtscheiding onder de werking van het HEV 1970 zou vallen, maar de Commissie voorzag de mogelijkheid dat de erkenning zou kunnen stuiten op weigering indien deze "klaarblijkelijk in strijd met de openbare orde zou worden bevonden".[549] Dit standpunt wordt ook door Stille gevolgd in zijn inaugurele rede.[550]

Het temporele toepassingsgebied is geregeld in artikel 24. Op grond van artikel 24 lid 1 is het verdrag in principe ook van toepassing op echtscheidingen die zijn verkregen voor de inwerkingtreding van het verdrag. In de praktijk heeft deze uitgebreide temporele werking weinig toegevoegde waarde aangezien het verdrag inmiddels meer dan vijftig jaar geleden in werking is getreden. Op grond van artikel 1 is evident dat het HEV 1970 alleen maar van toepassing is op de wederzijdse erkenning van echtscheidingen tussen verdragsluitende staten, en niet van toepassing is op echtscheidingen die in derde landen zijn verkregen.

Deze drie toepassingsgebieden brengen mee dat echtscheidingen die in Nederland zou worden verkregen buiten de rechtbank om zouden onder de werking van het HEV 1970 kunnen vallen zolang er sprake is van een procedure in de zin van artikel 1 van het verdrag zoals al eerder besproken door de Staatscommissie IPR.

---

[548] Bellet-Goldman Rapport, p. 6-7, §13.
[549] Commissie de Ruiter, Anders Scheiden. Rapport van de Commissie Herziening Scheidingsprocedure, Den Haag: Sdu 1996, p. 42.
[550] Stille 1997, p. 20.

6.4.3 Erkenningsregels

De erkenningsregels op grond van het verdrag zijn in de artikelen 2 tot en met 5 opgenomen. Artikel 2 HEV 1970 bepaalt dat een in een andere verdragsluitende staat uitgesproken echtscheiding zal worden erkend indien op de datum waarop in de staat waar de echtscheiding aanhangig is gemaakt:

1. de verweerder[551] daar zijn gewone verblijfplaats[552] had; of
2. de verzoeker daar zijn gewone verblijfplaats had en bovendien aan een der volgende voorwaarden was voldaan:
   a) hij heeft gedurende ten minste een jaar onmiddellijk voorafgaand aan de datum van indiening van de vordering, daar zijn gewone verblijfplaats gehad;
   b) de echtgenoten hadden daar laatstelijk hun gezamenlijke gewone verblijfplaats; of
3. beide echtgenoten onderdanen waren van die Staat; of
4. de verzoeker onderdaan van die Staat was en bovendien aan een van de volgende voorwaarden was voldaan:
   a) de verzoeker had daar zijn gewone verblijfplaats; of
   b) had daar zijn gewone verblijfplaats gehad gedurende een aaneengesloten periode van een jaar welke althans gedeeltelijk valt in het tijdvak van de twee jaar voorafgaande aan de datum van instelling van de vordering; of
5. de verzoeker tot echtscheiding onderdaan was van die Staat en bovendien aan de twee volgende voorwaarden was voldaan:
   a) de verzoeker was in die Staat aanwezig op de datum van de instelling van de vordering, en
   b) de echtgenoten hadden laatstelijk hun gezamenlijke gewone verblijfplaats in een Staat waarvan de wet op de datum van de instelling van de vordering geen echtscheiding kende.

Het is niet relevant volgens het verdrag welk recht is toegepast in de echtscheidingsprocedure. De regeling in artikel 2 van het HEV 1970 introduceert derhalve een indirecte bevoegdheidstoets; hoewel het verdrag geen directe regels kent op het gebied van de internationale bevoegdheid van de rechter, worden er wel regels gesteld op basis waarvan de autoriteit die verzocht is om echtscheiding te erkennen, rekening moet houden met bepaalde bevoegdheidsregels. Dit brengt in het kader van het huidige onderzoek mee dat als men ervoor wil zorgen dat in Nederland verkregen buitengerechtelijke echtscheidingen meer kans op erkenning genieten, dat rekening wordt gehouden met deze bevoegdheidsregels. In algemene zin dient ervoor te worden gezorgd dat de

[551] In de officiële vertaling van het verdrag wordt gesproken over eiser/gedaagde maar in Nederland worden deze termen gereserveerd voor de dagvaardingsprocedure, hetgeen niet van toepassing is op echtscheidingsprocedures.
[552] Artikel 3 lid 1 HEV 1970 bepaalt dat het begrip "gewone verblijfplaats" mede omvat de term "woonplaats" als de bevoegdheid op de woonplaats van de echtgenoten is gebaseerd. Zie verder Mostermans 2006, p. 106, §306.

internationale bevoegdheidsregels op grond van artikel 3 Brussel II-ter Verordening in acht worden genomen.

> Als voorbeeld:
> Beide echtgenoten zijn in het bezit van de Albanese nationaliteit. Zij hebben hun gewone verblijfplaats in Nederland. Zij willen graag in Nederland scheiden en willen graag gebruik maken van een buitengerechtelijke procedure. In dit geval zou de Nederlandse bevoegde autoriteit bevoegd zijn op grond van artikel 3 sub a onder (iv) Brussel II-ter Verordening. Als de bevoegde autoriteit in Nederland vervolgens de echtscheiding uitspreekt, dan rijst de vraag of de echtscheiding in Albanië kan worden erkend op grond van het HEV 1970. Aan de bevoegdheidstoets die in artikel 2 is neergelegd is voldaan omdat beide echtgenoten hun gewone verblijfplaats in Nederland hebben (artikel 2 lid 1 HEV 1970).

De andere voorwaarden die aan de erkenning worden gesteld zijn vooral van toepassing bij procedures op tegenspraak. Denk hierbij aan artikel 8 HEV 1970 waardoor erkenning kan worden geweigerd indien, in alle omstandigheden in aanmerking genomen, niet de nodig stappen zijn ondernomen om de verweerder in kennis te stellen van de verzoeken die tegen hem/haar zijn ingediend, of de openbare orde exceptie van artikel 10 HEV 1970.

6.5 Luxemburgs Echtscheidingsverdrag 1967

6.5.1 Totstandkoming

Het tweede relevante verdrag op het gebied van de erkenning van buitenlandse echtscheidingen is het door het CIEC[553] opgestelde Luxemburgse Echtscheidingsverdrag van 1967 (hierna: LEV 1967). Dit verdrag trad voor Nederland op 30 juli 1981 in werking.[554] Op het moment van schrijven zijn twee andere landen ter wereld ook nog verdragsluitende staat bij dit verdrag, namelijk Oostenrijk en Turkije. Gelet op artikel 95 Brussel II-ter Verordening gaat de Brussel II-ter Verordening voor op het LEV 1967 in de verhouding tussen EU-lidstaten. Dit brengt derhalve mee dat het verdrag inmiddels nog maar een zeer beperkte werkingssfeer kent.

6.5.2 Toepassingsgebieden

Op verglijkbare wijze als het HEV 1970, geeft het LEV 1967 aan dat het verdrag van toepassing is op de erkenning van “elke” beslissing betreffende “het ontbinden, het slaken, het bestaan of het

[553] Commission International d’Etat Civil (CIEC), in het Nederlands vertaald als Internationale Commissie voor de Burgerlijke Stand (ICBS). Nederland heeft inmiddels lidmaatschap van deze organisatie opgezegd, maar de instrumenten die eerder door Nederland zijn geratificeerd hebben nog steeds gelding. Momenteel zijn allen België, Luxemburg, Spanje, Turkije en Zwitserland nog lidstaten van de organisatie (alsmede de *Association du notariat Francophone, ANF*).
[554] *Trb*. 1979, 130.

niet-bestaan, de geldigheid of de nietigheid van de huwelijksband". Dit betekent dat het verdrag ook van toepassing is op alle buitengerechtelijke beslissingen mits die worden verkregen door een instantie die internationaal bevoegd was.[555] Andere auteurs lijken hier kanttekeningen bij te zetten. Stille betoogt dat de verwijzing naar de term "beslissing" automatisch meebrengt dat een echtscheiding die tot stand komt op basis van een convenant niet onder de werking van dit verdrag kan vallen.[556] Onzes inziens dient hier wel een nuance in te worden aangebracht. Als de buitengerechtelijke echtscheiding toch tot stand komt door middel van een constitutieve handeling door bijvoorbeeld een notaris of ambtenaar van de burgerlijke stand, dan lijkt het LEV 1967 geen belemmering op te werpen. Daarmee zou een dergelijke buitengerechtelijke echtscheiding wél onder de materiele werking van het verdrag kunnen vallen. Daarnaast is op dezelfde wijze als het HEV 1970 het LEV 1967 ook alleen van toepassing op echtscheidingen afkomstig uit andere verdragsluitende staten, hetgeen zoals hiervoor al aangegeven betekent dat het LEV 1967 slechts in de verhouding met Turkije relevantie geniet.

6.5.3 Erkenningsregels

Op grond van artikel 1 LEV 1967 wordt de erkenning van een buitenlandse echtscheiding verbonden aan drie voorwaarden. Ten eerste mag de beslissing niet in strijd zijn met een in kracht van gewijsde gegane beslissing die in de aangezochte staat is gegeven of erkend. Ten tweede moeten de partijen betrokken bij de procedure en de mogelijkheid hebben gehad om hun standpunten naar voren te brengen. Tenslotte mag de beslissing niet klaarblijkelijk in strijd zijn met de openbare orde van de aangezochte staat.

De artikelen 2 en 3 schrijven in zeer beperkte mate een bevoegdheids- als een toepasselijk recht[557] toets voor. Ingevolge artikel 2 LEV 1967 mag de erkenning niet worden geweigerd enkel op de grond dat de autoriteit niet bevoegd was volgens de IPR-regels van de aangezochte staat; met andere woorden er moet sprake zijn van een internationale aanvaardbare bevoegdheidsgrondslag (bijv. analoog aan de bevoegdheidsregels uit de Brussel II-ter Verordening).

6.5.4 Verhouding van HEV 1970 en LEV 1967 tot andere instrumenten

Beide verdragen zijn voor wat betreft de betrekkingen tussen EU-lidstaten vervangen door de Brussel II-bis en Brussel II-ter Verordeningen. Op grond van artikel 95 Brussel II-ter is namelijk bepaald dat de verordening voorrang heeft op beide verdragen.[558] Buiten deze verhouding komen

[555] Mostermans 2006, p. 108, §314.
[556] Stille 1997, p. 20.
[557] Zie bijvoorbeeld artikel 3 LEV 1967. Zie verder Mostermans 2006, p. 109, §320. In Nederland heeft artikel 3 geen betekenis omdat de nationale erkenningsregel op grond van artikel 10:57 BW altijd gunstige is. Zie ook Oderkerk 2022, p. 167.
[558] Zie verder Oderkerk 2022, p. 166.

deze twee verdragen ook zelden voor toepassing in aanmerking in Nederland. Dit is een gevolg van het feit dat zowel het HEV 1970 en het LEV 1967 de toepassing van andere internationale overeenkomsten of binnenlandse rechtsregels, die voor de erkenning gunstiger zijn, toelaten.[559] Dit betekent dat als iemand een buitenlandse echtscheiding in Nederland wil laten erkennen degene die erkenning wenst een keuze kan maken voor het meest gunstige instrument. Dit wordt ook de toepassing van de *favor executionis* beginsel genoemd; het beginsel waarbij erkenning wordt begunstigd. Als een instrument is gekozen, moet wel het toepasselijk instrument in zijn geheel worden toegepast en is het niet mogelijk om verschillende gunstige erkenningsregels uit verschillende instrumenten te gebruiken.[560]

Aangezien artikel 10:57 BW aan erkenning van echtscheidingen weinig obstakels in de weg legt, is het Haagse verdrag niet zozeer van belang voor het erkennen van buitenlandse echtscheidingen in Nederland als wel voor de erkenningskansen van Nederlandse echtscheidingen in het buitenland. Deelname aan dit verdrag betekent echter wel dat echtscheidingen die in Nederland zijn verkregen en onder de werking van het verdrag vallen, in andere verdragstaten in de overgrote meerderheid van gevallen zullen worden erkend, hetgeen rechtszekerheid voor partijen vergroot. In het kader van de huidige onderzoeksvraag is van belang om op te merken dat echtscheidingen die zonder inmenging van een rechter worden verkregen onder de materiële werking van het verdrag vallen, en dus op grond van dit verdrag in andere verdragsluitende staten buiten de Europese Unie op erkenning kunnen rekenen op grond van dit verdrag; praktisch gezien betekent dit buitengerechtelijke echtscheidingen zullen worden erkend in Albanië, Australië, China, Denemarken, Egypte, Moldavië, Noorwegen, Verenigd Koninkrijk en Zwitserland (mits voldaan is aan de voorwaarden voor erkenning zoals besproken in §II.6.4.3).

6.6 Tussenconclusie

De in Nederland afgegeven administratieve echtscheiding kan op basis van IPR-regels rekenen op erkenning in verschillende landen. In EU-lidstaten wordt een administratieve echtscheiding erkend op grond van de Brussel II-ter Verordening. Hiervoor is wel vereist dat de echtscheiding is uitgesproken door, of onder toezicht van, een overheidsinstantie, en dat de autoriteit die de echtscheiding uitspreekt toetst of is voldaan aan de nationale voorwaarden voor echtscheiding. De erkenning is automatisch; er zijn dus geen aanvullende handelingen vereist om de echtscheiding te erkennen.

Ten aanzien van niet EU-lidstaten kan de erkenning worden geregeld door het HEV 1970 of het LEV 1967. Op basis van deze verdragen wordt een administratieve echtscheiding erkend in Albanië, Australië, China, Denemarken, Egypte, Moldavië, Noorwegen, Verenigd Koninkrijk en

[559] Artikel 17 HEV 1970 en artikel 13 LEV 1967. Zie verder Asser/Vonken & Ibili, Deel 10.II, 2021/10, p. 197-198, §197.
[560] P. Vlas, Groene Serie, Inleiding, aant. 3. Zie ook Bellet-Goldman Rapport.

Zwitserland, mits is voldaan aan de onder § II.6.4.3 besproken voorwaarden. In overige landen is de erkenning van een administratieve echtscheiding afhankelijk van de nationale IPR-regels, die in dit onderzoek buiten beschouwing worden gelaten.

IV. EMPIRISCH DEEL

LEESWIJZER EMPIRISCH DEEL

In dit empirische deel staan de volgende onderzoeksvragen centraal:

a. In hoeverre is er onder burgers behoefte aan de mogelijkheid van een buitengerechtelijke echtscheiding?
b. Welke voordelen zijn verbonden aan een buitengerechtelijke scheiding?
c. Welke nadelen zijn verbonden aan een buitengerechtelijke scheiding? In deze vraag staan zowel mogelijke juridische en praktische nadelen als nadelen voor de betrokken ketenpartners centraal. Specifieke aandacht is er voor de mate waarin kan worden verwacht dat de rechtsbescherming van echtgenoten kan worden gewaarborgd en de vraag welke eisen een buitengerechtelijke scheiding stelt aan het doenvermogen van burgers en in hoeverre het reëel is om te veronderstellen dat hieraan in een stressvolle en emotionele periode als een scheiding wordt voldaan. In dit kader is er aandacht voor situaties waarin sprake is van onevenwichtige machtsverhoudingen tussen echtgenoten en is er oog voor de vraag wat voor gevolgen zich zouden kunnen voordoen in de periode na een buitengerechtelijke echtscheiding (bijvoorbeeld in termen van conflict).

Deze onderzoeksvragen worden als volgt in dit deel beantwoord:

In hoofdstuk 7 worden de resultaten van de survey besproken die onder gescheiden burgers is afgenomen met betrekking tot hun eigen echtscheidingservaring en hun visie op de wenselijkheid van het invoeren van de mogelijkheid van een buitengerechtelijke echtscheiding en mogelijke randvoorwaarden daarbij.

In hoofdstuk 8 worden de resultaten van interviews met professionals besproken waarbij zowel aandacht is voor de huidige echtscheidingsprocedure als voor hun visie op de voor- en nadelen van de mogelijkheid van de buitengerechtelijke echtscheiding en mogelijke randvoorwaarden. Bij het uitvragen van de voor- en nadelen zijn de voor- en nadelen die in hoofdstuk 3 zijn beschreven meegenomen, waarna ook ruimte was voor bespreking van andere voor- en nadelen. Daarnaast worden de resultaten van de expertmeeting met leden van de diverse beroepsorganisaties besproken.

In hoofdstuk 9 wordt tegen de achtergrond van hoofdstuk 7 en 8 aandacht besteed aan het doenvermogen van de burger in de context van de buitengerechtelijke echtscheiding.

HOOFDSTUK 7 – HET PERSPECTIEF VAN GESCHEIDEN BURGERS

7.1 Introductie en methodologie

7.1.1 Onderzoeksvragen

In dit hoofdstuk wordt besproken hoe ervaringsdeskundige burgers die de afgelopen 15 jaar op gemeenschappelijk verzoek zonder minderjarige kinderen zijn gescheiden aankijken tegen de mogelijkheid voor echtgenoten zonder minderjarige kinderen om buiten de rechter om op gemeenschappelijk verzoek te kunnen scheiden. Daarbij wordt ingegaan op hun eigen scheidingservaring en op de randvoorwaarden die zij nodig achten om zonder rechter te kunnen scheiden. Om zicht te krijgen op de visie van burgers op de mogelijkheid tot scheiden zonder rechter is een online enquête uitgezet in samenwerking met onderzoeksbureau Verian.[561]

De uitkomsten van de enquête dragen bij aan het beantwoorden van de volgende onderzoeksvragen:

Vraag 4: Wat zijn de voordelen van scheiden zonder rechter voor echtparen zonder minderjarige kinderen die op gezamenlijk verzoek willen scheiden?

Vraag 5: Wat zijn de nadelen van scheiden zonder rechter voor echtparen zonder minderjarige kinderen die op gezamenlijk verzoek willen scheiden?

Hieronder wordt ingegaan op de opzet en de uitkomsten van de vragenlijst, waarbij eerst kort wordt ingegaan op een aantal kenmerken van de respondenten, vervolgens op de ervaring met hun eigen scheiding en ten slotte op hun ideeën over de mogelijkheid om zonder rechter te kunnen scheiden. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een samenvatting en de beantwoording van de onderzoeksvraag.

7.1.2 Opzet van de vragenlijst

Het doel van de enquête is om te achterhalen hoe gescheiden burgers aankijken tegen de mogelijkheid om zonder rechter te kunnen scheiden. Daarbij is specifiek gezocht naar respondenten die lijken op de groep voor wie scheiden zonder rechter mogelijk zou worden: echtgenoten die op gezamenlijk verzoek willen scheiden en geen minderjarige kinderen (meer) hebben of verzorgen. Voor de enquête is gebruik gemaakt van de diensten van Verian die de enquête heeft uitgezet in het NIPObase panel. Het NIPObase panel (ISO 26362) telt meer dan 115.000 panelleden en is een van de meest responsieve en representatieve panels in Nederland.

[561] We hebben gekozen voor Verian in overleg met de begeleidingscommissie omdat zij het meest geschikte panel voor dit onderzoek hebben.

De samenstelling van het NIPObase panel ligt sterk in lijn met de populatiesamenstelling volgens de MOA Gouden Standaard.[562]

De vragenlijst is opgesteld door het onderzoeksteam en na feedback van de begeleidingscommissie en van Verian uitgezet in de NIPObase. De vragenlijst die is gebruikt voor de respondentenselectie is opgenomen als Bijlage II. Voor het verrichten van het vragenlijstonderzoek is toestemming verkregen van de Tilburg University Ethics Review Board op 13 februari 2025, projectnummer TLS_RP1938. De doelgroep bestaat uit personen boven de 18 jaar die tussen 2010 en 2025 op gemeenschappelijk verzoek zijn gescheiden en op dat moment geen minderjarige kinderen hadden of verzorgden. Om te zorgen dat enkel respondenten die aan deze voorwaarden voldoen uitgenodigd werden voor de vragenlijst, heeft eerst in maart een screening plaatsgevonden aan de hand van de volgende drie vragen:

1. Bent u gescheiden en zo, ja wanneer?
2. Heeft u het echtscheidingsverzoek in (jaartal) samen met uw ex-partner bij de rechter ingediend?
3. Heeft u bij uw echtscheidingsverzoek in (jaartal) een ouderschapsplan in moeten dienen?

Uit de screening in maart 2025 kwam naar voren dat n=661 respondenten uit het NIPObase panel aan de voorwaarden voldoen:

Jaar	**Gescheiden**	**Gescheiden: gezamenlijk echtscheidingsverzoek EN geen ouderschapsplan**
2025	56	10
2024	115	42
2023	93	33
2022	84	33
2021	97	38
2020	105	43
2019	99	32
2018	94	32
2017	137	48
2016	142	57
2015	138	46
2014	159	55
2013	152	50
2012	168	58
2011	134	39
2010	157	45
TOTAAL	1930	661

Tabel 3 – Screening NIPObase

[562] https://www.moa.nl/gouden-standaard-expertise-center.html

De vragenlijst is onder deze groep n=661 respondenten uitgezet, heeft opengestaan van 17 t/m 29 april 2025 en is door n=419 respondenten ingevuld. Dit is een respons van ongeveer 63%. Na analyse van de vragenlijsten zijn alsnog 6 respondenten uit de data verwijderd omdat uit de open antwoorden bleek dat zij zeer waarschijnlijk op het moment van scheiden minderjarige kinderen hadden of verzorgden. Deze respondenten zijn niet in de verdere analyse meegenomen, hetgeen betekent dat er 413 relevant ingevulde enquêtes in dit hoofdstuk worden meegenomen (n=413). Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van een online vragenlijst (CAWI: computer assisted web interviewing). Respondenten ontvingen een e-mail met daarin informatie over het onderzoek en een link naar de online vragenlijst. Respondenten ontvingen de gebruikelijke vergoeding voor panelleden van Nipobase panel voor deelname aan dit onderzoek.

De enquête bestaat uit twee delen: Deel 1 betreft de ervaringen met betrekking tot de eigen scheiding en deel 2 de ideeën over de mogelijkheid van scheiden zonder rechter. Het eerste deel bestaat voornamelijk uit gesloten vragen met hier en daar een vervolgvraag met meerdere antwoordmogelijkheden of de mogelijkheid het antwoord toe te lichten. Deel 2 bestaat voornamelijk uit vragen met een 5-punts likertschaal om in kaart te brengen hoe de respondenten aankijken tegen bepaalde randvoorwaarden met betrekking tot scheiden zonder rechter.

7.1.3 De respondenten

Er hebben meer vrouwen dan mannen deelgenomen aan de enquête (55% vs. 45%). Het overgrote deel van de respondenten (87%) is ouder dan 45 jaar. Iets minder dan de een derde van deze groep is zelfs ouder dan 65 jaar op het moment van het invullen van de enquête. Op de volgende pagina zijn de kenmerken schematisch weergegeven.

	Aantal	Percentage
Geslacht		
Man	184	45%
Vrouw	229	55%
Leeftijd		
18-30 jaar	4	1%
31-44 jaar	50	12%
45-64 jaar	238	58%
65 jaar en ouder	121	29%
Opleiding hoogst voltooid		
Geen onderwijs/ Basisonderwijs	5	1%
LBO/VBO/VMBO (kader- en beroepsgerichte leerweg)/ MBO 1	42	10%
MAVO/ eerste 3 jaar HAVO en VWO/ VMBO (theoretische en gemengde leerweg)	39	10%
MBO 2, 3, 4 of MBO oude structuur	124	30%
HAVO en VWO bovenbouw/ HBO-/ WO-propedeuse	59	14%
HBO-/ WO-bachelor of kandidaats	101	25%
HBO-/ WO-master of doctoraal	43	10%

Tabel 4 – Geslacht, leeftijd, opleiding

	Aantal	Percentage
Regio (Nielsen)		
Drie grote gemeenten (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag)	31	7%
West (Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland excl. drie grote gemeenten en randgemeenten)	123	30%
Noord (Groningen, Friesland, Drenthe)	36	9%
Oost (Overijssel, Gelderland, Flevoland)	92	22%
Zuid (Zeeland, Noord-Brabant, Limburg)	118	29%
Randgemeenten	13	3%
Stedelijkheid (Gemeenteniveau)		
Zeer sterk	83	20%
Sterk	171	41%
Matig	58	14%
Weinig	81	20%
Niet	20	5%

Tabel 5 – Regio en stedelijkheid

Jaartal scheiding	**Aantal**	**Percentage**
2010	28	7%
2011	23	6%
2012	41	10%
2013	34	8%
2014	30	7%
2015	32	8%
2016	34	8%
2017	31	7%
2018	19	5%
2019	22	5%
2020	29	7%
2021	28	7%
2022	18	4%
2023	17	4%
2024	23	6%
2025	4	1%

Tabel 6 –Jaartal scheiding

7.2 Resultaten analyse

7.2.1 Inleiding

De enquête die in het onderzoek is gebruikt is te vinden in Bijlage III.[563] De enquête bestaat uit twee delen: het eerste deel van de vragenlijst gaat over de eigen scheidingservaring van de respondenten met een focus op de vraag of ze afspraken hebben gemaakt met betrekking tot de afwikkeling van de gevolgen van de scheiding, of ze daarbij hulp hebben gehad van een professional en of de rechter volgens hen toegevoegde waarde heeft gehad bij hun scheiding. Het tweede deel betreft de vraag of scheiden zonder rechter mogelijk moet worden en onder welke voorwaarden, waarbij de vragen vooral gericht zijn op de vraag of partijen hulp nodig hebben bij het voorbereiden van hun scheiding.

7.2.2 Ervaring met de eigen echtscheiding

(a) Hebben respondenten een convenant gevoegd bij hun scheidingsverzoek?
De 413 respondenten zijn tussen 2010 en begin 2025 gescheiden op gezamenlijk verzoek. Bij de scheiding waren geen minderjarige kinderen betrokken (er hoefde geen ouderschapsplan bij het

[563] De figuren 3-9 uit dit hoofdstuk zijn in groter formaat opgenomen in Bijlage VII.

scheidingsverzoek te worden bijgevoegd). Het overgrote deel van de respondenten (85%) heeft een echtscheidingsconvenant bij het scheidingsverzoek gevoegd.

Figuur 3 – Zijn er afspraken gemaakt?

De 352 respondenten die aangaven een convenant te hebben gevoegd bij hun scheidingsverzoek, is met behulp van een lijst met vaak voorkomende onderwerpen gevraagd waar ze afspraken over hebben gemaakt. Respondenten konden uit meerdere opties kiezen en bij anders aangeven waarover ze verder afspraken hebben gemaakt.

De onderwerpen waar de meesten afspraken over hebben gemaakt, zijn de verdeling van de eigendommen, het pensioen, het eigendom van het huis en partneralimentatie. Bij de optie 'overig' gaven 7 respondenten aan dat ze afspraken hebben gemaakt over de (financiële) zorg voor huisdieren, 1 respondent geeft aan dat er afspraken zijn gemaakt met betrekking tot een eigen zaak en 1 respondent dat er een afspraak is gemaakt met betrekking tot een tweede huis.

(b) Hebben respondenten hulp gehad bij het opstellen van het convenant?

Verreweg de meeste respondenten die afspraken hebben gemaakt, hebben daarbij hulp gezocht van een professional, waarbij de mediator de meest gebruikte professional is, gevolgd door de advocaat, de advocaat-mediator, de notaris en een online echtscheidingsplatform. Enkele respondenten hebben hulp gehad van een accountant, fiscalist of pensioenexpert. Het gaat daarbij

puur om het maken van de afspraken, want het indienden van het echtscheidingsverzoek bij de griffie van de rechtbank loopt altijd via een advocaat.[564]

Figuur 4 – Hulp bij maken afspraken

(c) Hebben respondenten na de scheiding gerechtelijke procedures gevoerd tegen elkaar?
Slechts een heel klein deel van de respondenten is na de scheiding betrokken geweest bij rechtszaken met de ex-partner. Het ging daarbij om onderwerpen variërend van de verdeling van de eigendommen tot alimentatie voor kinderen van 18+ tot de verdeling van schulden. Van de 61 respondenten die geen convenant hebben gevoegd bij het echtscheidingsverzoek hebben er 2 later nog te maken gehad met procedures tegen de ex-partner (3%) en van de 352 respondenten die wel een convenant hadden bijgevoegd hebben er 13 later nog te maken gehad met procedures tegen de ex-partner (4%). Hieruit zou heel voorzichtig geconcludeerd kunnen worden dat voor deze groep gescheiden burgers (gemeenschappelijk verzoek/geen minderjarige kinderen) het niet maken van afspraken ten opzichte van het wel maken van afspraken niet tot meer gerechtelijke procedures achteraf leidt.

[564] Zie verder Hoofdstuk 2 waarin de gerechtelijke echtscheidingsprocedure uiteen is gezet.

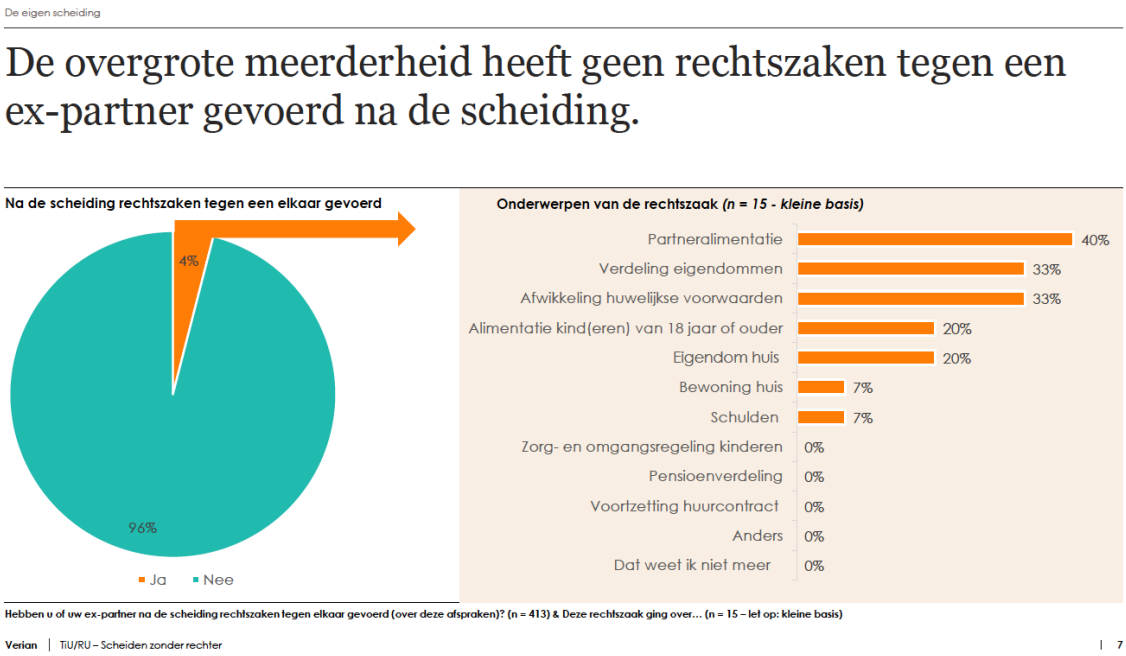

Figuur 5 – Rechtszaken na echtscheiding?

(d) Heeft de rechter toegevoegde waarde gehad volgens de respondenten?

Om te achterhalen hoe gescheiden burgers de toegevoegde waarde van de rechter bij hun scheiding hebben ervaren, hebben we allereerst uitgevraagd of de respondenten op zitting bij de rechter zijn geweest of dat hun verzoek schriftelijk is afgedaan.

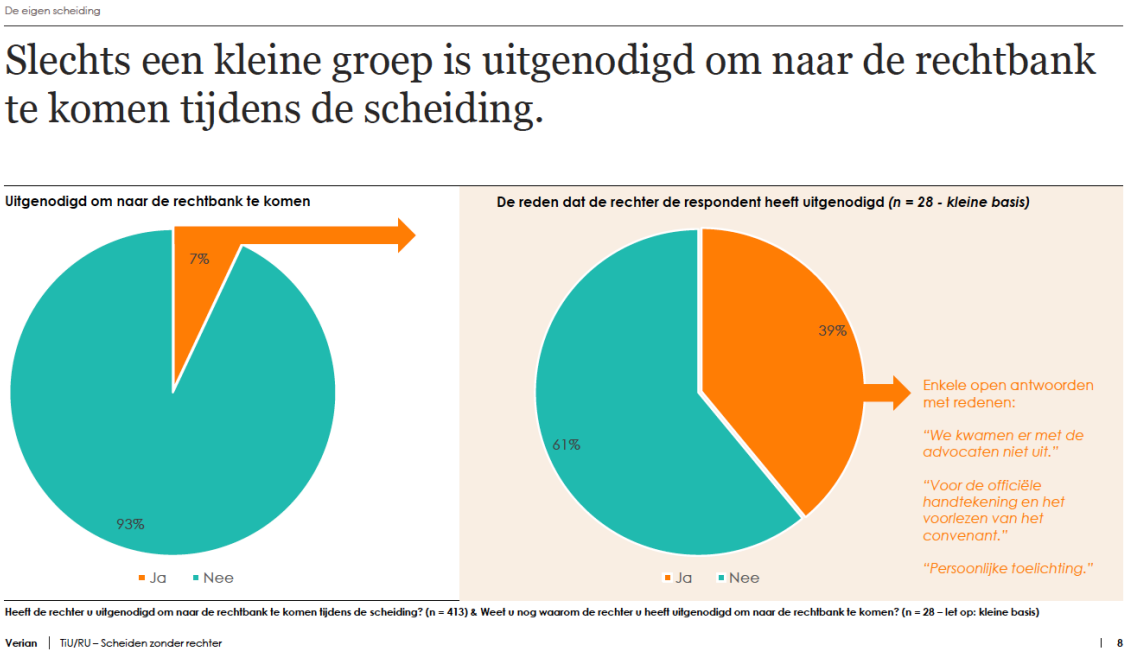

Figuur 6 – Op zitting geweest?

Hoeveel respondenten zijn bij de rechter op zitting uitgenodigd?
Slechts 28 van de 413 respondenten zijn op zitting uitgenodigd tijdens de echtscheidingsprocedure. Meer dan de helft van deze respondenten die op zitting is uitgenodigd weet niet (meer) waarom de rechter hen heeft uitgenodigd op zitting. Dit wordt overigens ook niet in de oproeping vermeld. Van de 28 respondenten die voor een zitting bij de rechter zijn uitgenodigd, hadden er 9 geen echtscheidingsconvenant opgesteld. Dit betekent dat van de groep van 352 respondenten die een echtscheidingsconvenant hadden opgesteld er 19 door de rechter zijn uitgenodigd op zitting (dat is 5%) en van de groep van 61 respondenten die geen echtscheidingsconvenant hadden bijgevoegd zijn er 9 uitgenodigd (dat 15%). Dit verschil is statistisch significant (binomiale test, p-waarde $0.007 < 0.05$). Een meerderheid van de respondenten weet niet meer waarom ze bij de rechter zijn geweest.

Toegevoegde waarde van de rechter
Volgens een grote meerderheid van de respondenten heeft de rechter **weinig tot geen toegevoegde waarde** gehad bij hun echtscheiding.[565] De reden hiervoor heeft kort samengevat te maken met het feit dat partijen zelf alles al geregeld hadden, eventueel met behulp van een professional, en dat de taak van de rechter een puur wettelijke formaliteit was om te kunnen scheiden. Een hele kleine groep hiervan geeft aan dat het feit dat de rechter geen tot weinig toegevoegde waarde heeft gehad, komt doordat de respondenten ontevreden zijn over de rol van de rechter.

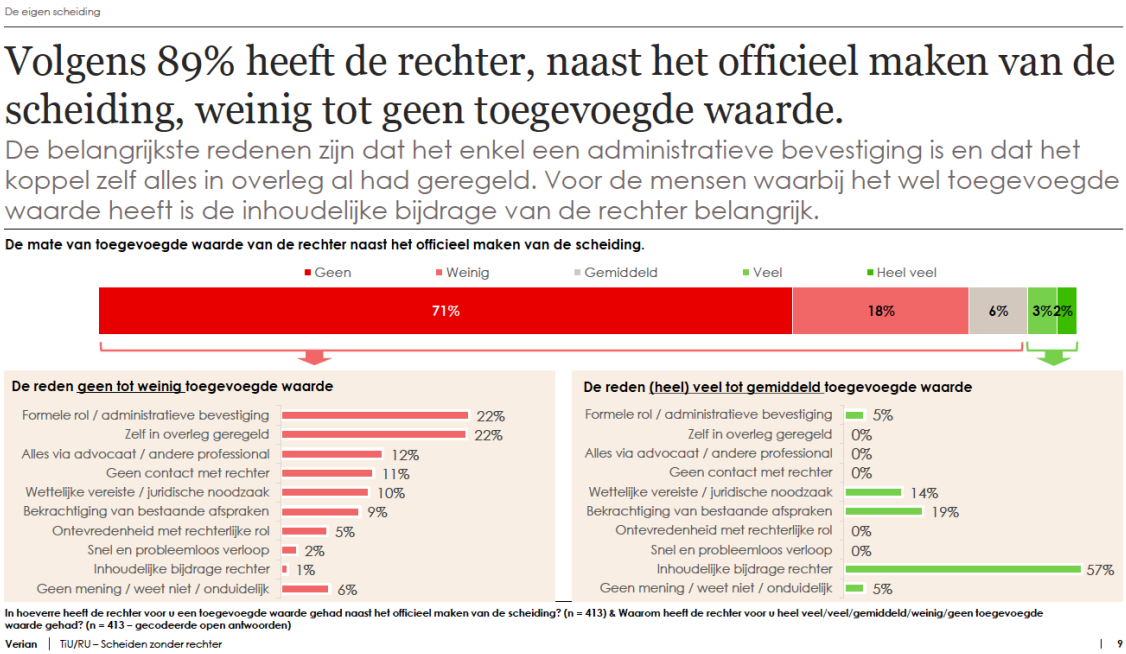

Figuur 3 – Toegevoegde waarde rechter

[565] Respondenten werd na het ja/nee antwoord gevraagd naar de reden voor hun antwoord in een open vraag. Deze antwoorden zijn door Verian gecodeerd.

De redenen van de respondenten voor wie de rechter van **gemiddelde toegevoegde waarde** was, komen grotendeels overeen met de argumenten van de groep hierboven. De respondenten geven aan dat ze zelf alles al hadden geregeld, al dan niet met behulp van een professional, en dat de rechter de echtscheiding alleen bekrachtigde.

Een kleine groep geeft aan dat de rechter **(heel) veel toegevoegde waarde** heeft. Als we kijken naar de redenen die daarvoor worden geven, zit de waarde van de rechter voor de respondenten enerzijds in de inhoudelijke bijdrage van de rechter en anderzijds in de bekrachtiging van afspraken en de formele rol/juridische noodzaak van de betrokkenheid van de rechter.

Als we de waardering van de toegevoegde waarde van de rechter voor respondenten die wel en niet naar de rechter zijn geweest uit elkaar halen, zien we dat daar niet veel verschil tussen zit (zie Tabel 7). De gemiddelde waardering op de schaal van 1 (heel veel toegevoegde waarde) tot 5 (helemaal geen toegevoegde waarde) is bij respondenten die niet bij de rechter zijn geweest een 4,5 en bij respondenten die wel op zitting zijn geweest een 4,2.

	Totaal	**Niet bij de rechter geweest**	**Wel bij de rechter geweest**
	n=	n=	n=
n=	413	385	28
Gemiddelde[566]	4,5	4,5	4,2

Tabel 7 - Toegevoegde waarde rechter/al dan niet op zitting zijn geweest

Een hieraan verwante vraag is of respondenten vinden dat het feit dat de rechter betrokken is bij de scheiding partijen goed doet nadenken over de gevolgen van hun scheiding (zie Figuur 9). Slechts een klein deel van de respondenten is het (helemaal) eens met de stelling dat de rechter er bij een scheiding voor zorgt dat je goed nadenkt over de gevolgen van de scheiding, ongeveer een derde is neutraal en de helft is het (helemaal) oneens met deze stelling.

7.2.3 Scheiden zonder rechter: randvoorwaarden

(a) Inleiding

In het tweede deel van de vragenlijst is op basis van een 5-punts likertschaal (1 = helemaal mee eens, 2 = mee eens, 3 = neutraal, 4 = mee oneens en 5 = helemaal mee oneens) uitgevraagd hoe respondenten tegen een aantal randvoorwaarden aankijken in geval scheiden zonder rechter mogelijk wordt. Daarbij is gekeken naar een aantal factoren die uit de literatuur naar voren komen en te maken hebben met de autonomie van de burger enerzijds en de bescherming van de burger

[566] Gemiddelde waardering op een schaal van 1 (heel veel toegevoegde waarde) tot 5 (helemaal geen toegevoegde waarde).

tegen ondoordacht handelen anderzijds.[567] Het gaat daarbij om de vraag of partijen voordat ze kunnen scheiden afspraken moeten maken over de vermogensrechtelijke gevolgen van hun scheiding, of ze daar hulp bij moeten inschakelen, of iemand moet controleren of de afspraken die ze gemaakt hebben eerlijk zijn en of partijen los van elkaar over de gevolgen van de scheiding voorgelicht moeten worden.

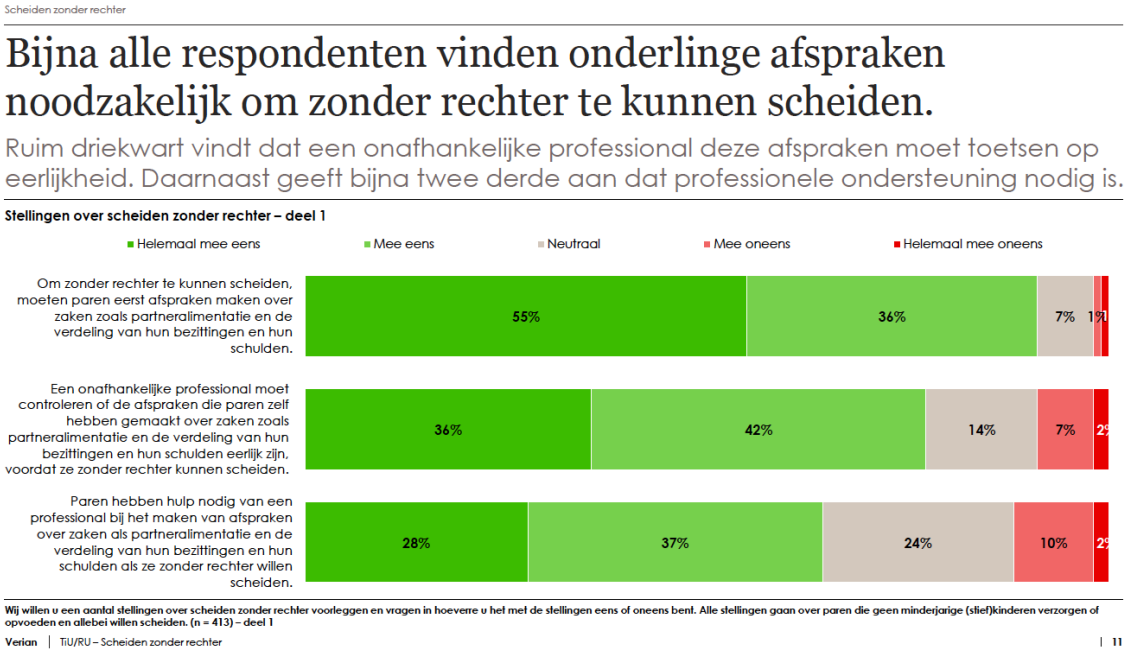

Figuur 4 – Randvoorwaarden 1

(b) Verplicht afspraken maken

Een grote meerderheid van de respondenten geeft aan dat ze het (helemaal) eens zijn met de stelling dat partijen eerst afspraken moeten maken over de vermogensrechtelijke gevolgen van hun scheiding voordat ze zonder rechter kunnen scheiden. Als we de scores van 352 respondenten die wel een convenant hebben opgesteld los beschouwen van de 61 respondenten die geen convenant hadden opgesteld, dan ontlopen de gemiddelde scores van beide groepen elkaar niet veel (1,5 voor de groep die wel een convenant heeft gemaakt tegenover 1,9 voor de groep die geen convenant heeft gemaakt). De overgrote meerderheid van beide groepen vindt dat het verplicht moet zijn om afspraken te maken over de vermogensrechtelijke gevolgen van de scheiding als scheiding zonder rechter mogelijk wordt.

[567] Zie hiervoor de bespreking van de literatuur in hoofdstuk 2, 3 en 4.

	Totaal	Wel convenant	Geen convenant
n=	413	352	61
Gemiddelde[568]	1,6	1,5	1,9

Tabel 8 – Verplicht afspraken maken/zelf wel of geen convenant hebben gemaakt

(c) Mogelijke rol van een professional bij het maken van afspraken

De vragenlijst bevat drie vragen met betrekking tot de mogelijke rol van een professional bij de scheiding in het kader van het al dan niet maken van afspraken voorafgaand aan de scheiding zelf.

Verplichte begeleiding door professional

Een meerderheid van de respondenten is het (helemaal) eens met de stelling dat partijen bij het maken van deze afspraken hulp nodig hebben van een professional, ongeveer en kwart staat hier neutraal tegenover en kleine groep is het hier (helemaal) mee oneens. Als we een uitsplitsing maken van de scores van drie groepen respondenten (zie Tabel 9): respondenten die een convenant hebben opgesteld en daar hulp van een professional bij hebben gehad; respondenten die een convenant hebben opgesteld zonder hulp van een professional; en respondenten die geen convenant hebben opgesteld, dan zien we dat de mensen die zelf hulp hebben gehad bij het maken van een convenant positiever staan tegenover een dergelijke verplichting (score 2,0) dan mensen die geen hulp hebben gehad bij het opstellen van een convenant (score 2,9), en de mensen die geen convenant hebben gemaakt zitten er tussenin (score 2,4). Dat neemt niet weg dat uiteindelijk een meerderheid van de respondenten voorstander is van een dergelijke verplichting.

	Totaal	Convenant met hulp	Convenant zonder hulp	Geen convenant
n=	413	298	54	61
Gemiddelde[569]	2,2	2,0	2,9	2,4

Tabel 9 – Verplichte hulp bij afspraken/zelf wel/geen hulp gehad of convenant gemaakt

Toetsing afspraken en voorlichting door een professional

Een grote groep respondenten (77%) is het (helemaal) eens met de stelling dat de gemaakte afspraken over de gevolgen van de scheiding door een onafhankelijke professional op eerlijkheid zouden moeten worden beoordeeld. Op de vraag of partijen die zonder rechter scheiden apart van elkaar moeten worden voorgelicht door een professional over de gevolgen van de scheiding geeft iets minder dan de helft aan dat ze het hier (helemaal) mee eens zijn. Van de respondenten staat

[568] Gemiddelde waardering op een schaal van 1 (heel veel toegevoegde waarde) tot 5 (helemaal geen toegevoegde waarde).

[569] Gemiddelde waardering op een schaal van 1 (heel veel toegevoegde waarde) tot 5 (helemaal geen toegevoegde waarde).

ongeveer een derde neutraal tegenover deze stelling en iets minder dan een kwart is het (helemaal) oneens met de stelling.

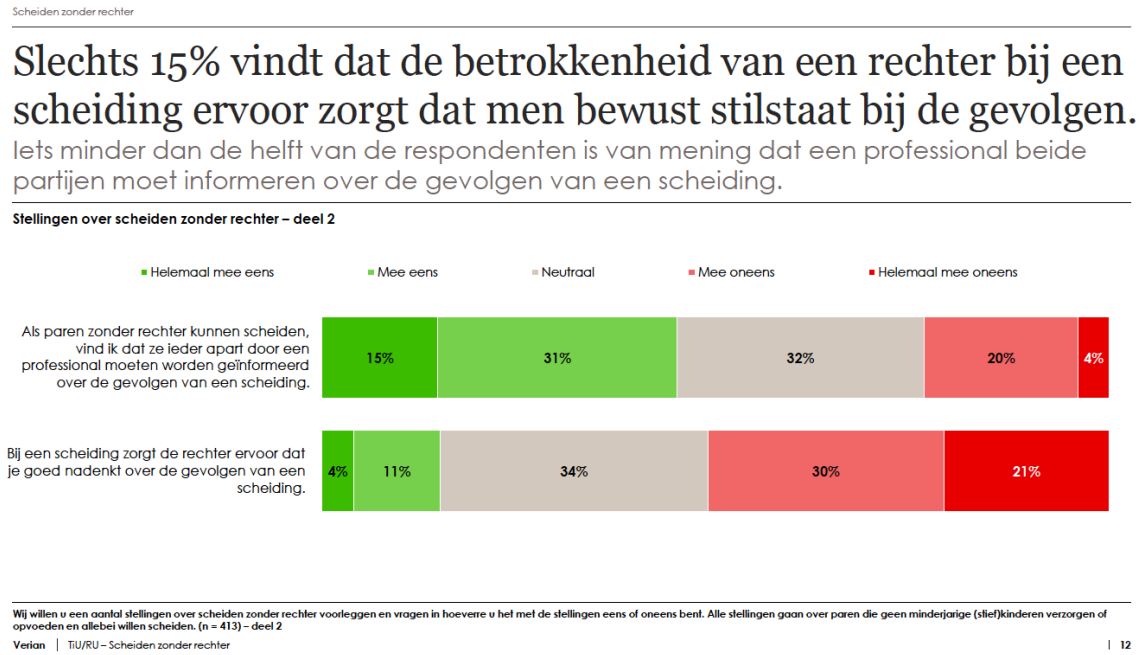

Figuur 5 – Randvoorwaarden II

Moet scheiden zonder rechter mogelijk worden?

Een grote meerderheid van de respondenten (355) vindt dat scheiden zonder rechter mogelijk moet worden; een kleine groep van de respondenten (58) is het hier niet mee eens (zie Figuur 10).[570] Van de respondenten die vinden dat scheiden zonder rechter *niet mogelijk moet worden*, geeft meer dan de helft aan dat dit vooral te maken heeft met de bescherming van de partijen zelf, omdat betrokkenheid van de rechter juridische waarborgen en neutrale toetsing met zich meebrengt, omdat het soms om complexe materie gaat waarbij begeleiding nodig is van een professional, omdat de zwakkere partijen bescherming nodig heeft of omdat de betrokkenheid van de rechter structurele rechtszekerheid en een officiële status met zich meebrengt. Een kleiner deel van de respondenten geeft aan dat scheiden via de rechter een symbolische drempel vormt. De overige respondenten geven aan dat het afhangt van de context en de voorwaarden of scheiden zonder rechter mogelijk moet worden en daarnaast is er nog een kleine groep respondenten met andere uiteenlopende redenen.

De groep die zegt dat scheiding zonder rechter *mogelijk moet worden* geeft hiervoor de volgende redenen: een kwart van deze groep ziet kostenbesparing en vermindering van de administratieve

[570] Respondenten werd na het ja/nee antwoord gevraagd naar de reden voor hun antwoord in een open vraag. Deze antwoorden zijn door Verian gecodeerd.

last als reden om de mogelijkheid tot scheiden zonder rechter mogelijk te maken. Ongeveer een vijfde geeft aan dat een dergelijke mogelijkheid tegemoetkomt aan het recht op zelfbeschikking van partijen en aan het vertrouwen van de overheid in het oplossingsvermogen van burgers. Een ongeveer even grote groep geeft aan dat scheiden zonder rechter mogelijk moet worden omdat de rechter nauwelijks tot geen toegevoegde waarde heeft bij eenvoudige scheidingen. Er is daarnaast een iets kleinere groep die zegt dat het mogelijk moet worden, maar misschien niet in alle situaties: er moet ruimte zijn voor maatwerk. Daarnaast geeft een deel van de voorstanders van invoering van scheiden zonder rechter aan dat het tot een snellere en efficiëntere afhandeling van de scheiding zal leiden. Een kleine groep geeft aan dat aangezien er geen rechter bij het aangaan van het huwelijk betrokken is, dit ook bij een scheiding niet noodzakelijk is. Daarnaast is er nog een kleine groep die andere uiteenlopende redenen geeft.

Figuur 6 – Moet scheiden zonder rechter mogelijk worden?

7.3 Tussenconclusie

Eigen scheiding

Uit de enquête blijkt dat een groot deel van de respondenten (85%) afspraken heeft gemaakt over de vermogensrechtelijke gevolgen van de scheiding en dat een ruime meerderheid (84%) van die groep daarbij hulp heeft gehad bij het maken van de afspraken van een professional. Dat is dan ook gelijk de belangrijkste reden waarom de rechter in hun geval volgens de respondenten weinig tot geen toegevoegde waarde had: ze hadden zelf met hun professional alles al geregeld. Slechts een klein percentage van de respondenten heeft later nog juridische conflicten gehad over de gevolgen van hun scheiding (4%). Er zit hierbij geen significant verschil tussen de groep die wel en de groep die geen echtscheidingsconvenant heeft gemaakt.

Uiteindelijk is een heel klein percentage van de respondenten (7%) bij de rechter op zitting uitgenodigd, waarbij significant meer respondenten zonder afspraken bij de rechter zijn geweest dan respondenten met afspraken. Waarom dit zo is, kunnen we niet uit de resultaten afleiden, maar het is een interessant onderwerp voor verder onderzoek. De rechter (en diens rol) bleef daarmee voor de overgrote meerderheid van de respondenten (93%) buiten beeld. Een grote meerderheid (89%) geeft aan dat de rechter naast het officieel maken van de scheiding wat hen betreft weinig tot geen toegevoegde waarde heeft en slechts 15% van de respondenten geeft aan het (helemaal) eens te zijn met de stelling dat de betrokkenheid van de rechter ervoor zorgt dat je goed nadenkt over de gevolgen van de scheiding.

Scheiden zonder rechter

De overgrote meerderheid van de respondenten (86%) geeft aan dat ze vinden dat scheiden zonder rechter mogelijk moet worden. Maar daar moeten dan wel voorwaarden aan verbonden zijn. De belangrijkste is dat paren die zonder rechter scheiden afspraken moeten maken over de gevolgen van de scheiding (91% van de respondenten is het hier (helemaal) mee eens), verder zouden deze afspraken getoetst moeten worden door een professional op eerlijkheid (78% van de respondenten is het hier (helemaal) mee eens). Een kleinere meerderheid van de respondenten vindt dat hulp bij het maken van de afspraken vereist is bij scheiden zonder rechter (65% van de respondenten is het hier (helemaal) mee eens). Een minderheid van de respondenten (46%) is het (helemaal) eens met de stelling dat partijen onafhankelijk van elkaar door een professional moeten worden voorgelicht over de gevolgen van de scheiding.

Dit betekent dat een grote meerderheid van de bij dit onderzoek betrokken burgers ‘ja’ zegt op de vraag of scheiden zonder rechter mogelijk zou moeten worden voor paren zonder minderjarige kinderen die op gemeenschappelijk verzoek willen scheiden, mits paren verplicht zijn afspraken te maken over de gevolgen van hun huwelijk en de afspraken op eerlijkheid worden getoetst door een onafhankelijke professional (78% van de respondenten).

HOOFDSTUK 8 - INTERVIEWS EN EXPERTMEETING

8.1 Introductie

Om meer te weten te komen over hoe professionals aankijken tegen de buitengerechtelijke echtscheiding en wat zij daarbij zien als voor- en nadelen, hebben we semigestructureerde interviews gehouden met 32 professionals, waaronder 4 rechters, 1 juridisch adviseur, 3 gerechtsjuristen, 6 notarissen, 4 advocaten, 6 advocaat-mediators, 3 mediators en 5 ambtenaren van de burgerlijke stand. Centraal in deze interviews staat de vraag naar de voor- en nadelen van een mogelijkheid voor paren zonder minderjarige kinderen om op gemeenschappelijk verzoek buiten de rechter om te kunnen scheiden. Daarnaast is er ook aandacht voor de vraag welke instantie of persoon de huidige taak van de rechter daarbij zou kunnen overnemen. Om meer zicht te krijgen op de huidige taak van de rechter bij dit soort gezamenlijke echtscheidingsverzoeken zonder minderjarige kinderen, zijn de betrokkenen ook daarop bevraagd.

8.2 Methodologie interviewstudie

8.2.1 Methode

Er is in dit onderzoek gekozen voor kwalitatief empirisch onderzoek door middel van semigestructureerde interviews.[571] Om zoveel mogelijk kanten van de echtscheidingsprocedure en de beëindiging van het geregistreerd partnerschap te kunnen belichten is ervoor gekozen om professionals uit verschillende beroepsgroepen te benaderen. Op die manier kan de gehele procedure in kaart worden gebracht.

Deze professionals zijn deels geworven via het professionele netwerk van de onderzoekers, via enkele beroepsorganisaties zoals de KNB en Vereniging voor Mediators in het Notariaat (VMN) en er is op internet gezocht naar professionals die zich met echtscheidingszaken bezighouden die vervolgens door de onderzoekers zijn benaderd. Bij de selectie van interviewkandidaten is zoveel als mogelijk rekening gehouden met landelijke spreiding en waar relevant met kantoorgrootte. Voor de interviews met de rechters en gerechtsjuristen is op 13 februari 2025 toestemming verkregen van de Raad voor de Rechtspraak (kenmerk UIT 14424 STRA/JL). Zij zijn via het LOVF geworven met aandacht voor het betrekken van verschillende arrondissementen.

De interviews zijn online via Teams afgenomen. De interviews zijn door de onderzoekers steeds in tweetallen afgenomen, waarbij één van de onderzoekers veel kennis heeft van het werkveld van de beroepsgroep van de geïnterviewde en één interviewer die minder kennis heeft van de beroepsgroep. Dit om te voorkomen dat sommige zaken mogelijk niet diep genoeg werden

[571] Clark, Foster, Sloan & Bryman 2021, p. 425-427. (T. Clark, L. Foster, L. Sloan & A. Bryman, *Bryman's Social Research Methods*, Oxford: Oxford University Press 2021.)

uitgevraagd omdat de interviewer zelf bekend is met de beroepsgroep. Met toestemming van de respondenten zijn de interviews opgenomen in Teams om transcriptie en uitwerking te vergemakkelijken.

Er zijn in totaal 28 interviews afgenomen met 32 professionals. In 4 gevallen is een interview met twee respondenten tegelijk afgenomen. Dit betreft 1 interview met zowel een rechter als een gerechtsjurist; 1 interview met twee gerechtssecretarissen en 2 interviews met ieder 2 ambtenaren van de burgerlijke stand.

8.2.2 Topiclijst

Bij de semigestructureerde interviews is gebruik gemaakt van een topiclijst. De topics in de lijst gaan deels over de gerechtelijke echtscheidingsprocedure en de procedure voor de beëindiging van het geregistreerd partnerschap en zijn bedoeld om inzicht te krijgen in hoe deze procedures nu verlopen (waarbij wordt ingezoomd op een aantal relevante onderwerpen) zodat kan worden gekeken in hoeverre een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure (afhankelijk van de manier waarop die procedure wordt ingestoken) verschilt van de gerechtelijke scheidingsprocedure op punten zoals tijdsbesparing, kostenbesparing en rechtsbescherming, autonomie van partners en werkdruk bij de rechterlijke macht. Vervolgens is aan de respondenten gevraagd naar de voor- en nadelen van de buitengerechtelijke echtscheiding, waarbij in de topiclijst een aantal uit de literatuur gedestilleerde voor- en nadelen zijn opgenomen waar sowieso naar is gevraagd. Het laatste topic betrof welke instantie of persoon de taak van de rechter in de huidige procedure over zou moeten nemen als de buitengerechtelijke echtscheiding mogelijk wordt. De topiclijst is als Bijlage IV aan dit onderzoek gehecht.

Bij de rechters, advocaten, advocaat-mediators en notarissen is een inhoudelijk vergelijkbare vragenlijst gebruikt omdat zij allen deel uitmaken van het echtscheidingsproces zelf. De ambtenaren van de burgerlijke stand zijn met een andere vragenlijst geïnterviewd omdat hun rol wezenlijk anders is: zij leggen de beslissing van de rechter vast in een akte en schrijven deze in zodat de rechterlijke beslissing rechtskracht krijgt. Wij hebben hen vanuit dit perspectief bevraagd, waarbij ook is ingegaan op de vraag welke rol zij zouden kunnen spelen in de buitengerechtelijke echtscheiding. Hierbij is ook ingegaan op de vergelijkbaarheid van hun rol bij de inschrijving van een beëindiging van een geregistreerd partnerschap met wederzijds goedvinden en de buitengerechtelijke echtscheiding.

8.2.3 Data-analyse

De in Teams opgenomen interviews zijn automatisch door Teams getranscribeerd en vervolgens door één van de interviewers gecorrigeerd.

De uitgewerkte interviews zijn gecodeerd in Atlas-ti met behulp van een codeboek dat is opgesteld aan de hand van de topics in de vragenlijst. De interviews zijn door twee onderzoekers gecodeerd waarbij regelmatig contact is geweest over het coderen en eventuele extra codes die aan het codeerschema moesten worden toegevoegd.

8.2.4 Gedragscode

Alle respondenten hebben toestemming gegeven om het interview te gebruiken in het onderzoek. De gegeven toestemming is vastgelegd in toestemmingsformulieren die de respondenten voorafgaand aan het interview toegestuurd hebben gekregen (zie Bijlage V). Voorafgaand aan het interview hebben alle respondenten een informatiefolder ontvangen en is er contact geweest over het doel van de interviews en de globale inhoud ervan.

De anonimiteit van de respondenten is gewaarborgd doordat hun namen en de uitgewerkte transcripten apart van elkaar zijn bewaard. De transcripten zijn geanonimiseerd voordat ze in Atlas-ti zijn ingevoerd. Het is op die manier niet mogelijk om een antwoord naar een specifiek persoon te herleiden.

Aan de respondenten is gevraagd of zij met hun naam in het onderzoek willen worden opgenomen. Indien een respondent dit wilde, is er een apart toestemmingsformulier voor opname van de naam ondertekend door de respondent. De lijst met namen die opgenomen mochten worden zijn als Bijlage VI aan dit onderzoek toegevoegd.

8.2.5 Belangrijke kanttekeningen bij het interpreteren van de interviews

Het gaat in totaal om 28 interviews met 32 professionals verschillende beroepsgroepen. Het gaat hier om kwalitatieve data waaruit geen kwantitatieve conclusies kunnen worden getrokken. De interviews geven wel een beeld van de diversiteit aan meningen over het de buitengerechtelijke echtscheiding en de daaraan verbonden voordelen en nadelen. Het eerste doel van de interviews was om een beter beeld te krijgen van het verloop in de praktijk van een echtscheidingsprocedure en van de ontbinding van een geregistreerd partnerschap. Het tweede doel was om inzichten te krijgen in hoe professionals in de praktijk aankijken tegen het de buitengerechtelijke echtscheiding.

Tijdens een expertmeeting met vertegenwoordigers van de beroepsorganisaties, is op een deel van de uitkomsten nader ingegaan. De uitwerking van de expertmeeting is hierna beschreven in paragraaf 8.7.

8.2.6 Leeswijzer

De bespreking van de interviews volgt de volgende lijn: eerste bespreken we kort enkele inzichten met betrekking tot de huidige procedure van echtscheiding op gemeenschappelijk verzoek en beëindiging van een geregistreerd partnerschap met wederzijds goedvinden die uit de interviews naar voren zijn gekomen. Hier wordt met name ingegaan op de onderwerpen afspraken tussen partijen, rechtsbescherming (wie toetst wat), tijdsverloop en kosten.

Vervolgens bespreken we de voordelen en de nadelen die uit de interviews naar voren zijn gekomen. Afgesloten wordt met de vraag hoe de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure eruit zou kunnen zien.

8. 3 De huidige echtscheidingsprocedure via de rechter

8.3.1 Verloop echtscheidingsprocedure

Met de respondenten is het verloop van een gerechtelijke echtscheidingsprocedure besproken. Daarbij vertellen de advocaten het verloop in grote lijnen zoals dat ook is opgenomen in het theoretische gedeelte van dit onderzoek (hoofdstuk 2).

Er wordt opgemerkt dat het voor een advocaat die een gemeenschappelijk verzoek begeleidt soms anders aanvoelt om beide partijen tegelijk te begeleiden ten opzichte van zaken waarin één partij wordt bijgestaan. Zeker waar het afspraken over onderwerpen betreft waar partijen een ander belang in hebben. Een advocaat dient zich dan bewust te zijn van het feit dat de advocaat beide partijen objectief informeert en een neutrale positie inneemt. Sommige advocaten hebben vanwege die reden een voorkeur voor de route van het indienen van een eenzijdig verzoek gevolgd door een referteverklaring waarbij de gesprekken om tot afspraken te komen zijn gevoerd met beide partijen die dan elk een eigen advocaat in de arm hebben genomen.[572]

Sommige respondenten dienen als advocaat verzoekschriften in met convenanten die niet (volledig) door henzelf zijn opgesteld. Die advocaten geven aan dat ze inzicht hebben in het proces dat aan het opstellen van de convenanten vooraf is gegaan en dat ze zelf de inhoud van de convenanten op juridische correctheid controleren. Vervolgens hebben de advocaten een gesprek met partijen waarin de inhoud van het convenant met hen besproken wordt. De advocaat controleert dan of partijen de inhoud van het convenant begrijpen en of deze inhoud overeenkomt met hun ideeën. Als er geen bijzonderheden zijn, dient de advocaat het verzoekschrift in bij de rechtbank. Zijn er wel bijzonderheden, dan stuurt de advocaat partijen terug naar degene die met hen het convenant heeft opgesteld.

[572] Er wordt ook nog een andere variant genoemd, namelijk dat beide partijen zich laten bijstaan door een advocaat en er een gezamenlijk echtscheidingsverzoek wordt ingediend dat door beide advocaten is ondertekend.

Enkele respondenten geven aan dat, zelfs als partijen in goed overleg uiteengaan, er toch door één van de partijen wordt gestart met een echtscheiding op eenzijdig verzoek, omdat de start van de procedure van invloed kan zijn op andere processen, zoals het verkrijgen van toeslagen en rangordes bij de wachtlijsten voor sociale huurwoningen.

Er volgen uit de interviews geen grote verschillen in behandeling van een echtscheiding tussen een advocaat-mediator en een advocaat. De verschillen die genoemd worden zijn dat op het moment dat een advocaat-mediator een echtscheiding begeleidt, deze advocaat zich bewust is van de andere insteek van de gesprekken dan zonder de mediation het geval zou zijn.

De advocaten die echtscheidingen begeleiden zonder mediation, geven aan dat zij twee of meer gesprekken met de partners voeren, voordat een convenant wordt opgesteld. Bij de advocaat-mediators wordt vaker een minimum van drie of meer gesprekken genoemd.

Voor de notarissen geldt een wat andere aanloop tot het indienen van het verzoekschrift. De notarissen die met enige regelmaat een echtscheidingsprocedure begeleiden doen dit meestal vanuit een rol als mediator. Overigens werd door deze notarissen aangegeven dat het niet om veel begeleidingen per jaar gaat.

Er wordt beschreven dat de notaris-mediator met partijen gesprekken in het kader van de mediation voert. Dit mondt uiteindelijk uit in afspraken die worden opgenomen in een convenant. Een enkele keer wordt aangegeven dat sommige werkzaamheden, zoals alimentatieberekeningen, worden uitbesteed aan een andere professional. Andere notarissen geven aan dat zij zichzelf hebben bekwaamd in het maken van alimentatieberekeningen.

De rol die de notaris heeft bij andere notariële werkzaamheden ten opzichte van de rol die een mediator heeft wordt een aantal keer benoemd. Er komen enkele aspecten van de beroepsgroepen overeen, te weten de onpartijdigheid en de geheimhouding. De notaris-mediators geven aan dat ze zich prettig voelen bij hun rol als mediator, vanwege deze overlappende kenmerken in de uitvoering van de werkzaamheden.

Omdat de notaris niet bevoegd is tot het indienen van een verzoekschrift bij de rechtbank, wordt na afronding van de gesprekken bij de notaris het convenant naar een advocaat opgestuurd. Sommige notarissen werken hiervoor samen met één advocaat. Anderen hebben meerdere advocaten waar ze hun convenanten heen sturen. In sommige trajecten, heeft de advocaat vervolgens een gesprek met partijen over de inhoud van het convenant om vervolgens het verzoekschrift in te dienen. Ook werd de situatie beschreven dat advocaten het convenant inhoudelijk bekijken, maar geen contact hebben met de partijen, voordat ze het verzoekschrift indienen bij de rechtbank. Er wordt vermeld dat de advocaten die het verzoekschrift indienen,

nadat het door de notaris is opgesteld, geen lid zijn van de vFAS. Advocaten die lid zijn van de vFAS zouden niet mogen meewerken aan deze wijze van juridische dienstverlening, waarbij het convenant door een ander dan henzelf is opgesteld en het gaat om een echtscheiding op gemeenschappelijk verzoek.

Uit de gesprekken met de mediators volgt hetzelfde als voor de notarissen wat betreft het beschrijven van hun rol in de echtscheidingsprocedure.

Door de notarissen wordt verder nog aangegeven dat zij in de echtscheidingszaken die ze begeleiden ook nog wel eens betrokken worden voor het opstellen van een verdelingsakte of het opstellen van (nieuwe) testamenten na de echtscheiding. Soms verrichten zij deze werkzaamheden zelf en het komt ook voor dat een collega op hetzelfde kantoor die werkzaamheden oppakt. Deze werkzaamheden lopen in sommige gevallen gelijk op met de echtscheidingsprocedure, maar kunnen ook plaatsvinden na inschrijving van de echtscheidingsbeschikking in de registers van de burgerlijke stand.[573]

Vanuit de rechters wordt aangegeven dat binnen de rechtbank wordt gecontroleerd of aan alle formaliteiten is voldaan om tot het uitspreken van de echtscheiding te kunnen overgaan. Als dat het geval is, wordt de beschikking opgesteld en verstuurd. Het gaat daarbij om een puur formele toets.

Omdat de afhandeling van gezamenlijke verzoeken tot echtscheiding zonder minderjarige kinderen voornamelijk een administratieve procedure is, ligt het meeste werk binnen de rechtbank bij de griffie en de gerechtsjuristen (hoe dit precies is ingeregeld verschilt enigszins per rechtbank). De rechter heeft niet veel werk aan deze zaken, die controleert en tekent de beschikking.

Op enkele onderwerpen van de echtscheidingsprocedure is specifiek ingegaan met de respondenten. Het gaat dan om het opstellen van een convenant, de ongelijkheid van partijen in de echtscheidingsprocedure, de ideeën over de toegevoegde waarde van de rechter, echtscheidingen met IPR-aspecten, de duur en de kosten van de echtscheidingsprocedure en de ervaringen met conflicten na de echtscheiding. De antwoorden naar aanleiding van deze deelonderwerpen worden hierna besproken. Ook wordt hierna in een aparte paragraaf aandacht besteed aan de rol van de ambtenaar van de burgerlijke stand (hierna ook: ABS) in de huidige echtscheidingsprocedure.

[573] Het tekenen van een eventuele verdelingsakte vindt altijd plaats na de inschrijving van de echtscheidingsbeschikking in de registers van de burgerlijke stand.

8.3.1.1 Opstellen convenant

Zoals eerder is besproken [574] is het niet noodzakelijk voor partijen om bij hun echtscheidingsverzoek een convenant met afspraken over de gevolgen van hun scheiding in te dienen. Zij kunnen volstaan met een gemeenschappelijk verzoek waarin zij aangeven dat hun huwelijk duurzaam is ontwricht.

Uit de interviews met de rechters blijkt dat een gezamenlijk verzoek om echtscheiding in verreweg de meest gevallen is vergezeld van een convenant. Er zijn gevallen waarin mensen om een 'kale' echtscheiding verzoeken, maar dat is een minderheid van de zaken. Een voorbeeld van zaken waarin er geen convenant is aangehecht is bij een huwelijk dat heel kort heeft geduurd, waardoor de familierechtelijke en vermogensrechtelijke gevolgen van de echtscheiding zeer beperkt of zelfs nihil zijn.

Ook uit de interviews met de overige professionals blijkt dat er in beginsel wordt toegewerkt naar een convenant. Daarbij maakt het niet uit of de partners wel of niet afspraken maken. Als ze besluiten dat ze (nog) geen afspraken maken over de afwikkeling van de echtscheiding, willen de professionals die afspraak ook graag vastleggen in een convenant. Als reden hiervoor geeft een advocaat aan dat hij dan kan laten zien dat de gevolgen van de echtscheiding met partijen zijn besproken. Een enkele keer wordt een echtscheidingsverzoek ingediend zonder convenant. Ook hier wordt als voorbeeld genoemd dat een huwelijk heel kort heeft geduurd, of dat het voor partijen erg belangrijk is om zo snel mogelijk een echtscheidingsbeschikking te hebben.

De professionals willen het convenant graag zo volledig mogelijk hebben. Dus met afspraken op alle relevante gebieden: vermogensrechtelijke afwikkeling, alimentatie-afspraken, pensioenregelingen, enz. Door sommige professionals wordt aangegeven dat ze daarvoor met een bepaald model voor een convenant werken. Zoals gezegd zijn er advocaten die een echtscheidingsverzoek indienen op basis van een convenant dat door een andere professional is opgesteld.

Enkele notarissen geven nog aan dat ze de convenanten altijd vastleggen in een notariële akte.

8.3.1.2 De ongelijkheid van partijen in de echtscheidingsprocedure

Alle professionals erkennen dat er sprake kan zijn van ongelijkheid tussen partijen tijdens een echtscheidingsprocedure. Zij merken op dat ze ook situaties tegenkomen waarin partners met elkaar, of een andere professional, al een traject erop hebben zitten en ze qua kennis en emotie op hetzelfde punt in het echtscheidingsproces zitten. In die situaties verloopt het maken van afspraken of het uitwerken van gemaakte afspraken vaak vlot.

[574] Hoofdstuk 2, paragraaf 5.

Er worden verschillende varianten van ongelijkheid genoemd zoals emotionele ongelijkheid, ongelijkheid in de berusting omtrent de beslissing om uit elkaar te gaan, financiële ongelijkheid en kennisongelijkheid.

Ook wordt door de professionals aangeven dat partijen beschermd moeten worden tegen de potentiële negatieve gevolgen van de bestaande ongelijkheid. Daarbij wordt door de rechters aangegeven dat zij wat hun betreft niet de instantie zijn die moet waken voor de ongelijkheid tussen partners. De bescherming zit wat hun betreft in het traject voordat het echtscheidingsverzoek wordt ingediend. Ook de ambtenaren van de burgerlijke stand geven aan dat zij ervan uitgaan dat de voorlichting over de gevolgen van de scheiding de taak van advocaten advocaat-mediators en notarissen is. Dit valt volgens hen onder de taak van juridische dienstverlening.

De professionals die bij het traject betrokken zijn, te weten advocaten, notarissen en mediators, geven aan dat zij zich bewust zijn van mogelijke vormen van ongelijkheid tussen partners. Zij zetten zich in om de ongelijkheid tijdens de gesprekken op te merken of boven tafel te krijgen. Bij een ongelijke situatie wordt genoemd dat zij die proberen, waar mogelijk, te benoemen of op te heffen. Ook leidt een ongelijke situatie er soms toe dat een professional aangeeft dat het beter is om de manier van scheiden anders in te steken, bijvoorbeeld door allebei een advocaat in de arm te nemen.

Ten aanzien van emotionele ongelijkheid wordt nog specifiek een aantal opmerkingen gemaakt. De voorbeelden van een dominante en ondergeschikte echtgenoot komen voorbij. Een mediator zegt daarover dat het belangrijk is dat beide partijen vrijwillig aan de gesprekken moeten kunnen deelnemen. Als deze mediator de indruk krijgt dat dat niet zo is, dan stopt het traject en worden de partners geadviseerd om ieder een eigen advocaat te zoeken. Ook bij de andere professionals wordt soms genoemd dat het gezamenlijk gestarte traject niet succesvol is vanwege een te grote emotionele ongelijkheid en dat wordt geadviseerd om een eigen advocaat in te schakelen.[575]

Vervolgens wordt genoemd dat het in sommige gevallen lastig is om te achterhalen of er sprake is van ongelijkheid en zo ja, waar het hem dan precies in zit. Sommige professionals maken in die situaties gebruik van intervisiegroepen waar ze bij zijn aangesloten en waar ze, anoniem, de specifieke casus aan kunnen voorleggen.

Soms wordt benoemd dat de professional zich minder bezighoudt met de emotionele ongelijkheid, omdat dat volgens die professionals niet goed te achterhalen is. Zij benoemen dat hun focus in het kader van ongelijkheid met name ligt op het voorkomen van financiële en kennisongelijkheid. Sommige advocaten noemen dat de moeilijkheid van het detecteren van de emotionele

[575] Enkele professionals geven aan dat het voeren van gesprekken er in een enkel geval ook toe leidt dat partijen besluiten om niet tot echtscheiding over te gaan.

ongelijkheid ook de reden is dat ze liever werken met een methode waarbij elk van de partners een eigen advocaat heeft.

Specifiek voor emotionele ongelijkheid die wordt veroorzaakt door intieme terreur wordt nog opgemerkt dat dit in het echtscheidingsproces heel lastig te achterhalen is. Mocht een professional ermee bekend zijn dan wordt opgemerkt dat mediation in die situatie niet de beste keus is.

Een specifieke vorm van emotionele ongelijkheid lijkt de berusting in de echtscheidingsbeslissing te zijn. Ten aanzien van de ongelijkheid in de berusting omtrent de beslissing om uit elkaar te gaan, wordt genoemd dat er soms meerdere gesprekken worden gehouden of dat er meer tijd tussen de gesprekken wordt ingepland, met de bedoeling om de partij die bij de start van het traject nog niet in de fase van berusting zat de tijd te geven om in die fase terecht te komen. Pas als beide echtgenoten berusten in de echtscheidingsbeslissing, kunnen er zakelijke afspraken worden gemaakt, zo wordt dat door enkele professionals opgemerkt.

Over de financiële ongelijkheid wordt door de professionals aangegeven dat zij het erg belangrijk vinden dat ze beschikken over alle stukken die inzicht geven in de financiën en vermogens van partijen. Op die manier kunnen zij zich een goed beeld vormen van de financiële situatie en door middel van advisering financiële ongelijkheid tegengaan.

Tot slot wordt kennisongelijkheid regelmatig benoemd door de professionals. Als daar sprake van is, wordt door middel van advisering, soms in “Jip en Janneke” taal, gezorgd dat beide partijen volledig op de hoogte zijn van de gevolgen van de echtscheiding en de inhoud van de afspraken die worden gemaakt. Ook wordt genoemd dat het advies wordt gegeven om voor specifieke gevolgen of afspraken advies in te winnen bij een andere deskundige. Dit kan bijvoorbeeld een fiscalist of een hypotheekadviseur zijn. Meerdere professionals benadrukken dat zij, voordat partijen een convenant tekenen, nogmaals goed nagaan of partijen de inhoud van de gemaakte afspraken begrijpen en of ze achter de gemaakte afspraken staan.

8.3.1.3 De toegevoegde waarde van de rechter

Bij de behandeling van het topic in hoeverre de rechter een toegevoegde waarde in het echtscheidingsproces heeft, werd vaak ook de vraag gesteld welke zaken op zitting verschijnen. Op die antwoorden wordt hierna eerst ingegaan. Vervolgens worden de uitkomsten over de toegevoegde waarde van de rechter bij het echtscheidingsproces in het algemeen besproken.

Uit de interviews ontstaat geen eenduidig beeld over welke zaken wel op zitting komen. Het kan gaan om zaken waarbij vragen rijzen over de geldigheid van het huwelijk of andere vragen met betrekking tot de noodzakelijke stukken, waar na meerdere verzoeken geen antwoord op komt.[576]

[576] Zie ook Hoofdstuk 2, paragraaf 6: Mondelinge behandeling ter zitting.

Wel is duidelijk dat het er erg weinig zijn waar het gemeenschappelijke verzoeken tot echtscheiding betreft. Door de geïnterviewde advocaten wordt aangegeven dat zij het in hun praktijk nog niet hebben meegemaakt dat zij een echtscheiding op gezamenlijk verzoek hadden die op zitting is gekomen. Ook als specifiek wordt gevraagd naar echtscheidingen met IPR-elementen, geven ze aan dat die niet op zitting komen. De notarissen geven aan dat ze er geen zicht op hebben welke zaken op zitting komen, omdat dat deel van het echtscheidingstraject door een advocaat wordt afgehandeld.

Algemeen wordt over de toegevoegde waarde van de rechter het volgende gezegd. Zowel bij de rechters als bij de andere professionals wordt regelmatig opgemerkt dat ze de toegevoegde waarde niet echt zien. De rechters geven aan dat er bij de rechtbank enkel wordt getoetst of aan alle formele vereisten om te kunnen scheiden is voldaan. Naar de inhoud van de afspraken in een convenant dat is aangehecht wordt eigenlijk niet gekeken. Soms valt een rechter een bepaalde mate van ongelijke verdeling op in een convenant. Maar daarbij wordt aangegeven dat hiervoor wel een logische reden zal zijn en dat de advocaat dat goed met de partners heeft besproken. Opvallend is dat bij sommige advocaten het idee bestaat dat het convenant door de rechter inhoudelijk wordt getoetst. Ook geven sommige advocaten aan dat ze het een prettig idee vinden dat hun werk nog een keer wordt gecontroleerd door de rechter. Dat geeft een soort extra prikkel om hun werk extra goed uit te oefenen.

Soms wordt als toegevoegde waarde de uitstraling van de beschikking door de rechter genoemd. Een enkele keer wordt aangegeven dat het officiële karakter van de beschikking maakt dat partners het gevoel hebben dat ze niet zomaar afspraken moeten maken, maar dat die echt goed doordacht moeten zijn, omdat er uiteindelijk een rechter is die daar uitspraak over doet. Ook wordt aangegeven dat de beschikking voor sommige partners aanvoelt als het definitieve moment van uit elkaar gaan. Een soort van afsluiting van het echtscheidingsproces wat door partijen als belangrijk wordt ervaren. Voor andere partijen geldt dit gevoel niet en voelt het slechts als een “stempel” die nu eenmaal nog even nodig is.

Door een enkele professional wordt genoemd dat de executoriale titel die de beschikking oplevert een toegevoegde waarde kan hebben. Daarbij wordt echter wel door enkele advocaten en notarissen aangegeven dat er niet vaak gebruik wordt gemaakt van die executoriale titel. Als de executoriale titel moet worden ingezet, is dat in het kader van alimentatie of soms bij onroerend goed dat deel uitmaakte van de huwelijksgoederengemeenschap.

Door sommige notarissen wordt de gang naar de rechter als onnodig vertragend ervaren maar met name omdat zij zelf niet in staat zijn om het verzoek tot echtscheiding in te dienen. Zij kunnen niet om het inschakelen van een advocaat heen. Via die route hebben er twee juristen naar de inhoud van de afspraken gekeken, waardoor de rechter als derde jurist overbodig aanvoelt.

Tot slot wordt door sommige professionals aangegeven dat de toegevoegde waarde van een rechterlijke beschikking in IPR-zaken aanwezig is. Of bij partijen die mogelijk in de toekomst met IPR-aspecten te maken gaan krijgen, vanwege bijvoorbeeld een verhuizing naar het buitenland. De echtscheiding die door de rechter is uitgesproken, wordt in het buitenland erkend. Voor sommige advocaten is dit een reden om niet alleen echtscheidingszaken, maar ook alle beëindigingen van een geregistreerd partnerschap via de rechter de laten plaatsvinden.

8.3.1.4 Gemeenschappelijke verzoeken met IPR-elementen

Over het algemeen leveren echtscheidingsverzoeken met een IPR-element geen problemen op en kunnen deze ook zonder zitting worden afgehandeld. Dit kan anders zijn als er vragen rijzen over de geldigheid van een huwelijk of wanneer een huwelijksakte ontbreekt. In dit soort gevallen wordt eerst gekeken of dit via nadere vragen aan de advocaat opgelost kan worden en als dat niet tot de gewenste uitkomst leidt, kan er een zitting worden gepland.

De professionals die de partners begeleiden voordat het verzoek naar de rechter wordt gestuurd werken ofwel nooit ofwel met enige regelmaat ofwel regelmatig met echtscheidingsprocedures met IPR-elementen. De professionals die nooit IPR-zaken begeleiden geven aan dat ze daarvoor de juiste expertise missen en sturen deze zaken door naar professionals die deze expertise wel hebben.

De professionals die wel echtscheidingen met IPR-elementen afwikkelen geven aan dat zij daar zelden vragen over krijgen vanuit de rechtbank. Deze zaken komen ook niet op zitting. Af en toe wordt er, na indiening van het verzoek, om een nadere toelichting gevraagd vanuit de rechtbank en die wordt dan door de professionals verstrekt.

8.3.1.5 Hoelang duurt de huidige procedure bij de rechter en wat kost het?

Op dit moment kan een echtscheidingsverzoek binnen korte termijn worden afgehandeld. Hoe snel, dat verschilt per rechtbank, maar over het algemeen in ieder geval binnen de 2 tot 6 weken. In geval van grote spoed kan al binnen twee dagen een beschikking klaarliggen. Door de hoge werkdruk bij de rechtbank komt de afhandeling van de beschikkingen hier en daar wel onder druk te staan, waardoor ook de vraag rijst of de snelle afhandeling van deze gemeenschappelijke verzoeken op termijn haalbaar blijft. De andere professionals noemen termijnen die in dezelfde lijn liggen als hierboven door de rechters genoemd. Daarna moet de echtscheidingsbeschikking nog worden ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand. Dat neemt tussen de één en twee weken in beslag volgens de respondenten. Over de duur van het traject voordat het verzoekschrift bij de rechtbank wordt ingediend valt niet veel te zeggen. Dit verschilt per beroepsgroep, per zaak en ook de wijze waarop dit traject verloopt heeft invloed op de duur ervan.

Zoals we al eerder zagen in hoofdstuk 2 bedragen de griffierechten in 2026 341 euro.[577] Daarnaast brengt de verplichting om een advocaat in de arm te nemen om een echtscheidingsverzoek in te kunnen dienen kosten met zich mee. De tarieven die door de geïnterviewde advocaten genoemd worden liggen tussen de 220 en 340 euro per uur inclusief BTW. Daarnaast geven enkele advocaten aan dat sommige van hun cliënten gebruik maken van gesubsidieerde rechtsbijstand.[578] Ook de eventuele andere professionals die worden betrokken brengen uiteraard kosten in rekening. De door die professionals genoemde tarieven liggen binnen de uurtarieven die hierboven bij de advocaten zijn genoemd. Enkele advocaten en notarissen die ook als mediator optreden geven nog aan dat hun uurtarief in een mediation wat lager ligt dan hun uurtarief als ze als advocaat of notaris optreden.

Sommige professionals werken met een vaste totaalprijs. Andere professionals geven de partners een begroting van de kosten voordat hun begeleiding start.

8.3.1.6 Wat is de taak van de ABS bij de huidige procedure?

Wanneer de echtscheiding door de rechter is uitgesproken, moet deze nog worden ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand om de echtscheiding daadwerkelijk tot stand te brengen. De ABS voert een formele toets uit en kijkt of aan alle voorwaarden voor inschrijving is voldaan, zoals bijvoorbeeld of de beslissing in kracht van gewijsde is gegaan en of de termijn voor inschrijving niet is overschreden. Als aan de voorwaarden is voldaan wordt een akte opgemaakt en wordt de echtscheiding ingeschreven in de registers en is het huwelijk daarmee ten einde. De ABS krijgt de stukken vrijwel altijd toegestuurd via de advocaat. Heel zelden komen partijen aan de balie als er sprake is van spoed, bijvoorbeeld als een van beide partijen een huis heeft gekocht dat op korte termijn geleverd wordt. De ABS probeert de inschrijving zo snel mogelijk tot stand te brengen. Vaak lukt dat binnen een week zegt een van de respondenten, maar niet altijd.

*8.3.1.7 Conflicten na echtscheiding**8.3.1.7 Conflicten na echtscheiding*

De respondenten die werken bij de rechtbank geven aan dat ze de indruk hebben dat ze weinig procedures tegenkomen van mensen die voor die procedure zijn gescheiden op gemeenschappelijk verzoek. De meeste conflicten die later alsnog voor de rechter komen betreffen volgens hen de partneralimentatie. De hoogte van de partneralimentatie kan wijzigen als de financiële omstandigheden van de ex-echtgenoten wijzigen en dit kan aanleiding zijn tot een verzoek om wijziging bij de rechter. Ook wordt door deze respondenten genoemd dat ze zaken tegenkomen waarbij de mensen weliswaar op gemeenschappelijk verzoek zijn gescheiden, maar geen afspraken hebben gemaakt over de gevolgen van de echtscheiding. En dat er dan vervolgens uiteindelijk toch

[577] Zie ook Hoofstuk 2, paragraaf 9.1: Griffierechten.
[578] Zie ook Hoofstuk 2, paragraaf 9.5: Gesubsidieerde rechtsbijstand.

een procedure wordt opgestart, omdat partijen geen overeenstemming kunnen bereiken over de vermogensrechtelijke afwikkeling van hun scheiding. In dit kader worden door de professionals die werken bij de rechtbank bijvoorbeeld afspraken omtrent de echtelijke woning genoemd. Tot slot wordt door deze categorie respondenten de mogelijkheid genoemd dat er weliswaar een convenant is opgesteld bij de echtscheiding op gezamenlijk verzoek, maar dat er discussie is ontstaan over de inhoud van dat convenant.

Door de advocaten, notarissen en mediators worden dezelfde voorbeelden genoemd. Ook geven zij aan dat ze niet heel vaak te maken hebben met conflicten na een echtscheiding op gezamenlijk verzoek.

De notarissen geven aan dat ze soms discussie zien ontstaan over de inhoud van een convenant als ze opdracht krijgen om bijvoorbeeld de echtelijke woning te verdelen. Ze hebben dan geen rol gespeeld bij het echtscheidingsproces, maar zijn ingeschakeld om de verdelingsakte (of leveringsakte) ten behoeve van de woning op te stellen. In die situatie komt het soms voor dat ze merken dat de afspraak in het convenant over de woning niet volledig is of dat deze onduidelijk is. Als dat het geval is, wordt aan de cliënten aangegeven dat ze het beste kunnen teruggaan naar degene die hen heeft begeleid bij de echtscheidingsprocedure. Die professional wordt dan gevraagd om samen met de ex-partners het convenant aan te vullen of te verduidelijken. Als voorbeeld van een onvolledige afspraak worden vergeten verkrijgingen onder uitsluitingsclausule genoemd.

Ook wordt als voorbeeld genoemd dat over bepaalde vermogensbestanddelen of administratieve zaken in het geheel geen afspraken zijn gemaakt in het convenant. Bijvoorbeeld afspraken over de gezamenlijke woning of over de afwikkeling van pensioenrechten.

Sommige professionals hebben de indruk dat partners te snel afspraken willen maken en daardoor de gevolgen niet goed doordacht hebben. Dat kan na de echtscheiding leiden tot spijt of een gevoel van benadeling. De term dwaling wordt ook zo nu en dan genoemd. Die gevoelens of de dwaling zijn een mogelijke bron voor conflicten na de echtscheiding.

8.4 Procedure beëindiging geregistreerd partnerschap met wederzijds goedvinden

Eén van de topics in de interviews met professionals betrof de ontbinding van het geregistreerd partnerschap met wederzijds goedvinden. We hebben de respondenten, voor wie dit relevant was, gevraagd hoe bij hen het proces verloopt van een ontbinding van een geregistreerd partnerschap met wederzijds goedvinden. Dit wordt in de volgende paragrafen beschreven.

8.4.1 Beëindiging geregistreerd partnerschap met wederzijds goedvinden

Zowel de notarissen, advocaten als mediators geven aan dat ze ervaring hebben met de begeleiding van de beëindiging van een geregistreerd partnerschap. Daarbij valt op dat sommige advocaten aangeven dat ze deze beëindiging altijd via de rechter laten lopen en de procedure daarmee gelijk is met de hierboven beschreven procedure van de echtscheiding bij gehuwde partners. Als reden hiervoor geeft één van de advocaten aan dat daarmee de erkenning van ontbinding van het geregistreerd partnerschap in het buitenland eenvoudiger is.

Ook de mediators geven aan dat bij hen de behandeling niet wezenlijk anders verloopt dan een behandeling van een gehuwd paar dat wil gaan scheiden.

Voor de notarissen geldt iets anders. Zij maken bij de ontbinding van het geregistreerd partnerschap juist wel gebruik van de verklaring waarin het wederzijds goedvinden van de beëindiging staat opgenomen en zorgen vervolgens dat deze verklaring wordt ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand. Door van deze route gebruik te maken, is geen inschakeling van een advocaat nodig.

Door de respondenten wordt meerdere malen genoemd dat ze geregistreerd partners begeleiden die goed op de hoogte zijn van de mogelijkheid om met een verklaring het geregistreerd partnerschap buiten de rechter om te ontbinden. Enkele notarissen geven aan dat ze geregistreerd partners tegenkomen die contact met hen opnemen en al expliciet vragen om de verklaring en al bekend zijn met de procedure. Ook zijn er geregistreerd partners die contact met een professional opnemen met de vraag op welke wijze zij tot ontbinding van hun geregistreerd partnerschap kunnen overgaan.

Er wordt meerdere malen aangegeven dat de begeleiding van de geregistreerd partners bij de beëindiging van hun relatie regelmatig korter is dan de begeleiding van gehuwde partners bij hun echtscheiding. Hiervoor worden door de respondenten meerdere redenen aangedragen. De eerste is de duur van het geregistreerd partnerschap. Het komt voor dat de geregistreerd partners vrij kort na het aangaan van het geregistreerd partnerschap deze weer beëindigen. Daarbij hoeven er niet veel afspraken gemaakt te worden over de afwikkeling van het gezamenlijk vermogen en wordt er ook vaak afgesproken dat er geen alimentatieplichten ontstaan of pensioenaanspraken over en weer. Het financiële plaatje is met andere woorden eenvoudig en overzichtelijk. Er wordt voor deze situatie ook nog aangegeven dat de geregistreerd partners vaak zelf al afspraken op papier hebben staan die ze meenemen naar de professional.

Een tweede reden die genoemd wordt is dat sommige geregistreerd partners volgens enkele respondenten zakelijker in hun relatie staan dan echtgenoten. Dit leidt ertoe dat er minder emotie meespeelt bij het maken van afspraken. Dat kan het proces om tot het maken van afspraken te komen mogelijk versnellen.

Een deel van de respondenten gaat ervan uit dat het maken van afspraken bij de buitengerechtelijke beëindiging van het geregistreerd partnerschap verplicht is volgens de wet. Dat is echter niet het geval. [579] Anderzijds is er een groep respondenten die aangeeft dat wordt volstaan met het enkele opstellen van de verklaring waarin de beëindiging met wederzijds goedvinden is opgenomen, zonder dat er nadere afspraken worden gemaakt, anders dan bij een echtscheiding. Het convenant, om de groep afspraken zo te benoemen, blijft in hun ervaring vaker achterwege dan bij een echtscheiding.

8.4.2 De huidige taak van de ABS bij de beëindiging geregistreerd partnerschap met wederzijds goedvinden

De taak van de ABS bij een beëindiging van een geregistreerd partnerschap met wederzijds goedvinden is niet wezenlijk anders dan bij een echtscheiding via de rechter. Het is een formele toets waarbij wordt gecontroleerd of aan alle voorwaarden is voldaan. Zo wordt er bijvoorbeeld gecontroleerd of alles wat in de overeenkomst moet staan erin staat en of die getekend is door partijen en notaris of advocaat. Ook wordt naar de termijn van inschrijving gekeken, dat is bij het beëindigen van het geregistreerd partnerschap buiten de rechter om drie maanden. Een van de respondenten geeft aan dat partijen nog wel eens te laat zijn met het aanbieden van de overeenkomst ter beëindiging met wederzijds goedvinden omdat de termijn hiervoor korter is dan bij een ontbinding via de rechter.

Daarnaast rijzen er tijdens de interviews vragen over wie moet toetsen of er geen kinderen betrokken zijn bij de beëindiging met wederzijds goedvinden. Dit is volgens de ABS de taak van de advocaat of notaris die bij de beëindiging betrokken is. Ook komt naar voren dat een in het buitenland gesloten geregistreerd partnerschap in Nederland met wederzijds goedvinden zou kunnen worden beëindigd onder toepassing van het recht van de staat waar het partnerschap is gesloten als partijen rechtskeuze voor dat recht hebben gedaan, ook al zijn er minderjarige kinderen betrokken.

8.5 De buitengerechtelijke echtscheiding: nadelen

8.5.1 Nadelen

Tijdens de interviews is expliciet gevraagd naar een aantal mogelijke nadelen die uit de literatuur naar voren komen, maar is ook ruimte gegeven aan de respondenten om zelf nadelen te benoemen. Er is bij de interviews niet van een bepaalde inrichting van de buitengerechtelijke echtscheiding uitgegaan. Dat maakt het lastiger om nadelen te benoemen, nu de nadelen mede samenhangen met

[579] Dit is niet correct. Art. 1:80d lid 1 BW noemt een aantal onderwerpen waar geregistreerd partners in de overeenkomst afspraken over kunnen maken. Dit betreffen bijvoorbeeld afspraken over alimentatie of verdeling van de gemeenschap. Maar het niet opnemen van deze afspraken leidt niet tot nietigheid van de overeenkomst.

de specifieke inrichting van de buitengerechtelijke echtscheiding. Hierna wordt een aantal nadelen beschreven die werden genoemd. Deze worden kort en in algemene termen beschreven. In de paragraaf over de randvoorwaarden voor een buitengerechtelijke echtscheiding is mede rekening gehouden met de voor- en nadelen die door de respondenten werden benoemd.

8.5.2 Zorgen over rechtsbescherming

Uit de interviews komt naar voren dat de zorgen over de rechtsbescherming niet zozeer liggen bij het wegvallen van de rechter als de buitengerechtelijke echtscheiding op gemeenschappelijk verzoek mogelijk wordt. De rechtsbescherming wordt in het huidige systeem ook buiten de rechtbank om vormgegeven, namelijk door de betrokkenheid van een advocaat of een mediator. Dat geldt ook voor de bescherming van de zwakkere partij.

Meerdere respondenten geven aan dat in de context van rechtsbescherming goede voorlichting over de gevolgen van een echtscheiding essentieel is als het over zaken als pensioen en partneralimentatie gaat en dat er ergens een professional betrokken moet zijn bij de echtscheiding.

8.5.3 Meer conflicten achteraf

Ook de mogelijkheid van conflicten achteraf wordt niet zozeer gekoppeld aan het wegvallen van de rechter bij een buitengerechtelijke echtscheiding. Zo vermoedt een van de respondenten dat indien er geen juridische begeleiding bij het de buitengerechtelijke echtscheiding is, er meer conflicten ontstaan over de vermogensrechtelijke afwikkeling van de echtscheiding.

8.5.4 Geen executoriale titel

Het mogelijk ontbreken van een executoriale titel bij een scheiding kan vooral bij de partneralimentatie die niet betaald wordt een rol spelen. Sommige respondenten vonden dit een nadeel maar anderen zagen hier geen probleem. Bij de notarissen speelde dit sowieso minder omdat zij zelf in een executoriale titel kunnen voorzien door een akte op te maken.

8.5.5 Geen drempel

In een aantal interviews komt naar voren dat de betrokkenheid van de rechter mogelijk een drempel vormt voor echtgenoten die willen scheiden, en dat deze drempel weg zou vallen als de buitengerechtelijke echtscheiding mogelijk wordt. Andere geïnterviewden geven aan dat partijen sowieso goed nadenken over een mogelijke scheiding of ze nu wel of niet langs de rechter moeten. Weer anderen geven aan dat de huidige vorm van de echtscheiding waarbij de rechter een uitspraak doet, een soort van *rite of passage* is, die wegvalt als scheiden zonder rechter mogelijk wordt.

8.5.6 Overige

Als mogelijk nadeel wordt genoemd de erkenning van een buitengerechtelijke echtscheidingsbeslissing in het buitenland. Daarnaast zijn er gevallen die te ingewikkeld zijn voor een buitengerechtelijk echtscheiding, namelijk in geval van in het buitenland gesloten huwelijken die niet in Den Haag zijn ingeschreven.

Als er twee manieren komen om een huwelijk te beëindigen, namelijk met een zonder rechter, dan bestaat de kans dat er bij de inschrijving via de ABS soms fouten worden gemaakt die vervolgens hersteld moeten worden. Dit kost tijd.

8.6 De buitengerechtelijke echtscheiding: voordelen

Tijdens de interviews is expliciet gevraagd naar een aantal mogelijke voordelen die uit de literatuur naar voren komen, maar is ook ruimte gegeven aan de respondenten om zelf voordelen te benoemen. Er is bij de interviews niet van een bepaalde inrichting van de buitengerechtelijke echtscheiding uitgegaan. Zoals bij de inleiding van de voorgaande paragraaf al beschreven, maakt het feit dat er niet is uitgegaan van een specifieke vorm van buitengerechtelijke echtscheiding het moeilijk om voordelen te benoemen die voor elke vorm van buitengerechtelijke echtscheiding geldt. In de paragraaf over de randvoorwaarden voor een buitengerechtelijke echtscheiding is mede rekening gehouden met de voor- en nadelen die door de respondenten werden benoemd.

8.6.1 Tijdswinst

De procedure bij de rechter is op dit moment al zodanig gestroomlijnd dat daar weinig tijdswinst te behalen valt. Wat eventueel nog tijdwinst op zou leveren in de huidige procedure op gemeenschappelijk verzoek, is als het uitspreken van de echtscheiding en de inschrijving bij de ABS vrijwel op hetzelfde moment kunnen plaatsvinden.

8.6.2 Goedkoper

Respondenten merken op dat er geen griffierechten meer verschuldigd zijn. Als je alleen de rechter weghaalt wordt het niet heel veel goedkoper, omdat dit niet de grootste kostenpost is.

8.6.3 Autonomie van partijen

Het belang van autonomie in de vorm van een keuze om buitengerechtelijk te kunnen scheiden werd niet heel groot geacht door de meeste respondenten. Verder hangt de mate van autonomie af

van de vorm die de buitengerechtelijke echtscheiding krijgt. Die is groter als mensen gewoon via de ABS kunnen scheiden dan wanneer er nog een professional tussen zit.

8.6.4 Minder druk op de rechterlijke macht

Uit de interviews blijkt dat men niet denkt dat de druk op de rechterlijke macht zal afnemen door de buitengerechtelijke echtscheiding mogelijk te maken, in ieder geval niet voor de rechter. Voor de griffie en de gerechtsjuristen zal het waarschijnlijk wel werkdruk schelen omdat het voornamelijk een administratieve procedure is. Een van de respondenten vraagt zich wel af wat het betekent voor het werk van de griffie en de gerechtsjuristen als de gemeenschappelijke verzoeken niet meer door de rechter worden behandeld, omdat het juist een stuk werk is waarop zij veel autonomie hebben.

8.6.5 Overige

Een aantal respondenten geeft aan dat de weg zonder rechter mogelijk minder stressvol is voor partijen. Daarnaast kan het weghalen van de rechter uit de scheidingsprocedure het signaal afgeven dat burgers meer verantwoordelijkheid moeten nemen en niet voor ieder conflict naar de rechter hoeven. Weer anderen geven aan dat echtscheidingen de maatschappij veel geld kosten en dat wat je daarop kan besparen door de rechter uit de procedure te halen mooi is meegenomen.

8.7 Expertmeeting

8.7.1 Methode en werving

Om de bevindingen uit het onderzoek te toetsen en met professionals uit de praktijk te bespreken is een expertmeeting georganiseerd waarbij de vertegenwoordigers van de betrokken beroepsorganisaties zijn uitgenodigd. De expertmeeting heeft op 7 november 2025 plaatsgevonden met negen vertegenwoordigers van de volgende beroepsorganisaties: de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB), het Landelijk Overleg Vakinhoud Familierecht (LOVF), Mediatorsfederatie Nederland (Mfn), De Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken (NvvB), vereniging van Familierecht Advocaten en Scheidingsmediators (vFAS) en de Raad voor de rechtspraak (Rvdr).[580] Tijdens de expertmeeting is eerst het onderzoek toegelicht en zijn de uitkomsten van de survey besproken. Vervolgens zijn de deelnemers uitgenodigd om via Wooclap op stellingen te reageren, waarna er steeds tijd was voor discussie.

[580] De Nederlandse Orde van Advocaten (NOvA) is ook uitgenodigd om een of meer vertegenwoordigers te sturen, maar dat is uiteindelijk niet gelukt.

De volgende vragen zijn aan de experts voorgelegd: 1. Denken jullie dat partijen verplicht afspraken moeten maken als ze zonder rechter willen scheiden 2. Als het verplicht wordt voor partijen die zonder rechter willen scheiden om afspraken te maken, wie kan dat proces volgens jullie het beste begeleiden? 3. Wie is de meest geschikte instantie/persoon om de scheiding uit te spreken?

De expertmeeting is met toestemming van de deelnemers opgenomen en getranscribeerd. De opname is vernietigd en het transcript wordt bewaard in een beveiligd omgeving.

8.7.2 Korte bespreking van de vragen

8.7.2.1 Afspraken verplicht, ja of nee?

Beroepsorganisaties vinden dat partijen bij een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure verplicht afspraken met elkaar moeten maken, of in ieder geval een poging daartoe moeten doen, eventueel met een wettelijke verplichting voor het regelen van bepaalde onderwerpen, zoals pensioen, huwelijksvermogen en alimentatie. Een echtscheiding moet namelijk niet makkelijk en snel, maar zorgvuldig en goed begeleid worden. Tijdwinst zou wel behaald kunnen worden door het digitaal inschrijven van de echtscheiding.

8.7.2.2 Wie kan het maken van afspraken het beste begeleiden?

Volgens de beroepsorganisaties kan de begeleiding van de echtscheiding het beste worden uitgevoerd door een advocaat, advocaat-mediator of notaris. Aan deze professional moeten wel eisen worden gesteld, zoals kennis over het echtscheidingsrecht en getraind zijn om ongelijkheid tussen partijen te kunnen opmerken. De beroepsorganisaties zijn er niet op tegen dat begeleiding door meerdere beroepsgroepen wordt gedaan. De rechterlijke toets ervaren de beroepsorganisaties daarbij als extra bescherming voor echtgenoten, mede omdat bij sommigen de veronderstelling bestaat dat de rechter de convenanten controleert.

8.7.2.3 Wie is de meest geschikte instantie/persoon om de buitengerechtelijke echtscheiding uit te spreken?

De beroepsorganisaties vinden dat zowel de advocaat, notaris of de ambtenaar van de burgerlijke stand de echtscheiding uit zou kunnen spreken in plaats van de rechter. Bij sommigen geniet de ambtenaar de voorkeur, omdat bij de ABS de meeste overheidsmacht ligt, dit in tegenstelling tot commerciële partijen zoals de advocatuur en het notariaat. Volgens de beroepsorganisaties kan de ABS een formele toetsing uitvoeren, maar geen inhoudelijke toetsing. De ABS heeft bij het geregistreerd partnerschap al ervaring met formele toetsing. Bovendien kan deze formele toetsing als beslissing worden aangemerkt en daarmee erkenning opleveren in de Europese unie.

8.8 Randvoorwaarden voor de buitengerechtelijke echtscheiding

Uit de interviews komt een aantal zaken naar voren als randvoorwaarden bij de mogelijkheid tot de buitengerechtelijke echtscheiding, die niet zozeer met het wegvallen van de rechter te maken hebben maar met de echtscheidingsprocedure in het algemeen. Deze randvoorwaarden worden hierna beschreven. Bij de beschrijving is ook rekening gehouden met de voor- en nadelen die eerder in de gesprekken naar voren kwamen.

8.8.1 Voorlichting

Het belang van een goede voorlichting voorafgaand aan de echtscheiding wordt meerdere malen benadrukt door de professionals uit alle categorieën. De voorlichting ziet dan op de (vermogensrechtelijke en administratieve) gevolgen van de echtscheiding. Er wordt soms genoemd dat de voorlichting door een jurist moet plaatsvinden, maar ook gespecialiseerde huwelijksvermogensrecht professionals en mediators of een gemeentelijk echtscheidingsloket worden genoemd.

Algemene voorlichting door de overheid over de gevolgen van echtscheiding wordt aangemoedigd, maar vinden veel respondenten niet voldoende. De overheid heeft meer een taak in goede voorlichting over de wijze waarop partners kunnen scheiden.

De advocaten en notarissen benadrukken hun geschiktheid als voorlichtende jurist of jurist die de echtscheiding kan begeleiden met de opmerking dat zij onderworpen zijn aan beroeps- en gedragsregels en dat ze door een tuchtrechter kunnen worden aangesproken.

Indien er geen verplichte voorlichting plaatsvindt, vrezen de respondenten voor een toename van conflicten na de echtscheiding.

8.8.2 Identificatie van partijen en vaststellen dat er geen kinderen bij betrokken zijn

Uit de interviews komt naar voren dat hoe de buitengerechtelijke echtscheiding ook geregeld wordt, er iemand moet zijn die de identiteit en de wilsbekwaamheid van partijen in persoon vaststelt. Daarnaast moet er ook iemand zijn die vaststelt dat er geen minderjarige kinderen zijn betrokken de buitengerechtelijke echtscheiding.

8.8.3 Verplicht afspraken maken of niet

Een van de elementen die veel genoemd wordt is de vraag of echtgenoten verplicht zouden moeten worden om afspraken te maken over de gevolgen van hun echtscheiding, zoals over partneralimentatie en pensioenrechten. Een deel van de respondenten zou dit graag als een

verplichting zien, maar een ander deel geeft aan dat het de vrijheid van partijen is of zij al dan niet afspraken wensen te maken voorafgaand aan de scheiding over de afwikkeling van hun huwelijk. Bovendien zijn er ook partijen die gewoonweg niets hebben om afspraken over te maken.

Als het maken van afspraken wordt verplicht, rijst de vraag of deze afspraken getoetst moeten worden en zo ja door wie? In de huidige gerechtelijke echtscheidingsprocedure worden gemaakte afspraken niet door de rechter getoetst, iets waarvan niet alle professionals zich bewust lijken te zijn. De ABS geeft aan dat hij die afspraken niet inhoudelijk kan toetsen. Hun taak is een formele taak, en ze zijn niet geëquipeerd om inhoudelijk te toetsen. Zolang de taak van de ABS een formele toets betreft, zou de echtscheidingsbeslissing door de ABS kunnen worden genomen, blijkt uit de interviews.

8.8.4 Wie moet de echtscheidingsbeslissing nemen?

Als de rechter wegvalt, moet een andere instantie worden aangewezen om de echtscheidingsbeslissing te nemen. Bij de buitengerechtelijke beëindiging van het geregistreerd partnerschap ligt deze rol bij de advocaat of notaris die met partijen de beëindigingsovereenkomst tekent. Tijdens de expertmeeting blijkt echter dat niet iedereen zich hiervan bewust is en dat sommigen het best ingewikkeld vinden om de instantie te zijn die het huwelijk beëindigt. Bovendien roept dit ook vragen op als kan degene die de echtscheidingsbeslissing neemt ook degene zijn die partijen begeleidt bij het echtscheidingsproces? Een andere optie is om de echtscheidingsbeslissing bij de ABS neer te leggen. Zowel uit de interviews als tijdens de expertmeeting blijkt dat de ABS dit alleen kan doen als het om een formele toets gaat of aan de voorwaarden voor de echtscheidingsbeslissing is voldaan. De ABS kan bijvoorbeeld niet toetsen of gemaakte afspraken juist of eerlijk zijn. Daarnaast blijkt ook bij deze groep dat sommigen het best ingewikkeld vinden om de instantie te zijn die het huwelijk beëindigt. Vanuit anderen komt juist naar voren dat het logisch zou zijn om de rechter als beslisser te vervangen door de ABS omdat deze geen private partij is maar een overheidsinstantie.

8.9 Conclusie

Uit de interviews en de expertmeeting komt naar voren dat weglaten van de rechter als beslissende instantie niet tot noemenswaardige tijdswinst en kostenvermindering of rechtsbescherming voor de burger leidt. Bovendien leidt het ook niet tot substantiële tijdswinst voor de rechterlijke macht. Tijdwinst en kostenbesparing zijn wel te behalen door het niet verplicht stellen van begeleiding door een professional bij de buitengerechtelijke echtscheiding. Maar dat brengt zorgen over de rechtsbescherming van partijen met zich mee. Hier wordt in de conclusies in hoofdstuk 10 en 11 uitgebreider op terug gekomen. Maar eerst volgt in hoofdstuk 9 een bespreking van de uitkomsten van hoofdstuk 7 en 8 vanuit het perspectief van het doenvermogen van de burger.

HOOFDSTUK 9 - DOENVERMOGEN

9.1 Introductie

In dit hoofdstuk wordt tegen de achtergrond van de resultaten uit de hoofdstukken 7 en 8 gekeken wat de gevolgen van de buitengerechtelijke echtscheiding zijn voor het doenvermogen van de burger. Bij het vormen van beleid, wet- en regelgeving wordt doorgaans uitgegaan van een aanzienlijke mate van zelfredzaamheid van burgers. Van burgers wordt verwacht dat zij beleid, wet- en regelgeving begrijpen en dat zij hiernaar kunnen handelen. In de praktijk blijkt echter dat niet alle burgers hiertoe in staat zijn. In 2017 concludeerde de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) dat er een discrepantie bestaat tussen wat bij wet- en beleidsvorming van burgers wordt verwacht en waartoe zij feitelijk in staat zijn.[581] Dit komt doordat het denk- en doenvermogen van burgers niet logischerwijs op elkaar aansluiten. Het denkvermogen omvat de cognitieve capaciteiten, zoals intelligentie en cognitieve functies als lezen, schrijven, rekenen. Het doenvermogen bestaat daarentegen uit niet-cognitieve kenmerken, zoals zelfcontrole, temperament en overtuiging. Het betreft het vermogen om daadwerkelijk in actie te komen en vol te houden, ondanks confrontatie met verleidingen en tegenslagen. Het beschikken over kennis leidt dus niet automatisch tot het gewenste gedrag. Wanneer burgers weten wat van hen wordt verwacht, kan het ontbreken van voldoende doenvermogen ertoe leiden dat zij niet in actie komen. Vooral in stressvolle of emotioneel belastende situaties kan het doenvermogen van burgers onder druk komen te staan, zoals bij een echtscheiding.[582] Hierdoor bestaat de mogelijkheid dat het doenvermogen bij scheidende personen wordt overschat. Het is daarom wenselijk dat bij de ontwikkeling van beleid, wet- en regelgeving op het gebied van echtscheidingen rekening wordt gehouden met het doenvermogen van burgers, vanuit een realistisch perspectief.

Hieronder wordt kort ingegaan op het doenvermogen van scheidende personen in het kader van een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. In het kader van dit onderzoek is met drie deskundigen gesproken over dit onderwerp.[583] Uit alle interviews kwam naar voren dat de periode rondom een echtscheiding een stressvolle periode is die invloed heeft op het doenvermogen van de echtgenoten. Daarnaast worden de uitkomsten van de survey en de interviews bij de bespreking betrokken. Bij het kijken naar de buitengerechtelijke echtscheiding vanuit dit perspectief betrekken we twee elementen die voor het antwoord op de vraag naar het doenvermogen relevant kunnen zijn. Dat is ten eerste de keuze van de burger voor de gerechtelijke of de buitengerechtelijke echtscheiding en ten tweede de betrokkenheid van een professional in de procedure die partijen gedurende het proces voorlicht en begeleidt.

---

[581] WRR-rapport Weten is nog geen doen, een realistisch perspectief op redzaamheid, Den Haag 2017.
[582] WRR-rapport Weten is nog geen doen, een realistisch perspectief op redzaamheid, Den Haag 2017.
[583] Een relatietherapeut een wetenschapper die onderzoek doet naar neurocognitieve mechanismen die ten grondslag liggen aan stress en stressgerelateerd gedrag en een wetenschapper die kwantitatief en kwalitatief onderzoek doet op het gebied van (buiten)gerechtelijke geschilbeslechting, juridische beroepsgroepen, gesubsidieerde rechtsbijstand en scheiding.

9.2 De keuze voor een gerechtelijke of een buitengerechtelijke echtscheiding

Door de invoering van de buitengerechtelijke echtscheiding krijgen burgers een keuze om hun gezamenlijke verzoek tot echtscheiding aan de rechter voor te leggen of de echtscheiding buiten de rechter om te laten plaatsvinden. Allereerst moet er informatie beschikbaar zijn over deze keuze en wie voor deze keuze in aanmerking komt. Deze keuze bestaat al voor partijen die gezamenlijk hun geregistreerd partnerschap willen beëindigen. Voor vragen over hoe dit kan en welke zaken er moeten worden geregeld, kan de burger op de volgende website van de rijksoverheid terecht: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/scheiden/vraag-en-antwoord/checklist-bij-scheiden-of-uit-elkaar-gaan.

Via een stappenplan kan de burger zien op welke manier het geregistreerd partnerschap kan worden beëindigd in diens situatie, welke professional kan worden benaderd en wat er verder voor de beëindiging nodig is.

Bij de buitengerechtelijke beëindiging kunnen partijen kiezen om zich door een advocaat of door een notaris te laten begeleiden. De keuze voor een van beide heeft mogelijk invloed op het verloop van de verdere procedure. Zo geven meerdere geïnterviewde advocaten aan dat ze geregistreerde partners meestal naar de gerechtelijke procedure toe begeleiden. Als redenen hiervoor wordt aangegeven dat ze de waarborgen van de route via de rechter het best vinden of dat ze het meest bekend zijn met de route via de rechter vanwege de echtscheidingen die ze begeleiden. De waarborgen die worden aangegeven zijn onder meer dat er volgens enkele advocaten een grotere kans bestaat op buitenlandse erkenning van de beëindiging van het geregistreerd partnerschap indien dit via de gerechtelijke route geschiedt. Een tweede waarborg die wordt genoemd is dat de afspraken die de geregistreerd partners maken via de gerechtelijke route kunnen worden voorzien van een executoriale titel. Notarissen kunnen partijen zelf niet begeleiden naar een gerechtelijke procedure, daarvoor is een advocaat nodig. Zij kunnen wel zelf een executoriale titel creëren door gemaakte afspraken in een authentieke notariële akte op te nemen.

De mogelijkheden voor de buitengerechtelijke echtscheiding zouden op dezelfde wijze in dit stappenplan kunnen worden opgenomen.[584] Het is echter de vraag hoe makkelijk deze website te vinden is voor de burger en vervolgens of deze met de verschafte informatie de voor hem of haar juiste keuze kan maken. Het hebben van kennis leidt immers niet noodzakelijkerwijs tot het vereiste handelen. Daarnaast bestaat de kans dat burgers op internet onder meer via Large Language Models zoals ChatGPT met desinformatie over de scheidingsprocedure worden geconfronteerd.

[584] Ook de website van het juridisch loket kent een soortgelijk stappenplan https://www.juridischloket.nl/familie-en-relatie/ (laatst geraadpleegd in februari 2026).

Een manier om dit te ondervangen zou een verplichte afspraak bij een gemeentelijk echtscheidingsloket kunnen zijn, waar burgers worden voorgelicht over de keuzes die zij in hun situatie hebben en indien noodzakelijk, doorverwezen worden naar de voor hen meest geschikte procedure. Nadeel van een dergelijke verplichting is dat de burgers die zelfredzaam genoeg zijn om hun eigen zaken te regelen met een extra drempel worden geconfronteerd.

Zo komt bijvoorbeeld uit de interviews met de notarissen naar voren dat partijen die bij hen komen voor de beëindiging van een geregistreerd partnerschap over het algemeen goed op de hoogte zijn van de keuzes die zij kunnen maken ten aanzien van de beëindiging van hun relatie. Door sommige notarissen en advocaten wordt aangegeven dat de ze de indruk hebben dat geregistreerd partners regelmatig wat meer zakelijk in de afwikkeling van hun partnerschap staan dan gehuwde echtgenoten en veelal ook al in grote lijnen de afspraken op papier hebben gezet. De berusting in de beëindiging van de relatie is bij deze groep geregistreerd partners bij allebei de partners aanwezig. Het zijn dan ook juist de mensen die de gevolgen van hun keuzes niet goed kunnen overzien, die mogelijk meer begeleiding bij het maken van de keuzes nodig hebben.

Het feit dat partijen een keuze kunnen maken om al dan niet de rechter in hun echtscheiding te betrekken is een vorm van autonomie. Uit de ervaringen die er op dit moment zijn met de beëindiging van het geregistreerd partnerschap, lijken mensen in staat deze keuze te maken. Uit de interviews blijkt dat partijen die het erover eens zijn dat ze hun geregistreerd partnerschap willen beëindigen in staat zijn de professional te vinden die zij nodig hebben. Voordat ze deze professional benaderen zijn zij al op de hoogte van de beëindigingsmogelijkheden en hebben ze daarin een keuze gemaakt.

9.3 Het maken van afspraken over de gevolgen

De meeste partijen zullen op enig moment afspraken moeten maken over de gevolgen van hun echtscheiding. Uitzondering hierop zijn partijen die niets tot weinig te verdelen of te verrekenen hebben, er geen draagkracht bestaat voor partneralimentatie en die geen pensioenafspraken moeten maken. De vraag is of het maken van deze afspraken gekoppeld moet worden aan de toegang tot de buitengerechtelijke echtscheiding of dat dit ook op een (door partijen te kiezen) ander moment kan en of partijen vervolgens begeleiding nodig hebben bij het maken van de afspraken.

Zoals hierboven vermeld komt uit de interviews in hoofdstuk 8 maar ook uit de interviews met de drie deskundigen naar voren dat de periode rondom een echtscheiding een stressvolle periode is die invloed heeft op het doenvermogen van betrokken partijen. Het onder stress staan maakt het over het algemeen ingewikkelder om beslissingen te nemen over bijvoorbeeld het huis en ander vermogen. Wat hierbij zeker een rol kan spelen is dat partijen zich vaak in een verschillende fase

van het scheidingsproces bevinden.[585] De partner die de scheiding ter tafel brengt, is vaak verder in het proces dan de andere partner. Ook bij gezamenlijke verzoeken kan de mate van berusting in de echtscheiding van partijen verschillen. Met name het feit dat de acceptatie en verwerking van de scheidingsbeslissing vaak niet synchroon verloopt, kan het maken van afspraken over de gevolgen van de scheiding ingewikkeld maken. Vaak komt er pas als partijen zich beiden in de echtscheiding hebben berust, ruimte voor het maken van afspraken.

Onder het huidige recht is het maken van afspraken niet verplicht, maar het is wel verplicht om een advocaat in te schakelen om een echtscheidingsverzoek in te kunnen dienen. Zowel uit de survey als uit de interviews komt naar voren dat het echtscheidingsverzoek in de meeste gevallen vergezeld gaat van een convenant met afspraken over de gevolgen van de echtscheiding. En dat dit convenant in de meest gevallen is opgesteld met behulp van een professional, zo blijkt uit de survey. Doordat er geen verplichting is tot het maken van afspraken, is er ook geen grond voor de rechter om afspraken te toetsen in die gevallen dat ze wel zijn gemaakt. De rechter toetst de afspraken dus niet inhoudelijk. In de huidige procedure via de rechter zit de rechtsbescherming van partijen niet zozeer in het feit dat de rechter is betrokken, maar in het feit dat er een advocaat nodig is om een echtscheidingsverzoek te kunnen indienen. Uit de wet en de beroepsregels van de advocaat vloeien waarborgen voort met betrekking tot de begeleiding van partijen bij een echtscheiding.[586] Deze begeleiding zal worden afgestemd op de personen die de professional voor zich heeft. Dit geldt overigens ook voor de notaris die betrokken is bij de begeleiding van een echtscheiding of bij een buitengerechtelijke beëindiging van het geregistreerd partnerschap met wederzijds goedvinden. Uit hoofdstuk 4 blijkt dat bij online platforms de begeleiding van echtgenoten bij hun echtscheiding ook op andere wijzen plaatsvindt. Dit kan variëren van een procesbegeleider tot begeleiding van een mediator of andere echtscheidingsdeskundige waarbij de inhoud van de begeleiding zowel in intensiteit als inhoudelijk kan verschillen. Uiteindelijk zullen de gehuwde echtgenoten altijd een advocaat nodig hebben om het echtscheidingsverzoek in te dienen bij de rechtbank.

Bij de vraag welke eisen de buitengerechtelijke echtscheiding stelt aan het doenvermogen van de burgers en welke gevolgen dit heeft voor de rechtsbescherming van burgers is het niet zozeer van belang dat de rechter wegvalt in de procedure. Het is vooral de procedure vóór het nemen van de formele echtscheidingsbeslissing die de grootste consequenties heeft voor het doenvermogen van de burger. Blijft het bijvoorbeeld verplicht om een advocaat of een notaris in te schakelen die partijen voorlicht en door de procedure leidt of kunnen partijen zonder professional direct bij de ABS terecht? De laatste optie zou andere eisen aan het doenvermogen van partijen stellen en ook andere consequenties voor de rechtsbescherming van partijen hebben dan de eerste optie. Het zou

[585] Dit komt ook in de literatuur naar voren. Zie hoofdstuk 3, paragraaf 6.1 waarin de bijdrage van Chin-A-Fat wordt besproken waarin ze weergeeft dat de zwakkere partij bij een echtscheiding degene is die (nog) niet in de echtscheiding berust. Chin-A-Fat 2005, p. 736

[586] Zie ook Hoofstuk 2, paragraaf 10: Rechtswaarborgen voor kwetsbare echtgenoten.

bijvoorbeeld betekenen dat partijen op een andereilee manier de informatie over de gevolgen van de echtscheiding moeten zien te verkrijgen en deze ook zonder uitleg of hulp van een professional moeten kunnen toepassen op hun situatie. Er zullen uiteraard burgers zijn die dit op gelijkwaardige wijze zelf kunnen met de kennis die zij hebben, maar voor een groot deel van de burgers zal het vrij ingewikkeld zijn om zelf te bekijken hoe zij de gevolgen van hun echtscheiding moeten afwikkelen. Daarnaast kan het wegvallen van verplichte bijstand door een professional ook leiden tot minder goede rechtsbescherming van de zwakkere partij in geval er sprake is van een onevenwichtige machtsverhouding. Bovendien kan het schrappen van de verplichting een professional in te schakelen ertoe leiden dat dit vervolgens ook niet meer wordt vergoed voor de burger die dat nodig heeft. Het huidige systeem waarbij professionele bijstand verplicht is, maar het afspraken maken niet, lijkt aan het doenvermogen en de rechtsbescherming van zowel de meer als de minder slagvaardige burger het meest tegemoet te komen. Daarbij moet dan wel worden opgemerkt dat door de advocaten wordt aangeven dat zij, mede vanwege de verplichtingen vanuit de wet en hun beroeps- en gedragsregels, eigenlijk altijd de echtgenoten naar een convenant met inhoudelijke afspraken zullen begeleiden.

Uit de survey komt naar voren dat de overgrote meerderheid van de gescheiden burgers zonder minderjarige kinderen en die op gezamenlijk gezag zijn gescheiden vindt dat het maken van afspraken over de gevolgen van de echtscheiding een verplicht onderdeel moet zijn van de buitengerechtelijke echtscheiding. Daarbij vindt een groot deel van de respondenten dat ze daar of hulp bij moeten krijgen van een professional of dat een professional moet checken of de afspraken die partijen hebben gemaakt eerlijk zijn. De geïnterviewde professionals zijn verdeeld over een mogelijke verplichting tot het maken van afspraken. Er zijn volgens hen ook mensen die zelf afspraken kunnen maken of die op een later moment in staat zijn om, eventueel onder begeleiding, afspraken te maken over de gevolgen van de echtscheiding. In sommige gevallen is er niets om afspraken over te maken. De vraagt rijst ook vanuit het doenvermogen of het een goed idee is om het afspraken maken te verbinden aan de echtscheiding zelf. Dat hangt ook samen met wat hierboven is besproken: het lukt vaak pas om afspraken te maken als partijen beide in de echtscheiding hebben berust. Soms zijn partijen pas later in staat om afspraken te maken.

V. AFSLUITENDE ANALYSE

HOOFDSTUK 10 – INTERNATIONALE ONTWIKKELINGEN

10.1 Introductie

Dit onderzoek kent twee kerndoelen: (1) inzicht geven in internationale ontwikkelingen ten aanzien van de buitengerechtelijke echtscheiding sinds 2017, en (2) inzicht geven in de voor- en nadelen van een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. Deze onderzoeksdoelen worden ieder besproken in een eigen hoofdstuk. Allereerst zal in dit hoofdstuk inzicht worden gegeven in de internationale ontwikkelingen. Hiervoor zijn drie deelvragen opgesteld:

1. In hoeverre bestaat in andere Europese landen de mogelijkheid tot een buitengerechtelijke echtscheiding? Zo ja, bestaan er evaluaties van (de gevolgen van het invoeren van) deze procedures en wat zijn de hoofdbevindingen?
2. Welke overwegingen hebben, in landen die deze mogelijkheid bieden, ten grondslag gelegen aan de invoering van de buitengerechtelijke scheidingsprocedure?
3. Welke voor- en nadelen worden in deze landen ervaren met betrekking tot de buitengerechtelijke scheidingsprocedure?

Om antwoord te geven op deze vragen is een rechtsvergelijkend onderzoek uitgevoerd naar de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure in negen EU-lidstaten: Estland, Frankrijk, Griekenland, Italië, Letland, Portugal, Roemenië, Slovenië en Spanje. Denemarken kent ook een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure, maar is niet gebonden aan het IPR-instrument de Brussel II-ter Verordening, waardoor dit land in de rechtsvergelijking buiten beschouwing is gelaten. Middels de rechtsvergelijking is reeds in hoofdstuk 5 van dit rapport uitgebreid antwoord gegeven op de deelvragen. Voor een volledige bespreking van de internationale ontwikkelingen wordt aldus volledigheidshalve verwezen naar hoofdstuk 5. Onderstaand zal enkel een synthese worden gegeven van de onderzoeksresultaten, op basis van de onderzoeksvragen.

Het onderzoeksdoel spreekt slechts van internationale ontwikkelingen sinds 2017. Voor 2017 is de buitengerechtelijke echtscheiding ingevoerd in Portugal in 1995, Letland in 2009, Estland in 2010, Roemenië in 2011, Italië en Spanje in 2015, en Frankrijk in 2016. Na 2017 is de buitengerechtelijke echtscheiding ingevoerd in Griekenland in 2017 en Slovenië in 2019. Om goed antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen, is ervoor gekozen om in deze conclusie de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure ten aanzien van alle landen te bespreken, in plaats van slechts Griekenland en Slovenië.

Allereerst zal worden ingegaan op de overwegingen in de genoemde landen om een buitengerechtelijke echtscheiding te introduceren (paragraaf 10.2). Vervolgens wordt een overzicht gegeven van de wijze waarop de landen de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

hebben ingericht (paragraaf 10.3). Tot slot worden eventuele evaluaties en in de landen ondervonden voor- en nadelen van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure besproken (paragraaf 10.4).

10.2 Aanleiding voor het invoeren van een buitengerechtelijke echtscheiding

De landen die een buitengerechtelijke echtscheiding hebben ingevoerd, hadden hiervoor grotendeels soortgelijke overwegingen. De eerste overweging die vaak terugkomt is de vermindering van werklast bij de rechtspraak. Hierbij is de onderliggende gedachte meestal dat rechters in een gerechtelijke echtscheidingsprocedure geen inhoudelijk oordeel vellen, waardoor de beslissingsbevoegdheid ook bij een andere instantie kan worden neergelegd. Deze overwegingen werden onder meer gebruikt in Letland, Italië, Roemenië, Slovenië en Spanje.

Andere overwegingen om de buitengerechtelijke echtscheiding in te voeren hadden te maken met het perspectief van de burger. Zo zou een buitengerechtelijke echtscheiding tijd en kosten besparen (Frankrijk), toegankelijker en efficiënter zijn (Estland), en de autonomie van burgers bevorderen (Slovenië). Hoewel in Frankrijk, voorafgaand aan de wetswijziging, een rapport verscheen waaruit bleek dat een buitengerechtelijke echtscheiding niet zou resulteren in de beoogde tijds- en kostenbesparing, is deze vorm van echtscheiding toch ingevoerd.

Daarnaast hield de invoering van de buitengerechtelijke echtscheiding in Italië en Portugal verband met een grotere omslag in het rechtssysteem. In Italië was de buitengerechtelijke echtscheiding namelijk onderdeel van een grotere efficiëntieslag die arbitrage op meerdere gebieden mogelijk maakte. In Portugal was de buitengerechtelijke echtscheiding het gevolg van de verbeterde juridische opleiding van ambtenaren van de burgerlijke stand. Dankzij deze opleiding kon de ambtenaar de door echtgenoten gemaakte afspraken inhoudelijk toetsen, en hoefde deze toetsing dus niet meer door de rechter te geschieden. Doel van de invoering van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure was om de procedure te vereenvoudigen en de bureaucratie te verminderen.

10.3 Inhoud van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

In zeven van de negen landen staat de buitengerechtelijke echtscheiding open voor echtgenoten met en zonder minderjarige kinderen. Slechts in twee landen – Slovenië en Spanje – is de buitengerechtelijke echtscheiding beperkt tot koppels zonder minderjarige kinderen. Om de echtscheiding te bewerkstelligen moeten echtgenoten naar verschillende instanties. In vijf landen – Frankrijk, Griekenland, Letland, Slovenië en Spanje – gebeurt dit bij de notaris. In Portugal wordt de echtscheidingsbeslissing genomen door de ambtenaar van de burgerlijke stand. In Estland en Roemenië kan een buitengerechtelijke echtscheiding worden bewerkstelligd bij zowel de notaris als de ambtenaar van de burgerlijke stand. Italië kent, naast echtscheiding via de ambtenaar

van de burgerlijke stand, als enige land nog een andere beslissingsbevoegde autoriteit: de officier van justitie. Vier landen – Frankrijk, Griekenland, Italië en Spanje – vereisen bijstand door een advocaat. Echtgenoten zijn in sommige landen verplicht aanvullende afspraken te maken wanneer zij buitengerechtelijk willen scheiden; de onderwerpen waarover afspraken moeten worden gemaakt, verschillen. Onderstaand worden deze nuances schematisch weergegeven.

Land	Bevoegde autoriteit	Met/ zonder kinderen	Bijstand door advoca(a)t (en) vereist	Overeenstemming vereist over:
Estland	Ambtenaar	Met en zonder	Nee	• Echtscheiding
	Notaris	Met en zonder	Nee	• Echtscheiding
Frankrijk	Notaris	Met en zonder	Ja	• Echtscheiding • Huwelijksvermogen • Zaken omtrent kinderen • Alimentatie
Griekenland	Notaris	Met en zonder	Ja	• Echtscheiding • Zaken omtrent kinderen
Italië	Officier van Justitie	Met en zonder	Ja	• Echtscheiding
	Ambtenaar	Zonder	Nee	• Echtscheiding • **Geen** afspraken over huwelijks-vermogen
Letland	Notaris	Met en zonder	Nee	• Echtscheiding • Zaken omtrent kinderen • Huwelijksvermogen • Alimentatie
Portugal	Ambtenaar	Met en zonder	Nee	• Echtscheiding • Huwelijksvermogen • Alimentatie • Woning • Zaken omtrent kinderen • Huisdieren
Roemenië	Notaris	Met	Nee	• Echtscheiding • Geslachtsnaam • Ouderlijk gezag • Woonplaats kinderen • Zorg- en contactregeling

				• Alimentatie
	Ambtenaar	Zonder	Nee	• Echtscheiding
Slovenië	Notaris	Zonder	Nee	• Echtscheiding • Huwelijksvermogen • Woning • Alimentatie
Spanje	Notaris	Zonder	Ja	• Echtscheiding • Huwelijksvermogen • Alimentatie • Woning • Zaken omtrent kinderen • Zaken omtrent kleinkinderen • Huisdieren • Pensioen

De mate van toetsing die de beslissende autoriteit uitvoert, verschilt per land. In sommige landen vindt slechts een formele toets plaats of is voldaan aan de voorwaarden die dat land stelt voor echtscheiding. Dit kunnen voorwaarden zijn als duurzame ontwrichting van het huwelijk of voorwaarden die te maken hebben met de plaats waar het huwelijk is gesloten. Andere landen stellen daarnaast een inhoudelijke toets van de gemaakte afspraken verplicht. Dit kan gaan om alle afspraken, of om specifieke afspraken. Zo worden in Italië, Portugal en Roemenië enkel afspraken die te maken hebben met minderjarige kinderen getoetst aan het belang van het kind. Onderstaand is schematisch weergegeven op welke wijze in de verschillende landen wordt getoetst.

Land	Situatie	Mate van toetsing	Door wie?
Estland	Met en zonder kinderen	Formele toets	Ambtenaar of notaris
Frankrijk	Met en zonder kinderen bij de notaris	Formele toets	Notaris
Griekenland	Met en zonder kinderen bij de notaris	Formele toets	Notaris
Italië	Met kinderen bij de Officier van Justitie	Belang van het kind	Officier van Justitie
	Zonder kinderen bij de Officier van Justitie	Formele toets	Officier van Justitie
	Bij de ambtenaar	Formele toets	Ambtenaar
Letland	Met en zonder kinderen	Formele toets	Notaris
Portugal	Met kinderen bij de ambtenaar	Belang van het kind	Openbaar Ministerie

	Zonder kinderen bij de ambtenaar	Inhoudelijke toets gemaakte afspraken	Ambtenaar
Roemenië	Met kinderen bij de notaris	Belang van het kind	Sociaal onderzoek door voogdij-instantie
	Zonder kinderen bij de ambtenaar	Formele toets	Ambtenaar
Slovenië	Zonder kinderen bij de notaris	Inhoudelijke toets vermogensverdeling	Notaris
Spanje	Zonder kinderen bij de notaris	Inhoudelijke toets rechtvaardigheid	Notaris

10.4 Evaluaties en ondervonden voor- en nadelen

Er hebben nauwelijks officiële evaluaties plaatsgevonden van de buitengerechtelijke echtscheiding. Enkel in Frankrijk is er een evaluatie geweest door de Franse vereniging van het notariaat (CSN). Daarnaast is de buitengerechtelijke echtscheiding in Italië, Letland, Portugal en Slovenië kritisch besproken in rechtswetenschappelijke literatuur. Onderstaand worden de belangrijkste resultaten besproken, beginnend met de enige officiële evaluatie, van het Franse CSN.

Uit het Franse rapport blijkt dat de buitengerechtelijke echtscheiding een veelgebruikte wijze is van scheiden. Daarnaast worden drie aandachtspunten gesignaleerd. Ten eerste was destijds nog onduidelijk of de buitengerechtelijke echtscheiding in aanmerking zou komen voor automatische internationale erkenning. Inmiddels is deze kwestie beslecht door het HvJEU, en blijkt dat een buitengerechtelijke echtscheiding onder voorwaarden automatisch kan worden erkend, zoals wordt besproken in paragraaf 6.3.3. Een tweede kritiekpunt is dat meerderjarige kinderen niet worden gehoord in de procedure. Tot slot leidt de wijze waarop de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure is ingericht, ertoe dat er een fiscaal voordeel voor Franse echtgenoten verloren gaat.

In Portugal en Italië zijn statistieken opgesteld over de populariteit van de buitengerechtelijke echtscheiding. Hieruit blijkt dat de buitengerechtelijke echtscheiding in beide landen een veelgebruikte echtscheidingsmogelijkheid is.

In de Italiaanse rechtswetenschap wordt een drietal kritiekpunten gegeven ten aanzien van de buitengerechtelijke echtscheiding. Het eerste punt gaat over de echtscheiding bij de ambtenaar, die enkel mogelijk is voor echtgenoten zonder minderjarige of gehandicapte kinderen. Er is namelijk geen mogelijkheid om te controleren dat echtgenoten daadwerkelijk geen minderjarige of gehandicapte kinderen hebben. Een tweede kritiekpunt is dat de ambtenaar weliswaar de echtscheidingsovereenkomst opstelt, maar deze vervolgens niet toetst. Ten derde is er bij de buitengerechtelijke echtscheiding geen mogelijkheid om te controleren of beide echtgenoten

daadwerkelijk instemmen met de echtscheiding en hierbij niet onder druk worden gezet. Echtgenoten worden namelijk niet gehoord in de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure, terwijl dit wél gebeurt bij de Italiaanse gerechtelijke echtscheidingsprocedure.

Rechtswetenschappelijke literatuur in Slovenië signaleert ook een aantal aandachtspunten ten aanzien van de buitengerechtelijke echtscheiding. De eerste werd ook gesignaleerd in Italië: er is geen mogelijkheid om te controleren dat echtgenoten ook daadwerkelijk geen minderjarige kinderen hebben. Daarnaast is er kritiek op de verplichting om afspraken te maken. Hierdoor kunnen echtgenoten namelijk geen gebruik maken van de buitengerechtelijke echtscheiding wanneer zij het niet eens worden over aangrenzende onderwerpen. Een ander aandachtspunt is dat de invoering van een buitengerechtelijke echtscheiding echtgenoten niet de gang naar de rechter mag ontzeggen. Een buitengerechtelijke echtscheiding zou derhalve een aanvullende, en niet een vervangende echtscheidingsmogelijkheid moeten zijn. Ook wordt een aandachtspunt genoemd bij de echtscheiding van een buitenlands huwelijk. Inschrijving van de echtscheiding kan alleen wanneer het huwelijk ook is ingeschreven in de burgerlijke stand, maar dit gebeurt niet altijd bij buitenlandse huwelijken. Tot slot wordt aangegeven dat financiële bijstand ook mogelijk moet zijn bij een echtscheiding via een notaris. Er worden ook voordelen genoemd. Vanuit het perspectief van de burger is de buitengerechtelijke echtscheiding namelijk goedkoper, sneller en minder emotioneel en stressvol. Daarnaast vermindert het de administratieve druk bij de rechtbanken, waardoor de doorlooptijd bij andere rechtszaken verkort.

In Letland hebben geen officiële evaluaties plaatsgevonden. Wel heeft het Letse ministerie een praktisch probleem gesignaleerd. Bij de notaris gemaakte afspraken zijn namelijk niet automatisch een voor tenuitvoerlegging vatbare notariële akte, waardoor men nog steeds naar de rechter moet om afspraken ten uitvoer te leggen.

10.5 Erkenning buitengerechtelijke echtscheiding

Hoewel de drie voornoemde deelvragen geen betrekking hebben op de buitenlandse erkenning van Nederlandse echtscheidingsbeslissingen wordt waar het gaat om de internationale ontwikkelingen onder verwijzing naar hoofdstuk 6 van dit onderzoek herhaald dat de in Nederland afgegeven administratieve echtscheiding op basis van IPR-regels zal kunnen rekenen op erkenning in verschillende landen. In EU-lidstaten wordt een administratieve echtscheiding erkend op grond van de Brussel II-ter Verordening. Hiervoor is wel vereist dat de echtscheiding is uitgesproken door, of onder toezicht van, een overheidsinstantie, en dat de autoriteit die de echtscheiding uitspreekt toetst of is voldaan aan de nationale voorwaarden voor echtscheiding. De erkenning is automatisch; er zijn dus geen aanvullende handelingen vereist om de echtscheiding te erkennen.

Ten aanzien van niet EU-lidstaten kan de erkenning worden geregeld door het HEV 1970 of het LEV 1967. Op basis van deze verdragen wordt een administratieve echtscheiding erkend in

Albanië, Australië, China, Denemarken, Egypte, Moldavië, Noorwegen, Verenigd Koninkrijk en Zwitserland, mits is voldaan aan de onder § II.6.4.3 besproken voorwaarden. In overige landen is de erkenning van een administratieve echtscheiding afhankelijk van de nationale IPR-regels, die in dit onderzoek buiten beschouwing zijn gelaten.

10.6 Conclusie

De buitengerechtelijke echtscheiding is ingevoerd in tien EU-lidstaten: Denemarken, Estland, Frankrijk, Griekenland, Italië, Letland, Portugal, Roemenië, Slovenië en Spanje. In dit onderzoek is een rechtsvergelijking gedaan naar de buitengerechtelijke echtscheiding in negen van deze landen. Aangezien Denemarken niet is gebonden aan het IPR-instrument de Brussel II-ter Verordening, is dit land in de rechtsvergelijking buiten beschouwing gelaten.

De reden voor invoering van een buitengerechtelijke echtscheiding in deze landen hield met name verband met een vermindering van de werkdruk bij de rechterlijke macht en de wens voor toenemende efficiëntie.

De inhoud van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure verschilt aanzienlijk per land. Zo staat de buitengerechtelijke echtscheiding slechts in sommige landen open voor echtgenoten met minderjarige kinderen, en vereisen niet alle landen bijstand door een advocaat. De echtscheiding kan worden uitgesproken door verschillende professionals, zoals een ambtenaar van de burgerlijke stand of een notaris, en de intensiteit van de toetsing die daarbij wordt gebezigd, verschilt ook per land en per procedure.

Er hebben weinig officiële evaluaties plaatsgevonden van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedures. Commentaren vanuit de rechtswetenschap laten verschillende kritiekpunten zien. Een belangrijk punt van kritiek dat wordt gesignaleerd in Italië en Slovenië is dat niet kan worden gecontroleerd of echtgenoten ook daadwerkelijk niet het gezag hebben over minderjarige kinderen. In Nederland zijn hiervoor goede registers, waardoor dit een minder groot probleem zal vormen. Wel moet duidelijk worden wie dit toetst. Een logische keuze zou zijn dat de persoon die de echtscheidingsbeslissing neemt, ook toetst of echtgenoten niet het gezag hebben over minderjarige kinderen. Op deze wijze wordt ook gewaarborgd dat er bij het nemen van de echtscheidingsbeslissing ook een minstens formele toets plaatsvindt, waarmee wordt voldaan aan het vereiste voor internationale erkenning dat het HvJEU heeft gesteld in het arrest *Senatsverwaltung*. Wanneer de echtscheidingsbeslissing bovendien wordt genomen door een bij wet ingestelde autoriteit, staat niets de internationale erkenning van een Nederlandse buitengerechtelijke echtscheidingsbeslissing in andere EU-lidstaten in de weg.

HOOFDSTUK 11 – DE VOOR- EN NADELEN VAN EEN BUITENGERECHTELIJKE ECHTSCHEIDING

11.1 Introductie

Het tweede doel van dit onderzoek is het geven van inzicht in de voor- en nadelen van een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. Dit onderzoeksdoel wordt bereikt middels de beantwoording van vier onderzoeksvragen:

a) Welke voordelen zijn verbonden aan een buitengerechtelijke scheiding
b) Welke nadelen zijn verbonden aan een buitengerechtelijke scheiding
c) Welke impact heeft een buitengerechtelijke scheiding op de verschillende betrokken partijen en instanties (gemeenten, advocaten, rechtspraak, mediators) gezien hun huidige rol en taakopvatting?
d) Hoe verhouden de voor- en nadelen van een buitengerechtelijke scheiding zich tot elkaar?

Bij het onderzoek naar het antwoord op deze vragen is tevens rekening gehouden met de behoefte van burgers aan een buitengerechtelijke echtscheiding, het doenvermogen van burgers in een echtscheidingssituatie en de rechtsbescherming in geval van onevenwichtige verhoudingen tussen echtgenoten. De deelvragen worden in dit hoofdstuk in onderling verband beantwoord, om zo een volledig overzicht te geven van de voor- en nadelen van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure, de wijze waarop deze zich tot elkaar verhouden en de impact die een buitengerechtelijke scheiding heeft op de verschillende betrokken partijen en instanties.

Uit het onderliggende onderzoek blijkt steeds weer dat '*de'* buitengerechtelijke echtscheiding niet bestaat. Een buitengerechtelijke echtscheiding kent allerlei vormen en maten, en de inrichting van de procedure is als een cryptex met vele ringen waaraan kan worden gedraaid om vorm te geven aan de buitengerechtelijke echtscheiding. Een overzicht van de voor- en nadelen van de buitengerechtelijke echtscheiding is derhalve ook afhankelijk van en dient gebaseerd te zijn op de mogelijke variatie in deze procedures. Zodoende begint dit hoofdstuk met een beschrijving van de verscheidene mogelijkheden ten aanzien van elementen van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure (paragraaf 11.2). Vervolgens wordt voor ieder van deze mogelijkheden ingegaan op de voor- en nadelen die volgen uit het onderzoek en welke impact de verschillende mogelijkheden hebben op de verschillende betrokken partijen en instanties (paragraaf 11.3). Hieruit kunnen een aantal logische varianten van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedures worden gedestilleerd. Nadat deze varianten schematisch zijn weergegeven, zal worden ingegaan op eventuele aandachtspunten ten aanzien van iedere specifieke variant, alsmede de voor- en nadelen van iedere variant (paragraaf 11.4). Afgesloten wordt met een conclusie (paragraaf 11.5).

11.2 'De' buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

Gelijk met de gerechtelijke echtscheidingsprocedure, kan onderscheid worden gemaakt tussen drie verschillende fases: (1) het voortraject, de periode vanaf de scheidingsmelding tot het indienen van een formeel verzoek, (2) de echtscheidingsbeslissing, de periode tussen het indienen van een formeel verzoek en een de beslissing op dat verzoek, en (3) de bekrachtiging van de beslissing, de periode tussen de beslissing en het moment dat de beslissing rechtskracht heeft. Deze periodes zijn alle drie op hun eigen wijze van belang. Bij de vormgeving van een mogelijke toekomstige buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure zijn daarnaast twee thema's relevant: (1) welke professional(s) betrokken dient(en) te worden op welk moment in de procedure, en (2) de wijze waarop waarborgen kunnen worden ingebouwd ten aanzien van de rechtsbescherming van echtgenoten.

Als zou worden overwogen om een vorm van buitengerechtelijke echtscheiding in te voeren, dan dient er aandacht te worden besteed aan een aantal verschillende aspecten. Keuzes op deze terreinen hebben gevolgen voor de rechtsbescherming van echtgenoten en zouden er namelijk voor kunnen zorgen dat de rechtsbescherming voor de betrokken echtgenoten in meer of mindere mate kan worden gewaarborgd. Hierbij valt te denken aan:

1. het verplicht stellen van het maken van afspraken;
2. het verplicht stellen van professionele begeleiding in het voortraject;
3. individuele vertegenwoordiging;
4. een inhoudelijke toets;
5. de noodzaak om in persoon te verschijnen bij o.a. de indiening van het verzoek;
6. de invoering van een vorm van bedenktijd; en
7. het uitzonderen van specifieke categorieën huwelijken, zoals buitenlandse huwelijken die niet in de registers van de burgerlijke stand zijn ingeschreven.

11.2.1 Voortraject: Verplicht stellen van afspraken

Op een zeker moment zullen echtgenoten afspraken moeten maken over aan de echtscheiding gerelateerde onderwerpen. De vraag is of dit een onderdeel moet zijn van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure en zo ja op welke manier. Het is mogelijk om echtgenoten de keuze te bieden om afspraken te maken over aan de echtscheiding gerelateerde onderwerpen, zoals partneralimentatie of de vermogensrechtelijke afwikkeling. In de huidige gerechtelijke echtscheidingsprocedure is dit geen verplichting. Uit de rechtsvergelijking blijkt dat het in andere Europese landen bijvoorbeeld mogelijk of, in sommige gevallen, verplicht is om afspraken te maken over alimentatie, de verdeling van het huwelijksvermogen, het voortgezet gebruik van de echtelijke woning, de geslachtsnaam, de pensioenverdeling en gezamenlijke huisdieren. Het is denkbaar om in een toekomstige buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure het maken van afspraken op één of meer van deze terreinen verplicht te stellen. Hoewel het maken of uitblijven

van afspraken geen invloed lijkt te hebben op het aantal vervolgprocedures,[587] zou het verplichtstellen van het maken afspraken er mogelijk voor kunnen zorgen dat de buitengerechtelijke echtscheiding met meer waarborgen is omkleed. Echtgenoten zijn in dit geval gehouden om na te denken over de gevolgen van hun echtscheiding en daarop te reflecteren. Uit het empirische deel komt naar voren dat de overgrote meerderheid van de gescheiden burgers uit de survey een voorstander is van verplichte afspraken bij een buitengerechtelijke echtscheiding en dat de overgrote meerderheid ook afspraken heeft gemaakt. Uit de interviews blijkt dat de geïnterviewde professionals daar verdeeld over zijn. Of het verplichtstellen van het maken van afspraken daadwerkelijk tot meer rechtsbescherming van de echtgenoten leidt hangt, als we kijken naar het doenvermogen van burgers, af van de vraag of partijen hier begeleiding bij (kunnen) krijgen en of de afspraken voorafgaand aan de echtscheidingsbeslissing gemaakt moeten worden. Het maken van afspraken over de gevolgen van de echtscheiding vereist over het algemeen dat partijen eenzelfde mate van berusting hebben in de echtscheiding. Het kan ook zo zijn dat dit moment pas wordt bereikt nadat de echtscheiding heeft plaatsgevonden.

11.2.2 Voortraject: Professionele begeleiding

Professionele voorlichting en begeleiding gedurende het voortraject kan er zorg voor dragen dat de rechtsbescherming van de echtgenoten wordt gewaarborgd en dat zij op juiste wijze worden voorgelicht over de procedure en hun rechten en plichten. Echtgenoten worden zodoende geïnformeerd over de gevolgen van hun scheiding en krijgen bijstand bij het nemen van beslissingen over deze gevolgen. In de huidige gerechtelijke echtscheidingsprocedure ontvangen de echtgenoten voorlichting en begeleiding over de rechtsgevolgen van de echtscheiding van (in ieder geval) de advocaat. De mate van voorlichting en begeleiding is afhankelijk van de specifieke aard en omvang van de opdracht. Echtgenoten kunnen in de gerechtelijke echtscheidingsprocedure ook kiezen voor begeleiding door een andere professional, zoals een mediator, notaris of andere deskundige, waarna het echtscheidingsverzoek wel altijd moet worden ingediend door een advocaat.

In een buitengerechtelijke scheidingsprocedure zou een keuze gemaakt kunnen worden voor de mate en intensiteit van de voorlichting en begeleiding. Hierbij valt te denken aan een glijdende schaal van algemene voorlichting over het echtscheidingsproces tot intensieve begeleiding op maat bij het maken van afspraken. Deze keuze is afhankelijk van de professional die de begeleiding biedt en van de vraag of het maken van afspraken verplicht wordt gesteld. Een advocaat of notaris kan immers beter (juridische) voorlichting op maat en intensievere begeleiding bieden dan een ambtenaar van de burgerlijke stand. Daarnaast is het bieden van begeleiding minder relevant wanneer partijen niet verplicht zouden zijn om inhoudelijke afspraken te maken, en volstaat in dat geval mogelijk enkel voorlichting. In dat geval bestaat wel weer een keuze in, verplichte,

[587] Zie hoofdstuk 7.

voorlichting die specifiek op maat van het echtpaar wordt gegeven of meer algemene voorlichting over de rechtsgevolgen van een echtscheiding. Ook kan de begeleiding een bijdrage leveren aan het emotionele proces van echtgenoten in het vinden van berusting in de scheiding.

In een mogelijke toekomstige buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure is het uiteraard mogelijk om gedurende het voortraject geen professionele begeleiding verplicht te stellen. De echtgenoten zouden dan op eigen initiatief en gelegenheid contact kunnen opnemen met de instantie die beslist over de echtscheiding, waarna de echtscheidingsbeslissing door deze instantie wordt genomen en de echtscheiding wordt bekrachtigd. Algemene voorlichting over de procedure zou in een dergelijk geval kunnen worden gegeven door de overheid via een platform als Rijksoverheid.nl. Professionele begeleiding zou in dat geval ook facultatief mogelijk kunnen worden gemaakt; echtgenoten kunnen dan op eigen initiatief en op eigen kosten een notaris, advocaat, mediator of andere professional inschakelen om de echtscheidingsprocedure te begeleiden. Bij de keuze voor het verplichtstellen van professionele begeleiding zou mee kunnen wegen in hoeverre echtgenoten ook verplicht (of in de mogelijkheid) worden gesteld om afspraken te maken over aan de echtscheiding gerelateerde onderwerpen, zoals partneralimentatie of de vermogensrechtelijke afwikkeling van het huwelijk.

Wanneer professionele begeleiding wel verplicht wordt gesteld, kan hierbij worden gekozen voor verschillende professionals. Echtgenoten kunnen bijvoorbeeld worden begeleid door een advocaat, notaris, mediator, of door de ambtenaar van de burgerlijke stand. Wanneer partijen worden begeleid door een advocaat, kan hierbij de keuze worden gemaakt voor ofwel een gezamenlijke advocaat, ofwel voor de verplichting dat iedere echtgenoot wordt bijgestaan door een eigen advocaat.[588] Gelet op de expertise van een advocaat zou deze begeleidingsvorm voorlichting op maat en begeleiding bij het maken van afspraken kunnen bevatten. Dit geldt ook voor de notaris. De notaris kan daarnaast een executoriale titel verbinden aan afspraken die echtgenoten maken en die worden neergelegd in een authentieke notariële akte. De advocaat kan dit niet. Ten aanzien van de notaris zou het in theorie ook mogelijk zijn om beide echtgenoten te laten begeleiden door een eigen notaris, maar dit ligt niet voor de hand. Immers, de rol van de notaris is juist gericht op het onpartijdig en onafhankelijk voorlichten en begeleiden van meerdere partijen, en notarissen zijn specifiek opgeleid om onafhankelijk te zijn. Het zou hiermee meer in lijn zijn wanneer echtgenoten gezamenlijk worden begeleid door de notaris. Tot slot is het mogelijk om de begeleiding in een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure te laten verzorgen door de ambtenaar van de burgerlijke stand. Deze begeleiding zou gelet op de expertise van de ambtenaar van de burgerlijke stand waarschijnlijk minder intensief zijn dan die door een advocaat of notaris en zou meer gericht zijn op algemene voorlichting van partijen over het echtscheidingsproces.

[588] In zaken van huiselijk geweld, waaronder intieme terreur, is een gezamenlijk traject onder begeleiding van één gezamenlijke advocaat (of andere professional), zonder specifieke waarborgen, op grond van artikel 48 lid 1 van het Verdrag van Istanbul gecontra-indiceerd. Hendriks & Maas-van Weert, 2026, pag. 142.

Begeleiding door een mediator is in theorie ook mogelijk maar ligt niet voor de hand. Een mediator kan weliswaar een belangrijke rol vervullen in de emotionele verwerking van de scheiding, waardoor het voor echtgenoten waardevol kan zijn om in dit proces een mediator te betrekken, maar om het vak van mediator uit te oefenen is het niet verplicht dat een juridische opleiding is genoten. Bovendien kent het vak van mediator geen tuchtrecht en biedt daarmee minder rechtsbescherming aan echtgenoten. De kwaliteit van de juridische voorlichting en begeleiding kan zodoende niet gegarandeerd worden in deze variant.

Figuur 7 – Mogelijke betrokken professionals

11.2.3 Voortraject: Individuele begeleiding

Gekozen kan worden voor een verplichting voor de echtgenoten om zich ieder door een eigen professional te laten bijstaan, al is dat in de context van een gezamenlijk verzoek contra intuïtief. Deze verplichting vergroot de voorlichting en begeleiding op individueel niveau en biedt waarschijnlijk vooral in situaties van grote ongelijkheid tussen de echtgenoten (bijvoorbeeld financiële of emotionele ongelijkheid) uitkomst. In het geval er gekozen wordt voor een variant waarbij de echtgenoten verplicht zijn om afspraken te maken waarborgt een individuele vorm van professionele bijstand mogelijk beter de balans in de gemaakte afspraken en wordt voorkomen dat een echtgenoot met minder genoegen neemt dan waarop deze aanspraak kan maken. Althans, dat deze echtgenoot die concessie welbewust aanvaardt. Dit gevolg van individuele bijstand wordt in de interviews door sommige advocaten opgeworpen als argument om beide echtgenoten individueel te begeleiden.

11.2.4 Beslissing: wie neemt de beslissing

De echtscheidingsbeslissing zou in theorie kunnen worden genomen door de advocaat, officier van justitie, notaris of ambtenaar van de burgerlijke stand. Voor de beslissing door de advocaat en notaris zou kunnen worden aangesloten bij de ontbinding van het geregistreerd partnerschap, waar het ook de advocaat of notaris is die de overeenkomst tot ontbinding opstelt en daarmee de beslissing neemt. Vanuit rechtsvergelijkend perspectief, valt echter op dat geen van de landen die een buitengerechtelijke echtscheiding mogelijk maakt, de bevoegdheid om de echtscheidingsbeslissing te nemen toekent aan een advocaat of dat die mogelijkheid aldaar is onderzocht. Een gevaar bestaat dat een buitengerechtelijke echtscheidingsvorm die door een advocaat kan worden bewerkstelligd op bezwaren zou kunnen stuiten gelet op de partijdigheid die inherent is aan het beroep van de advocaat. Aangezien de internationale erkenning van de buitengerechtelijke echtscheiding van groot belang is, ligt deze mogelijkheid niet voor de hand. Een advocaat is geen overheidsinstantie en in de gedragsregels van een advocaat staat dat het belang van de cliënt, en geen enkel ander belang, de wijze waarop de advocaat de zaken behandelt bepaalt. Dit vormt een contra-indicatie voor de bevoegdheid om een scheidingsbeslissing te nemen, nu daar twee echtgenoten bij betrokken zijn. Hoewel een advocaat juridisch deskundig is en verbonden is aan tuchtrecht, wordt dus niet aangeraden om de beslissingsbevoegdheid aan een advocaat toe te kennen.

Voorts zou de beslissing kunnen worden genomen door een notaris of een van de ambtenaar van de burgerlijke stand. De notaris neemt bij de buitengerechtelijke ontbinding van het geregistreerd partnerschap ook de beslissing omtrent de formele beëindiging van de relatie (vergelijkbaar met de advocaat). De notaris stelt in die procedure de overeenkomst tot ontbinding op. De notaris is bovendien juridisch deskundig, gebonden aan tuchtrecht en ervaren in het nemen van bindende beslissingen. De notaris is bovendien, in tegenstelling tot de advocaat, onafhankelijk. Een van de kernwaardes van de notaris is onpartijdigheid. De ambtenaar van de burgerlijke stand is een overheidsinstantie en eveneens ervaren in het nemen van bindende beslissingen. De ambtenaar van de burgerlijke stand is daarentegen niet juridisch onderlegd. Beide mogelijkheden komen meermaals voor in andere Europese landen, waardoor de kans klein is dat dit voor problemen zou zorgen ten aanzien van de internationale erkenning van de buitengerechtelijke echtscheiding.

Op basis van de rechtsvergelijking zou de beslissing ook kunnen worden genomen door een officier van justitie. Deze mogelijkheid wordt immers gegeven in de Italiaanse buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. Dit lijkt echter niet te passen binnen het Nederlandse rechtsstelsel. In Nederland speelt de officier van justitie primair een rol in het strafproces. Het takenpakket van de officier van justitie in het civiele recht is beperkt tot procedures waarin vrijheidsbeneming aan de orde kan komen of de openbare orde wordt aangetast. De echtscheidingsprocedure past niet in dit beeld. Een rol voor de officier van justitie in de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure ligt om die reden in Nederland niet voor de hand.

11.2.5 Beslissing: Inhoudelijke toetsing

Op het moment dat de echtgenoten een formeel verzoek tot echtscheiding indienen, dan dient te worden bepaald welke toetsing door de overheid dient plaats te vinden op het verzoek. Indien echtgenoten verplicht zouden worden gesteld om afspraken te maken, rijst namelijk de vraag of deze afspraken inhoudelijk kunnen en/of moeten worden getoetst. Vanuit internationaal privaatrechtelijk perspectief is ten minste vereist dat de bevoegde autoriteit toetst in hoeverre is voldaan aan de voorwaarden die de wet stelt om een echtscheiding te kunnen bewerkstelligen, een formele toets. Deze vereisten zijn in Nederland dat echtgenoten gehuwd zijn, dat dit huwelijk duurzaam is ontwricht [589] en dat de echtscheidingsbeslissing in Nederland kan worden genomen (internationale bevoegdheid). Indien de buitengerechtelijke echtscheiding enkel wordt opengesteld voor echtgenoten die niet het gezag dragen over minderjarige kinderen, dient bovendien te worden getoetst of de echtgenoten ook daadwerkelijk niet het gezag dragen over minderjarige kinderen, door de registers te controleren.

Daarnaast is het mogelijk om een verdergaande inhoudelijke toets verplicht te stellen, zeker ingeval er ook afspraken verplicht worden gesteld. In sommige andere Europese landen, zoals Portugal, Slovenië en Spanje, wordt bijvoorbeeld ook getoetst of de gemaakte afspraken rechtvaardig zijn. Hierbij dient wel te worden vermeld dat uit zowel de interviews als de expertmeeting is gebleken dat de rechtbank thans uitsluitend formeel toetst; er vindt dus op dit moment géén inhoudelijke toets plaats. Met het verplichtstellen van een inhoudelijke toets zou de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure in dat kader dan ook meer waarborgen bieden dan de huidige gerechtelijke echtscheidingsprocedure. Uit de survey onder gescheiden burgers komt naar voren dat zij meer zien in de toetsing van de onderling gemaakte afspraken door een onafhankelijke professional dan in begeleiding van een professional bij het maken van afspraken. Wanneer in het vervolg wordt gesproken over een inhoudelijke toets, wordt aangenomen dat de bevoegde instantie meer toetst dan alleen, maar dus wel inclusief, of is voldaan aan de voorwaarden voor echtscheiding.

11.2.6 Beslissing: Bedenktijd en verschijning in persoon

Andere mogelijk waarborgen, geïnspireerd door de rechtsvergelijking, zijn het verschijnen in persoon en het invoeren van een bedenktijd. Deze worden vaak gecombineerd, door bijvoorbeeld echtgenoten eerst schriftelijk een verzoek tot echtscheiding te laten indienen, en dit verzoek vervolgens een aantal weken later in persoon te bevestigen. Er zijn ook varianten waarbij zowel het eerste verzoek als de latere bevestiging in persoon dienen te geschieden. Hierdoor kan de instemming van beide partijen beter worden gecontroleerd en gewaarborgd, dan wanneer enkel een handtekening voldoende is voor een echtscheiding. Uit de interviews met professionals komt in deze context naar voren, dat er iemand moet zijn die op een zeker moment de identiteit en

[589] Art. 1:154 lid 2 BW.

wilsbekwaamheid van partijen toetst en nagaat of er geen minderjarige kinderen bij de scheiding betrokken zijn, om zo fraude te voorkomen.

11.2.7 Beslissing: Uitgesloten huwelijken

Als een vorm van buitengerechtelijke echtscheiding zou worden toegestaan, dan zouden er wellicht specifieke categorieën huwelijken kunnen worden uitgesloten van deze mogelijkheid. Dit zou bijvoorbeeld het geval kunnen zijn als het huwelijk in het buitenland heeft plaatsgevonden en nog niet is ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand. Een dergelijke situatie betekent dat de formele erkenning van het huwelijk door een gespecialiseerd overheidsorgaan nog niet heeft plaatsgevonden en om die reden wel door de rechter zou moeten worden gedaan. Inschrijving in de basisregistratie persoonsgegevens (BRP) zou in dit geval niet voldoende zijn. Partijen die alsnog een buitengerechtelijke echtscheiding zouden willen, zouden in veel gevallen hun huwelijk alsnog in de registers van de burgerlijke stand in Den Haag kunnen inschrijven en een akte van inschrijving verkrijgen. Dit is tevens als mogelijkheid naar voren gekomen in de interviews met professionals (zowel de rechterlijke macht als de ambtenaren van de burgerlijke stand).

11.2.8 Bekrachtiging

De bekrachtiging van een buitengerechtelijke echtscheiding zou, naar alle waarschijnlijkheid, plaatsvinden door de ambtenaar van de burgerlijke stand. Dit is immers ook de wijze waarop zowel de gerechtelijke echtscheiding als de ontbinding van het geregistreerd partnerschap momenteel wordt bekrachtigd. Omdat de bekrachtiging bestaat uit inschrijven van de echtscheidingsbeschikking in de registers van de burgerlijke stand en de ambtenaar belast is met het opnemen van akten en de daaraan toe te voegen latere vermeldingen in de onder hem berustende registers van de burgerlijke stand, ligt een andere variant in Nederland niet voor de hand.

11.2.9 Inrichting buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

Voor de inrichting van een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure zal derhalve op verschillende punten een keuze moeten worden gemaakt tussen verschillende mogelijkheden. Deze keuzes beïnvloeden elkaar ook; de keuze voor een variant ten aanzien van het ene aspect kan ervoor zorgen dat er meer of minder reden is voor een bepaalde variant van een ander aspect. Zo kan de keuze voor het verplichtstellen van afspraken ertoe leiden dat juridische begeleiding als essentieel wordt gezien. Onder 11.3 wordt stilgestaan bij de voor- en nadelen van iedere mogelijkheid, en daarmee ook bij de mogelijke invloed die de keuze op één gebied heeft voor de mogelijkheden op een ander gebied. Onderstaand schema geeft de keuzemogelijkheden weer ten aanzien van de buitengerechtelijke echtscheiding.

Figuur 8 – Elementen buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

In theorie zijn hierbij alle combinaties mogelijk. Echter, niet alle varianten liggen voor de hand vanwege onder meer de aard van het takenpakket van de professionals. Uit de rechtsvergelijking blijkt bovendien dat andere Europese landen de begeleiding en beslissing steeds bij dezelfde professional leggen, met uitzondering van de combinatie van begeleiding door een advocaat met een beslissing door de notaris. Deze mogelijkheid bestaat in Frankrijk, Griekenland en Spanje. De combinatie tussen begeleiding door een advocaat en de beslissing door een ambtenaar bestaat in geen enkele Europese lidstaat.

11.3 Voor- en nadelen van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

11.3.1 Algemene overwegingen

Vanuit de verschillende delen van het onderzoek zijn verschillende redenen naar voren gekomen die kunnen worden gebruikt als onderbouwing voor de invoering van een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. Uit de wetsgeschiedenis volgt dat de echtgenoten zelf verantwoordelijkheid zouden kunnen nemen voor hun eigen situatie, een toename van contractsvrijheid en een afname van de werkdruk voor de rechtelijke macht te verwachten was en de procedure sneller en goedkoper zou zijn. Uit de rechtsvergelijking volgt dat de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure in andere landen verbetering beoogde te bewerkstelligen vanuit zowel het perspectief van de rechtspraak, als dat van de rechtszoekende. Ten aanzien van de rechtspraak wordt als argument gegeven dat een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure efficiënter is en de druk bij de rechterlijke macht verlaagt. Vanuit het perspectief van de rechtszoekenden - de echtgenoten - zou het de toegankelijkheid verbeteren, kosten besparen, hun autonomie bevorderen, en emotioneel minder confronterend en stressvol zijn.

Uit onderliggend onderzoek blijkt dat deze gewenste verbeteringen in de Nederlandse rechtspraktijk niet zonder meer zullen worden bewerkstelligd met invoering van een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. Zo heeft tijdens de expertmeeting het LOVF aangegeven dat het invoeren van een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure niet zou leiden tot lastenvermindering en vermeerdering van capaciteit bij de rechterlijke macht, aangezien echtscheidingen op gezamenlijk verzoek zonder minderjarige kinderen niet de voornaamste

oorzaak zijn van de werkdruk onder rechters; hoewel er wellicht wel een werkdruk vermindering zou kunnen plaatsvinden op het niveau van de administratie. De gewenste voordelen vanuit het perspectief van de rechtszoekende zijn volledig afhankelijk van de wijze waarop de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure wordt vormgegeven. Het is namelijk ook mogelijk om de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure in te richten op een wijze die juist langzamer en duurder is dan de huidige echtscheidingsprocedure.

Een regelmatig aangehaald nadeel is dat de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure de rechtsbescherming van echtgenoten zal verminderen, met name wanneer sprake is van ongelijkheid tussen echtgenoten. Zeker gelet op de huidige aandacht op het gebied van huiselijk geweld en dwingende controle moet nagedacht worden over hoe bescherming kan worden ingebouwd in het systeem. Ook dit is echter volledig afhankelijk van de wijze waarop de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure wordt vormgegeven. Een gezamenlijke echtscheidingsprocedure is op grond van artikel 48 lid 1 van het Verdrag van Istabul in het geval van huiselijk geweld en dwingende controle gecontra-indiceerd als er geen extra waarborgen worden ingebouwd, zeker als de echtgenoten worden bijgestaan door één professional.[590]

Uit onderliggend onderzoek blijkt dat gescheiden burgers geen tot weinig meerwaarde zien in de tussenkomst van de rechter en dat beeld wordt door veel van de geïnterviewde professionals bevestigd. In de huidige echtscheidingsprocedure zit de rechtsbescherming immers niet bij de rechter op het moment van de beslissing; de rechter toetst slechts formeel en niet inhoudelijk. De rechtsbescherming zit juist in de professionele voorlichting en begeleiding gedurende het voortraject. De gerechtelijke echtscheidingsprocedure biedt met name bescherming voor (kwetsbare) burgers door de eis van verplichte procesvertegenwoordiging door een advocaat. Hoewel de rechter de beslissing tot echtscheiding neemt, speelt de rechter in de huidige gerechtelijke echtscheidingsprocedure nauwelijks een rol in de rechtsbescherming voor (kwetsbare) echtgenoten. De rechter ziet, spreekt of ondersteunt de echtgenoten niet. De rechtsbescherming voor de echtgenoten zit verdisconteerd in de fase voor de indiening van het verzoek tot echtscheiding. Dit is een belangrijk gegeven ook in het kader van de bescherming tegen intieme terreur. Het weghalen van de rechter in de echtscheidingsprocedure leidt niet automatisch tot minder bescherming tegen intieme terreur, aangezien de huidige procedure die bescherming niet biedt in die fase van de procedure. Door de eis van professionele bijstand bij indiening van het verzoek is de gerechtelijke echtscheidingsprocedure met enkele waarborgen voor (kwetsbare) echtgenoten omkleed. Immers, de betrokken advocaten zullen hun werkzaamheden moeten verrichten in overeenstemming met de wet, beroepsregels, en gedragsregels. De betrokken advocaten zijn deskundig, hebben een verregaande inlichtingenplicht en een verregaande zorgplicht en zijn onderworpen aan tuchtrecht. Zij hebben daarnaast een beroepsaansprakelijkheidsverzekering.

[590] Hendriks & Maas-van Weert, 2026, pag. 142.

Uit de survey blijkt dat de overgrote meerderheid van de gescheiden burgers een voorstander is van de buitengerechtelijke echtscheiding waarbij de volgende waarborgen, in aflopende volgorde van belang, in acht zouden moeten worden genomen: verplicht maken van afspraken, verplichte toetsing van de afspraken door een onafhankelijke professional, verplichte bijstand bij het maken van afspraken door een professional, voorlichting over de gevolgen ieder door een eigen onafhankelijke professional.

De rechtsbescherming in een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure zou op vier wijzen kunnen worden vergeleken met die in de gerechtelijke echtscheidingsprocedure:

- De rechtsbescherming vermindert. Dit is het geval wanneer de rechtsbescherming in het voortraject vermindert zonder dat de rechtsbescherming op een ander moment in de procedure verbetert. Dit kan gebeuren door geen professionele begeleiding verplicht te stellen, of een vorm van professionele begeleiding die niet gelijk is aan de begeleiding door een advocaat, maar dit niet op te vangen met andere maatregelen;
- De rechtsbescherming blijft gelijk. Wanneer wordt gekozen voor een gelijksoortige procedure als de huidige, zal de rechtsbescherming gelijk blijven. Dit is het geval wanneer begeleiding door een advocaat verplicht is, of een vorm van professionele begeleiding die gelijk is aan de begeleiding door een advocaat, en de beslissende autoriteit slechts een formele toets uitvoert;
- De rechtsbescherming wordt verplaatst. Hiermee wordt de situatie bedoeld dat de rechtsbescherming gedurende het voortraject vermindert, maar bij de echtscheidingsbeslissing verbetert. Dit is het geval wanneer professionele begeleiding door een advocaat, of een vorm van professionele begeleiding die gelijk is aan de begeleiding door een advocaat niet verplicht wordt gesteld, maar de beslissende autoriteit of een andere onafhankelijke professional wel een inhoudelijke toets uitvoert, of er andere rechtsbeschermende waarborgen worden ingebouwd, bijvoorbeeld in het geval van ongelijkheid van de echtgenoten.
- De rechtsbescherming verbetert. Het is ook mogelijk om de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure met meer waarborgen te omkleden dan de gerechtelijke echtscheidingsprocedure. Hierbij valt te denken aan professionele begeleiding, verplichte afspraken én een inhoudelijke toets door de beslissende autoriteit.

Al met al is de invloed van een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure op de rechtsbescherming niet eenduidig, en valt hiervan, net als ten aanzien van de andere aspecten van de buitengerechtelijke echtscheiding, een genuanceerder beeld te schetsen dat afhankelijk is van de wijze waarop wordt gekozen de procedure in te richten. In het vervolg worden ten aanzien van iedere keuzemogelijkheid de voor- en nadelen besproken.

11.3.2 Voortraject: Maken van afspraken

Een voordeel van het verplicht stellen van overeenstemming over bepaalde onderwerpen kan zijn dat echtgenoten beter nadenken over de gevolgen van de echtscheiding. Het maken van afspraken over bepaalde onderwerpen lijkt echter geen invloed te hebben op eventuele latere conflicten of procedures zo blijkt uit de survey. Bovendien blijkt uit het empirisch onderzoek dat verreweg de meeste mensen die op gemeenschappelijk verzoek scheiden afspraken maken over de gevolgen van hun scheiding, ondanks dat het niet verplicht is in de huidige procedure via de rechter. Over het algemeen worden deze afspraken onder begeleiding van een professional gemaakt.

Wanneer het verplicht zou worden om over bepaalde zaken overeenstemming te bereiken om buitengerechtelijk te kunnen scheiden, kan dit ook een nadeel vormen. In Slovenië bijvoorbeeld is hierover de kritiek geuit dat hierdoor de toegang tot een snelle echtscheiding wordt versperd voor echtgenoten die geen overeenstemming kunnen bereiken over randzaken. Bovendien is het maar de vraag of het de kwaliteit van de afspraken ten goede komt als daar druk op staat, gezien het feit dat professionals aangeven dat er aan beide zijden berusting moet zijn voordat er afspraken gemaakt kunnen worden (zie hoofdstuk 9). Dit moment kan ook na de echtscheiding liggen.

11.3.3 Voortraject: Betrokken professional

Professionele begeleiding gedurende het voortraject vormt in de huidige echtscheidingsprocedure de belangrijkste waarborg voor rechtsbescherming. Wanneer professionele begeleiding niet verplicht wordt gesteld in de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure, moet dit worden opgevangen door de procedure met andere waarborgen te omkleden.

In de huidige gerechtelijke echtscheidingsprocedure, wordt de begeleiding uitgevoerd door verschillende professionals. In elk geval is er op enig moment een advocaat betrokken in de huidige procedure. Daarnaast zijn er ook andere professionals die zich met de procedure bezighouden. Dit zijn soms juristen, zoals notarissen, jurist-mediators of algemeen juristen die zich met echtscheidingsadvisering bezighouden. Maar ook niet juristen, zoals mediators en financieel adviseurs (die niet ook jurist zijn), begeleiden echtparen bij hun echtscheiding. Sommige van deze professionals zijn aangesloten bij instanties die een keurmerk afgeven, zoals de MfN, RES en FFP.[591]

Wanneer er bij de buitengerechtelijke echtscheiding wordt gekozen om de professionele begeleiding te laten geschieden door een advocaat, kan dit als voordeel hebben dat dit niet afwijkt van de gerechtelijke procedure. Een advocaat is bovendien specifiek geschoold om echtscheidingen te begeleiden en vervult deze rol ook in de overige (gerechtelijke) echtscheidingsprocedures (de echtscheiding op tegenspraak, de referteprocedures en de

[591] Zie paragraaf 2.11.

verstekprocedures). Een advocaat is daarnaast gebonden aan beroeps- en gedragsregels, is onderworpen aan tuchtrecht en is verzekerd tegen beroepsaansprakelijkheid. Een mogelijk nadeel is dat een advocaat geen executoriale titel kan verlenen. Een ander mogelijk nadeel ligt op het vlak van het internationaal privaatrecht. Vanuit internationaal privaatrechtelijk perspectief lijkt het niet voor de hand te liggen dat een advocaat de uiteindelijke echtscheidingsbeslissing neemt. Dat zou inhouden dat, indien er wordt gekozen voor een rol voor een advocaat bij de buitengerechtelijke echtscheiding, er mogelijk meerdere professionals betrokken moeten worden bij het buitengerechtelijke echtscheidingsproces. Overwogen moet dan worden of de echtscheidingsbeslissing moet worden genomen door een andere autoriteit dan de advocaat.

Ook de notaris is als professional geschikt om het buitengerechtelijke echtscheidingsproces te begeleiden. Indien het verplicht zou worden om afspraken te maken bij een buitengerechtelijke echtscheiding, is de specifieke vermogensrechtelijke scholing van de notaris, een mogelijk voordeel om de notaris als professional bij de scheidingsprocedure te betrekken. Daarnaast is een voordeel dat een notaris een executoriale titel kan verschaffen. De notaris is onafhankelijk en onpartijdig. Net als de advocaat is de notaris gebonden aan beroeps- en gedragsregels, onderworpen aan het tuchtrecht en verzekerd tegen beroepsaansprakelijkheid. Wel is van belang om op te merken dat de inhoud van de beroeps- en gedragsregels deels verschillend is dan die van de advocaat. Vanuit internationaal privaatrechtelijk perspectief lijkt het mogelijk dat de notaris de echtscheidingsbeslissing zou kunnen nemen. Dit kan mogelijk de efficiëntie bevorderen, omdat de begeleiding en beslissing bij één professional kan liggen.

Voor de begeleiding door een mediator geldt dat er een divers aanbod aan mediators is. Soms ziet de begeleiding meer op de emotionele gevolgen van de echtscheiding en soms is de begeleiding meer juridisch-inhoudelijk ingestoken. Een mediator is niet verplicht onderworpen aan beroeps- en gedragsregels en is niet onderworpen aan tuchtrecht. Een groot aantal mediators heeft een erkende mediationopleiding gevolgd en is opgenomen in het MfN-register. Deze mediators dienen in overeenstemming met de gedragsregels die door de MfN zijn opgesteld te handelen en hun cliënten kunnen gebruik maken van een klachtenregeling. Sommige mediators hebben daarnaast een door het MfN-register geaccrediteerde specialisatieopleiding familiemediation voltooid en zijn dus aanvullend geschoold om echtgenoten inhoudelijk te begeleiden bij het maken van afspraken. Voor de begeleiding door mediators gelden als mogelijke nadelen dat zij geen executoriale titel kunnen verschaffen aan partijen en dat zij geen echtscheidingsbeslissing kunnen nemen die vanuit internationaal privaatrechtelijk perspectief zal worden erkend.

Naast bovengenoemde professionals, blijkt uit het onderzoek dat er ook andere professionals zijn die zich met de begeleiding van echtscheidingen bezighouden. Deze professionals werken onder verschillende namen zoals ‘scheidingsexperts’. Sommige daarvan zijn aangesloten bij instanties

die keurmerken uitdelen. Voor deze professionals gelden geen uniforme beroeps- en gedragsregels en zij zijn niet aan enig tuchtrecht onderworpen.[592]

Bij de expertmeeting werd de angst geuit dat een buitengerechtelijke echtscheiding een 'business' zou worden. Dit zou kunnen worden ondervangen door de taken van begeleiden en beslissen bij de ambtenaar van de burgerlijke stand te leggen. Daarmee zou de buitengerechtelijke echtscheiding een overheidsaangelegenheid blijven. Ambtenaren zouden dan wel moeten worden geschoold om een buitengerechtelijke echtscheiding inhoudelijk te begeleiden. Uit de interviews en de expertmeeting komt naar voren dat ambtenaren vinden dat zij niet geëquipeerd zijn om inhoudelijk afspraken over de gevolgen van de echtscheiding te toetsen. Zij kunnen wel een formele toets uitvoeren of aan alle voorwaarden voor de echtscheiding is voldaan. Voor het begeleiden van de echtscheiding lijkt de ambtenaar om de reden van inhoudelijke kennis een minder geschikte professional. Wanneer de echtscheidingsbeslissing een puur formele toets is en enkel moet worden bekeken of aan alle voorwaarden is voldaan, zou deze wel bij de ambtenaar van de burgerlijke stand neergelegd kunnen worden.

Het is bij de keuze voor welke professional welke rol kan vervullen, essentieel dat rekening wordt gehouden met het feit dat niet alle professionals aan dezelfde beroeps- en gedragsregels zijn onderworpen. Voor sommige genoemde beroepsgroepen gelden überhaupt geen eenvormige beroeps- of gedragsregels. Daarnaast zijn niet alle genoemde categorieën van professionals aan het tuchtrecht onderworpen. Uit het onderzoek volgt dat de kern van de rechtsbescherming voor de echtgenoten in de huidige procedure ligt in de beroeps- en gedragsregels die door de advocaat moeten worden nageleefd.[593] Als ervoor wordt gekozen om verschillende soorten professionals bij de buitengerechtelijke echtscheiding te betrekken, moet er rekening mee worden gehouden dat de mate en inhoud van de rechtsbescherming kan verschillen. In de literatuur is dit onderwerp ook al meerdere malen onderwerp van gesprek geweest.[594] Een oplossing hiervoor zou kunnen zijn dat er aparte beroeps- en gedragsregels worden opgesteld voor professionals die zich bezig houden met de begeleiding van buitengerechtelijke echtscheidingen en dat deze professionals aan een eigen tuchtrecht zijn onderworpen. Deze optie levert extra nieuwe regelgeving op. Een andere mogelijkheid is het bekijken bij welke professionals de waarborgen van de rechtsbescherming zijn neergelegd in beroeps- en gedragsregels en de begeleiding beperken tot die professionals. Mochten er bij die categorieën van professionals alsnog essentiële verschillen in mate van rechtsbescherming aanwezig zijn, dan is goede voorlichting aan partijen op dit onderwerp van belang.

[592] Zie paragraaf 2.11 en 4.3.1.
[593] Zie paragraaf 2.10.
[594] Zie paragraaf 3.6.1.

11.3.4 Voortraject: Mate van voorlichting en begeleiding

Uit het uitgevoerde empirisch onderzoek blijkt de noodzaak voor voorlichting. Het is van belang om in de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure minstens enige mate van voorlichting te hebben. Voorlichting en begeleiding kennen verschillende gradaties: algemene voorlichting, voorlichting op maat en begeleiding. Ongeacht voor welke mate van voorlichting en begeleiding wordt gekozen, is het verstandig om burgers via (digitale) folders in te lichten over de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure.

Algemene voorlichting biedt het minste rechtsbescherming, maar vraagt ook de minste inzet van de professionele begeleiding. Het kost minder tijd en geld, en kan daardoor ook worden geboden door de ambtenaar van de burgerlijke stand als deze over de daartoe noodzakelijke kennis beschikt. Algemene voorlichting zou ook door de overheid gegeven kunnen worden middels informatiefolders of juridische informatiepunten zoals het Juridisch Loket.

Wanneer er niet voor wordt gekozen om het maken van afspraken verplicht te stellen, is begeleiding door een juridische professional niet vereist. In dat geval kan de hoogste mate van rechtsbescherming worden bereikt wanneer de betrokken juridische professional de echtgenoten voorlicht over de gevolgen van de echtscheiding, toegepast op hun specifieke omstandigheden.

Wanneer wel wordt gekozen voor het verplichtstellen van afspraken, zou enkel voorlichting op maat mogelijk te weinig rechtsbescherming bieden. Het zou in dat geval meer bescherming bieden wanneer echtgenoten bij het maken van deze afspraken worden begeleid door een juridische professional, of dat een onafhankelijke juridisch professional de gemaakte afspraken op eerlijkheid toetst, om de gevolgen van eventuele onevenwichtige verhoudingen te minimaliseren.

11.3.5 Bedenktijd

Er kan een mate van bedenktijd in de procedure worden ingebouwd als waarborg dat echtgenoten geen overhaaste beslissing nemen om te scheiden. In de huidige gerechtelijke echtscheidingsprocedure is de termijn voor de uitspraak van de rechter maximaal drie weken, vanaf het moment dat is geconstateerd dat de zaak gereed is voor een uitspraak. Er zit in ieder geval tijd tussen de indiening van het verzoekschrift tot echtscheiding en de echtscheidingsbeslissing. Ook in het Wetsvoorstel Teeven werd een bedenktijd van twee weken voorgesteld.

De mate waarin een bedenktijd noodzakelijk is als waarborg tegen overhaaste beslissingen, is afhankelijk van andere keuzes die worden gemaakt ten aanzien van de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. Wanneer het bijvoorbeeld verplicht is om afspraken te maken onder begeleiding van een advocaat, zit daarin, in theorie, ook al een mate van rechtsbescherming verankerd. Dit traject kost immers ook tijd. Indien de echtscheidingsbeslissing door een andere

professional wordt genomen dan de professional die de echtscheiding begeleidt, zal er ook tijd verstrijken door de overdracht van het dossier. Met het oog op het bestaan van online scheidingsplatforms, kan echter wel een genuanceerder beeld worden geschetst over de rechtsbescherming die verplichte begeleiding door een advocaat op dit moment in de gerechtelijke procedure biedt. Zoals eerder in dit hoofdstuk is geconstateerd wordt de rechtsbescherming op dit moment aan echtgenoten geboden in het voortraject; de betrokkenheid van de rechter biedt geen extra rechtsbescherming aan kwetsbare groepen. Door de mogelijkheid een echtscheiding via een online platform te regelen, wordt de rechtsbescherming van kwetsbaren groepen dus uitgehold. Dit is echter een probleem in het kader van het huidige echtscheidingssysteem, en heeft niet zozeer betrekking op een achteruitgang indien zou worden overwogen om een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure in te voeren. Het invoeren van bedenktijd zou in dit geval juist weer een nuttige aanvullende waarborg bieden.

Nadeel van het invoeren van bedenktijd is dat het de echtscheidingsprocedure kan verlengen. Als er bijvoorbeeld een bedenktijd wordt ingevoerd van zes weken, duurt de echtscheidingsprocedure ook minimaal zes weken langer. Daarnaast kan het invoeren van bedenktijd leiden tot meer werkdruk bij de tot beslissing bevoegde instantie. Deze moet namelijk tweemaal kennisnemen van de wens van echtgenoten om te scheiden. Tot slot kan een bedenktijd worden beschouwd als een inbreuk op de autonomie van de echtgenoten en de vrijheid om zelf beslissingen te nemen over hun huwelijk.

11.3.6 Beslissing: Verschijnen in persoon

De voor- en nadelen van het verschijnen in persoon zijn grotendeels gelijk met die van de verplichte bedenktijd. Het kan namelijk een aanvullende waarborg zijn dat beide partijen ook daadwerkelijk instemmen met de echtscheiding en daartoe wilsbekwaam zijn, maar doet tegelijkertijd ook afbreuk aan de efficiëntie van de procedure en vermeerdert de werkdruk voor de tot beslissing bevoegde instantie. Het is daarnaast niet nodig als er gekozen wordt voor een procedure waarin de echtgenoten verplicht worden bijgestaan door een advocaat of notaris. Een advocaat en notaris zijn op grond van wetgeving immers al verplicht om de identiteit van de echtgenoten te verifiëren. Er is wel een risico op fraude als de gehele buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure online kan worden afgehandeld.

11.3.7 Beslissing: Beslissende autoriteit

Wanneer wordt gekozen voor de ambtenaar als beslissende autoriteit, heeft dit als voordeel dat de beslissing en de bekrachtiging door dezelfde autoriteit kunnen geschieden. Daarnaast zijn de kosten voor de burger waarschijnlijk lager wanneer de beslissing niet wordt geprivatiseerd. De keuze voor de ambtenaar als beslissende autoriteit zou ook goed binnen het rechtsstelsel passen, aangezien de ambtenaar ook het huwelijk sluit. Bovendien werd tijdens de expertmeeting vanuit

de rechtspraak de wens uitgesproken om de beëindiging van het huwelijk door een overheidsautoriteit te laten geschieden, wanneer de rechter hierin geen rol meer zou spelen. Nadelen zijn dat ambtenaren de voorkeur hebben om geen inhoudelijke toets uit te voeren, waardoor er in dit geval enkel een formele toets zou kunnen plaatsvinden. Dit verschilt overigens niet van de taak van de rechter bij de huidige echtscheidingsprocedure die ook een puur formele toets uitvoert.

Wanneer wordt gekozen voor een beslissing door de notaris, komt dit ten goede van de werkdruk van de ambtenaar van de burgerlijke stand. Een keuze voor de notaris als beslissingsbevoegde autoriteit biedt ook mogelijkheden op andere vlakken. Immers, een notaris zou de partijen ook inhoudelijk kunnen begeleiden gedurende het voortraject, en een notaris zou in staat zijn een inhoudelijke toets uit te voeren aangaande de gemaakte afspraken en aan bepaalde afspraken executoriale kracht kunnen verlenen. Tijdens de expertmeeting werd ook aangegeven dat notarissen opgeleid worden om onevenwichtige verhoudingen te herkennen. Wanneer echtgenoten verplicht worden de ontbinding van het huwelijk te regelen bij een notaris, leidt dit echter wel tot een privatisering van de echtscheiding, en daarmee het risico dat hieraan hoge kosten worden verbonden. Ook tijdens de expertmeeting werd de vrees geuit dat scheiden op deze manier een 'business' zou worden.

Zoals reeds is besproken onder paragraaf 11.2, is het in theorie ook mogelijk om de beslissing te laten nemen door een advocaat, maar ligt deze keuze vanuit rechtsvergelijkend perspectief niet voor de hand. Nederland zou in dat geval immers de eerste EU-lidstaat, verbonden aan de Brussel II-ter Verordening, zijn die de beslissingsbevoegdheid neerlegt bij een advocaat, waardoor onduidelijk is of de echtscheidingsbeslissing in dat geval in aanmerking komt voor automatische erkenning onder Brussel II-ter.

11.3.8 Beslissing: Mate van toetsing

Om de internationale erkenning van een buitengerechtelijke echtscheiding te bewerkstelligen, moet er ten minste een formele toets plaatsvinden dat is voldaan aan de voorwaarden voor echtscheiding. Daarnaast zou, ingeval het verplicht wordt gesteld om afspraken te maken, een inhoudelijke toets van deze afspraken aan bijvoorbeeld het beginsel van rechtvaardigheid, een extra waarborg van rechtsbescherming kunnen zijn. Een nadeel hiervan is wel dat uit de expertmeeting is gebleken dat ambtenaren terughoudend zijn om deze bevoegdheid te accepteren. Een keuze voor een inhoudelijke toets, zou dus waarschijnlijk ook een keuze zijn tegen de ambtenaar als beslissende autoriteit. Hierin zou de notaris mogelijk een rol kunnen spelen, en de afspraken wel inhoudelijk kunnen toetsen.

11.3.9 Bekrachtiging

De bekrachtiging geschiedt in het huidige systeem door inschrijving door de echtscheidingsbeslissing door ambtenaar van de burgerlijke stand. Er is geen aanleiding om dit aan te passen wanneer er een mogelijkheid komt de echtscheiding buitengerechtelijk te bewerkstelligen. Wanneer bekrachtiging geschiedt door de notaris, zou het mogelijk efficiënt kunnen zijn om de beslissing ook te laten nemen door de notaris.

11.4 Mogelijke procedures

De variabele elementen van een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure kunnen op verscheidene wijzen worden gecombineerd. Niet alle varianten liggen evenwel voor de hand in Nederland. Sommige combinaties passen bijvoorbeeld niet in het Nederlandse rechtssysteem of zouden stuiten op veel weerstand uit de Nederlandse rechtspraktijk. Zo hebben ambtenaren in zowel de uitgevoerde interviews als de expertmeeting aangegeven niet open te staan voor de mogelijkheid dat zij gemaakte afspraken (juridisch) inhoudelijk zouden moeten toetsen. De ambtenaar van de burgerlijke stand heeft (bij het geregistreerd partnerschap) wel affiniteit en ervaring met formele toetsing. Het ligt derhalve niet voor de hand om in het kader van dit onderzoek een inhoudelijk toetsende rol bij de ambtenaar van de burgerlijke stand verder uit te werken.

Volgens de beroepsorganisaties kan de begeleiding van de echtscheiding het beste worden uitgevoerd door een advocaat, advocaat-mediator of notaris. Aan deze professional moeten wel eisen worden gesteld, zoals kennis over het echtscheidingsrecht en getraind zijn om ongelijkheid tussen partijen te kunnen opmerken. Ze zijn er niet op tegen dat begeleiding door meerdere beroepsgroepen wordt gedaan. De beroepsorganisaties vinden dat de advocaat, notaris of de ambtenaar van de burgerlijke stand het meest geschikt is om de echtscheiding uit te spreken. De ambtenaar van de burgerlijke stand geniet de voorkeur, omdat bij de ambtenaar de meeste overheidsmacht ligt. In tegenstelling tot commerciële partijen zoals de advocatuur en het notariaat. Ook hebben vertegenwoordigers van de advocatuur en het notariaat tijdens de expertmeeting aangegeven geen heil te zien in de mogelijkheid waarbij de advocaat echtgenoten begeleidt bij het maken van afspraken en de notaris vervolgens de beslissing neemt. Dit heeft onder andere ook te maken met de extra kosten die hiermee gemoeid zou zijn.

Rekening houdend met deze afwegingen, blijven er acht mogelijke buitengerechtelijke echtscheidingsprocedures over die passen binnen het Nederlandse systeem. Bij alle procedures geschiedt de bekrachtiging net als in de huidige gerechtelijke procedure door de ambtenaar van de burgerlijke stand. Nogmaals ter verduidelijking de ‘beslissing’ betreft de beslissing dat het huwelijk is ontbonden die nu door de rechter wordt genomen in de echtscheidingsbeschikking. De ‘bekrachtiging’ heeft betrekking op de handeling die wordt verricht zodat de beslissing rechtskracht geeft. Als de beslissing niet wordt bekrachtigd binnen een bepaalde termijn, dan is

het huwelijk niet ontbonden. In figuur 14 zien we dat bij de buitengerechtelijke ontbinding van het geregistreerd partnerschap met wederzijds goedvinden, de 'beslissing' dat het geregistreerd partnerschap is beëindigd bij de advocaat of notaris ligt door het tekenen van de beëindigingsovereenkomst en de 'bekrachtiging' van deze beslissing bij de ambtenaar.

Onderstaand zijn de acht procedures schematisch weergegeven. Ter vergelijking zijn eerst schematische weergaven opgenomen van de gerechtelijke echtscheidingsprocedure en van de ontbinding van het geregistreerd partnerschap. Vervolgens wordt van iedere mogelijke procedure nog een aantal aandachtspunten besproken. Alvorens over te gaan tot een bespreking van de verschillende mogelijke buitengerechtelijke echtscheidingsprocedures, wordt hieronder (figuur 13 en 14) schematisch weergegeven hoe de huidige gerechtelijke echtscheidingsprocedure en de ontbinding van het geregistreerd partnerschap eruitzien.

Figuur 9 – Gerechtelijke procedure

Figuur 14 – Ontbinding geregistreerd partnerschap

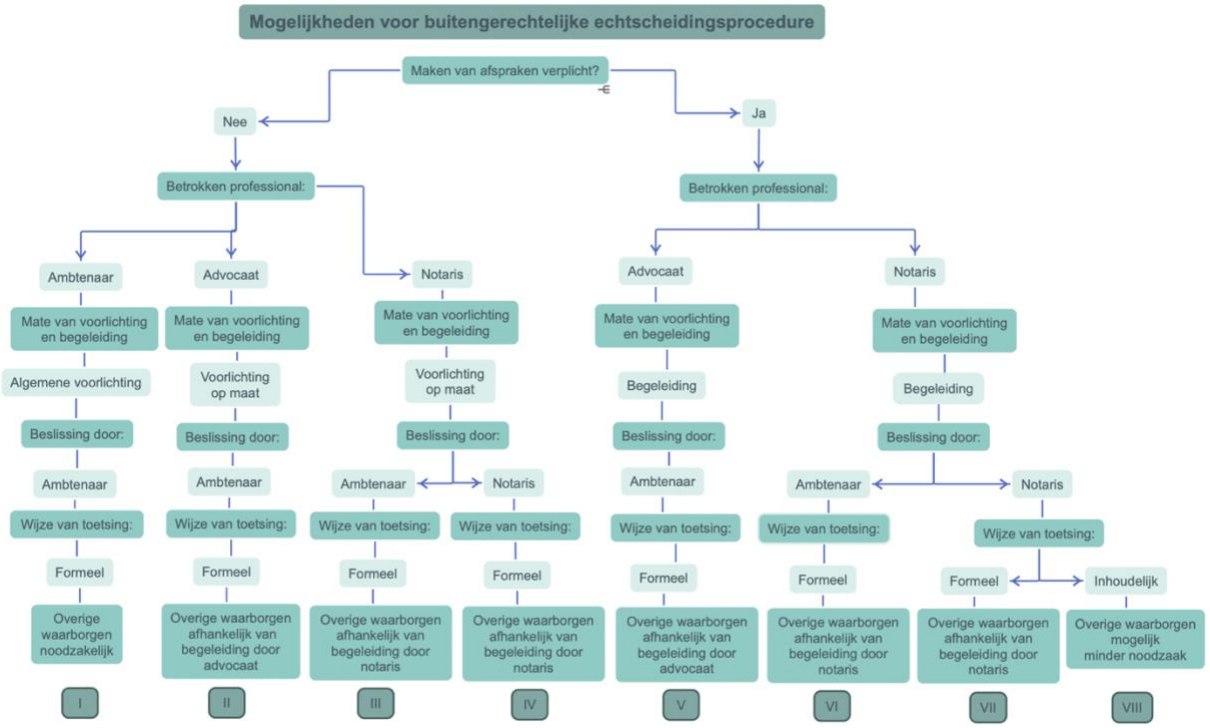

Figuur 10 – Mogelijkheden buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure

11.4.1 Optie I

Een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure waarbij de ambtenaar van de burgerlijke stand de enige betrokken professional is, en daarmee verantwoordelijk is voor voorlichting, beslissing en bekrachtiging, zal waarschijnlijk de goedkoopste en snelste mogelijkheid zijn voor een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure. Echtgenoten maken in de gerechtelijke echtscheidingsprocedure de meeste kosten voor hun advocaat, advocaat-mediator of mediator. Deze kosten komen dan te vervallen. De procedure zal vermoedelijk ook sneller gaan omdat zowel de voorlichting, als de echtscheidingsbeslissing als de bekrachtiging daarvan bij hetzelfde orgaan ligt. Dit betreft bovendien een overheidsinstantie. De regelmatig aangehaalde eventuele voordelen van een buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure komen hier dan ook het meest tot uiting. Het risico van deze procedure is echter dat daarmee ook de waarborgen voor rechtsbescherming grotendeels vervallen. De voorlichting zal namelijk algemeen zijn, niet op maat en ambtenaren zijn niet gebonden aan een tuchtrecht dat regels en handvatten geeft voor het voorlichten van echtgenoten. Het zou daarom van belang zijn om bij deze procedure andere waarborgen in te bouwen, zoals het verschijnen in persoon en een vorm van bedenktijd. Gezien het feit dat er geen voorlichting op maat kan worden gegeven en ook geen ondersteuning aan burgers wordt gegeven indien nodig, is dit een procedure die bezien vanuit het doenvermogen waarschijnlijk niet voor alle burgers geschikt is. Met name kwetsbare burgers die de gevolgen van hun (financiële) beslissingen niet voldoende kunnen overzien of burgers waarbij er sprake is van dwingende controle of intiem terreur, kunnen hierdoor in de problemen komen.

11.4.2 Optie II

Deze procedure heeft de meeste overeenkomsten met de huidige gerechtelijke echtscheidingsprocedure. Het is niet verplicht afspraken te maken, begeleiding geschiedt door een advocaat en bij de beslissing vindt enkel een formele toets door de ambtenaar van de burgerlijke stand plaats. Het verschil met de gerechtelijke echtscheidingsprocedure is dat de beslissing niet wordt genomen door een rechter, maar door een ambtenaar van de burgerlijke stand. Dit zou derhalve de minst grote verandering zijn ten opzichte van het huidige systeem. Dit roept echter wel de vraag op wat de toegevoegde waarde is van de invoering van een dergelijke procedure, zeker aangezien al is gebleken dat verschuiving naar een buitengerechtelijke procedure geen grote capaciteitsproblemen zou oplossen bij de rechtspraak. De kosten blijven ook nagenoeg gelijk, hoewel het griffierecht dat door de rechtbank wordt geheven vervangen zal worden door legeskosten (dat hoogstwaarschijnlijk iets lager zou uitpakken). Echtgenoten maken in de huidige gerechtelijke echtscheidingsprocedure de meeste kosten voor hun advocaat, advocaat-mediator of mediator. Er kan mogelijk wel een kleine tijdswinst worden geboekt aangezien de ambtenaar van de burgerlijke stand zowel de echtscheidingsbeslissing zelf als de inschrijving ervan regelt. Deze tijdswinst is echter wel minimaal nu uit het onderzoek is gebleken dat de inschrijving in de gerechtelijke echtscheidingsprocedure tussen de één en twee weken in beslag neemt, volgens de respondenten uit de interviews. Gezien het feit dat er door de betrokken advocaat voorlichting op maat kan worden gegeven en ondersteuning aan burgers wordt gegeven bij het maken van afspraken indien nodig en gewenst, is dit een procedure die bezien vanuit het doenvermogen waarschijnlijk voor alle burgers geschikt is.

11.4.3 Optie III

Deze procedure stemt grotendeels overeen met optie II, met het verschil dat de betrokken professional in het voortraject geen advocaat is maar een notaris. Wanneer wordt gekozen voor een buitengerechtelijke echtscheiding, zou daarom ook kunnen worden gekozen voor beide procedures, waarbij echtgenoten zelf de keuze hebben om de voorlichting op maat te laten uitvoeren door een advocaat of een notaris en vervolgens over het echtscheidingsverzoek wordt beslist door de ambtenaar van de burgerlijke stand, die een formele toets uitvoert. Wat kosten en doorlooptijd betreft gelden dezelfde kanttekeningen als in optie II. Voorlichting en begeleiding op maat door een notaris heeft als voordeel ten opzichte van voorlichting en begeleiding door een advocaat dat de afspraken die gemaakt worden door de echtgenoten direct kunnen worden vastgelegd in een notariële akte en dus executoriale kracht zullen krijgen. Gezien het feit dat er door de betrokken notaris voorlichting op maat kan worden gegeven en ondersteuning aan burgers wordt gegeven bij het maken van afspraken indien nodig en gewenst, is dit een procedure die bezien vanuit het doenvermogen waarschijnlijk voor alle burgers geschikt is. Uiteraard zou natuurlijk een combinatie van opties II en III kunnen worden gekozen zodat beide beroepsgroepen

betrokken worden in de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure, zoals nu het geval is bij de ontbinding van het geregistreerd partnerschap op basis van wederzijds goedvinden.

11.4.4 Optie IV

Deze procedure is gelijk aan de procedure voor de ontbinding van het geregistreerd partnerschap, die al lange tijd een plaats heeft in de Nederlandse rechtspraktijk. Althans, de procedure waarin de notaris betrokken is. Het grootste aandachtspunt bij deze procedure is dat de beslissing niet wordt genomen door een overheidsinstantie, maar door een notaris. Daarmee bestaat ook het risico dat scheiden een 'business' wordt. Voor echtgenoten kan het een voordeel zijn dat voorlichting en beslissing door dezelfde professional geschieden, hetgeen voor een efficiënte echtscheiding kan zorgen. Bovendien heeft de notaris ervaring met deze werkwijze in de ontbindingsprocedure van het geregistreerd partnerschap. Gezien het feit dat er door de betrokken notaris voorlichting op maat kan worden gegeven en ondersteuning aan burgers wordt gegeven bij het maken van afspraken indien nodig en gewenst, is dit een procedure die bezien vanuit het doenvermogen waarschijnlijk voor alle burgers geschikt is.

11.4.5 Optie V

Bij deze optie zijn partijen wel verplicht om afspraken te maken, maar worden deze afspraken niet inhoudelijk getoetst. Bij de gerechtelijke echtscheidingsprocedure worden gemaakte afspraken ook niet inhoudelijk getoetst. Dit is echter wel een aandachtspunt wanneer het gaat om rechtsbescherming. De rechtsbescherming is in dit geval afhankelijk van de begeleiding door de advocaat, waarbij deze minder kan zijn wanneer echtgenoten gebruikmaken van een online scheidingsplatform. Deze procedure verschilt evenwel niet veel van de huidige praktijk in gerechtelijke scheidingsprocedures. Immers, uit het empirische onderzoek blijkt dat veruit de meeste echtgenoten afspraken maken over de gevolgen van hun scheiding, ondanks het ontbreken van een verplichting daarvoor. Deze afspraken worden door advocaten begeleid maar niet inhoudelijk getoetst door de rechter; de rechter toetst in de gerechtelijke echtscheidingsprocedure immers ook alleen formeel. De formele toets zou in deze procedure worden overgenomen door de ambtenaar van de burgerlijke stand die eveneens een overheidsorgaan is. Vanuit het perspectief van het doenvermogen is het verplicht maken van afspraken met name een voorwaarde die waarschijnlijk aan de minder zelfredzame burger ten goede komt. Echter, het verplicht maken van afspraken als voorwaarde voor het verkrijgen van een buitengerechtelijke echtscheiding, kan er ook voor zorgen dat partijen afspraken maken op een moment dat ze er mogelijk nog niet klaar voor zijn.

11.4.6 Optie VI

Het verschil tussen optie V en VI ligt enkel en alleen in wie de begeleiding biedt in het voortraject. Net zoals bij opties II en III, zouden optie V en VI kunnen worden gecombineerd, waardoor de betrokken echtgenoot een keuze zou hebben in wie de begeleiding van het traject biedt, een advocaat of een notaris. Een combinatie van beide opties heeft als voordeel dat burgers de professional kunnen kiezen die voor hen de meeste specialistische kennis heeft. Dezelfde kanttekeningen kunnen worden geplaatst als in optie III. Voorlichting en begeleiding op maat door een notaris heeft als voordeel ten opzichte van voorlichting en begeleiding door een advocaat dat de afspraken die gemaakt worden door de echtgenoten direct kunnen worden vastgelegd in een notariële akte en dus executoriale kracht zullen krijgen. Vanuit het perspectief van het doenvermogen is het verplicht maken van afspraken met name een voorwaarde die waarschijnlijk aan de minder zelfredzame burger ten goede komt. Echter, het verplicht maken van afspraken als voorwaarde voor het verkrijgen van een buitengerechtelijke echtscheiding, kan er ook voor zorgen dat partijen afspraken maken op een moment dat ze er mogelijk nog niet klaar voor zijn.

11.4.7 Optie VII

Bij deze optie is het maken van afspraken verplicht en dienen echtgenoten door een notaris te worden begeleid. De beslissing dient vervolgens ook door de notaris te worden gemaakt, maar de afspraken worden ook enkel formeel getoetst en niet inhoudelijk. Een aandachtspunt bij deze procedure is dat de beslissing niet wordt genomen door een overheidsinstantie. Daardoor bestaat het risico dat de echtscheiding een ‘business’ wordt. Het voordeel vanuit het perspectief van de echtgenoten is dat begeleiding en beslissing door dezelfde professional worden uitgevoerd, hetgeen efficiëntie bevordert. Vanuit het perspectief van het doenvermogen is het verplicht maken van afspraken met name een voorwaarde die waarschijnlijk aan de minder zelfredzame burger ten goede komt. Echter, het verplicht maken van afspraken als voorwaarde voor het verkrijgen van een buitengerechtelijke echtscheiding, kan er ook voor zorgen dat partijen afspraken maken op een moment dat ze er mogelijk nog niet klaar voor zijn.

11.4.8 Optie VIII

Het verschil tussen deze variant en optie VII is dat de afspraken die door de echtgenoten worden gemaakt ook inhoudelijk worden getoetst. Ook bij deze mogelijkheid geschiedt de beslissing niet door een overheidsinstantie. Het voordeel daarvan is wel dat een notaris in staat is de gemaakte afspraken inhoudelijk te toetsen, hetgeen de rechtsbescherming vergroot. Dit is echter wel een grote afwijking van de gerechtelijke procedure. Wanneer zou worden gekozen voor een tweesporenbeleid waarbij, naast de buitengerechtelijke procedure, ook de gerechtelijke procedure blijft bestaan, zou dit mogelijk leiden tot een te groot verschil tussen de twee procedures, waardoor er wellicht druk zou ontstaan om de gerechtelijke procedure ook te wijzigen. Een voordeel van

deze procedure is wel weer de efficiëntie: het opstellen van de afspraken gebeurt bij dezelfde onafhankelijke professional, die vervolgens ook die afspraken inhoudelijk toetst. Vanuit het perspectief van het doenvermogen is het verplicht maken van afspraken met name een voorwaarde die waarschijnlijk aan de minder zelfredzame burger ten goede komt. Echter, het verplicht maken van afspraken als voorwaarde voor het verkrijgen van een buitengerechtelijke echtscheiding, kan er ook voor zorgen dat partijen afspraken maken op een moment dat ze er mogelijk nog niet klaar voor zijn. In deze variant zou moeten worden besloten of dezelfde notaris mag worden betrokken in alle fases van de procedure. Als dit het geval zou zijn dan zou de inhoudelijke toets weinig toegevoegde waarde hebben want dan zou de notaris zijn of haar eigen product goedkeuren. Als er twee verschillende notarissen erbij betrokken zouden moeten worden dan zou dit tot hoge kosten kunnen leiden.

11.5 Conclusie

De buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure kent geen algemene voor- of nadelen ten opzichte van de gerechtelijke echtscheidingsprocedure. Met regelmaat genoemde mogelijke voordelen, zoals efficiëntie, kostenbesparing en verlichting van de druk op de rechtspraak kunnen door het onderzoek niet worden bevestigd en zijn bovendien afhankelijk van de wijze waarop de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure wordt ingericht, zo blijkt uit het empirisch deel van dit onderzoek. Ook blijkt uit het onderzoek dat het regelmatig genoemde nadeel van een buitengerechtelijke echtscheiding, namelijk verminderde rechtsbescherming voor de echtgenoten, ook niet per se wordt verwezenlijkt en wederom volledig afhankelijk is van de gekozen route.De rechtsbescherming wordt in de huidige gerechtelijke procedure bovendien ook niet bewerkstelligd door een inhoudelijke toetsing door de rechter, maar juist door de begeleiding van juridische professionals in het voortraject. Afhankelijk van de wijze waarop de buitengerechtelijke echtscheidingsprocedure wordt ingericht, kan dezelfde rechtsbescherming worden geboden.

De keuze om een buitengerechtelijke echtscheiding mogelijk te maken is aldus een politieke keuze. Indien hiervoor wordt gekozen, biedt het onderliggend rapport een overzicht van de wijze waarop de procedure zou kunnen worden ingericht, alsmede de voor- en nadelen van deze mogelijke procedures, met inzichten uit andere EU-landen die al dergelijke procedures mogelijk hebben gemaakt.

LITERATUURLIJST

Aburuza 2009
P.G. Aburuza, *La protección a la familia desde los procesos matrimoniales*, Madrid: Thomson Reuters 2009.

Ackermans-Wijn 2025
J.C.E. Ackermans-Wijn, 'Het hoger beroep is er óók voor spijtoptanten', *EB* 2025/12, p. 29-35.

Antokolskaia 2005-1
M.V. Antokolskaia, 'De Voorstellen tot hervorming van het echtscheidingsrecht: naar de vorm modern, naar de inhoud een stap terug', *WPNR* 2005/6636, p. 737-744.

Antokolskaia 2005-2
M.V. Antokolskaia, 'Tweede Kamer stemt in met administratieve echtscheiding', *WPNR* 2005/6648, p. 1048-1049.

Antokolskaia 2009
M.V. Antokolskaia, 'De administratieve echtscheiding: symbolische betekenis versus 'praktische bezwaren', *WPNR* 2009/6806, p. 591-597.

Asser/Vonken 10-I 2023
A.P.M.J. Vonken (m.m.v. H.L.E. Verhagen, X.E. Kramer & S. van Dongen), *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 10. Internationaal privaatrecht. Deel I. Algemeen deel IPR*, Deventer: Wolters Kluwer 2023.

Baillon-Wirtz e.a. 2022
N. Baillon-Wirtz e.a., *Le divorce par consentement mutuel. 5 ans après*, Saint-Denis: Institut d'Etudes Juridiques 2022.

Bargelli 2023
E. Bargelli, 'Reshaping the boundaries between 'decision' and party autonomy. The CJEU on the extrajudicial Italian divorce', *European Papers* (8) 2023, afl. 1, p. 46-47.

Bellet & Goldman 1970
P. Bellet & B. Goldman, Toelichtend Rapport, in: *Actes et documents de la Onzième session de la Conférence de la Haye*, 7-26 oktober 1968, Tome II: Divorce, 's-Gravenhage: Staatsdrukkerij 1970.

Boele-Woelki, Braat & Sumner 2003
K. Boele-Woelki, B. Braat & I. Sumner (red.), *European Family Law in Action, Volume I: Grounds for Divorce*, Intersentia: Antwerpen 2003.

Boele-Woelki e.a. 2007
K. Boele-Woelki, I. Curry-Sumner, M. Jansen en W. Schrama, *Huwelijk of geregistreerd partnerschap? Een evaluatie van de Wet openstelling huwelijk en de Wet geregistreerd partnerschap*, Deventer: Kluwer, 2007.

Bogdzevič, Kaminskienė & Vaigė 2021
K Bogdzevič, N Kaminskienė and L Vaigė, 'Non-Judicial Divorces and the Brussels II bis Regulation: To Apply or Not to Apply?', *International Comparative Jurisprudence*, (7) 2021, afl. 31, p. 31-39.

Borras 1998
A. Borrás, Toelichtend verslag over het verdrag, opgesteld op grond van artikel K.3 van het Verdrag betreffende de Europese Unie, betreffende de bevoegdheid en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken, *PbEG* C 221/27, 1998.

Brizgo 2008
M. Brizgo, *Pētījums par iespēju nodot zvērinātu notāru pienākumos civilprocesa likumā paredzēto saistību piespiedu izpildīšanu brīdinājuma kārtībā, saistības priekšmeta iesniegšanu tiesai glabājumā un bezstrīdus laulību šķiršanu*. Rīga 2008.

Carrata 2016
A. Carrata, 'Procedure stragiudiziali per la separazione e il divorzio', *Libro dell'anno del Diritto 2016*.

Cerdeira Bravo de Mansilla 2013
G, Cerdeira Bravo de Mansilla, 'El divorcio notarial que viene: Entre su oportunisme político y su exigencia constitucional', *Anales de la Academia Sevillana del Notariado* 2014, Tomo 25, p. 85 – 118.

Chin-A-Fat 2004
B.E.S. Chin-A-Fat, *Scheiden (ter)echter zonder rechter? Een onderzoek naar de meerwaarde van scheidingsbemiddeling*, Den Haag: SDU uitgevers 2004.

Chin-A-Fat 2005
B.E.S. Chin-A-Fat, 'Is scheiden zonder rechter nabij? Bespreking van het wetsvoorstel Luchtenveld', *WPNR* 2005/6636, p. 730-736.

Chin-A-Fat 2006
B.E.S. Chin-A-Fat, 'De mediator in het nieuwe echtscheidingsrecht: nog onvoldoende basis', *Tijdschrift voor Mediation* 2006, nr. 2, p. 37-42.

Chin-A-Fat, in: GS Burgerlijke Rechtsvordering
B.E.S. Chin-A-Fat, 'Inhoud verzoekschrift, in P. Vlas & T.F.E Tjong Tjin Tai (red.), *Groene Serie Burgerlijke Rechtsvordering,* Deventer: Wolters Kluwer (online).

Chin-A-Fat & Steketee 2001
B.E.S. Chin-A-Fat & M.J. Steketee, *Bemiddeling in uitvoering: evaluatie experimenten scheidings- en omgangsbemiddeling*, Utrecht: Verwey-Jonker instituut 2001.

Coenraad 2006
L.M. Coenraad, 'Scheiden: administratief of rechterlijk? Het wetsvoorstel Luchtenveld is nog niet rijp', *Tijdschrift voor Civiele Rechtspleging* 2006, nr. 1, p. 1-5.

Coenraad 2014-1
L.M. Coenraad, 'Harmonieleer voor juristen. Harmonieus met en zonder rechter', *FJR* 2014/39, p. 160-165.

Coenraad 2014-2
L.M. Coenraad, 'Scheiden zonder rechter', *Tijdschrift voor Relatierecht en praktijk* 2014/145, p. 36-40.

Commissie-De Ruiter 1996
Commissie Herziening Scheidingsprocedure (Commissie- De Ruiter), *Anders scheiden: rapport van de Commissie Herziening Scheidingsprocedure*, bijlage bij *Kamerstukken II* 1996/97, 25451, nr. 1.

De Bruijn-Lückers 2006
M.L.C.C. de Bruijn-Lückers, 'Kritische kanttekening bij het Wetsvoorstel Luchtenveld', *EB* 2006/42.

Deliu 2016
R-A. Deliu 'Scurte considerații asupra procedurii divorțului pe cale notariala', *Revista Universul Juridic* 2016, afl. 10, p. 19-24.

Fegus 2019
V. Fegus, 'Sporazumna razveza pred notarjem', *Notarski Vestnik* (XI) 2019, afl. 12, p. 70-74.

Fulchiron 2023
H. Fulchiron, *International survey of Family law*, Antwerpen: Intersentia 2023.

González Beilfuss & T. Kruger 2023
C. González Beilfuss & T. Kruger, 'General Introduction', in: C. González Beilfuss e.a. (red,), *Jurisdiction, recognition and enforcement in matrimonial and parental responsibility matters: a commentary on Regulation 2019/1111 (Brussels IIB) (Reeks: Elgar commentaries in private international law series)*, Cheltenham, UK; Northampton, Massachusetts: Edward Elgar Publishing Limited 2023.

González Beilfuss 2023
C. González Beilfuss, 'Article 65 - Recognition of authentic instruments and agreements', in: C. González Beilfuss e.a. (red,), *Jurisdiction, recognition and enforcement in matrimonial and parental responsibility matters: a commentary on Regulation 2019/1111 (Brussels IIB)* (Reeks: Elgar commentaries in private international law series), Cheltenham, UK; Northampton, Massachusetts: Edward Elgar Publishing Limited 2023.

Gorlé 1985
F. Gorlé e.a., *Rechtsvergelijking*, Gent: Story Recht 1985.

Gijselaar e.a. 2025
E. Gijselaar, A.G. Hendriks & Samadi, 'De strafbaarstelling van dwingende controle' *NJB* 2025/698.

Guarneri & Iaccarino 2024
A. Guarneri & C. Iaccarino, 'Matrimoni e divorzi in diminuzione, crescono le seconde nozze e le unioni civili', *Istat Instituto Nazionale di Statistica* 2024.

Guarneri, Rinesi & Rivellini 2021
A. Guarneri, F. Rinesi & G. Rivellini, 'Nuovi modi di sciogliere il vincolo coniugale alla luce dei più recenti cambiamenti normativi', in: R. Guerto & R. Impicciatore (red.), *50 anni dalla legge sul divorzio - cause e conseguenze dell'instabilità coniugale in Italia*, Associazione Neodemos 2021.

Guinchard e.a. 2008
S. Guinchard, *L'ambition raisonnée d'une justice apaisée. Rapport au garde des Sceaux*, Parijs: La Documentation française 2008.

Hendriks & Maas-van Weert 2026
A.G. Hendriks & W.S. Maas-van Weert, 'Mediation en gezamenlijke trajecten als norm bij huiselijk geweld?' *FJR* 2026/24.

Hüsen 2015
M.J. Hüsen, ‘Verwerp het wetsvoorstel scheiden zonder rechter’, *EB* 2015/34.

Ibili 2022
F. Ibili (red.), *Nederlands internationaal personen- en familierecht,* Kluwer: Deventer 2022.

Ibili 2023
F. Ibili, annotatie bij HvJEU 15 november 2022, C-646/20, ECLI:EU:C:2022:879, *NJ* 2023/270.

Impicciatore & Guerto 2021
R. Impicciatore & R. Guerto, ’50 anni di divorzio in Italia’, in: R. Guerto & R. Impicciatore (red.), *50 anni dalla legge sul divorzio - cause e conseguenze dell’instabilità coniugale in Italia*, Associazione Neodemos 2021.

Kerameus & Kozyris (red.) 2008
K. D. Kerameus & P. J. Kozyris (eds.), *Introduction to Greek Law*, KLUWER Law International 2008.

Kolkman 2014
W.D. Kolkman, ‘Huwelijkse perikelen’, *FTV* 2014/31.

Konsta & Koutsouradis 2021
A. Konsta & A. G. Koutsouradis, Update - Greece, CEFL 2021, accessible through: https://ceflonline.net/wp-content/uploads/Greece-Konsta.pdf.

Kokkini-Iatridou 1988
D. Kokkini-Iatridou, *Een inleiding tot het rechtsvergelijkende onderzoek*, Deventer: Kluwer 1988.

Koncina Peternel 2018
M. Koncina Peternel, ’Pristojnosti notarjev po druzinskem zakoniku’, *Notarski Vestnik* (X) 2018, afl. 11 p. 9-21.

Koppen & Lekkerkerker 1992
P. A. Koppen & J.G.C Lekkerkerker, ’Geregistreerd samenwonen, verbintenis en lotsverbondenheid (I)’, *WPNR* 1992/6067, p. 772 – 775.

Krajlic 2020
S. Kraljic, ‘New family code and the dejudicialization of divorce in Slovenia’, *Balkan Social Science Review* (15) 2020, p. 157-177.

Lafont 2017
Lafont e.a., *Divorce par consentement mutuel par acte d'avocats mode d'emploi,* octobre 2017.

Lenters 1993
H. Lenters, *De rol van de rechter in de echtscheidingsprocedure* (diss. Leiden), Arnhem: Gouda Quint 1993.

Lenters 1994
H. Lenters, 'De rol van de rechter in de echtscheidingsprocedure', *AA* 43 (1994) 1, p. 52-56.

Luger 2015
F.C.M. Luger, 'Wetsvoorstel 'Scheiden zonder rechter' onder de Europese loep van de CEFL', *Tijdschrift voor Relatierecht en praktijk* 2015/62.

Luijten & Meijer 2008
E.A.A. Luijten & W.R. Meijer, 'Echtscheiding buiten de rechter om?', *NJB* 2008/605.

Lusznat 2024
L. Lusznat, 'The Brussels IIb Regulation – Most significant changes compared to its predecessor and enhancement of the 1980 Hague Convention on International Child Abduction', *Journal of Private International Law* (20) 2024, afl. 1, p. 129-153.

Magnus & Mankowski 2017
U. Magnus & P. Mankowski, 'Introduction', in: U. Magnus e.a., *Brussels IIbis - Commentary* (European Commentaries on Private International Law ECPIL, Volume VI), z.p.: Otto Schmidt KG, Verlag 2017.

Maulaurie 2018
P. Malaurie, *Droit de la Famille 6e druk*, Parijs: LGDJ 2018.

Mostermans 2006
P.M.M. Mostermans, *IPR Praktijkreeks: Echtscheiding,* Kluwer: Deventer 2006.

Nuytinck 2004
A.J.M. Nuytink, 'Echtscheiding zonder rechter', *FJR* 2004/99.

Nuytinck 2006
A.J.M. Nuytink, 'Het belang van de Wet beëindiging huwelijk zonder rechterlijke tussenkomst en vormgeving voortgezet ouderschap voor de notariële praktijk: het nieuwe fenomeen van de echtscheidingsnotaris', *WPNR* 2006/6656, p. 162-169.

Nuytinck 2014
A.J.M. Nuytink, 'Scheiden zonder rechter anno 2014', *WPNR* 2014/7013, p. 327-331.

Oderkerk 1998
A.E. Oderkerk, *De preliminaire fase van het rechtsvergelijkend onderzoek*, Ars Aequi: Nijmegen 1998.

Oderkerk 2022
A.E. Oderkerk, in: F. Ibili (red.), *Nederlands internationaal personen- en familierecht,* Kluwer: Deventer 2022.

Oderkerk & Pellis 2019
A.E. Oderkerk & L.Th.L.G. Pellis, in: *T&C PFR*, commentaar op Verordening Brussel II-ter (online, 6 februari 2025).

De Oliveira 2002
G. De Oliveira, *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses*, Country Report Portugal, CEFL, 2002.

Osipova 2008
S. Osipova, *Latvijas notariāta funkcijas un tā sniegtās juridiskās palīdzības pieejamība, to izvērtējums*, Riga 2008.

Pretelli 2023a
I. Pretelli, 'Introduction to Chapter IV - "Recognition and Enforcement"', in: C. González Beilfuss e.a. (red,), *Jurisdiction, recognition and enforcement in matrimonial and parental responsibility matters: a commentary on Regulation 2019/1111 (Brussels IIB) (Reeks: Elgar commentaries in private international law series)*, Cheltenham, UK; Northampton, Massachusetts: Edward Elgar Publishing Limited 2023.

Pretelli 2023b
I. Pretelli, 'Article 30 - Recognition of a decision', in: C. González Beilfuss e.a. (red,), *Jurisdiction, recognition and enforcement in matrimonial and parental responsibility matters: a commentary on Regulation 2019/1111 (Brussels IIB) (Reeks: Elgar commentaries in private international law series)*, Cheltenham, UK; Northampton, Massachusetts: Edward Elgar Publishing Limited 2023.

Punselie 2014
E.C.C. Punselie, 'Concept-wetsvoorstel Scheiden zonder rechter', *FJR* 2014/11.

Rijavec 2017
V. Rijavec, 'Notariat quo vadis?', *Notarski Vestnik* (IX) 2017, afl. 10.

Rivelinni, Guarneri & Rinesi 2021
G. Rivelinni, A. Guarneri & F. Rinesi, 'Marital breakdowns in Italy: recent regulatory changes and territorial analysis', *Rivista Italiana di Economic Demografia e Statistica* (LXXV) 2021, afl. 3.

Rodríguez Díaz 2018
E.M Rodríguez Díaz, 'El divorcio en España (perspectiva en Derecho Comparado y problemática de la actual regulación', *Revista Jurídica de Asturias* 2018, afl. 4, p. 59-102.

Rozou 2025
A. Rozou, 'Mutual Consent Divorce in Greece (FAQ)', Digitale bron, beschikbaar via: https://www.nomikosodigos.info/en/articles/902-mutual-consent-divorce (geraadpleegd op 30 september 2025).

Rušeniece 2024
D. Rušeniece, "Pārmaiņas bezstrīdus laulības šķiršanu lietu izskatīšanā", *Jurista vārds*, 10.32 (627), 13 december 2024.

RSJ 2024
Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming, *Kind-onveiligheid in complexe (ex-) partnerrelaties*, 27 augustus 2024.

Sauveplanne 1975
J.G. Sauveplanne, *De methoden van privaatrechtelijke rechtsvergelijking, Geschriften van de NVVR*, Kluwer: Deventer 1975.

Shúilleabháin 2024
M. N. Shúilleabháin, 'Dissolution of adult relationships and the cross-border dimension' in: Carruthers & Lindsay, *Research Handbook on International Family Law (Research Handbooks in Family Law series)*, Cheltham: Edward Elgar Publishing Limited 2024.

Stark 2023
E. Stark, *Coercive Control: How Men Entrap Women in Personal Life*, New York: Oxford University Press, 2023 (tweede editie).

Stille 1997
A.J.G.M. Stille, *In der minne gescheiden*, Ars Notariatus LXXXIV, Kluwer: Deventer 1997.

Sumner 2003
I. Sumner, 'Transformers: Marriages in Disguise?', *International Family Law* 2003.

Sumner 2016
I. Sumner, 'Internationaal familierecht na de Brexit', *Tijdschrift voor Relatierecht & Praktijk,* 2016/432.

Tavcar Pasar 2019
M. Tavcar Pasar, 'Druzinski zakonik: razveza zakonske zveze tudi pred notarjem', *Notarski Vestnik* (XI) 2019, afl. 12.

Távora Vitor 2023
P. Távora Vítor, '50 years of Portugese family law - The paths we have followed', in: R. F. Wilson & J. Carbone (red.), *International Survey of Family Law 2023* (Reeks: International Survey of Family Law), Cambridge: Intersentia 2023.

Ticar Bester
M. Ticar Bester, 'Pogovor z ministrico za pravosodje republike slovenje dr. Dominiko Svarc Pipan - Notarji kot usposobljeni pravni strokovnjaki', *Notarski Vestnik* (XIV) 2022, afl. 15.

Uusen-Nacke 2021
T. Uusen-Nacke, "Update Estonia", *Report Update 2021: Commission on European Family Law*, toegankelijk via www.ceflonline.net.

Vlaardingenbroek 2015
P. Vlaardingenbroek, '(Wet) scheiden zonder rechter: maar niet zonder juridische trechter', *FJR* 2015/49, p. 204-209.

Vlaardingenbroek 2023
P. Vlaardingerbroek e.a., *Het hedendaagse personen- en familierecht*, Wolters Kluwer. Deventer 2023, 10e druk.

Wortmann 2006
S.F.M. Wortmann, 'Over administratief scheiden en "ouderschapsconflicten"', *WPNR* 2006/6656, p. 156-162.

Zarraluqui Sánchez-Eznarriaga 2007
L. Zarraluqui Sánchez-Eznarriaga, *Derecho de familia y de la persona. Tomo IV. Matrimonio,* Barcelona: Bosch 2007.

Zonnenberg 2014
L.H.M. Zonnenberg, 'Scheiden zonder rechter: een gevaarlijke bezuinigingsmaatregel', *EB* 2014/14.

Zweigert 1960
K. Zweigert, *Zur Methode der Rechtsvergelichung*, Studium Generale, 1960.

JURISPRUDENTIELIJST

HvJEU 15 november 2022 *(Senatsverwaltung),* ECLI:EU:C:2022:879, NJ 2023/270.

HR 4 juni 1999, *NJ* 1999, 535.
HR 5 december 2003, ECLI:NL:HR:2003:AK4856.
HR 14 januari 2005, ECLI:NL:HR:2005:AR5752, m.nt. W.D.H. Asser.
HR 28 juni 2024, ECLI:NL:HR:2024:968.

Hof 's-Hertogenbosch 22 mei 2008 ECLI:NL:GHSHE:2008:BD6235.
Hof Arnhem-Leeuwarden 12 mei 2020 ECLI:NL:GHARL:2020:3818 .

Rb. Den Haag 2 november 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:13199.

HvD 's-Hertogenbosch 24 mei 2013, ECLI:NL:TAHVD:2013:YA4285.
HvD 's-Hertogenbosch 11 mei 2012, ECLI:NL:TAHVD:2012:17.
HvD 7 december 2012, ECLI:NL:TAHVD:2012.
HvD 7 januari 2013, ECLI:NL:TAHVD:2013:44.
HvD 's-Hertogenbosch 11 januari 2016, ECLI:NL:TAHVD:2016:20.
HvD 9 april 2018, ECLI:NL:TAHVD:2018:61.

Raad van Discipline Arnhem-Leeuwarden, 30 augustus 2018, ECLI:NL:TADRARL:2018:196.
Raad van Discipline Arnhem-Leeuwarden 20 maart 2023, ECLI:NL:TADRARL:2023:61.
Raad van Discipline 22 mei 2023, ECLI:NL:TADRARL:2023:126.
Raad van Discipline 's-Gravenhage 24 mei 2023, ECLI:NL:TADRSGR:2023:111.
Raad van Discipline 's-Hertogenbosch 26 februari 2024, ECLI:NL:TADRSHE:2024:35.
Raad van Discipline ‘s-Hertogenbosch, 15 april 2024, ECLI:NL:TADRSHE:2024:53.
Raad van Discipline 25 november 2024, ECLI:NL:TADRARL:2024:283.
Raad van Discipline ‘s- Gravenhage, 13 januari 2025, ECLI:NL:TADRSGR:2025:1.

BIJLAGE I – VRAGENLIJST RECHTSVERGELIJKING

I. **Achtergrond wetgeving**

1. Beschrijf kort de politieke en juridische ontwikkelingen die hebben geleid tot de invoering van een vorm van buiten gerechtelijke echtscheiding.
2. Welke voor- en nadelen van buitengerechtelijke echtscheiding zijn genoemd bij de invoering ervan?

II. **Uitvoering wetgeving**

3. Voor wie is de buitengerechtelijke echtscheiding toegankelijk?
    a. Stellen met/ zonder minderjarige kinderen?
    b. Moet overeenstemming bestaan over alle aspecten van de afwikkeling van de echtscheiding voordat deze kan worden uitgesproken?
        i. Zo ja, betekent dit dat je zonder overeenstemming wel naar een rechter moet voor de echtscheiding?
        ii. Moet deze overeenstemming worden bewezen? Zo ja, op welke wijze?
        iii. Zijn er waarborgen om onevenwichtige machtsverhoudingen te minimaliseren/ druk te voorkomen? Zo ja, welke?
        iv. Zo niet, hoe wordt in het proces van buitengerechtelijke echtscheiding omgegaan met aspecten waarover geen overeenstemming is?
    c. Zijn er nog overige vereisten?
4. Welke professionals spelen een rol bij de buitengerechtelijke echtscheiding? En welke rol spelen zij?
5. Hoe wordt de echtscheiding definitief geregeld?
6. Zit daar een (vast) proces aan vooraf?
7. Is vertegenwoordiging door een advocaat verplicht?
8. Hoe wordt en op welk moment gaat de echtscheiding in kracht van gewijsde?
9. Hoelang duurt het proces van echtscheiding in totaal?
    a. Zijn er statistieken over de duur van het proces buiten de rechter om?

III. **Evaluatie wetgeving**

10. Zijn er evaluaties geweest over de buitengerechtelijke echtscheiding?
11. Welke voor- en nadelen van buitengerechtelijke echtscheiding blijken uit deze evaluaties?
12. Is er gesproken over de erkenning van deze echtscheidingen in het buitenland? Zo ja, wat is daarover gezegd?
13. Zijn er na de evaluaties nog aanpassingen gedaan?
    a. Zo ja, welke?
    b. Zo ja, zijn deze ook geëvalueerd + voorgaande vragen?
14. Staan er evaluaties op de planning over de buitengerechtelijke echtscheiding?

BIJLAGE II – SCREENINGSVRAGEN SURVEY

Filter: ask only if leeftijd = 18 jaar en ouder

Vraag 1 – Multi coded

Bent u gescheiden na een huwelijk? Zo ja, wanneer?

Hiermee bedoelen we dat uw huwelijk door een schriftelijke uitspraak van de rechter is beëindigd. Het gaat hier om een echtscheiding na een huwelijk en niet na een geregistreerd partnerschap.

- Ja, in 2025
- Ja, in 2024
- Ja, in 2023
- Ja, in 2022
- Ja, in 2021
- Ja, in 2020
- Ja, in 2019
- Ja, in 2018
- Ja, in 2017
- Ja, in 2016
- Ja, in 2015
- Ja, voor 2015

- Nee

Filter: ask only if Vraag 1 = Ja

Vraag 2 – Single coded - herhalen bij meer dan één antwoord op vraag 1

Heeft u het echtscheidingsverzoek samen met uw (ex-)partner bij de rechter ingediend?

Deze scheiding vond plaats [in/ voor 'jaartal' inlezen]

- Ja
- Nee
- Weet niet

Filter: ask only if Vraag 1 = Ja

Vraag 3 – Single coded - herhalen bij meer dan één antwoord op vraag 1

Heeft u bij uw echtscheidingverzoek [in/ voor 'jaartal' inlezen] een ouderschapsplan in moeten dienen?

- Ja
- Nee

BIJLAGE III - SURVEYVRAGEN

BEGIN SURVEY

BLOK 1

1. Volgens onze gegevens bent u in [inlezen jaartal] gescheiden na een huwelijk. Klopt dit?
   1. Ja
   2. Nee, dit was in een ander jaar
   3. Nee, ik ben nooit gescheiden *à screen out (respondent gaat de vragenlijst uit)*

Filter: stellen indien vraag 1 = 2. Nee, dit was in een ander jaar
2. In welk jaar bent u gescheiden?
Als u meerdere keren bent gescheiden, kies dan het jaartal van de meest recente scheiding
   1. in 2025
   2. in 2024
   3. in 2023
   4. in 2022
   5. in 2021
   6. in 2020
   7. in 2019
   8. in 2018
   9. in 2017
   10. in 2016
   11. in 2015
   12. in 2014
   13. in 2013
   14. in 2012
   15. in 2011
   16. in 2010
   17. voor 2010 *à screen out (respondent gaat de vragenlijst uit)*

Filter: stellen indien vraag 1 = 1. Ja of 2 = 1 -16 'in 2015 – 2010'
3. Bij deze scheiding heeft u samen met uw (ex-)partner bij de rechter een echtscheidingsverzoek ingediend. Hierbij was het niet nodig om een ouderschapsplan in te dienen.

Klopt dit?
   1. Ja
   2. Nee *à screen out (respondent gaat de vragenlijst uit)*

Uw eigen scheiding

In het eerste deel van deze vragenlijst willen we graag meer weten over uw ervaringen bij uw eigen scheiding. We zijn benieuwd of u van tevoren afspraken hebt gemaakt met uw ex-partner over zaken zoals geld (bijvoorbeeld partneralimentatie) of de verdeling van uw bezittingen en uw schulden. We zijn ook benieuwd of u hulp hebt gehad bij het maken van deze afspraken en of u bij de rechter bent geweest. In het tweede deel van de vragenlijst vragen we naar uw mening over de mogelijkheid om zonder tussenkomst van een rechter te kunnen scheiden.

BLOK 2

4. Heeft u bij uw scheidingsverzoek een document met afspraken (een echtscheidingsconvenant) tussen u en uw ex-partner bijgevoegd?

1. Ja
2. Nee

Filter: stellen indien vraag 4 = 1. Ja

5. Dit waren afspraken over:

(meerdere antwoorden mogelijk)

1. Partneralimentatie (= financiële bijdrage die de ene ex-partner aan de andere betaalt na een scheiding)
2. Pensioenverdeling
3. Eigendom huis
4. Bewoning huis
5. Voortzetting huurcontract
6. Afwikkeling huwelijkse voorwaarden
7. Verdeling eigendommen (auto, bankrekening, etc.)
8. Schulden
9. Alimentatie kind(eren) van 18 jaar of ouder (= financiële bijdrage aan kind(eren) van 18 jaar of ouder)
10. Anders, namelijk ….
11. Dat weet ik niet meer *[exclusief]*

Filter: stellen indien vraag 4 = 1. Ja

6. Heeft u professionele hulp gehad bij het opstellen van deze afspraken?

1. Ja
2. Nee

Filter: stellen indien vraag 6 = Ja

7. We hebben hulp gehad van de volgende professional(s):
(meerdere antwoorden mogelijk)

1. Advocaat
2. Mediator
3. Advocaat-mediator
4. Accountant
5. Fiscalist
6. Pensioenexpert
7. Notaris
8. Online scheidingsplatform
9. Anders, namelijk …

8.
[Indien vraag 4 = 1. Ja] Hebben u of uw ex-partner na de scheiding rechtszaken tegen elkaar gevoerd over deze afspraken?

[Indien vraag 4 = 2. Nee] Hebben u of uw ex-partner na de scheiding nog rechtszaken tegen elkaar gevoerd?

1. Ja
2. Nee

Filter: stellen indien vraag 8 = 1. Ja
9. Deze rechtszaak ging over:
(meerdere antwoorden mogelijk)

1. Partneralimentatie (= financiële bijdrage die de ene ex-partner aan de andere betaalt na een scheiding)
2. Pensioenverdeling
3. Eigendom huis
4. Bewoning huis
5. Voortzetting huurcontract
6. Afwikkeling huwelijkse voorwaarden
7. Verdeling eigendommen (auto, bankrekening, etc.)
8. Schulden
9. Alimentatie kind(eren) van 18 jaar of ouder (= financiële bijdrage aan kind(eren) van 18 jaar of ouder)
10. Anders namelijk...
11. Dat weet ik niet meer *[exclusief]*

BLOK 3

10. Heeft de rechter u uitgenodigd om naar de rechtbank te komen tijdens de scheiding?
- Ja
- Nee

Filter: stellen indien vraag 10 = Ja

11. Weet u nog waarom de rechter u heeft uitgenodigd om naar de rechtbank te komen?
1. Ja, omdat .....
2. Nee, dat weet ik niet meer.

12. In hoeverre heeft de rechter voor u een toegevoegde waarde gehad naast het officieel maken van de scheiding?
1. heel veel
2. veel
3. gemiddeld
4. weinig
5. geen

13. Waarom heeft de rechter voor u [inlezen antwoord vraag 12] toegevoegde waarde gehad?
[OPEN]

Scheiden zonder rechter: hoe denkt u hierover?

Er zijn plannen om scheiden zonder rechter mogelijk te maken voor paren zonder minderjarige kinderen. In de toekomst zal het dan niet meer de rechter zijn die een scheiding uitspreekt maar bijvoorbeeld de ambtenaar van de burgerlijke stand.

Wij willen u een aantal stellingen over scheiden zonder rechter voorleggen en vragen in hoeverre u het met de stellingen eens of oneens bent.

Alle stellingen gaan over paren die geen minderjarige (stief)kinderen verzorgen of opvoeden en allebei willen scheiden.

14. Bij een scheiding zorgt de rechter ervoor dat je goed nadenkt over de gevolgen van een scheiding.
1. Helemaal mee eens

2. Mee eens
3. Neutraal
4. Mee oneens
5. Helemaal mee oneens

15. Om zonder rechter te kunnen scheiden, moeten paren eerst afspraken maken over zaken zoals partneralimentatie en de verdeling van hun bezittingen en hun schulden.

1. Helemaal mee eens
2. Mee eens
3. Neutraal
4. Mee oneens
5. Helemaal mee oneens

16. Paren hebben hulp nodig van een professional bij het maken van afspraken over zaken als partneralimentatie en de verdeling van hun bezittingen en hun schulden als ze zonder rechter willen scheiden.

1. Helemaal mee eens
2. Mee eens
3. Neutraal
4. Mee oneens
5. Helemaal mee oneens

17.Een onafhankelijke professional moet controleren of de afspraken die paren zelf hebben gemaakt over zaken zoals partneralimentatie en de verdeling van hun bezittingen en hun schulden eerlijk zijn, voordat ze zonder rechter kunnen scheiden.

1. Helemaal mee eens
2. Mee eens
3. Neutraal
4. Mee oneens
5. Helemaal mee oneens

18. Als paren zonder rechter kunnen scheiden, vind ik dat ze ieder apart door een professional moeten worden geïnformeerd over de gevolgen van een scheiding.

1. Helemaal mee eens
2. Mee eens
3. Neutraal
4. Mee oneens

5. Helemaal mee oneens

19. Scheiden zonder rechter moet mogelijk worden.
1. Ja, omdat...
2. Nee, omdat ...

BIJLAGE IV – TOPICLIJST INTERVIEWS

Doel interviews: We zijn op zoek zijn naar de visie van professionals op de mogelijkheid tot scheiden zonder rechter. Daarbij staan twee vragen centraal:

- *Wat zijn de voor- en nadelen van scheiden zonder rechter*
- *Hoe zou een dergelijke procedure eruit moeten zien*

We stellen een aantal open vragen om de betrokkene eerst zelf te laten reflecteren (vraag vooral door waarom ze iets vinden) en vervolgens vragen we verder hoe ze over zaken die niet aan de orde zijn geweest in het antwoord maar wel op ons lijstje staan.

Begin/Introductie/Informatie

- Achtergrond van het onderzoek
- Anoniem (geen namen noemen van betrokken)
- Ondertekenen formulier (bij online interview gebeurt dit vooraf)

Start de opname pas na het voorstellen zodat er geen naam op de opname komt van de betrokkene.

I. Huidige praktijk: Scheiding op gemeenschappelijk verzoek zonder kinderen

Voor advocaten etc en rechters:

"Hoe verloopt op dit moment een echtscheiding op gemeenschappelijk verzoek zonder kinderen en wat is uw rol daarbij?"

Voor notarissen:

"Bent u op dit moment weleens betrokken bij een echtscheiding op gemeenschappelijk verzoek zonder kinderen, en zo ja wat is uw rol daar dan bij?"

Het doel van deze vraag is inzicht krijgen in hoe het traject van de scheiding op gemeenschappelijk verzoek zonder kinderen nu verloopt en wat de rol van de betrokkene daarbij is.

Vraag hierna door op de volgende onderwerpen als die nog niet aan de orde zijn geweest:

1. Convenant (gebeurt dit altijd en hoe verloopt het proces van opstellen)
2. Conflicten na de scheiding (zijn er meer zonder convenant?)
3. Ziet u toegevoegde waarde in de rol van de rechter? (Executoriale titel?)
4. Ongelijkheid partijen (biedt het huidige systeem waarborgen bij ongelijkheid van partijen? Heeft u daar een rol in?)
5. Welke zaken komen op zitting?
6. IPR-aspecten (komt u deze tegen en hoe gaat u hiermee om?
7. Voor advocaten: maakt u gebruik van het gemeenschappelijk verzoek of een eenzijdig verzoek met referte verklaring. Wat zijn de redenen dat u voor de één van de twee opties kiest?
8. Voor advocaten en mediators: welke uurtarieven hanteert u?

II. Huidige praktijk: Buitengerechtelijk beëindiging GP (deze niet bij de rechters meenemen)

"Behandelt u in uw praktijk ook buitengerechtelijke beëindigingen van GP?"

Indien antwoord ja, stel de volgende vraag:

"Hoe vaak behandelt u dit soort zaken tegen?"

"Hoe verloopt op dit moment een buitengerechtelijke beëindiging van een GP op gemeenschappelijk verzoek zonder kinderen en wat is uw rol daarbij?"

Vraag hierna door op de volgende onderwerpen als die nog niet aan de orde zijn geweest:

1. Wat is uw betrokkenheid bij het maken afspraken en wat is uw ervaring daarmee?
2. Merkt u dat er bij de afspraken in deze zaken behoefte is aan een executoriale titel?
3. Conflicten na de beëindiging (wat is uw ervaring met het aantal conflicten na de beëindiging GP en de gemaakte afspraken?)
4. IPR-aspecten (komt u deze tegen en hoe gaat u hiermee om?)
5. Welke tarieven hanteert u hierbij voor dit soort zaken?

NB: voor de rechters zou alleen vraag 3 interessant zijn.

III. Mogelijke juridische en praktische voordelen scheiding zonder rechter

- Open uitvragen en doorvragen!

"Wat ziet u als mogelijke voordelen van de mogelijkheid tot scheiden zonder rechter?"

Vraag hierna door op de volgende onderwerpen als die nog niet aan de orde zijn geweest:

"In de literatuur worden (ook nog deze) onderwerpen genoemd als mogelijke voordelen:

1. Kostenbesparing
2. Tijdsbesparing
3. Autonomie
4. Minder druk op rechterlijke macht

Hoe kijkt u daar tegenaan?"

IV. Mogelijke juridische en praktische nadelen scheiden zonder rechter

- Open uitvragen en doorvragen!

“Wat ziet u als mogelijke nadelen van de mogelijkheid tot scheiden zonder rechter?”

Vraag hierna door op de volgende onderwerpen als die nog niet aan de orde zijn geweest:

In de literatuur worden (ook nog deze) onderwerpen genoemd als mogelijke nadelen:

1. Zorgen over rechtsbescherming
    - Algemeen (overzien burgers de gevolgen?)
    - Zwakkere partij
2. Meer conflicten na scheiding
3. Executieproblemen

Hoe kijkt u daar tegenaan”

V. Randvoorwaarden voor invoering scheiden zonder rechter

- Open uitvragen en doorvragen!

“Stel het wordt mogelijk voor paren die geen ouderschapsplan hoeven op te stellen om te scheiden zonder rechter, wat zijn voor u dan randvoorwaarden voor een dergelijke regeling en waarom?”

We willen in ieder geval weten hoe de betrokkenen denkt over de volgende zaken dus vraag hiernaar als deze onderwerpen niet aan de orde zijn geweest:

- Verplichting tot maken van afspraken vooraf?
- Verplichtingen voorlichting over de gevolgen van een echtscheiding?
- Verplichte bijstand van een juridisch professional?
- Mogelijkheid tot indienen voorlopige en nevenvoorzieningen?
- Wie moet de huidige taak van de rechter overnemen (het uitspreken/bevestigen van de scheiding)?
- Kan scheiden zonder rechter ook bij zaken met IPR-elementen?

VI. Afsluitende vragen

- Bent u een voorstander van de mogelijkheid tot scheiden zonder rechter?
- Denkt u dat de administratieve scheiding consequenties heeft voor uw praktijk/beroep? Zo ja, welke? Zo nee, kunt u dat toelichten??
- Nog andere relevant zaken?

VII. Afsluiting interview

- Uitleg vervolg
- Wilt u met naam en titels in het rapport worden vermeld als geinterviewde deskundige? Zo ja, dan sturen wij u nog een formulier om te ondertekenen.
- Contactgegevens voor vragen.

BIJLAGE V – TOESTEMMINGSFORMULIER PROFESSIONALS BETROKKEN BIJ EMPIRISCH DEEL

TOESTEMMINGSVERKLARING PROFESSIONALS

Voor deelname aan het wetenschappelijk onderzoek 'Scheiden zonder rechter'

- Ik ben tevreden met de uitleg over het onderzoek. Ik heb de informatie uit de informatiefolder voor professionals goed gelezen en mijn vragen over het onderzoek kunnen stellen. Deze zijn naar tevredenheid beantwoord.
- Ik heb kunnen nadenken over mijn deelname aan het onderzoek. Meedoen aan het onderzoek is vrijwillig, mijn eigen keuze en ik weet dat ik tussentijds zonder opgave van reden kan stoppen en dat dit geen negatieve gevolgen voor mij heeft.
- Ik geef toestemming voor het afnemen van een interview, voor de opname van dit interview en het transcriberen van dit interview. Ik weet dat tijdens de looptijd van het onderzoek mijn persoonsgegeven los van de opname en de transcriptie van het interview worden bewaard in een apart bestand. Ik weet dat na afloop van dit onderzoek de opname van het interview en het bestand met mijn persoonsgegevens wordt vernietigd. Ik weet dat de geanonimiseerde transcriptie van het interview **10 jaar** bewaard wordt op een beveiligde schijf op Tilburg University.
- De afgenomen interviews worden alleen voor dit onderzoek gebruikt. De opgeslagen transcripten van de interviews kunnen alleen door de opdrachtgever voor dit onderzoek worden ingezien om de kwaliteit van het onderzoek te controleren. De opdrachtgever is het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Data Centrum (WODC).
- Ik weet dat het onderzoek een wetenschappelijk onderzoek is en dat gegevens tijdens het gepseudonimiseerd worden verwerkt en opgeslagen en na de looptijd van het onderzoek geanonimiseerd worden opgeslagen.
- Ik weet wat ik moet doen als ik een opmerking of klacht heb over het onderzoek.
- Ik weet dat deze toestemming geldig is voor de duur van het onderzoek.

___

Ik ga akkoord met deelname aan dit onderzoek en ik geef wel/geen toestemming tot verwerking van mijn gegevens door de onderzoekers op de manier zoals hierboven is beschreven.
Uw naam:……
Uw handtekening:……
Datum van vandaag: ____/____/_____

___

Ik verklaar hierbij dat ik bovengenoemde persoon volledig heb geïnformeerd over het genoemde onderzoek.

Naam onderzoeker:……
Handtekening:……
Datum: ____/____/_____

BIJLAGE VI – LIJST VAN PROFESSIONALS BETROKKEN BIJ EMPIRISCH DEEL

De navolgende personen hebben expliciet toestemming gegeven om hun naam te vermelden in de eindrapportage van het WODC-onderzoek

Expertmeeting

- Mw. G. Bartels
- Mw. mr. M. Pascale
- Mw. mr. G. Raap
- Mw. mr. T. Ravenhorst

Interviews

- Mw. A. Guit – van den Berg
- Mw. R. Boer
- Dhr. mr. A.H. van den Boogaart
- Dhr. mr. R. van Coolwijk
- Dhr. mr. drs. W.P. van der Haak
- Mw. mr. F.F.A.J.M. Haerkens-Wouters
- Mw. mr. T.H. Hermans
- Mw. mr. L. Hermus
- Mw. mr. J.A. Leclercq-Swinkels
- Mw. mr. W.H.A. Leonhard-Strien
- Dhr. mr. B.A. van Mens
- Mw. mr. F. van der Meulen
- Mw. mr. M. Pisters
- Prof. dr. K. Roelofs
- Mw. I.M. Smeets
- Mw. mr. A.M.B. Snoeks
- Dhr. J.P.M. van Son
- Mw. mr. M. Verkerk
- Prof. dr. M.J. ter Voert
- Mw. mr. R.A.H. Vullings
- Mw. mr. J.C. de Wit

BIJLAGE VII – FIGUREN 3 – 9 UIT HOOFDSTUK 8

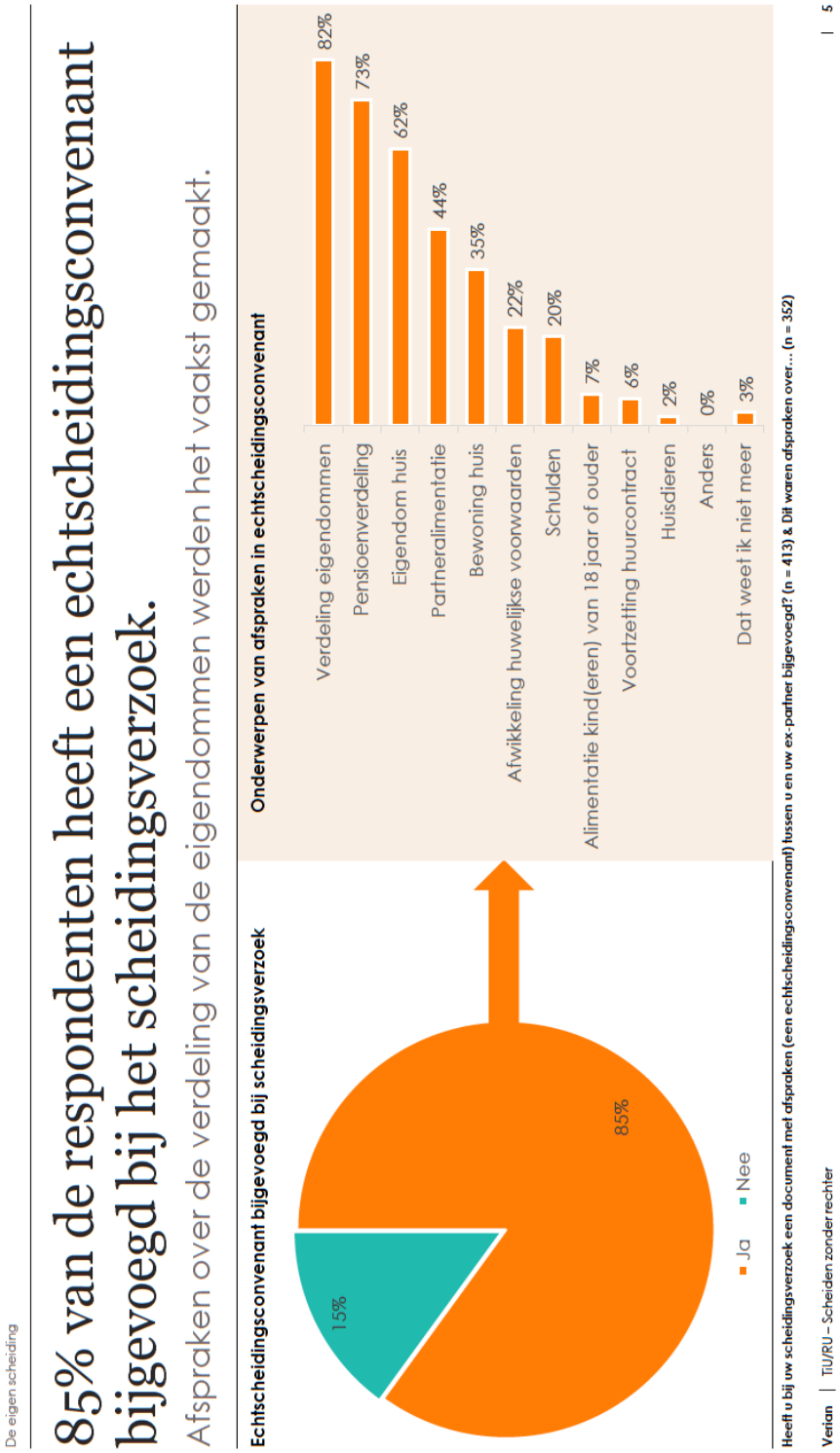

Figuur 3 – Zijn er afspraken gemaakt?

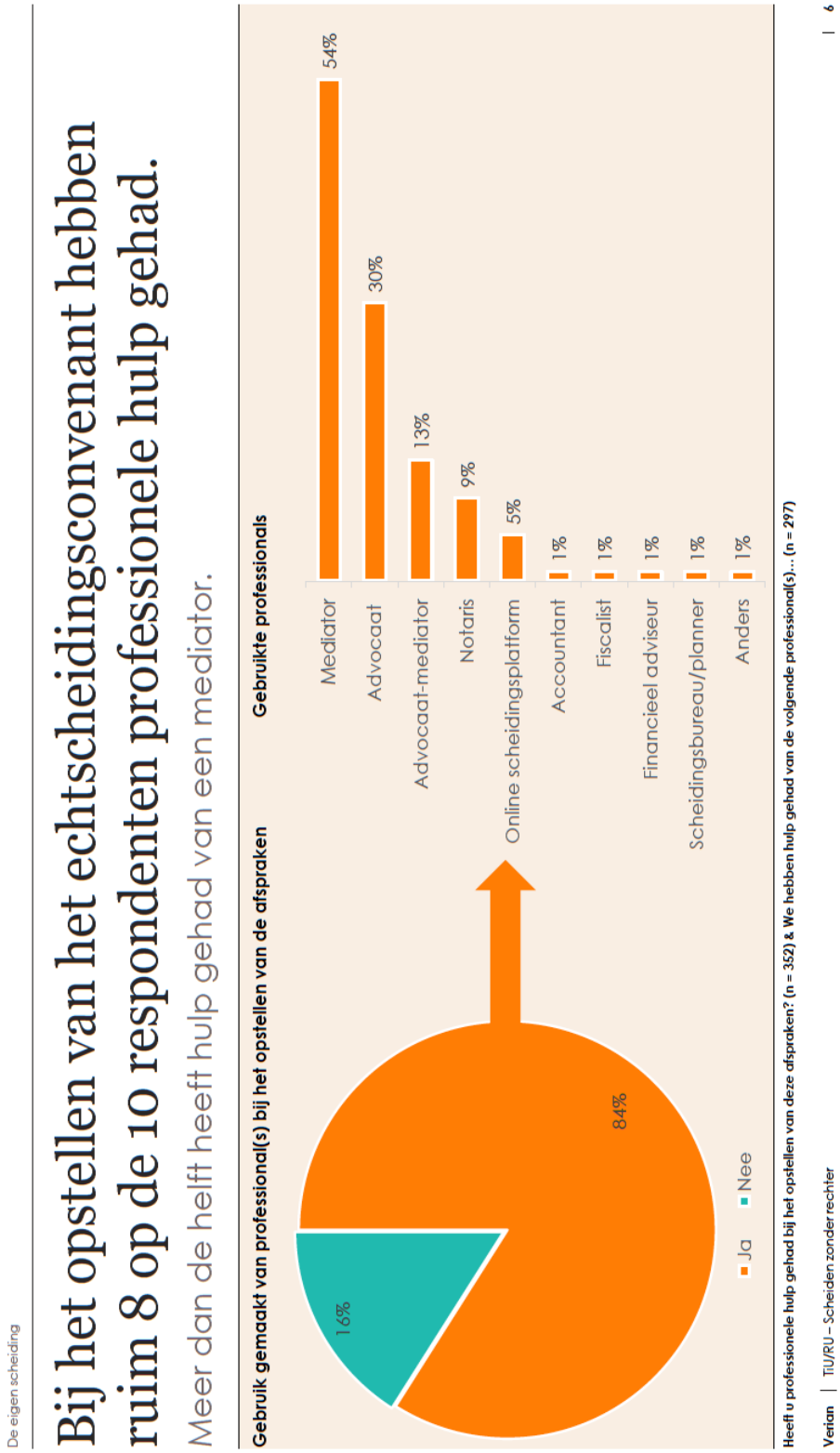

Figuur 4 – Hulp bij maken afspraken

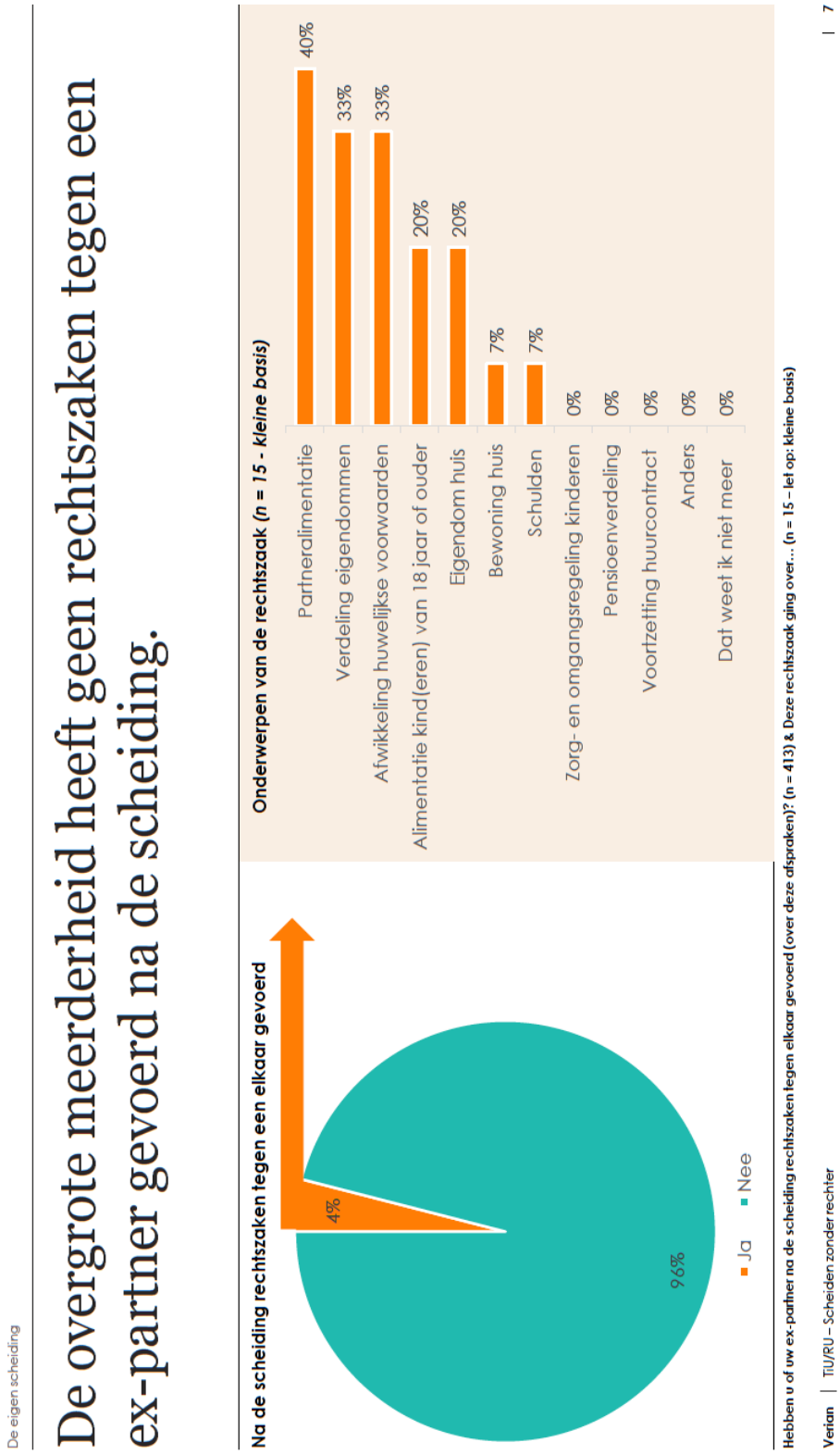

Figuur 5 – Rechtszaken na echtscheidings?

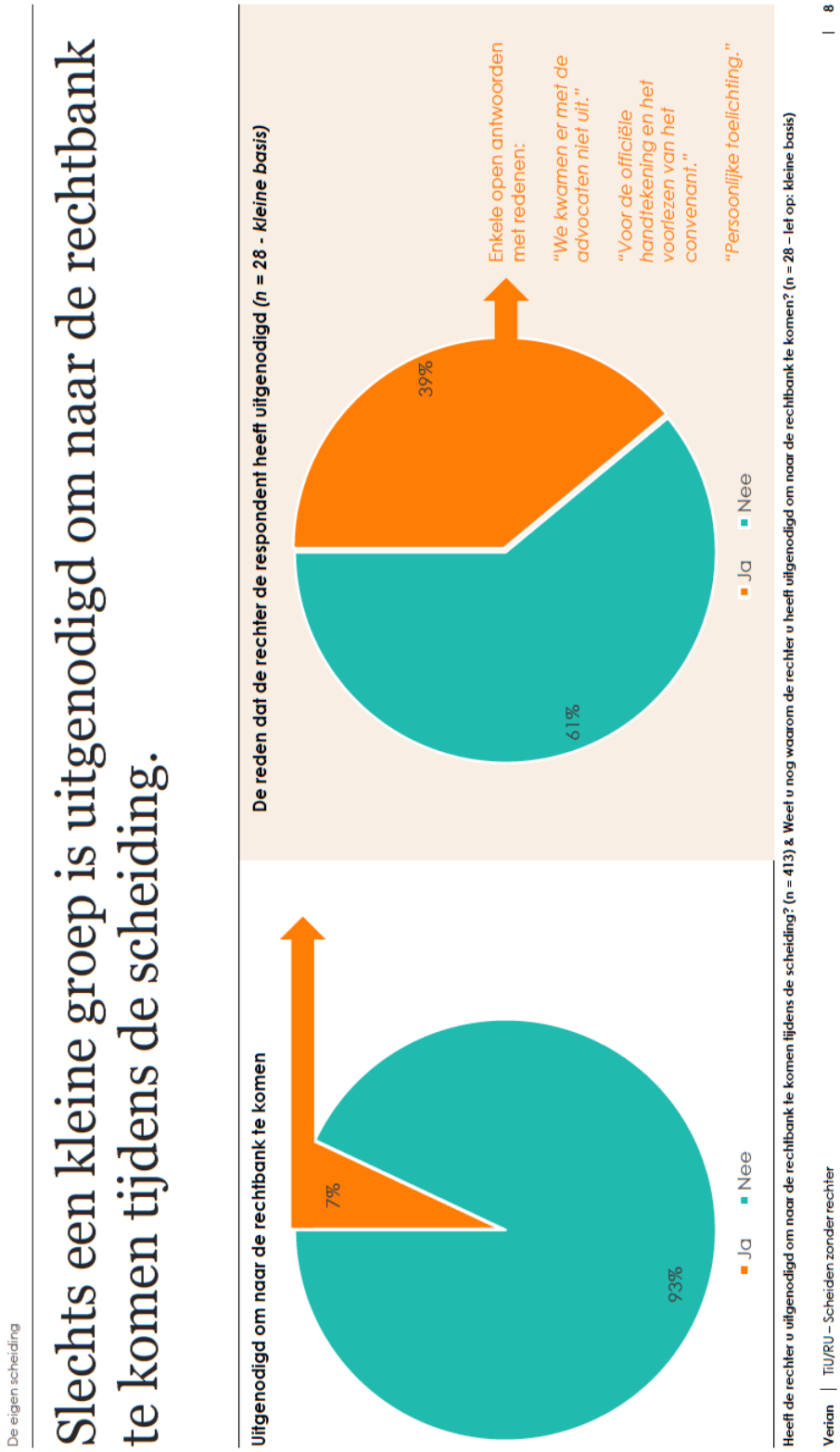

Figuur 6 – Op zitting geweest?

Figuur 7 – Toegevoegde waarde rechter

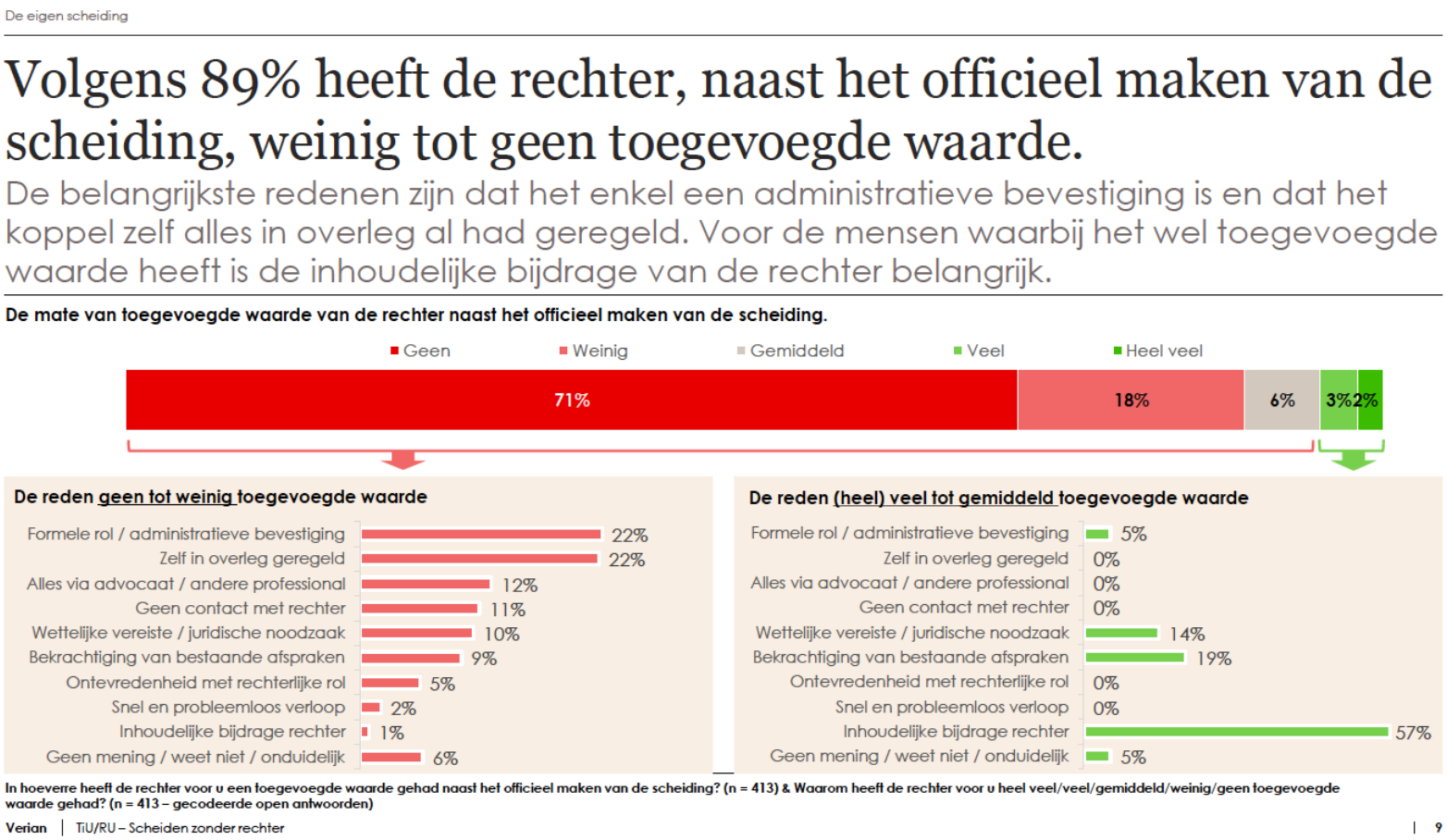

Figuur 8 – Randvoorwaarden I

Bijna alle respondenten vinden onderlinge afspraken noodzakelijk om zonder rechter te kunnen scheiden.

Ruim driekwart vindt dat een onafhankelijke professional deze afspraken moet toetsen op eerlijkheid. Daarnaast geeft bijna twee derde aan dat professionele ondersteuning nodig is.

Stellingen over scheiden zonder rechter – deel 1

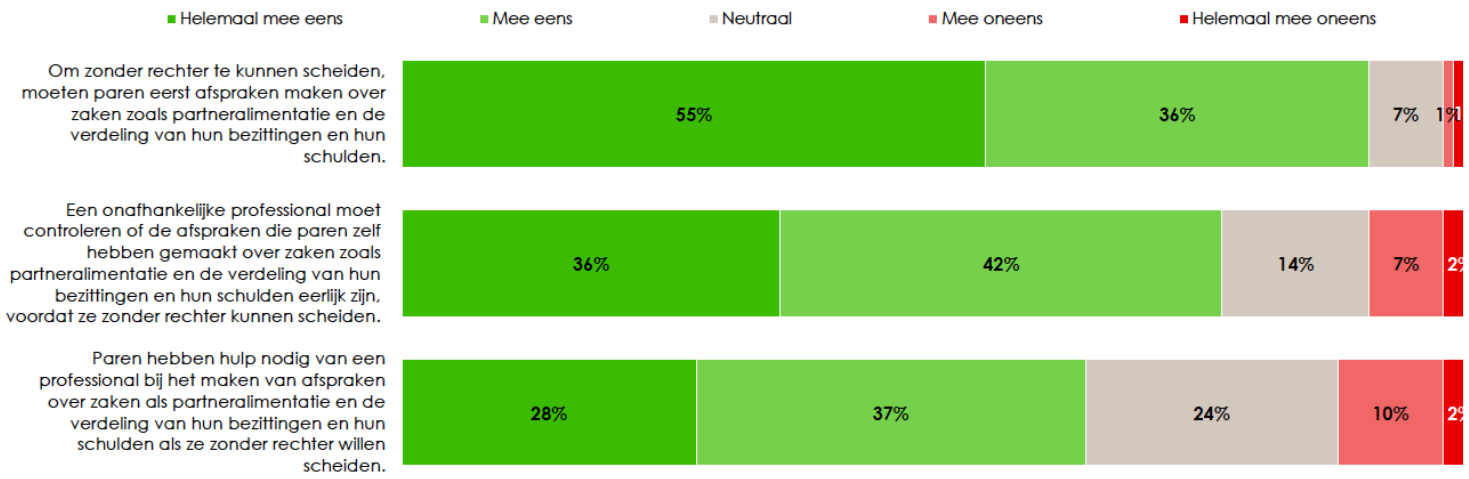

Wij willen u een aantal stellingen over scheiden zonder rechter voorleggen en vragen in hoeverre u het met de stellingen eens of oneens bent. Alle stellingen gaan over paren die geen minderjarige (stief)kinderen verzorgen of opvoeden en allebei willen scheiden. (n = 413) – deel 1

Figuur 9 – Randvoorwaarden II

Slechts 15% vindt dat de betrokkenheid van een rechter bij een scheiding ervoor zorgt dat men bewust stilstaat bij de gevolgen.

Iets minder dan de helft van de respondenten is van mening dat een professional beide partijen moet informeren over de gevolgen van een scheiding.

Stellingen over scheiden zonder rechter – deel 2

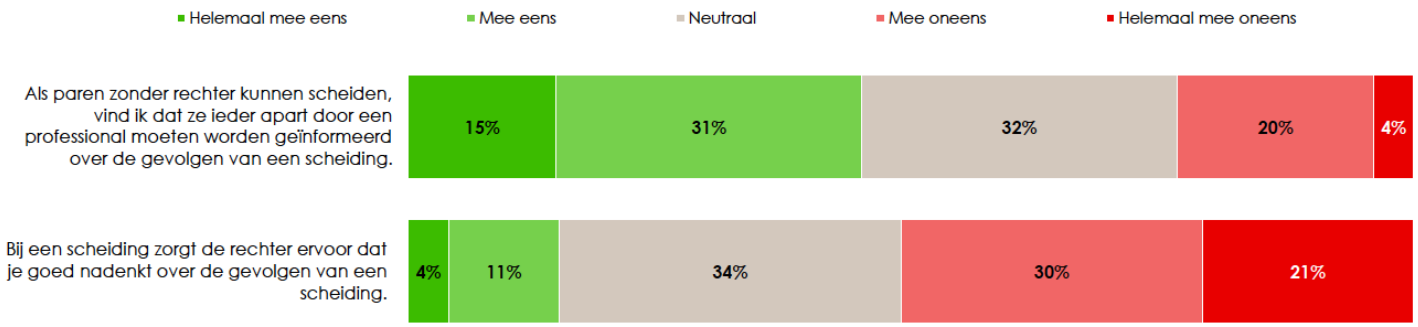

Wij willen u een aantal stellingen over scheiden zonder rechter voorleggen en vragen in hoeverre u het met de stellingen eens of oneens bent. Alle stellingen gaan over paren die geen minderjarige (stief)kinderen verzorgen of opvoeden en allebei willen scheiden. (n = 413) – deel 2